

На основу члана 67. став 1. Закона о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, бр. 88/17, 27/18 – др. закон, 10/19 и 6/20),

Министар просвете, науке и технолошког развоја доноси

ПРАВИЛНИК

о допунама Правилника о програму наставе и учења за осми разред основног образовања и васпитања

Члан 1.

У Правилнику о програму наставе и учења за осми разред основног образовања и васпитања („Службени гласник РС – Просветни гласник”, бр. 11/19 и 2/20) у делу: „3. ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ” – после програма предмета: „СРПСКИ ЈЕЗИК”, додају се

програми предмета: „АЛБАНСКИ ЈЕЗИК, ХРВАТСКИ ЈЕЗИК, МАЂАРСКИ ЈЕЗИК, РУМУНСКИ ЈЕЗИК, РУСИНСКИ ЈЕЗИК И СЛОВАЧКИ ЈЕЗИК”, за осми разред, који су одштампани уз овај правилник и чине његов саставни део.

У програму предмета: „ИСТОРИЈА”, после одељка: „III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА”, додаје се одељак: „IV. ДОДАТНИ САДРЖАЈИ ПРОГРАМУ ИСТОРИЈА КОЈИ ИЗРАЖАВАЈУ ПОСЕБНОСТ НАЦИОНАЛНЕ МАЋИНЕ”, који је одштампан уз овај правилник и чини његов саставни део.

У програму предмета: „ЛИКОВНА КУЛТУРА”, после одељка: „III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА”, додаје се одељак: „IV. ДОДАТНИ САДРЖАЈИ ПРОГРАМУ ЛИКОВНА КУЛТУРА КОЈИ ИЗРАЖАВАЈУ ПОСЕБНОСТ НАЦИОНАЛНЕ МАЋИНЕ”, који је одштампан уз овај правилник и чини његов саставни део.

У програму предмета: „МУЗИЧКА КУЛТУРА”, после одељка: „III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА”, додаје се одељак: „IV. ДОДАТНИ САДРЖАЈИ ПРОГРАМУ МУЗИЧКА КУЛТУРА КОЈИ ИЗРАЖАВАЈУ ПОСЕБНОСТ НАЦИОНАЛНЕ МАЋИНЕ”, који је одштампан уз овај правилник и чини његов саставни део.

У делу: „4. ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ” после програма: „ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ”, додају се програми: „БУЊЕВАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, ЧЕШКИ

ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, ХРВАТСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, МАЂАРСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, МАКЕДОНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, РОМСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ РУМУНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, РУСИНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, СЛОВАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, СЛОВЕНАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, УКРАЈНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ и ВЛАШКИ ГОВОР СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ”, који су одштампани уз овај правилник и чине његов саставни део.

Члан 2.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије – Просветном гласнику”, а примењује се почев од школске 2021/2022. године.

ОСМИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА
ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ – МАТЕРЊИ ЈЕЗИК

1. АЛБАНСКИ ЈЕЗИК

Emërtimi i lëndës	Gjuha dhe letërsia shqipe
Qëllimi	Qëllimi i mësimi të Gjuhës dhe Letërsisë shqipe në klasë të tetë nënkupton përvetësimin e shkathtësive për të komunikuar në situata të ndryshme, krijimin e pavarësisë individuale dhe formimin kulturor, përvetësimin e gjuhës letrare përgatitjen e nxënësit për të njohur jetën,zhvillimin e ndjenjës për të dëgjuar tema të ndryshme me karakter edukativ dhe arsimor, nxitjen dhe motivimin e nxënësve për të nxënë.
Klasa	VIII E tetë
Fondi vjetor i orëve	136 orë

Rezultatet	Fusha/Tema	Përmbajtjet
Pas përfundimit të klasës nxënësi do të jetë në gjendje të:		
interpretin tekstin dhe nëntekstin, si edhe gjykon për qëllimin, ndjenjat e folësit, vërtetësinë dhe besueshmërinë e tekstit; diskuton, zgjeron dhe gjykon idetë e dëgjua, si edhe merr pjesë në veprimtari praktike, ku dëgjon rreth temave të fushave të ndryshme; kupton tekstin edhe kur mendimet dhe idetë nuk jepen në mënyrë të drejtpërdrejtë dhe shpjegon se si gjuha dhe stili i autorit ndikojnë për t'i dhënë idetë në mënyrë të qartë ose të nënkuptuar; analizon dhe diskuton për interpretimet e të tjerëve rreth tekstit; vlerëson gjuhën dhe idetë që përcjell autori në tekst, analizon sjelljen dhe qëndrimet e personazheve, zhvillimin e fabulës ose subjektit; bën dallimin mes personazhit, autorit dhe tregimtarit; krahason stilin, gjuhën dhe tematikën në tekste të ndryshme. përzgjedh, krahason dhe përmbledh informacionin nga tekste të ndryshme; dallon informacionin e rëndësishëm nga i parëndësishmi, faktin nga opinioni, shkaku nga pasoja; veçon tiparet karakteristike të fjalëve, fjalive dhe të tekstit në tekste të ndryshme; kupton tekstin edhe kur mendimet dhe idetë nuk jepen në mënyrë të drejtpërdrejtë dhe shpjegon se si gjuha dhe stili i autorit ndikojnë për t'i dhënë idetë në mënyrë të qartë ose të nënkuptuar; analizon dhe diskuton për interpretimet e të tjerëve rreth tekstit. vlerëson gjuhën dhe idetë që përcjell autori në tekst, analizon sjelljen dhe qëndrimet e personazheve, zhvillimin e fabulës ose subjektit; bën dallimin mes personazhit, autorit dhe tregimtarit; krahason stilin, gjuhën dhe tematikën në tekste të ndryshme; përzgjedh, krahason dhe përmbledh informacionin nga tekste të ndryshme; dallon informacionin e rëndësishëm nga i parëndësishmi, faktin nga opinioni, shkaku nga pasoja; veçon tiparet karakteristike të fjalëve, fjalive dhe tekstit në tekste të ndryshme;	Letërsia	Lirika Faqja e poezisë 1. Mbramja (poezi peizazhi – Esad Mekuli; metafora; epiteti; krahasimi); 2. Lule dielli (shpirtëzim i dukurive natyrore) – Dritëro Agolli; 3. Vdekja e Nositit (poezi filozofike) – Lasgush Poradeci; 4. Në mundsh (poezi në formë këshille) – Jozef R. Kipling; 5. Vdekja e gjyshes (poezi me temë familjen; hiperbola dhe litota) – Fatos Arapi; 6. Kronikë (poezi me temë lirinë e individit) – Frederik Rreshpia. Epika Epika – me elemente nga fantastikja (përralla, tregime dhe novela fantastike, romane fantastiko – shkencore etj.) 1. Gërzhet (përrallë) – përgatiti Donika Omari; 2. Martesa me Orën – zonjë (roman) – Roz Uajllëder Lein; 3. Kush e solli Doruntinën (novelë) – Ismail Kadare; 4. Kthimi i odisesë (poema epike) – Homeri; 5. Pyetja e fundit (roman fantastiko – shkencor) –; Isak Asimov 6. Kolombreja (tregim me elemente fantastike) – Dino Buxati; 7. Një kryqëzim (tregim me elemente fantastike) – Franc Kafka. Epika – me elemente nga realiteti (tregime, novela, romane me temë nga e kaluara dhe e sotmja etj.) 1. Djemtë e rrugës Pal (roman me temë shoqërore) – Ferenc Molnar; 2. Nata e Ustikës (roman me temë luftës) – Petro Marko; 3. Siç më thotë nënua plakë (roman me temë nga e kaluara) -Musine Kokalari ; 4. Lumi i madh (tregim me temë për mjedisin) – Mitrush Kuteli; 5. Bota e Sofisë (roman me temë filozofike) – Jostein Garder; 6. Një dozë “poliane” (roman me temë psikologjike) – Elenor H. Porter; 7. Dy botët (roman me temë edukimi) – Herman Hese. Dramatika Tekstet dramatike ndërthurren në rubrikat e mësipërme 1. Antigona (tragjedi në vargje; monologu.) – Sofokliu; 2. Karnavalet e Korçës (komedi.; dialogu) – Spiro Çomora; 3. Gjashtë personazhe në kërkim të autorit (dramë moderne) – Luigi Pirandello.

interpretion tekstin dhe nëntekstin, si edhe gjykon për qëllimin, ndjenjat e folësit, vërtetësinë dhe besueshmërinë e tekstit; diskuton, zgjeron dhe gjykon idetë e dëgjua, si edhe merr pjesë në veprimtari praktike, ku dëgjon rreth temave të fushave të ndryshme; kupton tekstin edhe kur mendimet dhe idetë nuk jepen në mënyrë të drejtpërdrejtë dhe shpjegon se si gjuha dhe stili i autorit ndikojnë për t'i dhënë idetë në mënyrë të qartë ose të nënkuptuar; analizon dhe diskuton për interpretimet e të tjerëve rreth tekstit; vlerëson gjuhën dhe idetë që përcjell autori në tekst, analizon sjelljen dhe qëndrimet e personazheve, zhvillimin e fabulës ose të subjektit; bën dallimin mes personazhit, autorit dhe tregimitarit; krahason stilin, gjuhën dhe tematikën në tekste të ndryshme; përzgjedh, krahason dhe përmbledh informacionin nga tekste të ndryshme; dallon informacionin e rëndësishëm nga i parëndësishmi, faktin nga opinioni, shkaku nga pasoja; veçon tiparet karakteristike të fjalëve, fjalive dhe tekstit në tekste të ndryshme; tregon me fjalët e tij një nga legjendat shqiptare; ritregon dhe interpreton një nga legjendat shqiptare; diskuton mbi personazhet, motivet, idetë, vlerat e legjendave shqiptare; përmbledh shkurt ngjarjet e legjendave duke u bazuar në elementet e strukturës dhe të subjektit; ndërton pyetje, gjëza e enigma rreth legjendave për shokët; u përgjigjet pyetjeve që lidhen me të kuptuarit dhe interpretimin e l legjendave; përshkruan personazhet duke përdorur teknika të ndryshme; krahason variante të ndryshme të legjendave me të njëjtën tematikë; analizon strukturën, gjuhën dhe stilin e secilës nga legjendat shqiptare me të njëjtën temë; evidenton pjesët më të bukura nga legjendat duke argumentuar pse; komenton me ditarët e të nxëniet pjesë dhe shprehje të spikatura nga legjendat, fragmente, personazhe etj.; shkruan ese (tekste vlerësuese) rreth vlerave të legjendave shqiptare; ilustron me vizatime ngjarje dhe personazhe nga libri; lidh jetën, ngjarjet e personazheve me jetën e tij. dramatizon pjesë për teatër nga legjendat; krijon një fjalor me fjalë kyçe nga libri; krijon një korrespondencë imagjinare mes personazheve; krahason librin e autorit me një tjetër të tij ose me një libër tjetër me të njëjtën tematikë; sjell ngjarjen e kohëve të vjetra në kohë moderne.			Lektura shtëpiake 1. <i>Ismail Kadare</i> “Kush e solli Doruntinën”; 2. “<i>Më quajnë Aleksandër Moisiu</i>”, <i>Luan Rama & Semela Mero</i>; 3. “<i>Më quajnë Gandi</i>”, <i>Lara Toro</i> 4. “<i>Mizëkapuçët</i>”, <i>Ferid Selimi</i>; 5. <i>Gjergj Fishta</i> “<i>Gomari i Baba Tasit</i>”; 6. “<i>Më quajnë Bethoven</i>”, <i>Maria Joao Costa, Manuel Morgado</i> Zgjedhje plotësuese e lekturës (të zgjidhen 3–6 vepra) 1. Daniele Aristarco “Unë them jo!”; 2. Tahar Ben Jelloun “Racizmin shpjeguar vajzës sime”; 3. J.M.G. Le Clézio “Mondo dhe tregime të tjera”; 4. 100 pyetje dhe përgjigje: “Ç’ po ndodh me mua?!” – Carla Nieto Martinez 5. Dagmar Hobfeld “Jeta ime, dashuria dhe gjithçka tjetër”; 6. Mark Twain “Rrëmbimi i princit”; 7. Tonin Çobani “Mitologjia shqiptare”; 8. Mira Lobe “Gjyshja në pemën e mollës”. Shprehjet dhe nocionet letrare Mjetet stilistike: anafora dhe epifora, apostrofa. Llojet lirike: Këngët popullore të dashurisë, këngët e rëndomta (të dasmave, të çobanëve, të punës etj.); këngët e dashurisë; Llojet epiko – lirike: poema, balada. Poezia dramatike. Memoaret. Biografia
dallon, përdor dhe analizon llojet e fjalive sipas kumtimit, intonacionit, ndërtimit, gjymtyrëve kryesore; përdor dhe analizon llojet e gjymtyrëve kryesore dhe gjymtyrëve të dyta; përdor dhe analizon klasat e fjalëve të ndryshueshme dhe të pandryshueshme; analizon stilet dhe regjistrat e gjuhës; vlerëson pasurinë leksikore të shqipes, përdor gjuhën standarde dhe zbaton rregullat drejtshkrimore dhe shenjat e pikësimit; dallon pjesët përbërëse të fjalës; dallon morfemat fjalëformuese nga ato trajtëformuese; dallon temën e fjalës nga tema fjalëformuese.; dallon fjalët e parme nga jo të parme; dallon morfemat rrënjore dhe ndajshesore; analizon fjalët sipas formimit dhe ndërtimit; formon fjalë jo të parme nga temat e dhëna.; përcakton kuptimin e drejtpërdrejtë të fjalëve dhe kuptimin e figurshëm; dallon fjalët me ngjyrim emocional në një kontekst të caktuar; dallon fjalët e parme nga jo të parme; dallon morfemat rrënjore dhe ndajshesore; formon fjalë të përbëra nga temat e dhëna; dallon parashtesat dhe prapashtesat te fjalët e prejardhura; dallon bashkëtingëlloret e zëshme, të tingullta dhe të shurdhëta; shkruan dhe shqipton drejt bashkëtingëlloret e zëshme në fund dhe në trup të fjalës; shkruan dhe shqipton drejt bashkëtingëlloret nistore <i>sh, zh, ç</i>; dallon foljen për të dhënë mënyrën e paraqitjes së veprimit; liston mënyrat e foljeve; jep mënyrat e formimit të foljes joveprore në mënyra të ndryshme; zgjedhon foljet në formën joveprore në mënyrën habitore e kushtore; shkruan rreth një situatë duke përdorur folje në formën dhe mënyrën e kërkuar.;	Gjuha	Gramatika	Njohuri për gjuhën Fjalëformim 1. Fjala dhe pjesët e saj përbërëse; 2. Analiza e fjalëve sipas ndërtimit dhe formimit. Leksikologji 1. Fjalët me ngjyrim emocional; 2. Kuptimi I drejtpërdrejtë dhe kuptimi I figurshëm I fjalëve; 3. Regjistrat e gjuhës; 4. Stilet e gjuhës; 5. Dialektet e gjuhës shqipe; 6. Gjuha standard. Morfologji 1. Emrat që përdoren vetëm në njëjës ose vetë në shumës; 2. Emrat e farefisnisë; 3. Mbiemri, Përemri lidhor, përemri pronor; 4. Zgjedhimi jovepronor në mënyrat: dëftore, habitore, lidhore, kushtore, dëshirore dhe urdhërore; 5. Llojet e ndajfoljeve dhe shkallët e tyre; 6. Parafjalët, lidhëzat, pasthirmat, pjesëzat sipas structures morfologjike; Sintaksë 1. Funksionet gramatikore të fjalëve në fjali (kryefjalë, kallëzues, përcaktor, rrethanor, kundrinor); 2. Llojet e kallëzuesit; 3. Fjalitë e përbëra me bashkërenditje dhe me nënrenditje; 4. Llojet e fjalisë së përbërë me nënrenditje; 5. Ligjëratat e drejtë dhe e zhdrejtë; 6. Kthimi i ligjëratës së drejtë në ligjëratën e zhdrejtë.

dallon, përdor dhe analizon llojet e fjalive sipas kumtimit, intonacionit, ndërtimit, gjymtyrëve kryesore; përdor dhe analizon llojet e gjymtyrëve kryesore dhe të gjymtyrëve të dyta; përdor dhe analizon klasat e fjalëve të ndryshueshme dhe të pandryshueshme; analizon stilet dhe regjistrat e gjuhës; vlerëson pasurinë leksikore të shqipes, përdor gjuhën standarde dhe zbaton rregullat drejtshkrimore dhe shenjat e pikësimit;			
shkruan dhe shqipton drejt bashkëtingëlloret s , z nistore; dallon emrat e farefnisnë; shkruan si duhet emrat e farefnisnë në fjali a tekst; përdor si duhet nËjn te emrat e farefnisnë; përdor në fjali sipas kërkesës emra të ndryshëm; përdor si duhet mbiemrat nga ana gramatikore e leksikore në tekste e fjali; përdor saktë në fjali dhe në tekste përemrat lidhorë;		Drejtshkrimi	Drejtshkrim 1. Drejtëshkrimi: – I shenjave të pikësimit: ., ” “, :, (); – I bashkëtingëlloreve të zëshme në fund dhe në trup të fjalës; – Bashkëtingëlloreve nistore:sh-, zh-, ç-, s-, z-; – I bashkëtingëlloreve j, h, rr, nj; – I grupeve të bashkëtingëlloreve mb, ng, nd, ngj.
	Kulturë gjuhe		Të shkruarit Teksti udhëzues – rregullorja; Mesazhi i përrallës; Kthimi i tekstit poetik më prozë; Skeda e filmit; Eseja bindëse; Eseja e krahasimit – kontrasti; Koent pikturë; Tregimi fantastiko – shkencor; Ditari dhe letra; Test psikologjik; Teksti autobiografik dhe biografik; Komenti krahasues (poezia,proza poetike); Përkshkrimi objektiv dhe subjektiv; Imazhet poetike dhe kaligrama;
			Intervista; Skenari i dokumentarit shkencor; Udhëpërkshkrimi. Të folurit Komunikimi dhe gjuha; Letërsia dhe gjuha; Fantashkenca në tekstin grafik; Rrëfyeti; Të jetosh në paqe (përgjegjësia dhe të drejtat); Lojërat elektronike (dobitë dhe dëmet); Poezia lirike dhe llojet e saj (himni, elegjia, soneti). Të dëgjuarit Përralla dhe legjenda (detajet e përrallave); Tekstishkencor (shkak/pasojë); Rrëfime vetjake:Kujtimet (rendi i ngjarjeve); Muzikaliteti i poezisë (onomatopeja dhe aliteracioni); Fjalët e Korit në tragjedi (problemi/zgjidhja); Festime – Tradita e Karnavaleve; Kronika/lajme; Udhëpërkshkrimi.

Konceptet kyç të përmbajtjes: gramatikë, leksim, shkrim, flasim, letërsi, gjuhë dhe kulturë gjuhësore, kulturë mediesh.

UDHËZIME DIDAKTIKO – MRTODIKE PËR REALIZIMIN E PROGRAMIT

Programi i mësimi të Gjuhës shqipe bazohet në rezultate, përkatësisht në procesin e nxënies dhe arritjeve të nxënësit. Rezultatet paraqesin përshkrimin e njohurive të integruara, shkathtësive, qëndrimeve dhe vlerave të cilat nxënësi i ndërton, zgjeron dhe i thellon nëpërmjet tri fushave të lëndës.

I. PLANIFIKI I MËSIMIT DHE NXËNIES

Planifikimi i mësimi dhe nxënies përfshin hartimin e planeve vjetore dhe operative, si dhe zhvillimin e përgatitjeve për orën/ditën/javën e mësimi. Plani vjetor përmban numrin e orëve sipas fushave të shpërndara sipas muajve, në pajtim me kalendarin shkollor, të planifikuar me fondin e orëve sipas fushave dhe fondin vjetor të orëve.

Programin e mësimi dhe nxënies së Gjuhës shqipe në klasën e tretë t[shkollës fillore e përbëjnë tri fusha të lëndës:Letërsia, Gjuha dhe Kultura e gjuhës. Numri i rekomanduar i orëve sipas fushave lëndore është: Letërsia – 52 orë, Gjuha – 50 orë dhe Kultura e gjuhës – 34 orë. Fondi i tërësishëm vjetor i orëve është 136 orë. Të gjitha fushat lëndore shpërndahen dhe asnjëra nuk mund të mësohet e izoluar dhe pa bashkëveprim me fushat e tjera.

Krahas planit vjetor, hartohet lista e teksteve, e shpërndarë sipas muajve si dhe lektura shtëpiake. Shpërndarja e tejsave sipas muajve, si edhe deri më tani, bazohet në grupimin dhe lidhjen e teksteve sipas kriteriumeve të ndryshme:natyrë dhe roli i veprës letrare, shpejtësia e përparimit të nxënësit, stinët e vitit, data e rëndësishme dhe festat, veçantitë e kolektivit të nxënësve, shkollës dhe bashkësisë letrare, lidhja e ndërlëndore e përmbajtjeve dhe rezultateve, kompetencat ndërlëndore etj. Korrelacioni është mundësuar me kombinimin e teksteve në tërësi të ngjashme tematiko – motive sipas kriteriumeve të ndryshme.

Shembujt e mundur të lidhjes funksionale të teksteve sipas gjinive të veprave mund të jenë të ndryshëm, kursesi të vetëmbjë lloji.

II. REALIZIMI I MËSIMIT DHE NXËNIES

LETËRSIA

Në mësimin e letërsisë është e rëndësishme që tek nxënësi të zhvillohet aftësia e leximit me kuptim të teksteve letrare, të nxitet dashuria ndaj leximit, të ndërtohet ndjenja për të mirën dhe të vlefshmen, të edukohet shija dhe të kultivohet durimi në lexim dhe përjetimi i veprave letrare. Nxënësit duhet mësuar që përshkruajnë përjetimet nga veprat e lexuara dhe të paraqesin mendimet për ato. Leximi kërkon kohë,

durim dhe angazhim, kurse kultivimi i këtyre karakteristikave paraqet themel për të gjitha mësimet e mëtejme. Gjatë leximit të teksteve letrare dhe artistike dhe gjatë bisedës për ato në orë ndërtohet mendimi kritik, sepse nxënësit duhet të kenë gjykim për veprimet dhe veçoritë e personazheve, si për ngjarje të ndryshme në tekst. Veçanërisht është e rëndësishme tek nxënësi të zhvillohet në mënyrë intensive eupatia që nga lexuesi kërkon të vendoset në vendin e tjetrit dhe të kuptojë vetitë e ndryshme dhe veprimet e personazheve. Mësimi i letërsisë forcohet identiteti nacional dhe kulturor, nëpërmjet njohjes së letërsisë dhe kulturës së vet, si dhe letërsinë dhe kulturën e popujve tjerë.

Lektura shkollore është radhitur sipas gjinive letrare. Poezia li-rike dhe epike, proza dhe tekstet dramatike për fëmijë dhe i pasuruar me zgjedhjen e teksteve shkencore dhe teksteve informative. Pjesa e lekturës obligative shkollore përbëhet nga, kryesisht nga veprat të cilat i takojnë pjesës themelore nacionale, por edhe veprat reprezentuese për fëmijë nga letërsia botërore. Lektura shtëpiake përfshin vepra poetike dhe prozë nga letërsia për fëmijë.

GJUHA

Në mësimin e gjuhës nxënësit zotërojnë me shkrim dhe me gojë gjuhën standard shqipe. Program është i drejtuar në përvetësim e rrugëve gramatikore dhe aplikimi adekuat i tyre në komunikimin me shkrim dhe komunikimin e folur.

Gramatika

Mësimi i gramatikës duhet të lidhet me mësimin e letërsisë ashtu që tekstet letrare nga Libri i leximit mund të shërbejnë për analizën gramatikore dhe shërben si shembull i përdorimit të llojeve të fjalëve në fjali dhe llojet e ndryshme të fjalive sipas formës dhe kuptimit. Duhet pasur kujdes rreth asaj që shembujt të jenë të thjeshtë për analizë. Mësuesi mund të përshtatë tekstin, ashtu që shembujt të jenë tipik.

Drejtskrimi

Rregullat e drejtskrimit nxënësit duhet t'i zotërojnë shkallë – shkallë, me përsëritje dhe ushtrime të asaj që është mësuar dhe me përvetësimin e përmbajtjeve të reja dhe atë me ushtrime të ndryshme si në nivelin e fjalëve dhe në nivelin e fjalive. shkrimi i emërtimeve të gjata gjeografike duhet lidhur me mësimin e natyrës dhe shoqërisë – gjeografisë vendore. Është e preferueshme të bëhet korrelacioni me mësimin e matematikës në lidhje me shkrimin e shkurtesave për njësitë matëse. Meqenëse njësitë mësimore nga matematika zgjerojnë në numër të madh njësitë matëse, duhet që në këtë nivel, të tërhiqet vërejtja në shkrimin e tyre vetëm me alfabetin e shqipes.

KULTURË GJUHE

Fusha e njohurive Kulturë gjuhe përfshinë të shprehurit me gojë dhe me shkrim. Të shprehurit me gojë të nxënësit duhet ta zhvillojmë në bisedë në të cilën mësuesi e drejton që qartë, preciz dhe kuptueshëm të shqiptojnë fjalinë, duke respektuar intonacionin dhe theksimin e drejtë në fjali. Në bisedën e udhëhequr për tekstin letrar dhe jo letrar ose edhe për ndonjë temë të caktuar, nxënësit i përgjigjen pyetjeve, bëjnë pyetje, shprehin mendimet dhe qëndrimet e tyre. Nxënësit trimërohen të formësojnë porositë gojore në të cilën do të paraqesin informacione në shembujt nga jeta e përditshme. Mësuesi duhet të krijojë raste dhe të nxisë nxënësit të flasin, të paraqesin informacione, mendimet e veta, ndjenjat etj. Në klasën e tretë do të duhej të nxitin nxënësit

të ritregojnë, të tregojnë dhe të përshkruajnë në mënyrë përmbledhëse dhe të zgjeruar si me gojë ashtu edhe me shkrim.

Ritregimi duhet të ketë qëllimin e vet dhe të jetë i planifikuar dhe i drejtuar. Duhet të orientohen nxënësit si të zgjedhin faktet, si të ndajnë kryesoren nga ajo më pak e rëndësishme dhe si të përcjellin ecurinë kronologjike të përmbajtjes. Duhet pasur kujdes rreth asaj që të ritregohen vetëm ato përmbajtje të cilat plotësojnë kërkesat programore dhe të cilat nënësve paraprakisht janë komentuar/analizuar, paraqitur, shpjeguar.

Tregimi paraqet shprehjen krijuese pa marrë parasysh në atë a është në pyetje realiteti apo fantazia, ose a është në pyetje e reproduktimit të një përjetimi, ngjarjeje dhe përmbajtjeje të imagjinuar (nga bota e fantazisë së fëmijëve). Më shpesh fillohet me rrëfimin e përjetimit e pastaj me ngjarjen. Është e nevojshme t'u tregohet nxënësve se tregimi interesant duhet të jetë dinamik si dhe mund t'i paraqesin lirshëm përjetimet personale, qëndrimet, të jenë imagjinues dhe origjinal, që të shprehin në mënyrë emocionale dhe piktoreske.

Përshkrimi

Duhet aftësuar nxënësit që me kujdes të vështrojnë, vërejnë, zbulojnë, vërejnë, krahasojnë dhe tek pastaj lëndën e dhënë ta rrumbullakojnë mendimin dhe ta formësojnë gjuhësisht. Nxënësit do të duhej ta lokalizojnë atë të cilën e përshkruajnë (në kohë, hapësirë dhe shkak), të zgjedhin veçori të rëndësishme (raportin e jashtëm dhe kushtet e brendshme) dhe të paraqesin qëndrimin personal/raportin ndaj dukurisë së dhënë. Meqenëse përshkrimi shpesh vihet në lidhje me leximin dhe komentimin e tekstit (veçanërisht me atë letrar – artistik) është e nevojshme që gjithmonë të orientohet vëmendja e nxënësit në ato vende në këtë lloj tekstesh të cilat janë të pasura me elemente përshkrimi (përshkrimi ilëndës, enterierit, bimëve dhe kafshëve, personazheve letrare, peizazheve etj.), sepse ato janë modelet për zotërimin spontan të përshkrimit si shkathtësi afatgjate në të shprehurit gjuhësor.

III. PËRCJELLJA DHE VLERËSIMI I MËSIMIT DHE NXËNIES

Përcjellja e përparimit dhe vlerësimit të arritjeve të nxënësve është formale dhe sumative dhe realizohet në pajtim me Rregulloren mbi vlerësimin e nxënësit në arsimin dhe edukimin fillor. Notimi duhet të jetë i orientuar në marrjen e informacioneve mbi shembujt e mendimit dhe kushteve nën të cilat nxënësi mund të zbatojë njohuritë e arritura gjatë mësimin të kulturës gjuhësore në komunikimin e përditshëm formal e jo formal.

Procesi i përcjelljes dhe vlerësimit të një nxënësi duhet të fillojë me vlerësimin inicial të nivelit të arritjeve të nxënësit. Theksi i veçantë duhet të jetë në aftësitë e nxënësit – në atë që nxënësi mund ose tenton ta bëjë. Gjatë procesit të mësimin dhe nxënies mësuesi në mënyrë të vazhdueshme dhe të përshtatshme i tregon nxënësit në cilësinë e arritjeve të tij ashtu që informacioni kthyes të jetë mjaftueshëm i qartë dhe informativ, në mënyrë që të jetë inkurajuese për përparimin e mëtejshëm të nxënësit. Çdo aktivitet është rast i mirë për vlerësimin e përparimit dhe dhënien e informacionit kthyes, kurse nxënësit duhet aftësuar dhe inkurajuar të vlerësojnë përparimin e vet në realizimin e rezultateve si dhe përparimin e nxënësve të tjerë.

Rëndësi të madhe do të ketë edhe përdorimi i **teksteve të digjitalizuar**. Ku mësimdhënësi do të mundohet që lënda të jetë sa më e kuptueshme për nxënësit. Nxënësit do të kenë mundësi të shohin dhe mësojnë më lehtë tingujt, shkronjat dhe fjalët në gjuhën shqipe.

2. XPBATCKI JE3NIK

Naziv predmeta

Cilj

Razred

Godišnji fond sati

HRVATSKI JE3IK I KNJIŹEVNOST

Ciljevi učenja predmeta Hrvatski jezik i knjiŹevnost jesu osposobiti učenika da se pravilno koristi hrvatskim jezikom u različitim komunikacijskim situacijama, u govoru i pisanju; da čitanjem i tumačenjem knjiŹevnih djela razvija čitalačke kompetencije koje, uz knjiŹevno znanje, obuhvaćaju emocionalno i fantazijsko uŹivljavanje, živo pamćenje, istraživačko promatranje; potiču maštu i umjetnički senzibilitet, estetsko doŹivljavanje i kritičko mišljenje, moralno prosuđivanje i asocijativno povezivanje; da se odgovarajućim vrstama čitanja osposobljava usmjerenom pristupati djelu i pri tumačenju otkrivati različite slojeve i značenja; da stječe osnovna znanja o mjestu, ulozi i značaju jezika i knjiŹevnosti u kulturi, kao i o medijskoj pismenosti; da stječe i razvija najšira humanistička znanja i da nauči kako funkcionalno povezivati sadržaje predmetnih područja.

Osmi

136 sati

ISHODI Po završenoj temi/području učenik će biti sposoban:	PODRUČJE/TEMA	SADRŹAJI
– čitati s razumijevanjem knjiŹevnoumjetničke tekstove i neknjiŹevne tekstove sluŹeći se različitim strategijama čitanja – kritički promišljati o stvarnosti na osnovi pročitanih djela – istaknuti univerzalne vrijednosti knjiŹevnoga djela i povezivati ih s vlastitim iskustvom i okolnostima u kojima Źivi – povezivati autore i djela iz obveznoga dijela programa od 5. do 8. razreda – izdvojiti osnovne odlike knjiŹevnoga roda i vrste u konkretnome tekstu, kao i jezično-stilske karakteristike teksta u okviru interpretacije – uočiti slojevitost knjiŹevnoga djela i meĹuŹanrovsko proŹimanje – razlikovati autora knjiŹevnoumjetničkoga teksta od pripovjedača, dramskoga lica ili lirskoga subjekta – prepoznavati nacionalne vrijednosti i njegovati kulturnopovijesnu baštinu, poštujući osobitosti vlastitoga naroda i drugih naroda – sudjelovati u izboru knjiŹevnih djela i načina njihove obrade i predstavljanja – razlikovati vrste knjiŹevnoga stvaralaštva (usmenu od narodne knjiŹevnosti) – razlikovati knjiŹevni tekst od neknjiŹevnoga teksta – analizirati esej kao knjiŹevnoznanstvenu vrstu – izdvojiti elemente autobiografije – definirati i prepoznavati autobiografiju – razlikovati osnovno od prenesenoga značenja – definirati stilska izražajna sredstva (alegorija, simbol, opkoračenje, prebacivanje, elipsa) – prepoznavati stilska izražajna sredstva na konkretnim primjerima (alegorija, simbol, opkoračenje, prebacivanje, elipsa) – izdvajati obilježja lirskih pjesama (misaona pjesma, domoljubna pjesma, pjesma u prozi, himna) – definirati ep – izdvajati obilježja epa – imenovati obilježja romana – razlikovati vrste romana (roman za mlade u odnosu na ostale romane) – razlikovati karakterizacije likova (etička karakterizacija likova u odnosu na ostale) – analizirati likove prema obilježjima etičke karakterizacije – razlikovati knjiŹevne vrste i prepoznavati na primjeru teksta njihova obilježja (dnevnik, legenda, pismo, putopis, autobiografija) – razlikovati obilježja klasične bajke od obilježja moderne bajke – definirati i razlikovati humor, ironiju, satiru – pronaći u tekstu humor, ironiju i satiru – razlikovati pripovjedne tehnike – prepoznati unutarnji monolog – definirati dramske vrste (tragedija, komedija, drama u uŹem smislu) – razlikovati dramske vrste – prepoznavati obilježja drame (protagonist, antagonist, didaskalije) – razlikovati protagonista i antagonista – definirati monodramu – izdvajati glasove prema tvorbi – uočavati i imenovati govorne organe – primjenjivati svoje jezično iskustvo u provođenju glasovnih promjena i iz njega zaključivati o novim jezičnim činjenicama – prepoznavati riječi s ostvarajem jata – pisati riječi s ostvarajem jata – uočavati promjene u izgovoru i pisanju pri duljenju ili kraćenju sloga – imenovati načine nastajanja novih riječi – određivati kako su nastajale pojedine riječi u hrvatskom jeziku – uočavati podrijetlo riječi – prepoznati koje su riječi nepotrebne u hrvatskom jeziku te ih zamjenjivati odgovarajućim hrvatskim riječima	KNJIŹEVNOST	LEKTIRA LIRIKA Antun Branko Źimić: <i>PreobraŹenja</i> (izabrane pjesme) Tin Ujević: izbor iz lirike Dragutin Tadijanović: <i>Srebrne svirale</i> Antun Gustav Matoš: izbor iz lirike Ivan Slamnig: izbor iz lirike Vesna Parun: izbor iz lirike Zvonimir Golob: izbor iz lirike Pablo Neruda: izbor iz lirike Mak Dizdar: izbor iz lirike Vladimir Nazor: izbor iz lirike Drago Ivanišević: izbor iz lirike Ratko Zvrko: izbor iz lirike Gustav Krklec: izbor iz lirike Jakov Kopilović: izbor iz lirike EPSKE VRSTE Ivan Gundulić: <i>Dubravka</i> Ivan MaŹuranić: <i>Smrt Smail-age Čengića</i> EPIKA Karl Bruckner: <i>Sadako Źeli Źivjeti</i> Jeronime David Salinger: <i>Lovac u Źitu</i> Nick Hornby: <i>Sve zbog jednoga dječaka</i> Nada Mihelčić: <i>Biļeške jedne gimnazijalke</i> Benjamin Lebert: <i>Crazy</i> Anna Frank: <i>Dnevnik Anne Frank</i> Ephraim Kishon: <i>Kod kuće je najgore</i> August Šenoa: <i>Prosjak Luka</i> Dinko Źimunović: <i>Alkar</i> Ksaver Šandor Gjalski: <i>Pod starim krovovima</i> (izbor iz djela) Slavko Kolar: <i>Breza</i> Richard Bach: <i>Galeb Jonathan Livingston</i> Vladimir Nazor: <i>Veli JoŹe</i> Ernest Hemingway: <i>Starac i more</i> Antoine de Saint – Exupery: <i>Mali princ</i> Harper Lee: <i>Ubiti pticu rugalicu</i> Silvija Źesto Stipančić: <i>Vanda/Debela/Tko je ubio pašeticu</i> Marija Jurić Zagorka: <i>Kći Lotrićaka</i> Đuro Sudeta: <i>Mor</i> Vladan Desnica: <i>Pravda</i> DRAMA William Shakespeare: <i>Romeo i Julija</i> (ulomak iz djela) Marin DrŹić: <i>Novela od Stanca</i> (ulomak iz djela) Pero Budak: <i>Mečava</i> (ulomak iz djela) Usmena narodna knjiŹevnost: Źtef i Bara (ulomak iz djela) POPULARNOZNANSTVENI I INFORMATIVNI TEKSTOVI Dinka Jurić: <i>Trebaš lovu? Zaradi je!</i> UNICEF: <i>Dječji memorandum roditeljima</i> Igor Vikić: <i>SOS MAJKE (TuĹoj smo djeci posvetile Źivot i ne kajemo se)</i> Alina Radusin: <i>Povijest i utjecaj reklama</i> Barbara Ivezić: <i>Zanimanje bez glamura (Oni stvaraju televizijske bajke)</i> Martin Luther King: <i>Moj san</i> DOMAĆA LEKTIRA (tri su djela obvezna) Antun Branko Źimić: <i>PreobraŹenja</i> (izabrane pjesme) Vesna Parun: izbor iz lirike Jakov Kopilović: <i>izbor iz lirike</i> August Šenoa: <i>Prosjak Luka</i> Dinko Źimunović: <i>Alkar</i> Slavko Kolar: <i>Breza</i> Đuro Sudeta: <i>Mor</i> Vladan Desnica: <i>Pravda</i>

– samostalno prepoznati te imenovati riječi jednaka oblika, a različita značenja – klasificirati ih prema obilježjima na istoobličnice, istozvučnice i istopisnice – imenovati pojam frazema i uočavati obilježja frazema – objašnjavati značenja frazema prema svome jezičnom iskustvu i zavičajnoj pripadnosti – imenovati glagolske priloge – prepoznavati vrste glagolskih priloga i pravilno tvoriti glagol-ski prilog sadašnji i prošli – zamjenjivati glagolske priloge zavisnom rečenicom – analizirati rečenice u kojima je izrečena pogodba, želja ili mogućnost – imenovati zavisnosloženu pogodbenu rečenicu i odrediti pogodbene veznike – preoblikovati priložnu oznaku pogodbe u zavisnu pogodbenu rečenicu – imenovati vrste pogodbenih rečenica te uočavati što označavaju – pravilno upotrebljavati glagolska vremena u prijevremenome, poslijevremenome i istovremenome odnosu – ukazati na nepravilnu uporabu veznika dok i futura I. u kaj-kavskome narječju te često u masovnim medijima – definirati jednostruko složenu rečenicu – podcrtati predikate u višestruko složenoj rečenici – izdvojiti surečenice višestruko složene rečenice – definirati višestruko složenu rečenicu – odrediti odnos surečenica u višestruko složenoj rečenici – izvoditi pravila o pisanju višerječnih imena na temelju primjera – razlikovati kraticu od pokrate – prepoznavati, pravilno pisati te čitati kratice i pokrate – sklanjati pokrate poštujući pravopisna pravila – klasificirati pet razdoblja razvitka hrvatskoga jezika u 20. stoljeću – navesti društveno-političku situaciju karakterističnu za pojedina razdoblja pri razvitku hrvatskoga jezika – imenovati ključne pojedince i njihova jezična djela – vremenski odrediti Novosadski dogovor te Deklaraciju o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika, reproducirati njihove bitne postavke – razlikovati stilski obilježje od stilski neobilježena reda riječi te razumjeti njihovu ulogu – odrediti rečenične dijelove u stilski obilježenome redu riječi te izvesti pravila – odrediti rečenične dijelove u stilski neobilježenome redu riječi te izvesti pravila – znati što je dijalog, pregovaranje, dokazivanje temeljeno na činjenicama, donošenje zajedničkih zaključaka – usvojiti nove pojmove: idiom, zavičajni govor, standardni jezik, normiranost standardnoga jezika, mjesni govor, razgovorni jezik – razlikovati hrvatski jezik od hrvatskoga književnog jezika, hrvatski književni jezik od jezika književnosti, narječje od dijalekta – prepoznavati i razlikovati tekstove pisane na književnome jeziku od onih pisanih zavičajnim govorima – zamijetiti upitno-odnosne zamjenice prema kojima su pojedina narječja dobila ime – razlikovati standardni jezik od štokavskoga narječja – utvrditi područje rasprostranjenosti štokavskoga, kajkavskoga i čakavskoga narječja – imenovati stare i suvremene hrvatske pisce koji su stvarali na štokavskome, kajkavskome i čakavskome narječju – prepoznavati kajkavske i čakavske riječi i zamjenjivati ih književnima – razumjeti važnost štokavskoga, kajkavskoga i čakavskoga narječja za hrvatsku povijest i kulturnu baštinu – definirati novinarski stil i navesti njegova bitna obilježja – razlikovati vijest od izvješća – nabrojati ostale tekstne vrste pisane novinarskim stilom, reproducirati njihova obilježja – uspoređivati jezik razgovornoga stila i standardni jezik – definirati administrativno-poslovni stil i navesti njegova bitna obilježja – nabrojati tekstne vrste administrativno-poslovnoga stila – zamijetiti uporabu kancelarizama – uočiti zalihost administrativno-poslovnoga stila te obrazložiti njegovu svrhu – uspoređivati obilježja funkcionalnih stilova – odrediti strukturu intervjua: nadnaslov, naslov, kraći uvod, pitanja i odgovore – uočiti važnost pripreme za intervju: istražiti tematiku o kojoj se razgovara, postavljati zanimljiva pitanja	JEZIKI		DOPUNSKI IZBOR LEKTIRE (izabrati do šest djela) Tin Ujević: izbor iz lirike Dragutin Tadijanović: <i>Srebrne svirale</i> Antun Gustav Matoš: izbor iz lirike Ivan Slamnig: izbor iz lirike Karl Bruckner: <i>Sadako želi živjeti</i> Jeromime David Salinger: <i>Lovac u žitu</i> Nick Hornby: <i>Sve zbog jednoga dječaka</i> Nada Mihelčić: <i>Bilješke jedne gimnazijalke</i> Benjamin Lebert: <i>Crazy</i> Anna Frank: <i>Dnevnik Anne Frank</i> Ephraim Kishon: <i>Kod kuće je najgore</i> Richard Bach: <i>Galeb Jonathan Livingston</i> Ernest Hemingway: <i>Starac i more</i> Antoine de Saint – Exupery: <i>Mali princ</i> Harper Lee: <i>Ubiti pticu rugalicu</i> Silvija Šesto Stipančić: <i>Vanda/Debela/Tko je ubio pašeticu</i> Marija Jurić Zagorka: <i>Kći Lotrščaka</i> Gustav Krklec: izbor iz lirike KNJIŽEVNI TERMINI I POJMOVI LIRIKA Stilska izražajna sredstva: alegorija, elipsa, prebacivanje, opkoračenje, simbol. Lirske vrste: ljubavna pjesma, misaona pjesma, domoljubna pjesma, himna, pjesma u prozi. EPIKA Epske vrste: ep. Roman kao prozna vrsta. Vrste romana (roman za mlade). Vrste karakterizacija likova (etička ili moralna karakterizacija). Epske književne vrste (dnevnik, legenda, autobiografija, putopis, klasična i moderna bajka). DRAMA Dramske vrste (komedija, tragedija, drama u užem smislu). Obilježja dramskih djela (protagonist, antagonist, didaskalije).
		Gramatika	Nastajanje otvornika i zatvornika. Podjela glasova po zvučnosti. Podjela glasova po mjestu tvorbe. Samoglasnik i suglasnik u slogu. Glasovne promjene u govorenju i čitanju. Nepostojano a, palatalizacija, sibilarizacija, jotacija, jednačenje po zvučnosti, jednačenje po mjestu tvorbe, gubljenje suglasnika, nepostojano e, umetnuto l, prijeglas. Dvoglasnik ie, glas jat (kratki i dugi). Pisani i govoreni oblik riječi. Proširivanje značenja. Posuđivanje riječi. Promjena vrste riječi. Tvorba riječi. Istoobličnice (homonimi). Istozvučnice (homofoni). Istopisnice (homografi). Prepoznavanje frazema. Uočavanje obilježja frazema. Glagolski prilozi – nastajanje, služba u rečenici, zamjenjivanje glagolskoga priloga zavisnom rečenicom. Izricanje pogodbe, mogućnosti i želje priložnom oznakom pogodbe i pogodbenom rečenicom. Istovremenost i prijevremenost u složenoj rečenici. Pravilna uporaba glagolskih vremena. Višestruko složena rečenica. Obilježja. Raščlanjivanje višestruko složene rečenice.
		Pravopis Povijest jezika	Pisanje velikoga početnog slova u višerječnim imenima. Jednostavne i složene kratice (pokrate). Nastanak, čitanje i pisanje. Hrvatski jezik u 20. i 21. stoljeću. Novosadski dogovor. Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika.

– analitički čitati problemski članak – planirati i pisati problemski članak – izdvojiti i imenovati sadržajne dijelove prikaza – uočiti obilježja obavijesnoga i kritičkoga prikaza – pisati životopis, CV i dopis – primijeniti pravila o pisanju i naslovljavanju pisama pri pisanju osobnoga i otvorenoga pisma – definirati dokumentarni film – prepoznavati obilježja dokumentarnoga filma – opisati povijesni razvoj dokumentarnoga filma – interpretirati igrani film – interpretirati dokumentarni film – interpretirati animirani film – imenovati predstavnike Zagrebačke škole crtanoga filma – navesti obilježja Zagrebačke škole crtanoga filma – definirati knjižnicu – razlikovati vrste knjižnice – nabrojati knjižničnu građu pretraživati (kataloški i računalno) knjižničnu građu.	JEZIČNA I MEDIJSKA KULTURA	Red riječi – stilski neobilježen, stilski obilježen i obvezan. Podrijetlo riječi. Riječi standardnoga jezika. Posuđenica. Dijalektizam. Standardni jezik, zavičajni govor, mjesni govor, razgovorni jezik. Hrvatska narječja: kajkavsko, čakavsko, štokavsko. Rasprostranjenost, glasovne, naglasne, jezične osobine štokavskoga narječja. Književnost štokavskoga narječja. Rasprostranjenost, glasovne, naglasne, jezične osobine kajkavskoga narječja. Književnost kajkavskoga narječja. Rasprostranjenost, glasovne, naglasne, jezične osobine čakavskoga narječja. Književnost čakavskoga narječja. Osobine znanstvenog, novinarskog, administrativno-poslovnog i razgovornog stila. Razgovorni stil – obilježja, žargon, žargonizam, poštapalica. Rasprava – pisana i usmena, obilježja rasprave. Problemski članak – kompozicija i jezik. Obilježja novinarskog stila. Obilježja intervjua, intervju u različitim medijima. Prikaz – obavijesni (osvrt) i kritički (kritika). Obilježja administrativno-poslovnog stila. Životopis, zamolba, dopis, pismo javno i osobno. Školske zadaće, domaće zadaće i njihova analiza na satu. Četiri školske zadaće – dvije u svakom polugodištu. Sadržaji iz medijske kulture Dokumentarni film. Povijesni razvoj dokumentarnoga filma. Scenarij. Knjiga snimanja. Igrani film. Animirani film (interpretacija). Zagrebačka škola crtanoga filma (predstavnici, obilježja). Knjižnica (vrste knjižnica, knjižnična građa, UDK, kataloško pretraživanje). Računalno pretraživanje kataloga. Popis filmova: http://dokumentarnifilmovi.net/ (primjereni dokumentarni filmovi po izboru učenika i nastavnika) Morgan Spurlock: <i>Super size me</i> Rudolf Sremec: <i>Zelena ljubav</i> Ivo Škrabalo: <i>Slamarke djevojke</i> Zoran Tadić: <i>Druge</i> Luc Jacquet: <i>Carsko putovanje</i> Krešo Golik: <i>Tko pjeva, zlo ne misli</i> Ante Babaja: <i>Breza</i> Roberto Benigni: <i>Život je lijep</i> Ante Zaninović: <i>Zid</i> Borivoj Dovniković: <i>Ljubitelji cvijeća</i> Dušan Vukotić: <i>Surogat/Igra/Krava na mjesecu/Koncert za mašinsku pušku/Osvetnik</i> Zlatko Grgić: <i>Muzikalno prase</i> Zlatko Bourek: <i>Bećarac</i>
--	-----------------------------------	--

Ključni pojmovi sadržaja: književnost, jezik, jezična i medijska kultura.

Pojedini nastavni sadržaji za koje nastavnik procijeni da se tijekom godine ne mogu ostvariti na redovnim satima, mogu se planirati za obradu na satima projektne, ambijentalne nastave, kao i na satima dodatnoga rada i rada u sekcijama.

UPUTA ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program nastave i učenja Hrvatskoga jezika i književnosti čine tri predmetna područja: Književnost, Jezik te Jezično izražavanje i medijska kultura. Preporučeno izvođenje sati po predmetnim područjima je sljedeće: Književnost – 52 sata, Jezik – 50 sati i Jezično izražavanje i medijska kultura – 34 sata. Ukupan fond sati, na godišnjoj razini, iznosi 136 sati. Sva tri područja programa nastave i učenja prožimaju se i ni jedna se ne može izučavati izolirano i bez sudjelovanja s drugim područjima. Predviđeni sati u području Jezično izražavanje i medijska kultura u određenome opsegu izjednačeni su sa satima utvrđivanja sadržaja iz potpodručja Književnost, što doprinosi prelivanju i funkcionalnome povezivanju nastavnoga gradiva.

Program nastave i učenja Hrvatskoga jezika i književnosti zasnovan je na ishodima, odnosno na procesu učenja i učeničkim postignućima. Ishodi predstavljaju opis integriranih znanja, vještina, stavova i vrijednosti koje učenik gradi, proširuje i produbljuje u svim trima pred-

metnim područjima toga predmeta. Na kraju osmoga razreda, ishodi dosegnuti u razredima od petoga do osmoga, združuju se u standarde, definirane u različitim područjima predmeta, na tri razine učeničkih postignuća.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program nastave i učenja orijentiran na ishode daje nastavniku veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Uloga nastavnika jest načine ostvarivanja podučavanja i učenja prilagoditi potrebama svakoga odjela, imajući u vidu: sastav odjela i karakteristike učenika; udžbenike i druge nastavne materijale kojima će se koristiti; tehničke uvjete, nastavna sredstva i medije kojima škola raspolaže; resurse, mogućnosti, kao i potrebe lokalne sredine u kojoj se nalazi škola. Polazeći od danih ishoda i sadržaja, nastavnik najprije kreira svoj godišnji, tj. globalni plan rada, iz kojega će poslije razvijati svoje mjesečne planove. Ishodi definirani po područjima olakšavaju nastavniku dalje izvođenje na razini konkretnih nastavnih jedinica. Tijekom planiranja treba, također, imati u vidu da se neki ishodi ostvaruju brže i lakše, ali je za većinu ishoda (posebno za predmetno područje Književnosti) potrebno više vremena, više različitih aktivnosti i rad na različitim tekstovima. U etapi planiranja nastave i učenja, veoma je važno imati u vidu da je udžbenik nastavno sredstvo i da on ne određuje sadržaje

predmeta. Zato je potrebno sadržajima danim u udžbeniku pristupiti selektivno i u odnosu na predviđene ishode koje treba dostići. Pored toga što učenike treba osposobiti za korištenje udžbenika, kao jednoga od izvora znanja, nastavniku valja uputiti ih u načine i oblike upotrebe drugih izvora saznavanja.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

KNJIŽEVNOST

Okosnicu programa književnosti čine tekstovi iz lektire. Lektira je razvrstana po književnim rodovima – lirika, epika, drama i obogaćena izborom neknjiževnih, znanstvenopopularnih i informativnih tekstova. Obvezni dio lektire sastoji se, uglavnom, od djela koja pripadaju kanonskome korpusu djela nacionalne i svjetske književnosti i obogaćen je aktualnim djelima. Izbor djela u najvećoj je mjeri zasnovan na načelu prilagođenosti uzrastu.

Uz tekstove koje je potrebno obraditi na nastavnome satu dan je i popis domaće lektire. Cilj je domaće lektire oblikovanje, razvijanje i njegovanje čitalačkih navika kod učenika. Složenija djela učenici mogu čitati u slobodno vrijeme, čime se potiče razvijanje kontinuirane navike čitanja. Izbor djela školske i domaće lektire primjeren je dobi učenika.

Obveznome popisu djela za obradu dodan je i dopunski izbor tekstova. Izborni dio dopušta nastavniku veću kreativnost u postizanju ishoda.

Preporučeni ishodi nisu diferencirani prema razinama učeničkih postignuća. Oni predstavljaju obvezne dijelove opisa standarda i mogu se usitnjavati ili širiti, ovisno o učeničkim individualnim mogućnostima i drugim nastavnim potrebama.

Izbor djela treba biti usklađen s mogućnostima, potrebama i zanimanjima konkretnoga učeničkog kolektiva. Razlike u ukupnoj umjetničkoj i obavijesnoj vrijednosti pojedinih tekstova utječu na odgovarajuća metodička rješenja (prilagođavanje čitanja vrsti teksta, opseg tumačenja teksta ovisno o složenosti njegove strukture, povezivanje i grupiranje s odgovarajućim sadržajima iz drugih predmetnih područja – gramatike, pravopisa i jezičnoga izražavanja te medijske kulture i sl.).

Tekstovi iz dopunskoga dijela programa trebaju poslužiti nastavniku i pri obradi nastavnih jedinica iz gramatike, kao i za obradu i utvrđivanje sadržaja iz jezičnoga izražavanja i medijske kulture. Djela koja neće obrađivati, nastavnik treba preporučiti učenicima za čitanje u slobodno vrijeme.

Isti tekst može se povezivati s drugima na različite načine, prema različitim motivima ili tonu pripovijedanja, u sklopu projektne nastave, koja se temelji na ishodima, a ne na sadržajima učenja.

Predloženi obvezni, književni, znanstvenopopularni i informativni tekstovi te sadržaj obvezne domaće lektire, kao i primjeri iz dopunskoga izbora, pri osmišljavanju godišnjega plana rada, a potom i pri oblikovanju orijentalnih, mjesečnih planova rada, mogu se tematski povezivati. Pored toga, neophodno je uspostaviti i uravnoteženu distribuciju nastavnih jedinica vezanih za sva područja predmeta, funkcionalno povezati sadržaje iz jezika i književnosti (gdje god je to moguće) i ostaviti dovoljno sati za utvrđivanje i usustavljanje nastavnih sadržaja.

S popisa dopunskoga izbora nastavnik bira ona djela koja će, uz obvezni dio lektire, činiti tematsko-motivske cjeline. Nastavnik može grupirati i povezivati po srodnosti djela iz obveznoga i dopunskoga programa na mnogo načina.

Mogući primjeri funkcionalnoga povezivanja nastavnih jedinica mogu biti sljedeći (nikako i jedini): Nastavnik sadržaje predmetnoga područja književnosti treba povezivati unutarpredmetnom korelacijom s ostalim predmetnim područjima (Jezikom, Jezičnim izražavanjem i medijskom kulturom) i to tako da čitajući književne tekstove s učenicima analizira njihove jezične značajke; u usmenoj komunikaciji s učenicima provjerava govorne vrednote hrvatskoga standardnog jezika usvojene u okviru nastavnoga područja Jezično izražavanje te potiče učenike da pišu različite oblike tekstova usvojene na nastavnim satima Jezičnoga izražavanja (npr. učenici nakon pročitana književnog teksta, pišu komentar i/ili osvrt o istome i slično) te se komparativnim pristupom obrađuju književni predlošci i filmski predlošci (npr. učenici za lekturu mogu pročitati književno djelo *Breza* Slavka Kolara, a potom

mogu i odgledati istoimeni film te napisati usporedni esej na zadanu temu). Osim unutarpredmetne korelacije, nastavnik je u mogućnosti povezivati međupredmetnom korelacijom nastavne sadržaje hrvatskoga jezika s ostalim predmetima pa tako npr. može izdvojiti lik Anice iz, već spomenutoga djela, *Breza* Slavka Kolara i povezati temu s nastavnim sadržajima iz Povijesti te prokomentirati i usporediti položaj žene u društvu nekada i danas.

Tijekom obrade književnih djela, kao i u okviru govornih i pisanih vježbi, nastojat će se da učenici mogu razlikovati vrste karakterizacije likova: otkrivaju što više osobina, osjećaja i duševnih stanja književnih likova (prema osobinama: fizičkim, govornim, psihološkim, društvenim i etičkim), da izražavaju svoje stavove o njihovim postupcima i da ih pokušaju sagledati iz različitih perspektiva.

Poželjno je da obrada književnoga djela bude protkana rješavanjem problemskih pitanja koja su potaknuta tekstem i umjetničkim doživljavanjem. Mnogi tekstovi, a pogotovo ulomci iz djela, u nastavnome postupku zahtijevaju lokalizaciju, često i višestruku. Smještanje teksta u vremenske, prostorne i društveno-povijesne okvire, kao i obavijesti o važnim sadržajima koji prethode ulomku – sve su to uvjeti bez kojih se u brojnim slučajevima tekst ne može intenzivno doživjeti i pravilno shvatiti.

Pri obradi teksta primjenjivat će se u većoj mjeri jedinstvo analitičkih i sintetičkih postupaka i gledišta. U skladu s ishodima, učenike treba navikavati da svoje dojmove, stavove i sudove o književnome djelu detaljnije dokazuju činjenicama iz samoga teksta i tako ih osposobljavati za samostalan iskaz, istraživačku djelatnost i zauzimanje kritičkih stavova, s posebnom pozornosti na zauzimanje različitih pozicija u odnosu na tekst i poštovanje individualnoga razumijevanja smisla književnoga teksta. Učenike u tome uzrastu treba poticati aktualiziranju svijeta književnoga djela, odnosno dovođenju u vezu s vlastitim iskustvom, razmišljanjima i svijetom u kojemu žive.

U nastavnoj interpretaciji književnoumetničkoga djela važno je uključiti i: umjetnički doživljaj, važne strukturne elemente (temu, motive, pjesničke slike, fabulu, književne likove, smisao i značenje teksta, motivacijske postupke, kompoziciju), oblike pripovijedanja (oblike izlaganja), jezično-stilske postupke i literarne (književnoumetničke) probleme.

Književnoteorijske pojmove učenici će upoznavati uz obradu odgovarajućih tekstova i osvrtima na prethodno čitateljsko iskustvo. U programu nisu navedeni svi pojmovi i vrste književnih djela predviđeni za usvajanje u prethodnim razredima, ali od nastavnika se očekuje da će se osloniti i nadovezati na već stečeno znanje učenika, obnoviti ga i produžiti na primjerima, prikladnima starijemu uzrastu. Obnavljanje i povezivanje književnih termina i pojmova obrađivanih u prethodnim razredima s novim djelima, koja se obrađuju u ovome razredu, obvezno je.

U osmome razredu potrebno je izvršiti cjelovito usustavljanje nastavnih sadržaja u klasificiranju književnih rodova i vrsta usmene i autorske književnosti. Posebnu pozornost valja pokloniti onim književnim vrstama koje se u tome razredu prvi put imenuju: pjesma u prozi, legenda, ep, klasična u odnosu na modernu bajku, drama u užemu smislu, komedija, tragedija.

Usustavljanje ovladanih književnih termina zahtijeva obradu i obnavljanje jednoga istog književnog pojma na više načina: poslije prepoznavanja i uočavanja njegove funkcije u tekstu; sagledavanje istoga pojma/termina u različitim kontekstima, što doprinosi pouzdanome usvajanju i dugotrajnome pamćenju naučenoga, a poslužiti će i kao odlična podloga za daljnji rad u srednjoj školi.

Posebna pozornost pri usustavljanju nastavnih sadržaja iz viših razreda osnovne škole poklanja se integracijskim čimbenicima nastavne interpretacije, a to su: tematsko-motivski sloj djela, idejni sloj teksta, struktura (kompozicija) djela, karakterizacija likova, oblici kazivanja (oblici pripovijedanja) i jezično-stilski sloj djela. Kad je riječ o lirici, usustavljavaju se i znanja o versifikaciji. Jezičnostilskim izražajnim sredstvima prilazi se s doživljajnoga stajališta; polazi se od izazvanih umjetničkih doživljaja i estetske sugestije, a zatim se istražuje jezično-stilska uvjetovanost i njezine osobitosti.

Dnevnikom čitanja, vodenoga u višim razredima osnovne škole, učenici se prisjećaju književnih djela koja su pročitali od petoga do osmoga razreda i njihovih autora. Iz osnovne škole poželjno je ponijeti

stečena znanja o znamenitim piscima i njihovim djelima (predviđenima programima nastave i učenja), kao i osnovne informacije iz života pisaca i podatke vezane za različite vrste lokalizacije književnoumjetničkih tekstova.

Važno je da nastavnik Hrvatskoga jezika i književnosti svoj predmet poučava služeći se unutarpredmetnom i izvanpredmetnom korelacijom. Nastavnik se prethodno obvezno upoznaje sa sadržajima Hrvatskoga jezika i književnosti iz prethodnih razreda zbog uspostavljanja načela postupnosti i sustavnosti.

Nastavnik, također, treba poznavati sadržaje drugih nastavnih predmeta koji se obrađuju u petome, šestome, sedmome i osmome razredu osnovne škole, koji koreliraju s predmetom Hrvatski jezik i književnost. Tako, izvanpredmetnu korelaciju nastavnik uspostavlja, prije svega, s nastavom: Povijesti, Likovne kulture, Glazbene kulture, Vjeronauka i Građanskoga odgoja.

Ishodi vezani za nastavno područje Književnost zasnovani su na čitanju. Čitanjem i tumačenjem književnih djela učenik razvija čitalačke kompetencije koje podrazumijevaju, ne samo istraživačko promatranje i stjecanje znanja o književnosti već potiču i razvijaju emocionalno i fantazijsko uživljavanje, imaginaciju, estetsko doživljavanje, bogate asocijativne moći, umjetnički senzibilitet, kritičko mišljenje i izgrađuju moralno prosuđivanje. Razni oblici čitanja osnovni su preduvjet da učenici u nastavi stječu saznanja i da se uspješno uvode u svijet književnoga djela. Osim doživljajnoga čitanja, učenike sve više treba usmjeravati na istraživačko čitanje (čitanje prema istraživačkim zadacima, čitanje iz različitih perspektiva i sl.) i osposobljavanju iskazivanja svojega doživljaja umjetničkoga djela, uviđanju elemenata od kojih je djelo sačinjeno i razumijevanju njihove uloge u izgradnji svijeta djela.

Povećan broj dopunskoga izbora lektire ukazuje na mogućnost obrade pojedinih predloženih sadržaja (književnih djela) na satima dodatne nastave.

Sati dodatne nastave pružaju mogućnost nastavniku da programom, ali i samostalno, oblikuje sadržaje koji će se na tim satima obrađivati, ovisno o individualnim zanimanjima učenika. Preporučuje se zasnivanje problemskoga, korelativnoga i istraživačkoga pristupa sadržajima iz književnosti, organiziranje projektne nastave i rad s talentiranim učenicima na pripremi za natjecanje iz Hrvatskoga jezika i književnosti.

Preporučuje se da se učenici u nastavi koriste elektroničkim dodatkom uz udžbenik, ako za to postoji mogućnost u školi.

Kako su Standardi učeničkih postignuća, definirani za kraj drugoga ciklusa obveznoga obrazovanja, diferencirani po razinama (osnovni, srednji i napredni), na kraju osmoga razreda važno je uzeti u obzir uspjeh pojedinaca, ali i razrednoga odjela u cjelini u odnosu na razinu učeničkih postignuća.

JEZIK

U nastavi Jezika učenici se osposobljavaju za pravilnu usmenu i pisanu komunikaciju standardnim hrvatskim jezikom. Otuda zahtjevi u ovom programu nisu usmjereni samo na usvajanje jezičnih pravila i gramatičke norme već i na razumijevanje njihove funkcije i pravilnu primjenu u usmenome i pisanome izražavanju.

Kada se u sadržajima programa navode nastavne jedinice koje su učenici već obrađivali u prethodnim razredima, podrazumijeva se da se stupanj usvojenosti i sposobnost primjene ranije obrađenoga gradi-va provjerava, a ponavljanje i vježbanje na novim primjerima prethodi obradi novih sadržaja, čime se osigurava kontinuitet rada i sustavnost u povezivanju novoga nastavnog sadržaja s postojećim znanjima.

Gramatika

Osnovni programski zahtjev u nastavi gramatike jest da se učenicima jezik predstavi i tumači kao sustav. Ni jedna se jezična pojava ne bi trebala izučavati izolirano, izvan konteksta u kojemu se ostvaruje njezina funkcija (u svakoj pogodnoj prilici znanja iz gramatike mogu se staviti u funkciju tumačenja teksta, kako umjetničkoga, tako i znanstvenopopularnoga). Jedan od izrazito funkcionalnih postupaka u nastavi gramatike jesu vježbe zasnovane na uporabi primjera iz izravne govorne prakse, što nastavu gramatike približava životnim potrebama

u kojima se primijenjeni jezik pojavljuje kao svestrano motivirana ljudska aktivnost. Na taj način, kod učenika se i razvija svijest o važnosti kulture govora, koja je neophodna za svakodnevni život kao dio opće kulture, a ne samo kao dio nastavnoga programa.

Nastava gramatike u osmome razredu započinje učenjem o glasovima i slovima. Učenik bi trebao dijeliti glasove prema kriteriju zvučnosti i mjestu tvorbe. Tek kad učenik razumije nastajanje i podjelu glasova, moći će razumjeti kako ta podjela nastaje u riječi, odnosno moći će razumjeti glasovnu promjenu. Slovo će od glasa razlikovati tako što će mu se ukazivati na ulogu slova u pisanju, osobito kada tvori slog i veće jedinice. Podjelu glasova potrebno je povezati s podjelom slova (samoglasnici i suglasnici).

Tvorbu riječi treba povezati sa znanjima iz morfologije. Treba jasno napraviti razliku između morfologije i tvorbe riječi, jer se u morfologiji javljaju samo različiti oblici jedne iste riječi (dodavanje gramatičkih morfema na gramatičku osnovu), dok se u tvorbi riječi dodavanjem tvorbenih morfema dobiva nova riječ. Treba ukazati na tri osnovna modela tvorbe riječi – izvođenje, slaganje i prefiksaciju. Primjeri trebaju biti dobro odabrani i reprezentativni za svaku tvorbu. Prema tvorbenome kriteriju, sve riječi treba podijeliti na jednostavne i tvorenice (izvedenice, složenice, prefiksne tvorenice). U tvorenicama, učenici trebaju uočiti korijen, tvorbenu osnovu, prefiks, sufiks, spojnik. Na taj način potrebno je grupirati i porodice riječi. Tvorbu riječi treba povezati i sa znanjima iz fonetike i ukazati na glasovne promjene koje se bilježe na spoju prefiksa/sufiksa i tvorbene osnove.

Da bi učenici razumjeli strukturu rečenice, potrebno je prisjetiti se rečeničnih dijelova. Učenike u analizu rečenica treba uvoditi postupno, od jednostavne prema složenoj rečenici. Pri obradi zavisnih surečenica važno je da učenik analizira pristupi korak po korak. Potrebno je naglasiti ulogu predikata, veznika, granice, suodnosne riječi i njezine uloge u glavnoj surečenici. Na taj način učenici bi trebali imenovati vrstu zavisno složene rečenice. Višestruko složena rečenica obrađuje se na isti način, uz naglašenu ulogu broja predikata u rečenici.

S učenicima treba raditi usustavljivanje nastavnoga sadržaja koje je naučeno u prethodnim razredima. Neophodno je da se po gramatičkim razinama obnove i povežu znanja, i to logički i kriterijski tako što će usvajati pravila i načine funkcioniranja gramatičkoga sustava. Na konkretnim primjerima rečenica najbolje je obnoviti znanja iz morfologije (vrste riječi, gramatičke kategorije) i sintakse (rečenični dijelovi, vrste rečenica i sl.). Kada se u sadržajima programa navode nastavne jedinice koje su učenici već obrađivali u prethodnim razredima, podrazumijeva se da se stupanj usvojenosti i sposobnost primjene ranije obrađenoga nastavnog sadržaja provjerava, a ponavljanje i vježbanje na novim primjerima prethodi obradi novih sadržaja. Time se osigurava tijek rada i sustavnost u povezivanju novoga nastavnog sadržaja s postojećim znanjima.

Pravopis

Sadržaje iz pravopisa neophodno je povezivati s odgovarajućim primjerima i na satima gramatike i na satima književnosti. Treba na jednostavan način ukazati na prilagođavanje imena iz stranih jezika i njihovu promjenu. Pitanje sastavljenoga i rastavljenoga pisanja obraditi na jednostavnim, uobičajenim primjerima i pokazati mogućnost trojakog pisanja (složenice, polusloženice, sintagme).

Treba objasniti razliku u bilježenju spojnice i crtice, ukazujući na pravila korištenja jednoga, odnosno drugoga znaka.

Povijest jezika

Učenike treba upoznati s time da hrvatski jezik 20. i 21. stoljeća jest jezik čije se razvijanje može pratiti u pet razdoblja. U prvome razdoblju važno je da učenici djelovanje hrvatskih vukovaca stave u kontekst Austro-Ugarske Monarhije i Prvoga svjetskog rata. Nakon toga, učenici povezuju javno djelovanje Kraljevine SHS da bi razumjeli ulogu hrvatskoga jezika unutar srpsko-hrvatsko-slovenskoga jezika. Učenici bi se trebali upoznati s jezičnim čistunstvom unutar trećega razdoblja razvijanja hrvatskoga jezika koji se događa tijekom Drugoga svjetskog rata, osobito Nezavisne Države Hrvatske. U četvrtome razdoblju razvijanja hrvatskoga jezika važno je prisjetiti se političkih pri-

lika pogodnih za ostvarenje druge Jugoslavije da bi se valjano razumio Novosadski dogovor. Potrebno je povezati i hrvatsko proljeće te potrebu hrvatskoga jezika za nastankom Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika. Peto razdoblje, koje obuhvaća i današnje stanje hrvatskoga jezika, potrebno je povezati s osamostaljivanjem Republike Hrvatske i njezinim ulaskom u Europsku uniju. Time bi se trebali objasniti nastanci novih rječnika, gramatika, pravopisa, priručnika i jezičnih savjetnika u svrhu proučavanja i njegovanja hrvatskoga jezika. Pri obradi svakoga razdoblja važno je naglasiti da ni jedan prijelaz nije nastao naglo, već da je svako nastalo djelo učinak društvenopovijesnih prilika.

JEZIČNA I MEDIJSKA KULTURA

Područje Jezičnoga izražavanja i medijske kulture programski je izgrađeno kao posebno područje, ali neophodno je da se povezuje s drugim dvama područjima: s Književnošću i s Jezikom. Jezično izražavanje obuhvaća usmeno i pismeno izražavanje i jednaku pozornost trebalo bi posvetiti i jednome i drugome načinu izražavanja. Krajnji cilj nastave Jezičnoga izražavanja odnosi se na to da učenici budu osposobljeni za uspostavljanje kvalitetne i svrsi ishodne komunikacije.

U osmome razredu razmatraju se posebnosti funkcionalnih stilova. Učenike treba upoznati s obilježjima administrativno-poslovnoga, znanstvenoga, novinarskoga i razgovornoga stila. Obilježja administrativno-poslovnoga stila – standardizacija i unifikacija – trebalo bi biti ukazano, između ostaloga, poticanjem učenika da napišu npr. zamolbu, žalbu, radnu biografiju ili da popune određene obrasce. Također, uz administrativno-poslovni stil trebalo bi izdvojiti obilježja kancelarijaza i pokazati ih na primjerima. Objektivno sagledavanje stvarnosti i zasnovanost na pojmovnome mišljenju znanstvenoga stila trebalo bi učenicima predstaviti povezivanjem s drugim nastavnim predmetima, a posebno bi im trebalo ukazati na upotrebu i značenje naziva, odnosno na nazivlje. Važnost upotrebe provjerenih činjenica, njihovo oblikovanje u članak ili neki drugi novinski tekst potrebno je učenicima predstaviti iščitavanjem dobrih i loših primjera novinskih tekstova. Učenike je važno prisjetiti na subjektivno i objektivno pripovijedanje i opisivanje da bi samostalno došli do obilježja novinarskoga stila. Činjenica da određena jezična struktura ne mora uvijek predstavljati griješenje o jezičnu i stilsku normu, ako se ne nameće kao jedini način izražavanja, možda bi se učenicima najbolje mogla objasniti uz razgovorni stil i njegova obilježja. Cilj obrade funkcionalnih stilova ne bi trebala biti reprodukcija i utiskivanje funkcionalnostilističkih znanja u svijest učenika, već sticanje aktivnoga znanja koje se može primijeniti u svakodnevnoj komunikaciji. Učenici bi trebali moći objasniti sličnosti i razlike između funkcionalnih stilova, prepoznati i obrazložiti njihove dijelove u prikladno odabranim tekstovima, razvijajući razumijevanje njihovih posebnosti i idući k zaključivanju o njihovoj prirodi. Pritom, značajno je da učenici aktivno sudjeluju u otkrivanju i uviđanju obilježja funkcionalnih stilova hrvatskoga jezika.

Kada se uči o narječjima hrvatskoga jezika, učenicima je važno govoriti u geografskome kontekstu te naglasiti jezična obilježja svakoga narječja. Potrebno je učenike uputiti da je štokavsko-ijekavski izričaj temelj hrvatskoga standardnog jezika, ali da je on nastao kombinacijom čakavskoga, kajkavskoga i štokavskoga govora. Važno je da učenik razlikuje standardni govor od dijalekta te da svaki dijalektni govor uspješno zamjenjuje standardom. Da bi se učenicima osvijestilo da bogatstvo hrvatskoga jezika čine sva tri narječja i govora, potrebno je da se na satima književnosti obrađuju djela koja pripadaju svim narječjima i govorima.

U skladu s time, učenici će učiti i o tvorbi riječi, osobito o jezičnom posuđivanju. Učenike je važno motivirati da se služe hrvatskim jezikom te da samostalno zamjenjuju tuđice hrvatskim riječima.

Jedan od programskih zahtjeva Jezičnoga izražavanja jest bogaćenje rječnika učenika. Stoga je izuzetno značajno na sustavan način pristupiti obradi tema koje se odnose na leksički sustav hrvatskoga jezika. Nije potrebno da se svaki leksički odnos do detalja objasni učenicima, ali je važno uvijek imati na umu složenost i višedimenzionalnost određene leksičke pojave o kojoj se govori, da bi se problem, ili dio problema, predstavio učenicima u skladu s njihovim uzrastom i mogućnostima. Sadržajni odnosi među leksemima (sinonimija, antonimija

i homonimija) trebali bi biti izučavani, ne samo na reprezentativnim slučajevima, koji se zasnivaju na značenju leksema neovisno o kontekstu, već je neophodno uzeti u obzir semantičku poziciju leksema u stvarnoj jezičnoj uporabi. Leksemu bi trebalo pristupiti kao višeznačnoj, a ne monosemantičkoj jedinici i trebalo bi skretati pozornost učenicima, kako na prvotna značenja leksema, tako i na njezina drugotna značenja. Trebalo bi ukazati na podjelu na prave i neprave sinonime, odnosno antonime sa stajališta polisemantičke strukture leksema i poticati učenike da raspravljaju o stilskome učinku upotrebe sinonima, antonima i homonima.

Pri obradi rasprave i problemskoga članka, učenicima treba naglasiti da je to tekst koji se razlikuje od pripovijedanja i opisivanja po tome što se zasniva na iznošenju mišljenja, stavova, činjenica i tvrdnji. Trebalo bi im objasniti da je rasprava uvijek posvećena određenome pitanju, da na njezinome početku stoji izvjesna sumnja ili dvojba između dvaju mišljenja, a na kraju je njihovo razrješenje, kao i da autor rasprave teži snagom dokaza i argumenata doći do istine i da potencijalnoga sugovornika (čitatelja) uvjeri u ispravnost svojega mišljenja. Učenicima bi trebalo predočiti svrhu pisanja rasprave uz češće vježbe, pomoći im postupno i sustavno usvajati pravilnosti tog oblika izražavanja, unapređivati kritičko mišljenje i graditi te jezično precizno oblikovati svoje stavove o pojedinim temama. Pogodno bi bilo poticati učenike da prije pisanja rasprave naprave podsjetnik u kojemu bi učenik trebao odgovarati na ključna pitanja. Pored toga, tu nastavnu jedinicu trebalo bi povezati s nastavom književnosti, kao i s drugim predmetima, imajući u vidu teme za pisanje rasprave ili problemskoga članka.

Jezično izražavanje usavršava se i pisanjem životopisa, zamolbi, dopisa te pisma. Važno je da učenik najprije uoči njihove prepoznatljive dijelove da bi mogao samostalno sastaviti dokument. Pri obradi životopisa, potrebno je učeniku naglasiti njegove najvažnije dijelove (radno iskustvo, obrazovanje, vještine, jezike itd.). Potrebno je da učenik nauči pisati ustaljenu strukturu životopisa da bi je znao popunjavati podacima. Također, potrebno je učenicima objasniti kada i zašto se piše zamolba, objasniti da se vlastiti podaci pišu s lijeve strane, a podaci primatelja s desne strane. Važno je i učenika osposobiti da se izražava formalnim jezikom te da koristi odgovarajući leksik. Da bi učenik naučio kako sastavljati dopis i javno te osobno pismo, važno je najprije da se na predlošku pokaže struktura. Učenicima je ponovno važno naglasiti dijelove dopisa i pisma, a onda pismenom vježbom sastavljati dopis te javno i osobno pismo.

Imajući u vidu da je veoma značajno ne samo znati odgovor na različita pitanja već i znati gdje se odgovor može pronaći, važno je ukazati učenicima, prije svega, na rječnike i pravopis hrvatskoga jezika, kao i na leksikone i enciklopedije. Trebalo bi poticati učenike, na primjer, da sami pronađu u rječniku odgovor o značenju određene riječi i njezinoj uporabi i da o tome obavijeste svoje prijatelje na satu. Kada god je moguće, trebalo bi završiti ili započeti sat jezičnog izražavanja podacima iz odgovarajućih jezičnih priručnika, enciklopedija i sl.

Vrste jezičnih vježba potrebno je odabrati prema zanimanjima učenika ili u kontekstu nastavnoga sadržaja. To mogu biti: uočavanje i ispravljanje pogrešaka u nepravilno označenome tekstu, popunjavanje teksta s prazninama, pronalaženje i ispravljanje pogrešaka u tekstu i slično.

U svakome polugodištu pišu se dvije školske zadaće (ukupno četiri godišnje). U pripremi za školske zadaće mogu se koristiti neke od sljedećih vežbi: sažimanje teksta, paralelno prepričavanje i analiza teksta, uspostavljanje narušenoga redosljeda (kronološkoga, smislenoga) u tekstovima, pretvaranje linearnoga u nelinearni tekst i obrnuto, podcrtavanje tekstova, sastavljanje pitanja na temelju teksta, pisanje rada na temelju nekoliko zadanih citata, pisanje tekstova/rečenica primjenom funkcionalnih stilova, preoblikovanje teksta prema postavljenim zahtjevima.

Područje medijska kultura osposobljava učenike za prepoznavanje i tumačenje poruka u medijskome i multimedijaskome okruženju (radijska emisija, televizijska emisija, film: crtani, igrani, dokumentarni, kazališna predstava, hipertekst i sl.). Želi se potaknuti učenika na tumačenje konteksta nastanka poruke u medijskome okruženju te njihova karaktera i svrhe. Također, potiče se i razvoj znanja o sebi i drugima, uvažavanje različitih uvjerenja i vrijednosti te se omogućuje

djelovanje u društvenoj zajednici. Učenici se osposobljavaju za kritički pristup medijskim tekstovima i kritičko vrednovanje dostupnih informacija te pretraživanje raznih izvora zbog rješavanja problema i donošenja odluka. Učenicima se treba objasniti društvena uloga medija da bi mogli razumjeti utjecaj medijske poruke na društvo i pojedinca. Pri kreiranju medijskih tekstova, važno je kod učenika osvijestiti moć javne komunikacije (u mrežnom i drugim medijskim okružjima) te važnost odgovornoga i pravilnoga komuniciranja u javnim kontekstima.

U okviru toga područja uspostavlja se i korelacija s nastavom književnosti povezivanjem tih nastavnih sadržaja njihovim stripskim, radijskim, filmskim i kazališnim prilagodbama. Učenici trebaju usvojiti znanja o posebnim i izražajnim sredstvima svakoga od tih medija da bi mogli uočiti i kritički vrednovati sadržaje prilagodbe pročitanih književnih djela. Osim prilagođenih književnih djela, u području medijske kulture učenike treba upoznati i s izvornim recentnim naslovima primjernima njihovoj dobi i odgovarajuće odgojno-obrazovne vrijednosti. Time učenici stječu naviku odabira kvalitetnih radova dostupnih u medijskome prostoru i razvijaju kritički stav prema njima. Odabir medijskih sadržaja utječe na oblikovanje učenikova kulturnoga identiteta pa ga se poticanjem na vlastiti odabir u skladu s izgrađenim kritičkim stavom uči odgovornosti u javnoj i medijskoj komunikaciji. Učenik će tako: definirati dokumentarni film, prepoznati obilježja dokumentarnoga filma, opisati povijesni razvoj dokumentarnoga filma, interpretirati igrani film, interpretirati dokumentarni film, interpretirati animirani film, uspoređivati filmske i književne predloške, imenovati predstavnike Zagrebačke škole crtanoga filma, navesti obilježja Zagrebačke škole crtanoga filma, definirati knjižnicu, razlikovati vrste knjižnice, nabrojati knjižničnu građu, pretraživati samostalno (kataloški i računalno) knjižničnu građu.

Pri obradi preporučenih sadržaja medijske kulture važno je ukazati na različite izvore informacija (tiskane i digitalne), poticati pro-

nalazak informacija u raznim izvorima prema vlastitim zanimanjima i potrebama te razvijati kritički odnos prema informacijama, provjeravajući njihovu točnost i citirajući njihove izvore. Učenici se osposobljavaju uočavati da različiti primatelji i pošiljatelji mogu različito reagirati na isti medijski tekst. Uz pomoć preporučenih sadržaja medijske kulture ukazuje se i na odgovornu uporabu različitih medija i primjenu pozitivnih komunikacijskih obrazaca.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Praćenje i vrednovanje rezultata napredovanja učenika u funkciji je ostvarivanja ishoda, a započinje inicijalnom procjenom dostignute razine znanja, u odnosu na koji će se mjeriti daljnji napredak i oblikovati ocjena. Svaki nastavni sat i svaka aktivnost učenika prilika je za formativno ocjenjivanje, odnosno registriranje napretka učenika i upućivanje na daljnje aktivnosti.

Formativno vrednovanje dio je suvremenoga pristupa nastavi i podrazumijeva procjenu znanja, vještina, stavova i ponašanja, kao i razvijanja odgovarajuće kompetencije tijekom nastave i učenja. Formativno mjerenje podrazumijeva prikupljanje podataka o učeničkim postignućima, pri čemu se najčešće primjenjuju sljedeće tehnike: ostvarivanje praktičnih zadataka, promatranje i bilježenje učenikovih aktivnosti tijekom nastave, izravna komunikacija između učenika i nastavnika, registar za svakoga učenika (mapa napredovanja) itd. Rezultati formativnoga vrednovanja na kraju nastavnoga ciklusa trebaju biti iskazani i brojanom ocjenom.

Rad svakoga nastavnika sastoji se od planiranja, ostvarivanja, praćenja i vrednovanja. Važno je da nastavnik, pored postignuća učenika, kontinuirano prati i vrednuje vlastiti rad. Sve što se pokaže dobrim i učinkovitim, nastavnik će koristiti i dalje u svojoj nastavnoj praksi, a ono što bude procijenjeno kao nedovoljno djelotvorno, trebalo bi unaprijediti.

3. МАЂАРСКИ ЈЕЗИК

A tantárgy neve
Cél

MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM

A magyar nyelv és irodalom oktatásának és tanulásának célja, hogy a tanuló ápolja a magyar nyelvet, helyesen használja a különféle kommunikációs szituációkban, beszédben és írásban; az irodalmi művek olvasása és értelmezése révén fejlessze képzelőerejét, esztétikai-művészeti tudatosságát és kifejezőképességét, kritikai és erkölcsi ítéelőképességét; alapvető tájékozottságot szerezzen az irodalomtörténet és -elmélet, az általános és magyar nyelvészet, valamint a mediális írásbeliség terén; az interdiszciplinaritás jegyében összefüggésbe hozza a nyelvet és irodalmat más művészeti ágakkal és tudományterületekkel; bevezesse a tanulót a tudományos gondolkodásmódba; értékelje és becslje a nemzeti értékeket és hagyományokat, fogadja el a különböző kultúrákat és fejlessze az interkulturális kommunikációt; alapozza meg és bővítsa a kulcskompetenciákat, amelyek képessé teszik őt a minőségi életvitelre, a munkára, az önmegértésre és az élethosszig tartó tanulásra.

Osztály
Évi óraszám

Nyolcadik
136 óra

KIMENET A tematikai egységek/területek feldolgozása után a tanuló a következőkre képes:	TERÜLET/ TEMATIKAI EGYSÉG	TARTALOM
értelmelem olvas irodalmi-művészeti szövegeket és más típusú szövegeket, különböző olvasási technikákat alkalmazva; értelmezi a szépirodalmi szövegek jelentését, nyelvi, esztétikai és strukturális sajátosságait, közben megfelelő terminusokat és poétikai fogalmakat használ; az elolvasott művek alapján kritikusán gondolkodik a valóságról; kiemeli az irodalmi mű univerzális értékeit és összeköti őket saját tapasztalatával és életkörülményeivel; összeköti az 5–8. osztályos kötelező tananyagban szereplő írókat és műveket; – a konkrét szöveg interpretációja során felfedezi a műnem és műfaj alapvető jellemzőit, valamint a szöveg nyelvi-stilisztikai jellegzetességeit; felismeri az irodalmi mű rétegeit és a műfajközi átszövődéseket; összeköti az irodalmi műveket a történelmi vagy más megfelelő kontextussal; meghatározza a periódust, amelyben az író alkotott; különbséget tesz az irodalmi szöveg szerzője és a narrátor vagy lírai én között; felismeri a nemzeti értékeket és ápolja a történelmi és kulturális örökséget, tiszteli saját nemzetének és más nemzeteknek a sajátosságait; részt vesz az irodalmi művek, valamint feldolgozásuk és interpretálásuk módjának kiválasztásában; használja az előző osztályokban feldolgozott nyelvtani anyagot, és összeköti az új ismeretekkel; megmagyarázza a magyar irodalmi nyelv keletkezését és fejlődését;	IRODALMI ISMERETEK	MŰFAJOK EGYKOR ÉS MOST (a ballada mint köztes műfaj: lírai, epikai és drámai elemei; a balladás dal, a rockballada, a filmballada; a népballada, a műballada: az Arany-ballada; típusok: régi típusú balladák, új típusú balladák, a középkori balladaforma; témák: csudahalott, székelyben esett lány, hűtlen feleség, falba épített feleség, betyárballadák stb.; történelmi balladák, lélektani balladák, népies balladák, vígballadák stb.; prózai epiko-ballada: a Mikszáth-novella, a Mészöly-novella; a zenei ballada stb.) (a himnusz változatai: ódai műfaj, egyházi és nemzeti himnuszok, a himnikus ének, a himnusz mai időben, szerelmi dal a popzenében) A) A ballada változatai (a mai baladás dal) Kötelező szövegek: Orbán Ottó: Halod-e, te sötét árnyék (a mai balladás dal, „köztes műfajok”, műfaji keveredések: ballada és népdal, retorikai és stílári jellemzők: megszólítás és „felelgetős” forma, tropikus alakzatok; az „sötét árnyék”-metafora felfejtése, értelmezése: az „ég és föld”-ellentét és szublimációja; a létvers) Tóth Krisztina: Program (szövegek párbeszéde, szövegköziség). Mikszáth Kálmán: Bede Anna tartozása (a novella balladás nyelve, műfajok keveredése: balladai elemek a történetben, lírai mozzanatok; az elbeszélői hang, az elbeszélői szemszög; bajjelző rekvizitumok; külső világ – lelki világ ellentéte; Kinek a balladája, kinek a története?)

megérti az irodalmi nyelv jelentőségét a magyar nemzeti kultúra és történelem szemszögéből; besorolja a magyar nyelvet a megfelelő nyelvcsaládba és nyelvtípusba; ismeri a magyar nyelv (vázlatos) történetét; felismeri a mai magyar nyelv főbb rétegeit (regionális változatok, dialektusok, szociolektusok, regiszterek); megnevezi a magyar nyelvjárásokat; megérti az aktuális szerbiai nyelvviszonyokat; felismeri a szóösszetétel fajtáit, valamint a szóképzés és egyéb, ritkább szóalkotási módokat; szétválasztja a képzett szavak összetevőit, és felismeri képzésük alapvető módjait; következetesen alkalmazza a helyesírási normákat; megkülönbözteti az összetett mondat fajtáit (ezen belül megnevezi az alá- és mellérendelő mondatfajtaikat); felismeri a különbséget az írott nyelvi közlés (publicisztikai, tudományos, hivatalos stílus) és a szóbeli közlés stílusa között; írásban és beszédben tiszteletben tartja a különböző funkcionális stílusok jellegzetességeit; felismeri a szó és a lexéma közötti különbséget; felismeri a metaforát és a metonímiát mint szótani mechanizmusokat, és megérti a mindennapi kommunikációra jellemző többjelentésű szavak értelmét; megérti az archaizmusok és neologizmusok jelentését; használja a nyomtatott és elektronikus szótárakat, enciklopédiákat és lexikonokat; felismeri a tömegkommunikáció szerepét és befolyását; tájékozódik a világháló és egyéb korszerű kommunikációs technológiák által meghonosított műfajok és nyelvi/nyelvhasználati formák között; propagandaszövegekben felismeri a manipulációt; leírást, jellemzést, rövidebb esszét ír; megkülönbözteti a szöveg és a könyv részeit – beleértve a tárgy- és névmutatót, az idegen szavak és kifejezések jegyzékét, bibliográfiát, és alkalmazza ezeket; összeköti a szövegben ismertetett információkat, következtetéseket von le a szöveg alapján.	Fehér Anna balladája (népballada) – Fehér Anna. Drámai rockballada a homályos időkből. Bródy János–Szörényi Levente (1988) (népköltészet és hivatásos irodalom kapcsolata: a folklorizáció és a folklorizmus). Témák, projektfogalmak: Kádár Kata (a népballada: akadályozott szerelmesek története; „Kádár Kata-történetek” filmen, pl. Szóts István rendezésében 1944, Kodály Zoltán zenéje). A 19. századi, romantikus ballada: Arany János: Tengeri-hántás. Ágnes asszony. Vörös Rébék (a bűn és bűnhődés motívuma – bűntügyi történet, rémképek, látomások az irodalomban – Arany János: V. László. A walesi bárdok. Marc Chagall festményei, Zichy Mihály illusztrációi). Balladaszerűség és „balladatörés” (fogalomalkotás: Göndör András/ Györke Ildikó) (Mikszáth Kálmán: A Tót atyafiak – Jó palócok novellái; Az a fekete folt, Lapaj, a híres dudás, A bágyi csoda, Szegény Gélyi János lovai; Mészöly Miklós: Ballada az úrfiról és a mosónő lányáról, Fakó foszlányok nagy esők évadján) Edda Művek: A hűtlen (zene és irodalom, az árulás és a hűtlenség motívuma: mitológia, Biblia, művészetek – hivatásos irodalom, folklór irodalom, popkultúra és újfolklor, Csokonai Vitéz Mihály: A Reményhez, Petőfi Sándor: A hűtlenhez, Vajda János: Hűsz év múlva; Szív Ernő: Meghívás a Rienzi Mariska Szabadió Klubba) Szerelem első vérig. Film. Rendezte: Dobray György, Horváth Péter. 1985. (Tinédzserfilm, filmnovella, filmlzene; szerelmi dráma, szerelmes film, legendás szerelmek színpadon, filmen: Shakespeare: Romeo és Júlia; Othello stb.) Groteszk, vicces, parodisztikus és morbid a szerelmi költészetben (pl. Csokonai Vitéz Mihály: Szerelmdal a csikóbőrös kulacshoz, Petőfi Sándor: Megy a juhász számon. ..., Petri György: Sári, ne vigyorogj rajtam, Varró Dániel: Email; a „csudahalott” motívuma a népköltészetben stb.) B) „Himnusz minden időben” Kötelező szövegek: Nagy László: Himnusz minden időben (a himnusz, a himnikus szerelem versnyelve; ünnepélyesség, magasztos hangvétel, érzelmi túlfűtöttség; a himnusz egykor és ma: a vallásos énektől az SMS-versekig [Varró Dániel]). Koncz Zsuzsa–Bródy János: Ha én rózsza volnék (a himnusz mint érzelmi és létbeli állapot, hovatartozás és identitás kifejezésére alkalmas versnyelv; klasszikus műfajok a popkultúrában) Témák, projektfogalmak: Alternatív irodalom – alternatív zene: Kispál és a Borz: Csillag vagy fecske, Ocho Macho: Jó nekem, Szabó Benedek és a Galaxisok, Vad Fruttik (Likó Marcell) (a klasszikus versnyelv és alternatív zenei irányzatok összefonódása). VALLOMÁS, ÖNREFLEXIÓ, ARS POETICA A) Életrajzi regény, családregény Kötelező szövegek: Herceg János: Módosulások (önéletrajzi regény, a szülőváros mint tér, szerző és elbeszélő az önéletrajzi regényben, az elbeszélő szerepe és beszédmódja). Grendel Lajos: Nálunk, New Hontban (szülőföldregény, helyszínrész, a családregény hagyománya az irodalomban, intertextusok és a reflektált előzmények, előképek, múltképek és jelenkor, az időszembesítő beszédmód az irodalomban, költészetben: múltreprezentáció és időszembesítés a költészetben stb.). Grecsó Krisztián: Mellettem elférsz (nemzedékregény, nevelődési regény). Kapcsolódó témák, projektfogalmak: Vasagyi Mária: Silentium album (novellai kiképzésű regény, novelláskötet és/vagy regény, műfajok párbeszéde: a balladai hang az elbeszélésben, városi folklór, színház és színpad az elbeszélésben, új mítoszok: a Sárkánysor legendája). Gulyás József: Ludas könyve (a napló mint összetett műfaj, emlékkönyv, album, breviárium, Palics-történetek: Tolnai Ottó regényei).
---	---

		B) Egyéni látószög – kollektív történet Kötelező szövegek: Juhász Erzsébet: Határregény (a novellák alkotta regény, határregény mint új műfaj, a határ jelentései az irodalomban, a vonat jelentésköre az irodalomban – Szirmai Károly: Veszteglő vonatok a sötétben, Markovits Rodion: Aranyvonat, Esti Kornél – Bolgár kalauz, Borbély Szilárd: Egy bolgár kalauz) Oravecz Imre: Ondrok gödre (szociográfia és irodalom, nemzedékek, nemzedéki konfliktusok megjelenítése a regényben, szegénység, nincstelenség, hatalom és lázadás az egyéni/kollektív történetben) Kontra Ferenc: Álom hídja (alteregó az irodalomban, egyéni sors és kollektív történelem, outsiders, „peremvidéki élet” a regényben) Modulok: (az előző három tétel és téma alternatívájaként működtethető egységek) Esterházy Péter: Egyszerű történet vessző száz oldal (metafizikai lét, transzcendencia, álom, képzelet, valóság és történelem) Németh István: Házioltár (családi krónika, a regény és a novella kölcsönhatása) Király Kinga Júlia: Apa Szarajevóba ment (sorstörténet a családi és a társadalmi lét színterén, devianciák és testképek) Kapcsolódó témák, projektfogalmak: Mészáros Márta: Napló-trilógia (Napló gyermekeimnek, Napló szerelmeimnek, Napló apámnak, anyámnak). Filmdráma. Rendezte: Mészáros Márta. 1982, 1987, 1990. (Az irodalom és a film nyelve, beszédmódja: hasonlóságok, különbözőségek). C) Vallomás az irodalomról és a költészetről (ars poetica, programvers, vallomásvers) József Attila: Karóval jöttél (önreprezentáció és önmegszólítás a versben, József Attila: Születésnapomra, Születésnapomra-átiratok, -palimpszesztek). Nemes Nagy Ágnes: Mesterségemhez (a létezés intellektuális birtokbavétele, Nemes Nagy Ágnes: A vers mértana) Orbán Ottó: Ég és föld között (szubjektív versbeszéd, a személyesség központi szerepe, vallomás és létvers) Modulok: (az előző három tétel és téma alternatívájaként működtethető egységek) Baka István: Liszt Ferenc éjszakái/Liszt Ferenc éjszakája a Hal-téri házban (palimpszeszt, a költőelőd és mintakép, az előkép megszólítása, utalások, Vörösmarty-reflexiók, Vörösmarty Mihály: Liszt Ferenchez/A vén cigány) Tandori Dezső: A 65. mezőről (létvers, költői lét, önkép, önarckép) Parti Nagy Lajos: Létbüfé (alteregó – alakmás – kitalált költő: Dumpf Endre) Babics Imre: Abrak a vadnak, ablak a vaknak (természetképek, feloldódás a természetben, természetmisztika és költői lét). Kapcsolódó témák, projektfogalmak: Ég és föld között (archaikus népi imádságok, misztérium, a kétszintes dráma, a művészregény. Herceg János regényei, Vasagyi Mária Cézár c. regénye, Republic: Ég és föld között/Szállj el kismadár) Álom-téma és „belső utazás” az irodalomban (rég irodalom: Csokonai Vitéz Mihály: Álom/A pillangóhoz, Csongor és Tünde – álmajelenetek, képzelet, varázslás, tündéries/túlvilági képek, látomás és jóslás, S. T. Coleridge: Ének a vén tengerészről/Kubla Kán, Csáth Géza: A varázsló kertje, Füst Milán költészete: groteszk és torzítás az álomban, Egy bánatos kísértet panasza/A részeg kalmár)
--	--	---

		TÖRTÉNELEM A) Város/falu a történelemben és az irodalomban Kötelező szövegek: Gion Nándor: Virágos Katona (regényfolyam, tetralógia, műltreprezentáció, történelmi narratíva, az elbeszélő szerepe és beszédmódja, referenciális és fikatív a regényben, családörtörténet, az irodalmi terek: Zöld utca, Sziv stb., Rojtos Gallai István, Török Ádám a Gion-opusban és a vajdasági magyar irodalomban, a „virágos katona”-metafora értelmezése). Tolnai Ottó: A két steril pohár (Palicsfürdő Tolnai Ottó regényvilágában, a lecsúszottak, peremvidéken élők, kisemberek története; alteregók a regényben). Modulok: (az előző két tétel és téma alternatívájaként működtethető egységek) Végel László: Neoplanta, avagy az ígélet földje (városregény, anekdota, két elbeszélő: kettős perspektíva, beöltözés, bűn és büntelenség, Lazo Pavletić és az író az Újvidék-trilógiában). Vasagyi Mária: Pokolkerék (csatornaregény, fikatív napló, a történelem utánképzése, teremtett nyelv, szótár a regényben, mítoszok és legendák, kép az irodalmi szövegben) Domonkos István: Újvidék (gyerekirodalom és groteszk képkalkotás) Kapcsolódó témák, projektfogalmak: A város megjelenítése a vajdasági magyar irodalomban (Szabadka: Kosztolányi Dezső, Csáth Géza műveiben, Palics: Tolnai Ottó regényírása, Szathmári István novellisztikája, Újvidék: Gobby Fehér Gyula Telepörtörténetei; Tekergők, A sötét árnyéka, A tűz közepéből, Meglepnek más arcok: Újvidéki Dekameron I–IV., a Végel-trilógia: Bűnhődés, Neoplanta, avagy az Ígélet Földje, Balkáni szépség, avagy Slemil fattyúja, Balázs Attila: Kinek Észak, kinek Dél, Zombor: Papp Dániel: Tündérlak Magyarhonban, Herceg János regényírása, novellisztikája, Vasagyi Mária: Fabelladomi, avagy rege a HÁZról és körülötte egy s másról). Csatornaregények, – történetek (Molter Károly: Tibold Márton, Majtényi Mihály: Császár csatornája, Élő víz, Bordás Győző: Fűzfasíp, Csukódó zsilipek, Vasagyi Mária: Pokolkerék; Szenteleky Kornél novellái, Herceg János: Régi dolgainkról) B) Háború, holokauszt-történetek Kertész Imre: Sorstalanság (tudatregény, nevelődési- és fejlődésregény, holokauszt-téma, személyes történet, irodalmi Nobel-díj) Schindler-listája (Schindler’s List). Film. Rendezte: Steven Spielberg. Forgatókönyv: Steven Zaillian. 1993 – Thomas Keneally: Schindler barkedája [listája]. Regény. Fordította: Walkóné Békés Ágnes. 1994, 2006 (film, filmdráma, filmforgatókönyv, adaptáció, regény és film, a holokauszt-téma filmen, táborregények és filmek, szörnyűség és borzalom a filmen és a regényben, a filmsztár, Oscar-díj, Golden Globe-gála és díj). Modulok: (az előző két tétel és téma alternatívájaként működtethető egységek) Anne Frank naplója (napló: az életrajz elbeszélésének módozata, háborús napló, a holokauszt-történet megjelenítésének változata, trauma és tragédia, emlékezet és utóélet). Ryan közlegény megmentése [Saving Private Ryan]. Film. Rendezte: Steven Spielberg. Forgatókönyv: Robert Rodat. 1998. Saul fia [Son of Saul]. Filmdráma. Rendezte: Nemes Jeles László. Forgatókönyv: Nemes Jeles László és Clara Royer). 2015 Kapcsolódó témák, projektfogalmak: Értelmezési gyakorlatok: Végel László: Temetetlen múltunk (a regény értelmezése). Mezei Márk: Utolsó szombat (a regény értelmezése). Danyi Zoltán: A dögtakarító/ Jászberényi Sándor: A lélek legszebb éjszakája (traumairodalom) KOPÉREGÉNYEK, ISKOLAREGÉNYEK, KAMASZKOR Csavargók, kópék, mákvirágok Kötelező szöveg:
--	--	--

		Tersánszky Józsi Jenő: Kakuk Marci ifjúsága (kópéregény, realista és naturalista kifejezőmód, regényfolyam: a Kakuk Marci-sorozat). Modul: (az előző tétel és téma alternatívájaként működtethető egységek) Szilasi László: A harmadik híd (a perem- és underground világ ábrázolása, szociológiai szempont, műfajtipusok keveredése: szociográfia és bűnügyi regény). Kapcsolódó témák, projektfogalmak: Krúdy Gyula: Rezeda Kázmér szép élete (az irodalmi alteregó/alakmás, a „szerelem művészete”, Rezeda Kázmér és Császár Fruzsina története; az irodalmi „batár” története: Krúdy Gyula, Majtényi Mihály, Juhász Erzsébet opusában). Majtényi Mihály: Garabonciás – Bige Jóska házassága (a csavargó és a garabonciás jelensége a vajdasági magyar irodalomban; Majtényi Mihály, Herceg János, Tolnai Ottó, Gobby Fehér Gyula, Sirbik Attila stb. prózájában) Herceg János: Szülőföldem (Viharban. Tó mellett város. Kekez Tuna és Pálinka Ördög: látomás és vízió az elbeszélésben) Üvegtigris I–III. Filmvígjáték. Rendezte: Rudolf Péter, Kapitány Iván. Írta: Büss Gábor Olivér. 2001–2010 (karakterek a filmen, összefüggő történetek: filmsorozat/filmtrilógia. A folytathatóság kérdése a filmen: Lesz-e Üvegtigris IV. és stb.?, Filmek, kultuszfilmek, adaptációk, sorozatfilm-változatok: példák a nemzetközi filmiparból: Csillagok háborúja, Terminátor, Keresztapa, Halálos iramban stb.). Iskolaregények, kamasztörténetek, szerelmek története és versnyelve Kötelező szövegek: Garaczi László: Hasítás (iskolaregény – kamasztörténet – nevelődési regény, korrajz, irodalmi nyelv – regionális köznyelv – szleng – diáknyelv az irodalomban, az Egy leműr vallomásai-sorozat a Garaczi-opusban) Nagy László: Ki viszi át a Szerelmet? (a szerelmes vers és az ars poetica) Németh István: Felhőnézők (novella) Modul: (az előző három tétel és téma alternatívájaként működtethető egységek) Péterfy Gergely: A golyó, amely megölte Puskint (kamasztörténet – család-történet – korrajz; másság, deviancia, eltérés megjelenítése az irodalomban és a művészetekben; a Puskin-hatás és -legenda, Tatjana levele Anyeginhez/Anyegin-történet stb.) Kapcsolódó témák, projektfogalmak: Problematisztikus életkor. Tinédzsertörténetek. Tabuk és tabutörés. Kortárs erőszak. Testiség. Devianciák. Beavatástörténetek. A problémakibontó regény és film (Ötlik Géza: Iskola a határon. Totth Benedek: Holtverseny. Válogatás a Szívlapát című kortárs versantológiából. Kálmán Gábor: Janega Kornél szép élete/Gotham City mint emblematisztikus hely a filmen, Eufória [Euphoria]. Tinidráma, televíziós sorozat. Írta és rendezte: Sam Levinson. HBO. 2019.) Nyolcadik osztály [Eighth Grade]. Írta és rendezte: Bo Burnham. 2018) SCI-FI, VIRTUÁLIS VALÓSÁG, KIBERTÉR A) Mítosz, mese, hősköltemény, verses novella/regény Kötelező szöveg: Szálinger Balázs: Fehérlófia (verses dráma, bábjáték; mítosz – hősköltemény – tündérmese – modern mese; az átirat és a színpadi adaptáció, újírást és alkotás; összművészeti jelenségek; a mitikus és a modern világkép, eposz és eposzparódia, beavatási képek, mitikus hős és modern ember; Arany László feldolgozása, Jankovics Marcell animációs filmje) Modul: (az előző tétel és téma alternatívájaként működtethető egységek) Térey János: Átkelés Budapesten: Elfordulás (verses elbeszélés: verses novella – verses regény; előzmények a magyar irodalomban: Arany János, Arany László opusa; összművészeti jelenségek: „nem látott képek és nem hallott dallamok” [Szegedy-Maszák Mihály fogalomalkotása] az irodalomban, Muse: Starlight, szövegfordítás és kitalált idézet a szövegben; számítógépes nyelv és „installáció” a szövegben) Kapcsolódó témák, projektfogalmak:
--	--	--

Toldi Miklós, a 14. századi Terminátor („egy magatartás története” [fogalom: Lengyel Balázs] a múltban és a jelenben: Odüsszeiától Úrodüsszei-
áig, a régi irodalom aktualizációja; Terminátor 2. – Az ítélet napja. Sci-fi
akciófilm. Rendezte: James Cameron. 1991)

Fordított perspektíva: a Terminátor-sorozat (futurisztikus világkép,
fantasztikum, a „gépek lázadása”, a Terminátor előképei és rokonai az
irodalomban és a filmművészetben, a filmsztár jelensége; valóságshow,
celeb-jelenség, influencerek és bloggerek, You Tube-jelenségek, a
Facebook világa stb.)

Avatárok
(Tasnádi István drámaszövegei pl. Kettős;játék, Avatár című film, Word
of Warcraft univerzum története, számítógépes játékok és az újgenerációs
társasjátékok történetvezetése és világépítése/bővítése, kiegészítők mint
fejezetek/epizódok, szuperhősök és alteregóik, alternatív univerzumok)

HUMOR AZ IRODALOMBAN

A) Groteszk és irónia

Kötelező szövegek:

Nagy Lajos: A bogár/A gólya (humor, irónia, karcolat; áltudományos
hangvétel, logikai ficamok; szellemes történet és anekdota, vicc, szövec,
favicc stb.)

Örkény István: Hírek és álhírek („egyperces” novella, humoreszk, paró-
dia; a groteszk és az abszurd az irodalomban;

Örkény István: Tóték (az abszurd komédia; Isten hozta, őrnagy úr! Film-
szatíra. Rendezte: Fábri Zoltán. 1969)

Esterházy Péter: Akartok-e rabok lenni?(az Esterházy-féle „anekdot”,
humor és irónia)

Kapcsolódó témák, projektfogalmak:

Az epigramma, a gnóma, a xénia (Kazinczy Ferenc Tövises és virá-
gok-jától Jászberényi Sándor Rossz versek című művéig).

A gúnyvers, a gagyi vers, a „rossz vers” (a csasztuska, a limerick,
nonszensz költészet, a slam poetry; trash-szövegek; a „mém” és a „stand
up”)

B) Hangversek, képversek, játékversek

Kötelező szövegek:

Nagy László: Tűz (verskép és képvers, Weöres Sándor egysoros versei
és hangversei, Tamkó Sirtó Károly: Két ló a betonon, Ivo Andrić: Lili
Lalauna, Guillaume Apollinaire képversei stb.)

Zene, kép, vers (Paul Verlaine: Őszi chanson, Domonkos István: Kuplé,
Fenyvesi Ottó „rock and roll”-versei; a megzenésített vers, az énekelt
vers stb.)

Kapcsolódó témák, projektfogalmak:

Varró Dániel: SMS-versek (műhelymunka)

Weöres Sándor: Rongyszőnyeg (műhelymunka)

József Attila: Klárisok (értelmezési modellek)

A haiku (Kosztolányi Dezső, Tandori Dezső, Pap József, Bogdán József
stb. versei)

HÁZI OLVASMÁNY

Ajánlott közös olvasmányok:

Závada Pál: A fényképész utókora
Balázs Imre József: Kirándulás a felhőben/Álomfarsang, Hanna hinta
Kollár Árpád: Milyen madár
Válogatás a Szivlapát versantológiából
Rejtő Jenő: A tizenégy karátos autó
Rakovszky Zsuzsa: Célia
Krusovszky Dénes: A fiúk országa
Grecsó Krisztián: Vera
Garaczi László: Hasítás
Márton László: Két obeliszk
Végl László: Balkáni szépség, avagy Slemil fattyúja
J. R. R. Tolkien: A hobbit/A Gyűrűk Ura
Mark Haddon: A kutya különös esete az éjszakában

			Az ajánlott olvasmányok közül a tanár kiválaszt 4 olvasmányt (differenciáltan is feladhatja a tanulók érdeklődésének és nemi összetételének megfelelően). FOGALMAK/ KULCSFOGALMAK ÉS JELENSÉGEK – ballada, balladás dal, himnusz, novella, filmnovella, életrajzi regény, családrégény, önéletrajzi regény, szülőföldregény, nemzedékrégény, művészregény, városregény, csatotaregény, tudatregény, táborregény, nevelődési- és fejlődésregény, bűntügyi regény, iskolaregény, napló, emlékkönyv, album, breviárium, határregény, ars poetica, programvers, vallomásvers, létvers, archaikus népi imádságok, misztérium, kétszintes dráma, filmdráma, filmforgatókönyv, adaptáció, szociográfia, mítosz, mese, hősköltemény, verses novella/regény – szövegek párbeszéde, szövegköziség, népköltészet, hivatásos irodalom, folklorizáció, folklorizmus, folklór irodalom, popkultúra, újkultúr, tinédzserfilm, filmzene, groteszk, abszurd, paródia, morbid, alternatív irodalom, alternatív zene, alteregó, átírat, palimpszeszt, regényfolyam, referenciális, fiktív, családtörténet, traumairodalom
	NYELVI ISMERETEK	Nyelvtan	A 7. osztályban tanult nyelvtani anyag ismétlése. A nyelv – a beszélt és az írott nyelv alapvető tulajdonságai. TÖMEGKOMMUNIKÁCIÓ A tömegkommunikáció fogalma és formái. A tömegkommunikáció műfajai: sajtó-, rádiós és televíziós műfajok, a világháló és mobil kommunikáció formái és műfajai. A tömegkommunikáció szerepe és hatása. A tömegkommunikáció befolyása és a világháló által lehetővé vált manipulációk, veszélyek. AZ ÖSSZETETT MONDAT Az összetett mondat fogalma. Az összetett mondat fajtái: az alá- és mellérendelő összetett mondat. Az alárendelő összetett mondat fajtái: – az állítmányi alárendelő összetett mondat; – az alanyi alárendelő összetett mondat; – a tárgyi alárendelő összetett mondat; – a határozói alárendelő összetett mondat és fajtái; – a jelzői alárendelő összetett mondat és fajtái. A mondatrend. Az idézés fogalma. A mellérendelő összetett mondat fajtái: – kapcsolatos mellérendelő összetett mondat; – ellentétes mellérendelő összetett mondat; – választó mellérendelő összetett mondat; – következő mellérendelő összetett mondat; – magyarázó mellérendelő összetett mondat. A többszörösen összetett mondat. Az írásjelek helyesírása az összetett mondatok használatában. A SZÓALKOTÁS A szókészlet gyarapodásának módjai: a szóösszetétel és a szóképzés. A szóösszetétel. Az elő- és utótag. A szóösszetétel fajtái: alá- és mellérendelő összetett szavak. A többszörös összetételek. A szóképzés. A szóelem fogalma. Az alapszó és a származékszó fogalma. Az igék és a névszók, valamint az igenevek képzésének lehetőségei. A továbbképzett szavak. A ritkábban használt szóalkotási módok: – mozaikszó-alkotás – szóelvonás – szórövidítés (és a szó továbbképzése). A MAGYAR NYELV TÖRTÉNETE A magyar nyelv eredete. A magyar nyelv helye a világ nyelvei között. Nyelvrokonaink. A legfontosabb nyelvtörténeti korszakok (megfelelő korabeli szövegek bemutatásával). A magyar szókincs eredete. Helyesírásunk története. A mai magyar nyelv rétegzettsége: a nyelvváltozatok. A MAI MAGYAR NYELV RENDSZERE A magyar nyelvtani rendszer felépítése, elemei. A hang és a betű, a szó, a szó szerkezet, a mondat és a szöveg rendszerező áttekintése: Hangtan: a hangok felosztása és a hangváltozások. Alaktan: a szófajok felosztása (csoportok, fajták, alfajok – kategóriák, jelentések, funkciók). Mondattan: mondatrészek (szerkezetük és funkciójuk); mellérendelő és alárendelő mondat.

		Helyesírás és nyelvhelyesség	Az összetett mondatok helyesírása: a tagmondatok meghatározása. Az összetett mondatok központozásának a gyakoroltatása. Az írásjelek használata. Az idézés és a párbeszéd írásmódjának helyes alkalmazása. Az idézőjel használata. Az összetett szavak helyesírása: egybeírás és kötőjelhasználat. Az egybe- és különírás alkalmazásának a gyakorlása. Gondolat- és kötőjel; egyéb írásjelek. A mozaikszók helyesírása. A tulajdonnevek helyesírási ismereteinek bővítése. Idegen nevek írásmódja, az átvétel és átírás elvei.
	NYELVKULTÚRA		Irodalmi és egyéb szövegtípusok a nyelvkultúra fejlesztésének funkciójában. Különböző funkcionális stílusokban írt szövegek: publicisztikai stílus (riport, interjú); adminisztratív stílus (kérvény, panasz, befizetőlap, formanyomtatványok, önéletrajz; bürokratikus nyelvezet); tudományos stílus (más tantárgyak tankönyveiből vett példák; terminusok használata). Lexikológia: egy- és többjelentésű (poliszém) szavak; a metafora és metonímia mint a jelentésváltozás és új jelentések létrejöttének mechanizmusa; szinonímia, antonímia és homonímia; kiavult és új szavak – archaizmusok és neologizmusok; szótár, lexikon, enciklopédia. Propagandaszövegek (reklámok és hasonlók). Értekezés és esszé írása adott témára. Leírás (könyv, film, színházi előadás és hasonlók). Olvasás- és beszédgyakorlatok: értelmező-művészi (kifejező olvasás, versmondás); felvett beszélgetés elemzése; interjú; értekezés (vita); tények és kommentárok interpretálása.
			Helyesírási gyakorlatok: tollbamondás, a szövegben előforduló helyesírási hibák felismerése és magyarázata; idegen nyelvekből származó nevek írása (informatikai terminusok, e-mail stb.); az összetett szavak és szó szerkezetek írásmódja; a gondolat- és kötőjel írásmódja; a vessző a mellérendelő mondatokban. Nyelvi gyakorlatok: a szövegben előforduló hibák felismerése és kijavítása; hiányos szöveg kiegészítése. Szótani-jelentéstani gyakorlatok: mondatok kiegészítése homonimákkal; a megfelelő szinonima keresése; antonimalánc; a metafora és a metonímia jelentésének meghatározása a szövegben; archaizmusok és neologizmusok értelmezése; lexémák definiálása. Írásbeli gyakorlatok és házi feladatok, valamint azok órán való elemzése, közös értékelése, elbírálása. Négy iskolai dolgozat – kettő félévente (az írásmű kidolgozása egy óra, elemzés és javítás két óra).

Kulcsfogalmak: irodalom, nyelv, nyelvkultúra.

Ha a tanár úgy ítéli meg, hogy a tananyag egyes részeit nem tudja az iskolaév folyamán a tervezett tanórákon feldolgozni, akkor ezeket emelt szintű oktatás vagy szakkör keretében, esetleg az iskolán kívüli aktivitások során valósítja meg.

ÚTMUTATÓ A TANTERV DIDAKTIKAI-METODIKAI MEGVALÓSÍTÁSÁHOZ

A Magyar nyelv és irodalom tanítását és tanulását három tematikai egység képezi: Irodalmi ismeretek, Nyelvi ismeretek és Nyelvkultúra. Az órák javasolt elosztása a tematikai egységek tekintetében a következő: Irodalmi ismeretek – 52 óra, Nyelvi ismeretek – 50 óra és Nyelvkultúra – 34 óra. Ez évi szinten összesen 136 órát tesz ki. A tanítási-tanulási folyamat három területe összefonódik, és egyiket sem lehet elszigetelten, kölcsönhatás nélkül kezelni. A Nyelvkultúra tematikai egység keretében tervezett órák egy meghatározott terjedelemben ki vannak egyenlítve az Irodalmi ismeretek tematikai alegység tartalmának megszüldésére szánt órákkal, ami hozzájárul a tananyag funkcionális összekapcsolásához.

A Magyar nyelv és irodalom tanításának és tanulásának tanterve kimenet-orientált, a tanulási folyamaton és a tanulói tudásszabványo-

kon alapul. A kimenetek tartalmazzák azoknak az integrált ismereteknek, készségeknek, attitűdöknek és értékeknek a leírását, amelyeket a tanuló felépít, bővít és elmélyít a tantárgy mindhárom tematikai egysége által. A nyolcadik osztály végén az ötödiktől a nyolcadik osztályig elsajátított kimenetek szabványokká állnak össze, a tanulói tudásszabvány három szintjét különböztetjük meg.

I. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS TERVEZÉSE

A kimenet-orientált tanterv nagyobb teret hagy a tanárnak arra, hogy megtervezze és kialakítsa a tanítási-tanulási folyamatot. A tanárnak éppen az a szerepe, hogy a tanítás és tanulás megvalósításának stratégiáját minden egyes osztály szükségletei szerint alakítsa, hogy szem előtt tartsa az osztály összetételét és a tanulók személyiségjegyeit, a tankönyveket és minden egyéb segédanyagot, amelyet az órák során használni fog, a műszaki feltételeket, taneszközöket és IKT-eszközöket, amelyekkel az iskola rendelkezik, valamint az iskola erőfor-

rásait, lehetőségeit és szükségleteit. Az adott kimenetekből és tartalmakból kiindulva a tanár először az évi, vagyis globális munkatervét készíti el, amelynek alapján később az operatív terveket dolgozza ki. A területenként definiált kimenetek megkönnyítik a tanár munkáját, a további, konkrét oktatási lépések és műveletek meghatározását. A tervezés során azt is figyelembe kell venni, hogy egyes kimenetek megvalósítása gyorsabb és hatékonyabb, viszont a kimenetek többségéhez (különösen az Irodalmi ismeretek területén) több idő, sokrétű tevékenység és különböző típusú szövegek feldolgozása szükséges. A tanítás és tanulás tervezésének fázisában nagyon fontos szem előtt tartani, hogy a tankönyv csupán eszköz, és nem az határozza meg a tantárgy tartalmát. Emiatt szelektíven kell kezelni a tankönyvben adott tartalmakat, amikor az előírt kimenetek megvalósításáról van szó. A tanárnak fel kell készítenie a tanulókat a megfelelő tankönyvhasználatra és más ismeretszerző források keresésére.

II. A TANÍTÁSI-TANULÁSI FOLYAMAT MEGVALÓSÍTÁSA

IRODALMI ISMERETEK

Az irodalmi tananyag gerincét a szépirodalmi szövegek, szövegrészletek alkotják. A különféle műfajú irodalmi szövegeket projektfogalmak, projekttemák szerint csoportosítja a tanterv, ezeket kiegészítik más művészeti ágak alkotásai és populáris regiszter is (színházi előadások, képzőművészeti alkotások, filmek, populáris irodalom, stb.). Az irodalmi szövegekorspuszt túlnyomórészt olyan művek alkotják, amelyek a nemzeti és a világirodalom korpuszához tartoznak, a válogatás a kortárs szövegekre fókuszált. A művek válogatása elsősorban a korosztálynak való megfelelés elvén alapul. A nyolcadik osztály végén a tanuló sajátos összefüggésekben képes gondolkodni, s ezt a képességét fejleszti a projekttemák, projektfogalmak köré szervezett tananyag, a tanuló olvasási és értelmezési modelleket kapnak. Mindez hozzájárul a kimenet-orientált oktatás sikerességéhez.

Az órán feldolgozásra szánt szövegekhez kapcsolódik a házi olvasmányok (ajánlott, közös olvasmányok) jegyzéke is. A házi olvasmányok célja, hogy kialakítsák, fejlesszék a tanuló olvasási szokásait, hogy tudatos olvasóvá neveljék. A terjedelmesebb műveket a tanuló szabadidőben olvashatják, ez az olvasási szokás kialakítását serkenti. A feldolgozásra szánt kötelező művek jegyzékéhez csatlakozik még egy szövegválogatás. Ez a választható rész a tanárnak nagyobb kreativitást tesz lehetővé a kimenetek elérésében.

A javasolt kimeneteket a tanterv nem a tanulói tudásszabványok szintjei szerint csoportosítja, azonban a szabványok leírásának kötelező részét képezik, és fel lehet őket osztani vagy bővíteni a tanuló egyéni lehetőségei és más tanítási szükségletek szempontjából.

A kiegészítő művek válogatásának összhangban kell állnia a konkrét tanulói közösség szükségleteivel és érdeklődésével. Az egyes szövegek esztétikai és informatív értékében mutatkozó különbségektől függ a megfelelő tanítási módszerek kiválasztása (az olvasás legyen összhangban a szöveg típusával, műfajával, a szöveg értelmezésének elmélyültsége függjön szerkezetétől és bonyolultságától, hozzuk össze-függésbe a magyarázó tanultakkal, pl. nyelvtan, helyesírás és nyelvkultúra stb.). Lehetőséget kell adnunk az interdiszciplináris távlatnyitásra. Ugyanazt a szöveget különbözőképpen lehet összekapcsolni más szövegekkel, az intertextuális és intermedialis utalásokkal.

A tanterv szövegeiből válogathat a tanár akkor is, amikor a nyelvtan módszeres egységeit dolgozza fel, valamint a nyelvkultúra tartalmainak feldolgozása és megszilárdítása közben is. Azokat a műveket, amelyeket nem dolgoz fel az órán, javasolja tanulóinak, hogy szabadidejükben olvassák el.

Az irodalmi művek feldolgozása során, akárcsak a beszéd- és írásgyakorlatok keretében, arra kell törekedni, hogy a tanuló képesek legyenek többféle módon jellemezni az irodalmi mű szereplőit, hogy felismerjék minél több tulajdonságukat, érzelmeiket és lelkiállapotukat, hogy kifejezzék véleményüket a szereplők magatartásmódjáról, és megpróbálják különböző perspektívákból látni őket.

Az irodalmi mű feldolgozásába ajánlatos beleszólni a szöveg és az esztétikai élmény keltette problémás kérdések megoldását, fontos a megfelelő szöveghegy kiemelése. A szöveg időbeli, térbeli és társadalmi-történelmi kontextusba való elhelyezése, amennyiben szövegrész-

letet tanítunk, a megelőző lényeges tartalmakra vonatkozó tájékoztatás sok esetben elengedhetetlen előfeltétel ahhoz, hogy a tanulók intenzíven átéljék és értelmezzék a szöveget.

A szöveg feldolgozásakor alkalmazzuk az analitikus és a szintetikus eljárások és szempontok egységét. A kimenetekkel összhangban arra kell szoktatni a tanulókat, hogy benyomásaikat, véleményüket és ítéletüket minél alaposabban bizonyítsák a szövegből vett tényekkel, ily módon képessé tehetjük őket arra, hogy önálló kutatást végezzenek, valamint hogy következetesen alakítsák ki kritikai álláspontjukat. Az adott korosztály tagjait bátorítani kell arra, hogy aktualizálják az irodalmi mű világát, azaz a fikciót összehasonlítsák saját tapasztalatukkal és a világról alkotott véleményükkel.

Az irodalomelméleti fogalmakat a tanulók a megfelelő szövegek feldolgozása és az előző olvasói tapasztalatokra való hivatkozás révén sajátítják el. A tanterv nem tartalmazza az előző osztályokban előírt fogalmak és műfajok mindegyikét, de elvárja, hogy a tanár támaszkodni fog a tanuló előtudására, hogy megújítja és elmélyíti azt az idősebb korosztályt megszólító példákkal. Nyolcadik osztályban kötelező az előző osztályokban feldolgozott irodalmi terminusok és fogalmak ismételése és ezek összekapcsolása új művekkel, új poétikai fogalmakkal.

Nyolcadik osztályban a műnemek és műfajok klasszifikálásának keretében átfogóan kell rendszerezni a tananyagot. Külön figyelmet kell fordítani a verses epikai műfajokra, a balladára, valamint a drámai költeményre, az (ön)életrajzra, naplóra stb.

A terminusok tanítása megköveteli, hogy ugyanazt a poétikai fogalmat több ízben dolgozzunk fel és ismételjük. Miután felismertük ezek szövegben betöltött szerepét, ugyanazt a fogalmat/terminust különböző kontextusban szemléljük. Mindez hozzájárul ahhoz, hogy a tanuló tartósan elsajátítsák a terminológiát, ugyanakkor kellő alapot nyújthatunk a középiskolai tanulmányokhoz.

Az általános iskola felső osztályaiban a tananyag rendszerezésekor külön figyelmet kell szentelni az interpretáció folyamán a mű tematikai-motivikai rétegének, a kompozíciónak, a szereplők jellemzésének és a mű nyelvi-stilisztikai rétegének. Ami a lírát illeti, a verstanra vonatkozó ismereteket szintén rendszerezni kell. A nyelvi-stilisztikai eszközöket az élményközpontú irodalomtanítás szempontjából kell megközelíteni.

Az általános iskola felső osztályaiban vezetett olvasmánynapló segítségével a tanuló felelevenítik az ötödiktől a nyolcadik osztályig olvasott irodalmi műveket és az azok szerzőire vonatkozó ismereteiket. Kíváncsi, hogy az általános iskolából magukkal vigyék a híres írókkal és műveikkel kapcsolatos ismereteket (melyeket a tanterv előíranyoz), valamint az írók életrajzára vonatkozó alapinformációkat és az irodalmi-művészeti alkotásokhoz fűződő adatokat.

A szövegek közötti korreláción kívül a tanárnak a vertikális korrelációt is alkalmaznia kell. A magyartanár előzőleg kötelezően tájékozódik a Magyar nyelv tantárgynak az előző osztályokban előírt tartalmaival, hogy alkalmazhassa a fokozatosság és szisztematikusság elveit.

A tanárnak ismernie kell az általános iskola ötödik, hatodik, hetedik és nyolcadik osztályában feldolgozásra kerülő egyéb tantárgyak tartalmát, amelyek korrelációban állnak a Magyar nyelv tantárggyal. Ily módon a tanár mindenekelőtt a történelem, képzőművészeti kultúra, zenekultúra, idegen nyelvek, hittan és polgári nevelés tantárgyakkal létesít horizontális korrelációt.

Az Irodalmi ismeretek tematikai egységhez fűződő kimenetek az olvasáson alapulnak. Az irodalmi művek olvasása és interpretációja révén fejlődnek a tanuló olvasói kompetenciái, amelyek nemcsak a kutatói látásmódot és irodalmi ismeretek elsajátítását foglalják magukban, hanem serkentik és fejlesztik az érzelmi és képzeleti beleélést, az imaginációt, az esztétikai élményt, a gazdag asszociációs képességet, a művészi szenzibilitást, a kritikai gondolkodást, és kialakítják az erkölcsi ítéloképességet. Az olvasás különböző formái alapvető előfeltétel képezik annak, hogy a tanuló az oktatás folyamatában ismereteket szerezzenek, és sikeres belépőt kapjanak az irodalmi művek világába. Az élményközpontú olvasáson túl a tanulókat egyre inkább a kutatói olvasás felé kell irányítani (kutatói feladatok szerinti olvasás, különböző szempontok szerinti olvasás stb.), és felkészíteni arra, hogy kifejezzék a mű keltette élményt, illetve hogy tudatosan olvassanak.

A házi olvasmányok listájának bővülése arra ad lehetőséget, hogy a javasolt tartalmak (irodalmi művek) egyes tételeit az emelt szintű oktatás óráin dolgozzák fel.

Az emelt szintű oktatás órái lehetővé teszik a tanár számára, hogy a tanterv segítségével, de önállóan, saját ötletei alapján is alakítsa a tartalmakat, amelyeket ezeken az órákon feldolgoz. Javasolt az irodalmi témakörökhöz való probléma-alapú, korrelációs és kutatói hozzáállás, a probléma-alapú oktatási módszer bevetése és a tehetséges tanulókkal való foglalkozás, az irodalmi vetélkedőkre való felkészítés.

Javasolt, hogy a tanulók a tanítás folyamán a tankönyv mellett elektronikai eszközöket is használjanak, amennyiben az iskolában erre lehetőség nyílik.

Tekintettel arra, hogy a kötelező iskoláztatás második ciklusának végére vonatkozó tanulói tudásszabványok szintek szerint differenciálódnak (alap-, közép- és haladó szint), a nyolcadik osztály végén fontos összevetni az egyéni teljesítményeket, de az osztályt is – mint egészet – a tanulói tudásszabványok szintjével.

A nyolcadik osztály végén a tanuló sajátos összefüggésekben képes gondolkodni, s ezt a képességet fejleszti a projekttemák, projektfogalmak köré szervezett tananyag. Mindez hozzájárul a kimenet-orientált oktatás sikerességéhez.

NYELVI ISMERETEK

A 8. osztály nyelvtanának törzsanyagát az összetett mondat fajtáinak megismertetése, megtanítása és helyes használata képezi. A mondat felépítésének rendszerszerűségét tudatosítsuk, hogy a tanulók a mondatrészeket ne a mondatnak egymástól független elemeiként lássák, hanem funkcionálisan szemlélve, mint a nyelvi közlés egységének kifejezőeszközeit. A 7. osztályos tananyag szerves folytatása ez, hiszen a tanuló eddigi ismereteire alapozhatunk a mondatfajták és mondatrészek terén, s egyben lehetőséget ad a 6. osztályos szófajtani anyag felelevenítésére is. Mindig szem előtt kell tartanunk az eddig tanultakat, s lehetőség szerint ismételni, ami 8. osztályban külön jelentőséget kap, hiszen az új tananyag mellett fel kell készítenünk a tanulókat a nyolcadik osztály végén megírandó záróvizsgára is.

Az összetett mondat mellett a tömegkommunikáció rendszerező összefoglalása, s az eddigi ismeretek kibővítése, elmélyítése a cél. Feladatunk a szóképzés gyarapításának módszereit: a szóösszetételt és szóképzést, valamint ezek helyesírását elsajátíttatni és gyakoroltatni a tanulókkal. A magyar nyelv történetének rövid felvázolására is 8. osztályban kerül sor. A nyelvtani jártasság megszerzését ne definíciók megtanítására, hanem az irodalmi szövegek, illetve az élőbeszéd szövegeinek értelmezésére, a nyelvi és a kommunikatív kompetencia fejlesztésére alapozzuk! Tudatosítanunk kell a tanulóknak, hogy a nyelv nem egy különálló ismerethalmaz, hanem beszédünk szerves része, alkotóeleme, mozgatója.

A nyelvtanításban a tanulók elsajátítják a standard nyelven való helyes szóbeli és írásbeli kommunikációt. Emiatt a tantervben foglalt követelmények nem csupán a nyelvi szabályok és nyelvészeti normák elsajátítására irányulnak, de megkövetelik azok funkciójának megértését és helyes használatukat is a szóbeli és írásbeli kifejezésben.

Amikor a tantervben megjelennek olyan egységek, amelyeket a tanulók már az előző osztályokban feldolgoztak, ellenőrizni kell, milyen fokú a korábban feldolgozott tananyag ismerete és alkalmazásának képessége, az új példákon való ismétlés és begyakorlás pedig újabb tartalmak feldolgozását előzi meg, ami biztosítja a munka folyamatosságát és azt, hogy szisztematikus lesz az új tananyag és a már elsajátított tudás összekapcsolása.

Nyelvtan

A nyelvtan tanításában a tanterv elsődleges követelménye, hogy a tanulóknak a nyelvet mint rendszert mutassa be és interpretálja. Egyetlen nyelvi jelenséget sem kellene elszigetelten, attól a kontextustól függetlenül tanulmányozni, amelyben a funkciója megvalósul (a nyelvtani ismereteket minden megfelelő alkalommal fel lehet használni irodalmi szövegek értelmezésekor). A nyelvtanításban a kifejezetten funkcionális eljárások egyike a közvetlen beszédgyakorlatból merített példákon való gyakorlás, ami a nyelvtanítást közel hozza olyan

életszükségletekhez, amelyekben az alkalmazott nyelv sokoldalúan motivált emberi tevékenységként jelenik meg. Ily módon tudatosodik a tanulóknak a beszédkultúra fontossága, hiszen az elengedhetetlenül szükséges a mindennapi életben, mint az általános kultúra része, nem pedig csupán a tanterv eleme.

A nyelvtan anyagának az egyszerű mondatot és fajtáit, a mondatrészeket, a szófajokat és a hangokat feldolgozó része az ötödikes, hatodikos és hetedikos tananyag ismétlését, az ismeretek szintézisét teszi lehetővé. Új ismeretanyag a tömegkommunikáció és az új kommunikációs formák, az összetett mondat és fajtái, az alá- és mellérendelő mondatok, a szóalkotás módjai, valamint a magyar nyelv eredetét és rokonságát tárgyaló témakör.

A nyelv – a beszélt és írott nyelv alapvető sajátosságai című téma keretében nagyvonalakban rá kell mutatni a beszélt és az írott nyelv közötti hasonlóságokra és különbségekre: a beszélt nyelvnek vannak bizonyos sajátosságai, amelyeket írásban nehéz érzékeltetni (pl. hangsúly, hanglejtés, intenzitás, gesztus, mimika stb.), az írott nyelvnek pedig vannak bizonyos jellemzői, amelyek nincsenek meg a beszéltben (betűfajta: nagy és kis betűk, tipográfiai megoldások, bekezdések stb.). A beszélt és az írott nyelv az üzenet továbbításának sebességében is különbözik.

A diákok alkossanak szövegeket szóban és írásban, elemezzenek tömegkommunikációs (és internetes) műfajokat, különítsék el a tájékoztató és a véleményt közlő szövegműfajokat!

Az összetett mondatok tanításán belül az idézésnél lehetőségünk adódik beszélni a szakdolgozatról is, és röviden ismertetni a szakdolgozatok vagy tanulmányok korszerű kritériumait (jegyzékek, idézés, lábjegyzet, bibliográfia stb.). A tanulókat meg kell tanítanunk a különböző információs források (nyomtatott és elektronikus vagy online folyóiratok, kézikönyvek, lexikonok, enciklopédiák, szótárak stb.) használatára és helyes, a célnak megfelelő idézésére (a források megjelölésére).

A szóképzés területet össze kell kapcsolni az alaktani ismeretekkel. Meg kell pontosan határozni a különbséget az alaktan (morfológia) és a szóképzés között, tekintettel arra, hogy az alaktanban egy és ugyanazon szónak csak a különböző alakjai jelennek meg (nyelvtani morféma hozzáadása a nyelvtani alapra), miközben a szóképzésnél a morféma hozzáadásával új szót kapunk. A példákat jól meg kell választani és egyértelműen képviselniük kell a szóképzés adott típusát. A szóképzés kritériumai szerint minden szót az egyszerű vagy a képzett szavak csoportjába kell sorolni. A szóképzést össze kell kötni a hangtani ismeretekkel is, és rámutatni azokra a hangváltozásokra, amelyek a szótó és a toldalék határán jelentkeznek.

Az anyanyelvi műveltség fontos összetevője a tájékozottság a nyelv és társadalom viszonyáról, a magyar nyelv eredetéről, rokonságáról, helyéről a világ nyelvei között. A nyelvtörténeti témakör feldolgozásánál a diákok tájékozódjanak nyelvközösségünk és nyelvi rendszerünk történetének fontosabb periódusairól, figyeljék meg a korábbi évszázadokban írott szövegek nyelvallapotát, és vessék össze a mai nyelvallappal (nyelvi állandóság és változás a szókinész és a nyelvtani jelenségek szintjén). Tudatosítsák, milyen szempontból módosítják az új kommunikációs technológiák a nyelvet és az írást. A tanulóknak be kell mutatni az alapvető európai nyelvcsoportokat, és ezt funkcionálisan összekötni az idegen nyelv tanításával. Fontos egyes szavakat példaként felhozni, hogy azok alapján a tanulók felismerjék a nyelvi hasonlóságokat, illetve különbségeket. Ez után ismertetni kell, hogy a magyar nyelv helye az uráli és finnugor nyelvek családjában van, és hogy mely nyelvek tartoznak még ide, kiemelve a magyar nyelv helyét és típusát.

A tanulókkal el kell végezni az előző osztályokban elsajátított tananyag rendszerezését. Az ismereteket feltétlenül fel kell frissíteni és összekötni nyelvtani szintek alapján, mégpedig logikusan és a megfelelő kritériumok szerint, oly módon, hogy a tanulók elsajátítsák a nyelvtani rendszer szabályait és működésének módjait. Konkrét mondatok, szövegek példáján a legjobb felfrissíteni az alaktanból (szófajok, morféma és egyéb nyelvtani kategóriák) és a mondattanból (mondatrészek, mondatípusok stb.) szerzett ismereteket. Amikor a tantervben megjelennek olyan egységek, amelyeket a tanulók már az előző osztályokban feldolgoztak, ellenőrizni kell, milyen fokú a korábban feldolgozott tananyag ismerete és alkalmazási szintje, az új példákon való ismétlés és begy-

akorlás pedig újabb tartalmak feldolgozását előzi meg, ami biztosítja a munka folyamatosságát és azt, hogy rendszerszerű/rendszeres lesz az új tananyag és a már elsajátított tudás összekapcsolása.

Helyesírás

A helyesírási tartalmakat feltétlenül össze kell kötni a megfelelő példákkal a nyelvtanórákon és az irodalomórákon is. Egyszerű módon kell rámutatni az idegen nyelvből vett nevek adaptálására (beilleszkedésére) és változásukra. Az egybe- és különírás kérdését egyszerű, ismert példák segítségével kell feldolgozni. Meg kell magyarázni továbbá a különbséget a gondolat- és kötőjel írása között, rámutatva a két írásjel használatának szabályaira.

Helyes kiejtés

A (helyes) kiejtés gyakorlatait nem kell külön tanítási egységként megvalósítani, hanem a megfelelő nyelvtani és irodalmi témákkal együtt. Amennyiben van rá lehetőség, a tanárnak hangfelvételekkel kellene szemléltetnie a helyes ejtést és rámutatnia a különbségekre.

NYELVKULTÚRA (SZÓBELI ÉS ÍRÁSBELI KIFEJEZŐKÉSZSÉG)

A Nyelvkultúra a tanterv szerint külön terület, de feltétlenül össze kell kötni a másik két területtel: az irodalmi és a nyelvi ismeretekkel. A nyelvkultúra felöleli a szóbeli és az írásbeli kifejezőkészséget, és mindkét kifejezőmódnak egyforma figyelmet kellene szentelni. A nyelvkultúra tanításának végső célja az, hogy a tanulók képesek legyenek a színvonalas és célszerű kommunikációra.

A nyolcadik osztályban folytatódik a funkcionális stílusok jellegzetességeinek vizsgálata.

Ismételtetni kell a tanulókkal a hetedik osztályban feldolgozott funkcionális stílusokat: szépirodalmi, publicisztikai, hivatalos és tudományos stílus. A hivatalos stílus jellegzetességeit – standardizáció és egységesítés – egyebek között az által is szemléltetni kellene, hogy serkentjük a tanulókat pl. kérvény, fellebbezés, (ön)életrajz, jegyzőkönyv megírására vagy meghatározott formanyomtatványok kitöltésére. A hivatalos stílus feldolgozásakor külön ki kellene emelni és példaként megmutatni a hivatali nyelv negatív vonásait. A valóság objektív szemléletét és a tudományos stílus fogalomtárát más tantárgyakkal korrelációban kellene bemutatni a tanulóknak, és külön fel kellene hívni a figyelmüket a szak kifejezések használatára és jelentésére, vagyis a szakszavak készletére (terminológiára). Talán a társalgási stílus és jellemzői által lehetne a legjobban megmagyarázni a tanulóknak a tényt, hogy egy meghatározott nyelvi szerkezet nem mindig számít vétségnek a nyelvi és stilisztikai normák ellen, ha nem erőltetik egyetlen lehetséges kifejezőmódként.

A funkcionális stílusok feldolgozásának célja nem a reprodukció és a funkcionális-stilisztikai ismeretek rögzítése, hanem az, hogy a tanulók aktív tudást sajátítsanak el, amelyet használhatnak a mindennapi kommunikációban. Képessé kellene válniuk, hogy megmagyarázzák a funkcionális stílusok közötti hasonlóságokat és különbségeket, hogy felismerjék és megindokolják azok elemeit a megfelelően választott szövegekben, megértsék jellegzetességeiket.

A nyelvkultúra tantervének egyik legfontosabb követelménye a tanulók szókincsének bővítése. Emiatt kivételes jelentősége van annak, hogy rendszeresen fogjunk a magyar nyelv szókincsére vonatkozó témák feldolgozásához. Nem feltétlenül szükséges minden lexikai viszonyt részletesen megmagyarázni a tanulóknak, de fontos mindig szem előtt tartani a szóban forgó konkrét lexikai jelenség összetettségét és többdimenziós mivoltát, hogy a problémát vagy a probléma részét a korosztályukhoz és lehetőségeikhez mértén mutassuk be.

Az e korosztálynak megfelelő szótani témák között elsősorban arra kellene felhívni a figyelmet, mi a különbség a szóalak és a lexéma között. Ennek egyik lehetséges módja, hogy a szót az alaktan, a szóalkotás, a mondattan és a lexikológia egységeként is elemezzük.

A metaforát és a metonímiát a lexikai mechanizmusok részeként kellene tárgyalni, rámutatva a különbségre, amely a költői metafora/metonímia és a lexikai (nyelvi) metafora/metonímia között fennáll, és kidomborítani jelentőségüket a többszófajúság (poliszémia) megvaló-

sításában. Ennek a tananyagnak a feldolgozását számos példára kellene alapozni, amelyek segítenének a tanulóknak, hogy jobban megértsék és a spontán kommunikációban használják a metaforát és metonímiát, ami hozzájárulna kommunikációs kompetenciájuk fejlesztéséhez. A példákat az irodalomtanítás során feldolgozott irodalmi művekből kellene bemutatni, de más szövegtípusokból is.

A lexémák közötti tartalmi viszonyokat (poliszémia, szinonímia, antonímia és homonímia) nem csupán a legtipikusabb eseteken kellene vizsgálni, amelyek a lexéma kontextustól független jelentésén alapulnak, hanem figyelembe kell venni a lexéma valós nyelvi használatban való szemantikai pozícióját. A lexémát mint többjelentésű, nem pedig egyjelentésű egységként kellene megközelíteni, és fel kell hívni a tanulók figyelmét nemcsak a lexéma elsődleges (denotatív) jelentésére, hanem a másodlagos (konotatív) jelentéseire is. Rá kell mutatni valódi és álszinonimákra, illetve antonimákra való felosztásra a lexéma többszófajú vonatkozásának szempontjából, és motiválni a tanulókat, hogy megvitassák a szinonimák, antonimák és homonimák használatának stilisztikai hatásait.

Az archaizmusokra és neologizmusokra vonatkozó oktatási egységet kívánatos lenne funkcionálisan összekötni a nyelv- és irodalomtanítással. Arra is fel kellene hívni a tanulók figyelmét, hogy nyelvünk szavai igen különböző eltérő körülmények között valósulnak meg, illetve hogy a szókincs meghatározott használati szférákhoz és meghatározott funkcionális stílusokhoz kötődik.

Az archaizmusokra és neologizmusokra vonatkozó oktatási egységet kívánatos lenne funkcionálisan összekötni a nyelv- és irodalomtanítással. Arra is fel kellene hívni a tanulók figyelmét, hogy nyelvünk szavai igen különböző alkalmakkor realizálódnak, illetve hogy a szókincs meghatározott használati szférákhoz és meghatározott funkcionális stílusokhoz kötődik.

Az önálló információkeresés és tanulás céljából fontos felhívni a tanulók figyelmét elsősorban a szótárakra, lexikonokra, valamint elektronikus és online felületekre. Arra kellene serkenteni például a tanulókat, hogy maguk találják meg a szótárban a választ egy meghatározott szó jelentésére és használatára, és hogy erről az órán tájékozottassák a többieket. Amikor csak lehetséges, a nyelvkultúra órákat a megfelelő nyelvészeti kézikönyvekből, enciklopédiákból stb. származó adatokkal kell befűzni vagy kezdeni.

A propagandaszövegekről szóló oktatási egység keretében (reklámok, internet és hasonló) hangsúlyozni kell, hogy a tanulók az ilyen fajtájú szövegekkel találkoznak a leggyakrabban a mindennapi életben. Külön ki kell emelni, hogy ezek egyebek között manipulatív szövegek, és külön törvényszerűségeik vannak, továbbá céljuk a befogadó meggyőzése valamiről.

Az értekezésről és esszéről hangsúlyozni kell a tanulóknak, hogy ezek a szövegek különböznek az elbeszéléstől és leírástól, és pedig azért, mert alapjukat a vélemény, álláspont, tények és állítások kifejezése képezi. Meg kellene nekik magyarázni, hogy az értekezés mindig egy meghatározott kérdésről szól, hogy az elején kifejezésre jut bizonyos kétely vagy dilemma, két vélemény közötti választás lehetősége, míg a befejezés elhozza a megoldást, az értekezés szerzője a bizonyítékok és érvek erejével igyekszik eljutni az igazsághoz, hogy a potenciális beszédpart (olvasót) meggyőzze véleményének helyénvalóságáról. Ki kell továbbá emelni azt is, hogy az esszé olyan szöveg, amely a személyes benyomásokat és szempontokat is közli egy meghatározott problémával kapcsolatban, legyen az művészet, tudomány vagy az élet területéről. Meg kellene magyarázni a tanulóknak az értekezés és az esszé írásának célját, és többszöri gyakorlással segíteni nekik, hogy fokozatosan és szisztematikusan sajátítsák el e két műfaj szabályait, fejlesszék a kritikai gondolkodást, és képesek legyenek nyelvilag helyesen kifejezni véleményüket egy-egy témáról. Jó lenne serkenteni a tanulókat, hogy értekezés vagy esszé írása előtt készítsenek vázlatot, amelyben választ adnak a kulcsfontosságú kérdésekre. Ezt az oktatási egységet össze kell kapcsolni az irodalomtanítással, valamint más tantárgyakkal, szem előtt tartva az értekezés vagy esszé írásának témáját.

Készítsenek leírást, ismertetést, ajánlást (könyvről, filmről, színházi előadásról stb.).

Ahhoz, hogy a beszédgyakorlat teljes mértékben betöltse szerepét a nyelvkultúra tanításában, szükséges, hogy precízen megtervezzük,

kellőképpen előkészítsük és részletesen megszervezzük. Ennél a korosztálynál funkcionálisak lehetnek a következő olvasási és beszédgyakorlatok: bemutató-művészi (kifejező olvasás, versmondás); érvelő; a beszélgetés felvételének elemzése; interjú; vita (polémia); tények és kommentárok prezentálása.

A helyesírási gyakorlat a legjobb módja annak, hogy a tanulók megtanulják a helyesírási szabályokat és ellenőrizzék tudásukat, pl. tollbamondás, hibajavítás; idegen nyelvekből vett nevek írásmódjának gyakorlása; idegen szavak írása (informatikai terminusok stb.); összetett szavak és szó szerkezetek írásának gyakorlása; gondolat- és kötőjel írása; a vessző a mellérendelő mondatokban.

A szótani-jelentéstani gyakorlatokkal a tanulók elsajátítják azt a szokást, hogy gondolkodzanak és keressék a megfelelő nyelvi kifejezést arra, amit közölni akarnak (a kommunikációs helyzettől függően) és ilyen kifejezésekkel bővül szókincsük. A következő szótani-jelentéstani gyakorlatok lehetnek megfelelőek: hiányos mondatok kiegészítése homonimákkal; a megfelelő szinonima keresése; antonimalánc; a metafora és a metonímia jelentésének meghatározása a szövegben; archaizmusok és neologizmusok értelmezése; lexémák definiálása.

A szövegalkotási készséget különböző szövegtípusokban és műfajokban fejlesztjük. Az írásbeli feladatok órán történő megbeszélésekor hívjuk fel a diákok figyelmét a nyelvtanórákon tanult szabályokra, a helyesírási és nyelvhelyességi ismeretekre, a nyelvi elemek stílusértékére, és figyeltessük meg azoknak gyakorlati alkalmazását. A diákok legyenek gyakorlottak a helyesírási szabályzat használatában, ismerjék meg az online helyesírási segédletek, valamint a számítógépes szöveg-

szerkesztő által nyújtott lehetőségek előnyeit és hátrányait (csapdáit). Félévenként két-két írásbeli dolgozatot íratunk (összesen négyet évenként). Az írásbeli dolgozatot az azt megelőző órán előkészítjük.

III. A TANÍTÁSI-TANULÁSI FOLYAMAT ELLENŐRZÉSE ÉS ÉRTÉKELÉSE

A tanulók teljesítményének ellenőrzése és értékelése a kimenetek megvalósítását szolgálja. Minden tanítási óra és a tanulók minden megnyilvánulása alkalom a formatív értékelésre, illetve a tanulók fejlődésének regisztrálására.

A formatív értékelés az oktatáshoz való korszerű hozzáállás részét képezi, ez alatt a tudás, a készségek, attitűdök és a magatartásmódok felmérést értjük, továbbá a megfelelő kompetenciák fejlesztését az oktatási folyamatban. A formatív mérés a tanuló teljesítményére vonatkozó adatok révén valósul meg, amelyhez általában a következő technikákat alkalmazzuk: gyakorlati feladatok megoldása, a tanuló tanítás alatti tevékenységének megfigyelése, a tanuló és a tanár közötti közvetlen kommunikáció, a tanuló egyéni haladásterképe stb. A formatív értékelés eredményét az oktatási ciklus végén számszerű osztályzatban is ki kell fejezni.

A tervezés, megvalósítás, ellenőrzés és értékelés a tanári hivatás részét képezi. Fontos, hogy a tanuló teljesítményének figyelemmel kísérése mellett a tanár állandó jelleggel kövesse és értékelje a tanítási-tanulási folyamatot, valamint következetes önértékelésre, önképzésre törekedjen.

4. РУМЫНСКИЙ ЯЗЫК

Denumirea disciplinei
Scopul

LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ

Scopul învățării limbii și literaturii române este ca elevii să-și formeze deprinderea de-a folosi corect limba română în diferite situații de comunicare, în vorbire și în scris; ca prin citirea și interpretarea operelor literare să-și dezvolte competențele de citire care, pe lângă cunoștințele literare, cuprind trăiri emoționale și dezvoltă fantezia, memoria, observarea, cercetarea; stimulează imaginația și sensibilitatea artistică, percepția estetică și gândirea critică, judecata morală și corelarea asociativă; prin diferite tipuri de citire să înțeleagă opera și în interpretarea operei literare să sesizeze diferite niveluri și semnificații; să dobândească cunoștințe de bază despre locul, rolul, importanța limbii și literaturii în cultură, precum și despre competența digitală; să dobândească și să dezvolte cunoștințe umaniste și să învețe cum să lege în mod funcțional conținuturile din diferite domenii.

Clasa
Fondul anual de ore

A opta
136 de ore

FINALITĂȚI La sfârșitul clasei elevul va fi capabil să:	DOMENIU/TEMĂ	CONȚINUTURI
– citească cu înțelegere texte literare și alte tipuri de texte, aplicând diferite strategii de citire; – interpreteze semnificațiile, caracteristicile lingvistice, estetice și structurale ale textelor artistice, folosind termeni și noțiuni literare; – aprecieze critic lucrările literare din diverse aspecte ale realității; – evalueze valorile universale ale operei literare raportându-le la propria sa experiență și împrejurări în care trăiește; – facă legătura dintre scriitori și operele literare prevăzute de Programă de învățământ, din clasele V – VIII; – distingă caracteristicile de bază ale genului și speciei literare într-un text concret precum și caracteristicile lingvistico-stilistice ale textului în cadrul interpretării; – observe stralutul ideatic al operei literare și interferențele dintre genurile literare; – facă legătura dintre operele literare cu un conținut istoric sau cu alte conținuturi asemănătoare; – determine perioada de timp în care scriitorul a creat; – facă deosebirea dintre autorul unui text literar-artistic și narator, personaj dramatic sau eul liric; – recunoască valorile naționale și să cultive patrimoniul cultural-istoric, respectând atât specificul (caracteristicile, particularitățile) propriului popor cât și al altor popoare; – explice evoluția (originea) și dezvoltarea limbii române literare; – înțeleagă importanța limbii literare pentru cultura și istoria poporului român; – clasifice limba română în grupul lingvistic adecvat al limbilor din Europa; – enumere dialectele limbii române; – deosebească particularitățile lingvistice existente în subdialectul bănățean din Banatul sârbesc;	LITERATURĂ	TEXTE LITERARE LIRICE 1. Dura Jakšić <i>Patria</i> 2. Vasile Alecsandri <i>Balta</i> 3. Alexandru Mateevici <i>Limba noastră</i> 4. Lucian Blaga <i>Ghimpii</i> 5. George Călinescu <i>Laudă zăpezii</i> sau Slavco Almăjan <i>Ningea odată în Banat</i> 6. Miroslav Antić <i>Toate culorile lumii</i> 7. Lucian Blaga <i>Odă simplisimei flori</i> SPECII EPICO-LIRICE 1. Branko Radičević <i>Rămas bun (Đački rastanak)</i>, fragment: <i>Oj, Karlo-vcu, mesto moje drago</i> 2. <i>Căntece bătrânești ale românilor – Cântecul lui Radu Busuioc (Radu mamei)</i> EPICE 1. Ionel Teodoreanu <i>Într-o noapte de toamnă</i> 2. Grigore Alexandrescu <i>Lupul moralist</i> 3. Liviu Rebreanu <i>Proștii</i> 4. George Coșbuc <i>Nunta Zamfirei</i> 5. Ioan Slavici <i>Mara</i> 6. Ivo Andrić <i>Cartea</i> 7. David Albahari <i>Momeala</i> 8. Eugenia Bălteanu <i>Mona</i> (cap. VIII) 9. Marin Sorescu <i>Trebuiau să poarte un nume</i> 10. Marin Preda <i>Moromeții</i> 11. <i>Baba Novak și knjazul Bogosav</i>

– înțelege oportunitățile lingvistice existente în Serbia; – identifice părțile de bază ale cuvintelor și să recunoască modul de formare al lor; – aplice noțiunile gramaticale abordate în clasele anterioare, făcând o legătură cu noua materie parcursă; – aplice concret normele ortografice ale limbii literare; – aplice regulile de bază privind locul accentului; – scrie și să vorbească folosind diferite stiluri funcționale; – facă diferența dintre cuvinte și lexeme; – recunoască metafora și metonomia ca mecanisme lexicale și să înțeleagă semnificația cuvintelor multifuncționale caracteristice comunicării de zi cu zi; – înțeleagă semnificația cuvintelor arhaice și neologice; – folosească un dicționar, o enciclopedie, un lexicon; – observe manipularea în textele de propagandă; – scrie o prezentare, o discuție, un scurt eseu; – diferențieze părțile de bază ale textului și cărții – inclusiv indice, glosar, bibliografie - și știe să le aplice; – facă legătura între informațiile și ideile prezentate în text, să observe relațiile în mod clar raportate și să tragă o concluzie pe baza textului.		DRAMATICE 1. Mihai Eminescu <i>Decebal</i> 2. I. L. Caragiale <i>O scrisoare pierdută</i> 3. Marin Sorescu <i>Răceala</i> ȘTIINȚIFICO-POPULARE ȘI INFORMATICE 1. Eufrozina Greoniant <i>Poveștile Giei – Despre Crăciun</i> 2. Horia Aramă <i>Planeta celor doi sori</i> 3. Fănuș Neagu <i>Târziu, când zăpezile sunt albastre</i> 4. Calistrat Hogaș, <i>Amintiri dintr-o călătorie</i> (fragmentul II) sau Alecu Russo <i>Amintiri</i> 5. Emil Racoviță <i>Spre Polul Sud</i> Din operele date, pentru analizare sunt obligatorii două LECTURI ȘCOLARE 1. Costache Negruzzi <i>Alexandru Lăpușneanu</i> 2. Mihail Sadoveanu <i>Baltagul</i> 3. Ioan Slavici <i>Scormon</i> 4. Ernest Hemingway <i>Bătrânul și marea</i> 5. Agatha Christi <i>Zece negri mititei</i> 6. Jules Verne <i>Copiii căpitanului Grant</i> 7. Din proza voivodineană contemporană LECTURI SUPLIMENTARE (se alege 3–6 opere) 1. Nichita Stănescu <i>Despre cuvinte și limbaj</i> 2. Federico Garcia Lorca <i>Chitara</i> 3. Gala Galaction <i>La vulturi</i> 4. Vasco Popa <i>Ochii tăi de n-ar fi</i> 5. Charles Dickens <i>Oliver Twist</i> 6. Mikola M. Kočiș <i>Mamei cu furca-n brâu</i> 7. Tudor Mușatescu <i>Titanic-Vals</i> 8. Ștefan Augustin Doinaș <i>Noaptea de mai</i> 9. Miu Mărgineanu <i>Fata cu ochi mirați</i> 10. Alecu Russo <i>Piatra Corbului</i> 11. Ana Blandiana <i>Acasă</i> 12. Vasile Voiculescu <i>Florii</i> 13. Miloš Crnjanski <i>Migrațiile</i> 14. Din literatura populară: cântece de dragoste, cântecul miresei, strigături 15. Grigore Alexandrescu <i>Memorial de călătorie</i> 16. Herman Melville <i>Encantadas sau insulele fermecate</i> NOȚIUNI DE TEORIE LITERARĂ Resurse stilistice: anafora, epifora; apostroful Specii lirice: poezii de dragoste populare (cântecul miresei, strigături); poezii de dragoste (cu autor) Specii epico-lirice: poemul și balada Poemul dramatic Memorialul. Biografia.
	LIMBA	GRAMATICA Limba română ca limbă din familia limbilor indo-europene Originea limbii române și a poporului român. Formarea limbii române. Primele scrieri în limba română. Dialectele și subdialectele limbii române. Gaiurile subdialectului bănățean din Banatul sârbesc. Folosirea limbii și a scrisului oficial după Constituția Republicii Serbia. Limbile minorităților (noțiuni generale) Limba vorbită și limba literară Limba – caracteristici de bază ale limbii vorbite și scrise. Formarea cuvintelor (vocabularul): Structura etimologică a vocabularului. Mijloacele de îmbogățire a vocabularului; derivarea cu sufixe și prefixe; compunerea, schimbarea valorii gramaticale (conversiunea) Inovații lexicale Sistematizarea materiei din anii precedenți : fonetică, morfologie și sintaxă. Fonetica: clasificarea sunetelor și sunetele după frecvență. Morfologia: părțile de vorbire flexibile, neflexibile și categoriile lor. Sintaxa: propoziția: părțile principale și părțile secundare ale propoziției; fraza: raporturile dintre propozițiile unei fraze; propozițiile coordonate și propozițiile subordonate. ORTOGRAFIA Scrierea numelor străine Scrierea cuvintelor compuse (cu cratimă și fără) și a sintagmei Scrierea corectă a substantivelor în cazul genitive Cratima și liniuța de unire; alte semene de punctuație și ortografie

		ORTOEPIA CULTURA EXPRIMĂRII LEXICOLOGIA Structura etimologică a vocabularului Cuvinte monosemantice și polisemantice Inovații lexicale Sinonime, antonime, omonime Arhaisme, neologisme Folosirea dicționarilor (DEX, DOOM), Îndreptarelor, Enciclopediilor Textele de propagandă: reclama, anunțul etc. Discuția, eseul pe o temă dată. Prezentarea unei cărți, unui film, unei piese de teatru. Exerciții orale: interpretare artistică (citire expresivă, recitare); analiza unei discuții (dezbateri); interviu, prezentarea faptelor și argumentelor. Exerciții ortografice: dictare, corectarea greșelilor ortografice din text; scrierea numelor străine (substantive proprii); termenilor din informatică, mesajul electronic, e-mail-ul etc. – scrierea cuvintelor compuse, ortogramelor, folosirea virgulei în frază. Exerciții lingvistice: marcarea propozițiilor comunicative în text, completarea textelor cu diferite părți de vorbire, corectarea greșelilor din text. Exerciții lexical-semantic: completarea propozițiilor cu diferite sinonime și omonime; explicarea neologismelor și a arhaismelor; definirea lexemelor. Exerciții scrise, teme pentru acasă și analiza lor la oră. Patru lucrări scrise – câte două în fiecare semestru.
--	--	---

Cuvinte-cheie ale conținutului: literatura, limba, cultura exprimării.

Unele unități metodice care profesorul consideră că nu se pot realiza în decursul anului la orele de Limbă și literatură, pot să se planifice pentru orele de învățământ pe bază de proiect, învățământul ambiental precum și la orele complementare sau în cadrul secției.

ÎNDRUMĂRI PENTRU REALIZAREA METODICO-DIDACTICĂ A PROGRAMEI

Programa de predare și învățare pentru disciplina *Limba și literatura română* cuprinde trei domenii: Literatura, Limba și Cultura exprimării. Repartizarea recomandată a orelor pe domenii tematice generale este următoarea: Literatura – 52 de ore, Limba – 50 de ore și Cultura exprimării – 34 de ore. Fondul total de ore, la nivel anual, este de 136 de ore. Toate cele trei domenii ale Programei de predare și învățare se întrepătrund și niciunul nu se poate învăța izolat de celelalte domenii.

Programa de predare și învățare a *Limbii și literaturii române* se bazează pe finalități, respectiv pe procesul de învățare și realizările elevilor. Finalitățile reprezintă descrierea cunoștințelor, abilităților, atitudinilor și valorilor integrate pe care elevul le obține, le extinde și aprofundează în cele trei domenii ale acestei discipline.

I. PLANIFICAREA PREDĂRII ȘI ÎNVĂȚĂRII

Programa predării și învățării bazată pe finalități oferă profesorului o libertate mai mare în crearea și proiectarea predării și învățării. Rolul profesorului este de a adapta modalitățile de realizare a predării și învățării la necesitățile specifice ale elevilor dintr-o clasă, luând în considerare: componența clasei și caracteristicile elevilor; manualele și alte materiale didactice care vor fi utilizate; condițiile tehnice, mijloacele didactice și mediile de care dispune școala; resursele, posibilitățile și nevoile comunității locale în care școala funcționează. Pornind de la finalitățile și conținuturile date, profesorul întocmește planul anual, adică global de activitate din care va dezvolta mai târziu planurile operaționale. Finalitățile definite pe domenii facilitează profesorului operaționalizarea în continuare pe unități metodice de învățare. În cursul planificării, ar trebui, de asemenea, avut în vedere că unele finalități se pot realiza mai ușor și mai rapid, dar pentru cele mai multe finalități (mai ales cele din domeniul Literaturii) este nevoie de mai mult timp,

de o serie de diferite activități și de muncă pe texte variate. În faza de planificare a predării și învățării este foarte important să se aibă în vedere faptul că manualul este instrumentul de predare și că aceasta nu determină conținuturile disciplinei. De aceea, conținuturile oferite în manual trebuie acceptate selectiv și în funcție de finalitățile care trebuie realizate. Pe lângă faptul că elevii trebuie îndrumați să folosească manualele, ca una dintre sursele de învățare, profesorul trebuie să-i îndrume pe elevi să folosească și alte surse de învățare.

II. REALIZAREA PREDĂRII ȘI ÎNVĂȚĂRII

LITERATURA

Programa pentru Literatură se bazează pe textele literare. Textele sunt clasificate pe genuri literare – *liric, epic și dramatic* și pe o serie de texte neficționale, științifico-populare și informative. Partea obligatorie a textelor literare este constituită din operele care aparțin corpusului național și universal al literaturii, fiind îmbogățit cu opere din literatura contemporană. Selecția textelor este bazată în cea mai mare măsură pe principiul adaptării la vârsta elevilor.

Pe lângă textele care trebuie abordate la oră este dată și o listă de lectură școlară. Scopul lecturii școlare este formarea, dezvoltarea și cultivarea deprinderilor de citit ale elevilor. Operele mai vaste se pot citi în timpul liber, astfel se va dezvolta deprinderea elevilor de a citi.

Pe lângă textele obligatorii este adăugată și o listă de texte suplimentare. Lectura suplimentară permite profesorului o creativitate mai mare în realizarea finalităților.

Finalitățile recomandate nu sunt diferențiate după nivelurile de realizare ale elevilor. Acestea reprezintă părțile obligatorii ale descrierii standardului și pot fi micșorate sau lărgite în dependență de posibilitățile individuale ale elevilor cât și de alte necesități didactice.

Alegerea textelor trebuie să fie în concordanță cu oportunitatea (posibilitatea), necesitatea și interesul colectivului de elevi. Diferența

totală dintre valoarea artistică și informațională a unor texte influențează asupra soluțiilor metodologice adecvate (adaptarea citirii la tipul de text, dimensiunea de interpretare a textului în funcție de complexitatea structurii sale, conectarea și gruparea cu conținutul relevant din alte domenii – gramatică, ortografie și cultura exprimării etc.).

Textele din partea suplimentară a Programei trebuie să servească profesorului și la predarea unităților metodice de învățare din gramatică, precum și la predarea și consolidarea conținutului din cultura exprimării. Profesorul trebuie să recomande elevilor să citească în timpul lor liber operele pe care nu le-a abordat la ore.

Același text poate fi corelat cu alte texte în moduri diferite, în funcție de diferite motive sau tonul narativ, în contextul învățării orientate pe proiect, care se întemeiază pe finalități și nu pe conținuturile de învățare.

Textele obligatorii, literare, științifico-populare și informative propuse și conținuturile lecturii școlare obligatorii, cât și exemplele din textele suplimentare pot fi legate tematic atunci când se întocmește planul anual de activitate și ulterior când se întocmesc planurile operaționale lunare. Pe lângă aceasta, este necesară stabilirea unei distribuții echilibrate a unităților metodice legate de toate subdomeniile disciplinei școlare, corelația funcțională dintre conținuturile de limbă și literatură (oriunde este posibil) și asigurarea unui număr suficient de ore pentru consolidarea și sistematizarea materiei.

Din lista de texte suplimentare profesorul alege acele opere care vor alcătui cu textele obligatorii o unitate din aspectul motivelor și tematicii. Profesorul poate grupa și lega după asemănare operele din partea obligatorie a Programei și lectura suplimentară, în diverse moduri.

TEMATICA RĂZBOIULUI (privire istorică): Mihai Eminescu: *Decebal*, Marin Sorescu: *Răceala*

TEMATICA PATRIOTICĂ: Đura Jakšić: *Patria*; Branko Radičević: *Râmas bun (Đački rastanak)*, fragment: *Oj, Karlovci, mesto moje drago*; Costache Negruzzi: *Alexandru Lăpușeanu*; *Cântece bătrânești ale românilor – Cântecul lui Radu Busuioc (Radu mamii)*; David Albahari: *Momeala*

TEMATICA SOCIALĂ: Alexandru Mateevici: *Limba noastră*; Liviu Rebreanu: *Proștii*; Agatha Christie: *Zece negri mititei*; Marin Preda: *Moromeții*; *Baba Novak și knjazul Bogosav*;

Gala Galaction: *La vulturi*

TEMATICA MIGRĂRII: Miloš Crnjanski: *Migrațiile*

OBICEIURI ȘI TRADIȚII: . Eufrozina Greoniant: *Poveștile Giei – Despre Crăciun*; George Coșbuc: *Nunta Zamfirei*; Vasile Voiculescu: *Florii*; Alecu Russo: *Piatra Corbului*

TEMATICA RELAȚIILE FAMILIALE: Mihail Sadoveanu: *Baltagul*; Ioan Slavici: *Scormon*; Ioan Slavici: *Mara*; Ana Blandiana: *Aca-să*; Mikola M. Kočiš: *Mamei cu furca-n brâu*

TEMATICA ADOLESCENȚEI: Ivo Andrić: *Cartea*; Eugenia Bălțeanu: *Mona* (cap. VIII)

Marin Sorescu: *Trebuiau să poarte un nume*; Jules Verne: *Copiii căpitanului Grant*

TEMATICA DRAGOSTEI: Lucian Blaga: *Ghimpii*; Slavco Almajan: *Ningea odată în Banat*; Miroslav Antić: *Toate culorile lumii*; Din literatura populară: cântece de dragoste, cântecul miresei, strigături; Vasco Popa: *Ochii tăi de n-ar fi*, Miu Mărgineanu: *Fata cu ochi mirați*,

IMPRESII DIN CĂLĂTORIE: Grigore Alexandrescu: *Memorial de călătorie*; Herman Melville: *Encantadas sau insulele fermecate*; Calistrat Hogaș: *Amintiri dintr-o călătorie* (fragmentul II) sau Alecu Russo: *Amintiri*; Emil Racoviță: *Spre Polul Nord*

COMICUL, UMORUL ȘI IRONIA: I. L. Caragiale: *O scrisoare pierdută*; Tudor Mușatescu: *Titanic-Vals*.

Textul: Mihai Eminescu: *Decebal*, se poate folosi și la orele din limbă, la lecțiile care sunt legate de formarea poporului român.

În realizarea operelor literare, a exercițiilor de exprimare orală și scrisă, se va insista ca elevii să fie capabili să descrie personajele din operele literare; să identifice cât mai mult caracteristicile, sentimentele și trăirile sufletești ale personajelor (*însușirile*: fizice, morale, verbale, sociale și etice), să-și exprime opinia proprie despre reacționarea lor și să le analizeze din diferite perspective.

Analiza operelor literare trebuie să fie întrețesută de rezolvarea problemelor de investigare/cercetare, generate de text și de trăirile

artistice. Multe texte, în special fragmente din opere, necesită o *localizare* adecvată, deseori multiplă. Amplasarea textului într-un cadru temporal, spațial și socio-istoric și informarea cu privire la conținuturile importante care preced fragmentului – reprezintă condiții fără care deseori textul nu poate fi trăit intens și înțeles corect.

La analiza textului se va aplica într-o măsură mai mare unitatea dintre procedeele analitice și sintetice și punctele de vedere. În conformitate cu finalitățile, elevii trebuie să se obișnuiască să argumenteze prin exemple din text impresiile, atitudinile și ideile proprii cu privire la opera literară și astfel să-și formeze capacitatea de a se exprima independent, de a întreprinde activități de investigare și de a lua o atitudine critică. Elevii la această vârstă ar trebui încurajați să actualizeze lumea operei literare adică să o aducă în legătură cu propriile experiențe, gândiri și lumea în care trăiesc.

La interpretarea didactică a operei literare, factorii de unire și sinteză pot fi: trăirea artistică, unitățile textuale, elementele structurale importante (temă, motive, imagini poetice, fabula, respectiv subiectul, personajele literare, sensul și semnificația textului, procedeele motivaționale, compoziția), formele de expunere, procedeele stilistico-lingvistice și problemele literare.

Elevii vor însuși noțiunile de teorie literară cu ocazia abordării textelor corespunzătoare și folosind experiența anterioară, câștigată prin citire. În programă nu sunt menționate toate noțiunile și speciile operelor literare prevăzute pentru analiză în clasele precedente dar este de așteptat ca profesorul să se bazeze pe cunoștințele prealabile ale elevilor, să le actualizeze și să le aprofundeze prin exemple în conformitate cu vârsta elevilor. Actualizarea și corelarea cunoștințelor din clasele precedente cu materia nouă care se abordează în clasa a VIII-a este obligatorie.

În clasa a opta, este necesară o sistematizare cuprinzătoare a materialului în clasificarea genurilor literare, a speciilor literare atât populare cât și culte. O atenție deosebită trebuie acordată speciilor lirice și epice, baladei și poemului, (care se abordează pentru prima dată în acest an), precum și speciilor literare: autobiografia, biografia, jurnalul, memoria și reportajul.

Sistematizarea termenilor literari necesită abordarea și recapitularea lor în mai multe modalități: după observarea și recunoașterea funcției în text; observarea termenului și noțiunii literare în context, ceea ce contribuie la însușirea și reținerea noțiunilor învățate pe durată mai lungă și va servi drept bază pentru învățarea ulterioară în școala medie.

O atenție deosebită se acordă la sistematizarea materialului didactic din clasele anterioare ale învățământului superior, la integrarea factorilor de interpretare a instrucției, ca de exemplu: motivele tematice dintr-un fragment al operei literare, concepția textului, compoziția operei literare, caracterizarea personajelor, modurile de expunere cât și stratul lingvistico-stilistic.

Elevii vor purta *un jurnal* al cărților citite în clasele superioare iar în baza lui își vor aminti de operele literare și autorii lor, care au fost citite din clasa a V-a până în clasa a VIII-a. Din școala generală ar fi de dorit ca elevii să obțină cunoștințe de bază despre scriitorii cunoscuți și operele lor (prevăzute prin Programa predării și învățării), precum și noțiuni biografice și informații legate de diferite tipuri de localizare a textelor literare. Pe lângă corelația dintre texte, este necesar ca profesorul să stabilească o corelație verticală. Profesorul trebuie să cunoască în prealabil conținuturile Limbii și literaturii române din clasele anterioare, pentru a stabili principiile gradării și sistematizării.

Profesorul trebuie să cunoască conținutul programei la alte discipline școlare care se învață în clasele a cincea, a șasea, a șaptea și a opta, care sunt în corelație cu disciplina școlară Limba și literatura română. O corelație orizontală profesorul o poate stabili în primul rând cu materia de istorie, cultură plastică, cultura muzicală, religie, educația civică și limba sârbă ca limbă nematernă.

Finalitățile legate de domeniul Literatură se bazează pe citire. Prin citirea și interpretarea operelor literare elevul își dezvoltă competențele de lectură pe care le implică nu doar explorând și dobândind cunoștințe despre literatură, ci stimulează și dezvoltă plăcerile emoționale și fanteziste, imaginația, experiența estetică, îmbogățește cunoștințele asociative, sensibilitatea artistică, gândirea critică și își formează judecata morală. Diferitele forme de citire reprezintă condiția de bază pen-

tru ca elevii să dobândească cunoștințe și să continue să fie introduși cu succes în lumea operelor literare. Pe lângă citirea emoțională elevii trebuie orientați spre lectura de cercetare (citirea după exerciții explorative, citirea din diferite perspective etc.) și să li se dezvolte capacitatea de exprimare a propriei experiențe citind opera literară, să sesizeze elementele din care este alcătuită opera și să înțeleagă rolul lor în edificarea operei.

Numărul mărit de ore de lectură suplimentară oferă posibilitatea abordării anumitor opere literare la orele suplimentare.

Programa de învățământ prevăzută pentru cursurile suplimentare, dar și planurile individuale, oferă profesorului posibilitatea să-și formeze conținuturi care vor fi abordate la aceste ore, în funcție de interesele individuale ale elevilor. Se recomandă să se stabilească o abordare problematică, corelativă și de cercetare a conținutului literaturii, organizarea predării pe bază de proiect și lucrul cu elevii talentați pentru a se pregăti pentru un concurs de literatură.

Este recomandat ca elevii să folosească un supliment electronic de manual, dacă este disponibil la școală.

Cum sunt definite standardele de realizare a elevilor, pentru sfârșitul celui de-al doilea ciclu de învățământ obligatoriu și diferențiate pe niveluri (de bază, mijlociu și avansat), la sfârșitul clasei a opta este important să se valorizeze succesul indivizilor, precum și al clasei în ansamblu, față de nivelul de realizare al elevilor.

LIMBA

În predarea limbii, elevii sunt pregătiți pentru comunicarea orală și scrisă în limba română literară. De aceea cerințele din această programă nu au ca scop doar însușirea normelor de limbă și a celor gramaticale, ci și înțelegerea funcțiilor lor și aplicarea corectă în exprimarea orală și scrisă.

În cazul în care conținut programei prevede unități didactice pe care elevii deja le-au însușit în clasele precedente, se subînțelege că va fi verificat nivelul de însușire și capacitatea de aplicare a materiei învățate anterior, iar recapitularea și exersarea pe exemple noi va fi realizată înainte de abordarea noilor conținuturi. Prin aceasta se asigură o continuitate în activitate și o muncă sistematică în corelarea dintre materia nouă și cunoștințele existente.

GRAMATICA

Cerințele de bază ale programei în predarea gramaticii este ca limba să fie prezentată și interpretată elevilor ca un sistem. Niciun fenomen lingvistic nu ar trebui să fie studiat în mod izolat, în afara contextului în care își realizează funcția (în orice situație potrivită cunoștințele de gramatică pot fi puse în funcția interpretării textului artistic și științifico-literar). Una dintre procedeele extrem de funcționale în predarea gramaticii sunt exercițiile care se bazează pe utilizarea exemplilor din practica nemijlocită a vorbirii, fapt care apropie materia din gramatică de necesitățile vieții în care limba este aplicată ca o activitate umană generală. În felul acesta la elevi se dezvoltă conștiința despre importanța culturii vorbirii, care este necesară pentru viața de zi cu zi ca parte a culturii generale, nu numai ca parte a programei de predare și învățare.

Orele de gramatică din clasa a opta încep cu lecțiile din istoria limbii. Elevii trebuie să cunoască formarea poporului român (etnogeneza românească și perioada stăpânirii romane), originea limbii române și perioada de formare a limbii române. În ceea ce privește formarea limbii române trebuie menționat substratul dacic, împrumuturile slave și a altor elemente lexicale. Trebuie menționate primele scrieri în limba română, dezvoltarea limbii române sub influența slavă, și perioada de folosire a alfabetului chirilic. Trebuie acordată atenție dialectelor și subdialectelor limbii române, cu precădere a subdialectului bănățean și particularităților de limbă ale românilor din Banatul sârbesc.

De asemenea, este important să subliniem că există o limbă vorbită (dialectală) și o limbă literară, care folosește un sistem de norme lexicale și este supusă transformărilor conform normelor curente.

Trebuie explicat elevilor care este utilizarea oficială a limbii și a scrierii conform Constituției Republicii Serbia: limba oficială este limba sârbă iar în scriere se folosește alfabetul chirilic, în timp ce scrierea

cu alfabetul latin apare ca o alternativă. De asemenea, trebuie subliniat faptul că minoritățile naționale care trăiesc în Serbia, (maghiari, albanezi, slovaci, români, bulgari, macedonieni, bosnieci, romi, etc.), pe lângă limba și scrierea în limba sârbă, pot folosi oficial și limbile și scrierea lor.

În cadrul temei *Limba – caracteristicile de bază ale exprimării orale și scrise*, este să se evidențieze aparte asemănările și diferențele dintre limba vorbită și limba scrisă: limba vorbită are anumite valori care se transmit în scris mai greu (de exemplu trăsăturile morfologice și sintactice specifice, îmbinarea mijloacelor de expresie verbale cu cele nonverbale, mimică, gest etc.), în timp ce limba scrisă are unele caracteristici pe care nu le are limba vorbită, ca de exemplu scrierea cu majusculă și minusculă, scrierea cuvintelor compuse și altele. Limbajul oral diferă de cel scris în ceea ce privește viteza de transmitere a mesajelor (vorbim de trei ori mai rapid decât ce scriem).

Domeniul vocabularului și al formării cuvintelor trebuie să coreleze cu morfologia. Trebuie însă clar definită diferența dintre părțile de vorbire și procedeele de formare a cuvintelor. În mod deosebit trebuie consacrat lexicului și structurii etimologice a vocabularului, cât și inovațiilor lexicale.

De asemenea trebuie menționate procedeele de îmbogățire a vocabularului, derivarea (cu sufixe și prefixe), compunerea și conversiunea. Exemplele trebuie să fie bine selectate și să reprezinte modul explicit de formare a cuvintelor. Formarea cuvintelor ar trebui, de asemenea, să fie legată de cunoștințele fonetice și fonologice să indice modificările sunetelor, grupurilor de sunete, articulării, accentuării și intonației.

Cu elevii ar trebui să se lucreze la sistematizarea materialului învățat în clasele anterioare. Este necesară recapitularea și sistematizarea cunoștințelor gramaticale pe niveluri procedând logic și critic, adoptând reguli și modalități de funcționare a sistemului gramatical. Recapitularea morfologiei se va face pe exemple concrete (părțile de vorbire, categoriile gramaticale) iar la sintaxă (felurile propozițiilor, părțile de propoziție). În cazul în care conținutul programei prevede unități didactice pe care elevii deja le-au însușit în clasele precedente, se subînțelege că va fi verificat nivelul de însușire și capacitatea de aplicare a materiei învățate anterior, iar recapitularea și exersarea pe exemple noi va fi realizată înainte de abordarea noilor conținuturi. Prin aceasta se asigură o continuitate în activitate și o muncă sistematică în corelarea dintre materia nouă și cunoștințele existente.

ORTOGRAFIA

Conținuturile de ortografie trebuie corelate cu temele corespunzătoare de la orele de gramatică și literatură. Trebuie abordată scrierea substantivelor compuse (cu/fără cratimă), scrierea substantivelor proprii provenite din limbi străine prin folosirea exemplurilor concrete. Normele ortografice vor fi însușite prin intermediul exercițiilor sistematice (dictări ortografice, corectarea greșelilor dintr-un text dat, testele cu exerciții din ortografie etc.). De asemenea, elevii trebuie încurajați ca singuri să observe și corecteze greșelile de ortografie în comunicarea SMS și în alte tipuri de comunicare prin intermediul Internetului. În plus, elevii trebuie îndemnați să folosească îndrumătoarele și dicționarele ortografice (edițiile școlare). Este de dorit ca elevii să folosească diferite dicționare ortografice, ca de exemplu DOOM-ul, Dicționarul ortografic al limbii române etc.

ORTOEPIA

Exercițiile ortoepice nu trebuie realizate ca unități metodice aparte, ci în cadrul temelor corespunzătoare din gramatică, dar și la orele de literatură. La acest nivel elevii trebuie să identifice, reproducă și însușească vorbirea cu o intonație corespunzătoare. Dacă există posibilitatea, profesorul ar trebui să utilizeze înregistrări audio cu pronunțarea corectă a cuvintelor în limba română literară. Elevii trebuie obișnuiți să recunoască, reproducă și însușească pronunțarea corectă, iar în cazurile în care apar abateri de la normele ortoepice privind pronunțarea corectă a sunetelor limbii române literare să observe deosebirea dintre pronunțarea sunetelor în varianta literară și varianta dialectală a limbii române.

CULTURA EXPRIMĂRII (EXPRIMAREA ORALĂ ȘI SCRISĂ)

Domeniul *Cultura exprimării* este prevăzut ca un domeniu aparte, dar trebuie neapărat să fie în corelație și cu celelalte două domenii: literatura și limba. Cultura exprimării cuprinde exprimarea orală și scrisă și trebuie acordată o atenție egală ambelor feluri de exprimare. Scopul final al predării culturii exprimării este ca elevii să fie capabili să stabilească o comunicare calitativă și eficientă.

În clasa a opta se continuă cu specificarea stilurilor funcționale. Trebuie repetate stilurile funcționale care s-au învățat în clasa a șaptea: stilul artistic și stilul jurnalistic, apoi se continuă cu stilul administrativ, stilul tehnico-științific și stilul colocvial (familiar). Caracteristicile stilului administrativ ar trebui standardizate și unificate – elevii ar trebui încurajați să scrie o cerere, o adeverință, o reclamație, un CV sau să completeze anumite formulare.

La stilul administrativ – oficial trebuie evitate aspectele negative, folosirea clișeele oficiale, evitarea limbajului birocratic și toate acestea arătate prin exemple. Privirea obiectivă asupra realității și proiectată în gândirea conceptuală a stilului științific trebuie prezentată elevilor prin corelarea cu celelalte obiecte, dar în special trebuie evidențiată utilizarea și semnificația termenilor sau a vocabularului terminologic.

Scopul procesării celor cinci stiluri funcționale nu trebuie să fie reproducerea și imprimarea cunoștințelor funcționaliste în conștiința elevilor, ci dobândirea de cunoștințe active care pot fi aplicate în comunicarea de zi cu zi. Elevii ar trebui să poată explica asemănările și diferențele dintre stilurile funcționale, să recunoască și să explice elementele lor în texte selectate corespunzător, dezvoltând o înțelegere a particularităților lor și înaintând spre concluzii despre natura lor. În același timp, este important ca elevii să participe activ la descoperirea și înțelegerea caracteristicilor stilurilor funcționale ale limbii române.

Una dintre cele mai importante cerințe în programa de predare a culturii exprimării este îmbogățirea vocabularului elevilor. Prin urmare, este extrem de important să abordăm sistematic subiectele legate de sistemul lexical al limbii române. Nu trebuie în detalii explicată fiecare formă lexicală, dar este important să se țină cont întotdeauna de complexitatea și multidimensionalitatea formei lexicale despre care se vorbește pentru a prezenta problema sau o parte a problemei elevilor în funcție de vârstă și capacitatea lor.

Subiectele din lexicologie la această vârstă ar trebui să includă, în primul rând, sublinierea diferenței dintre un *cuvânt* și un *lexem*. O abordare a acestui subiect ar putea fi analiza cuvântului din punct de vedere morfologic, sintactic și lexicologic.

Când este vorba de metaforă și metonimie ca mecanisme lexicale, ar trebui să subliniem, printre altele, distincția dintre metafora poetică/metonimie și metafora/metonimia lexicală și să subliniem importanța lor pentru realizarea polisemiei. Predarea acestei materii ar trebui să se bazeze pe o serie de exemple pentru a ajuta elevii să înțeleagă și să utilizeze mai bine metafora și metonimia în comunicarea spontană, ceea ce ar contribui la îmbogățirea vocabularului și la consolidarea competenței comunicative. Ar trebui luate exemple din operele literare abordate în domeniul literaturii, precum și din stilurile funcționale (de exemplu, stilul științific, colocvial, jurnalistic).

Una din formele exprimării care este în funcția dezvoltării capacității elevului de a-și îmbogăți propria exprimare ar fi sinonimele, antonimele și omonimele care ar trebui studiate nu numai în cele mai tipice cazuri, care se bazează pe semnificația lexemului indiferent de context, dar este necesar să se țină cont de poziția semantică a lexemului în utilizarea lingvistică reală.

Unitatea metodică care se referă la arhaisme și neologisme trebuie integrată cu lecțiile corespunzătoare din domeniul literaturii. De asemenea, elevilor ar trebui să li se arate că, cuvintele limbii noastre sunt realizate cu ocazii foarte diferite, adică vocabularul este legat de anumite domenii de utilizare și anumite stiluri funcționale.

La exprimarea în scris este foarte important să obișnuim elevii să folosească dicționarele ortografice, ortoepice și de punctuație, diferite lexicone și enciclopedii, pentru a găsi răspunsul la diferite nedumeriri. Elevii trebuie îndrumați să găsească răspunsul unui cuvânt necunoscut în dicționar. Orele de exprimare scrisă ar trebui începute sau terminate cu diferite exemple din Îndreptarul ortografic, Lexiconul de îndreptarea greșelilor, DOOM – 1 – 2 etc.

În cadrul unității didactice despre *redactarea unor texte cu destinație funcțională* (reclama, afișul, cererea, scrisoarea etc.) trebuie subliniat faptul că elevii întâlnesc cel mai adesea acest tip de texte în viața lor de zi cu zi. Este deosebit de important să subliniem faptul că aceste texte au, printre altele, o natură manipulativă și că scopul lor este să dea acordul destinatarului pentru ceva. Elevii trebuie să recunoască textele cu caracter propagandist iar astfel de tipuri de texte să fie corelate cu materia lucrată la stilurile funcționale.

Trebuie subliniat că *dezbaterile și eseul* sunt texte care diferă de povestire și descriere, întrucât se bazează pe prezentarea de opinii, păreri, fapte și argumente. Ar trebui explicat elevilor că *dezbaterile* este întotdeauna despre o anumită problemă, că la început există o anumită îndoială sau dilemă între cele două opinii, în timp ce, în final, este soluționarea, precum și faptul că autorul dezbaterii se străduiește să ajungă la adevăr prin argumentarea și convingerea interlocutorului (cititorului) de corectitudinea opiniei sale. De asemenea, trebuie menționat că *eseul* este un text care prezintă impresii personale și opinii asupra unei probleme din domeniul artei, științei sau al vieții de fiecare zi. Elevilor ar trebui să li se prezinte scopul de a scrie o dezbateră și un eseu și, prin exerciții mai frecvente, să îi ajute să adopte treptat și sistematic regulile acestor două forme de exprimare, să își îmbogățească gândirea critică și să își formeze competența lingvistică pe anumite teme. Elevii trebuie învățați să-și facă o listă cu întrebări cheie, înainte de a scrie o dezbateră sau un eseu. Această unitate de predare ar trebui să coreleze cu predarea literaturii, precum și cu alte subiecte, ținând cont de subiectele pentru scrierea unei discuții sau a unui eseu.

Stimularea elevilor de a realiza o *prezentare* (a unei cărți, unui film, unei piese de teatru etc.) trebuie să fie funcțională. Trebuie clarificat că în prezentare nu trebuie folosită nararea ci trebuie prezentate elementele de bază ale lucrării, și că este necesar să se dea o părere critică asupra operei.

Pentru ca un exercițiu de vorbire să-și îndeplinească pe deplin rolul său în predarea culturii exprimării, este necesar să fie planificat cu atenție, pregătit corespunzător și organizat detaliat. La această vârstă, cele mai potrivite pot fi următoarele exerciții orale: exerciții interpretativ-artistice (citirea și recitarea expresivă); analiza conversației înregistrate; interviul; discuția; exerciții de argumentare (dezbaterile) și comentarii.

Exercițiile de ortografie sunt cel mai bun mod de învățare a regulilor de ortografie, de verificare și de înlăturare a greșelilor observate. La această vârstă, este mai bine să se aplice exerciții de ortografie simple și complexe care sunt potrivite pentru însușirea unei singure reguli de ortografie dintr-un singur domeniu ortografic, dar și a mai multor reguli de ortografie din mai multe domenii ortografice. Următoarele exerciții de ortografie pot fi adecvate: dictarea, corectarea greșelilor ortografice dintr-un text; scrierea substantivelor din limbi străine; împrumuturi lexicale (termeni IT, e-mail etc.); scrierea cuvintelor compuse, a sintagmelor; cratime și liniuțe de unire; folosirea virgulei în fraze.

Tipurile de exerciții lingvistice trebuie selectate în funcție de interesele elevilor sau în contextul conținutului didactic. Acestea pot fi: depistarea și corectarea greșelilor dintr-un text marcat incorect; completarea textului cu părți de vorbire neflexibile; marcarea propozițiilor în text.

Prin aplicarea exercițiilor lexical-semantică la elevi se creează obișnuința de gândire și căutare a unei expresii lingvistice adecvate pentru ceea ce doresc să spună (în funcție de situația comunicativă) și se mărește numărul de expresii în vocabularul lor. Por fi adecvate următoarele exerciții lexical-semantică: completarea propozițiilor cu omonime; găsirea sinonimului potrivit; determinarea sensului metaforei și metonimiei din text; interpretarea cuvintelor învechite și neologismelor; definirea lexemelor.

În fiecare semestru se fac câte două lucrări scrise (în total patru lucrări scrise anual). La orele de pregătire pentru lucrările scrise se pot folosi unele dintre aceste exerciții: rezumatul; caracterizarea personajului; analiza literară; povestirea textului pe momentele operei literare; transformarea vorbiri directe în vorbire indirectă; extragerea ideilor principale; compunerea întrebărilor pe baza textului; redactarea unei lucrări pe baza citatelor; scrierea compunerilor specifice folosind stilurile funcționale; refacerea textului după anumite cerințe.

III. MONITORIZAREA ȘI EVALUAREA PREDĂRII ȘI ÎNVĂȚĂRII

Monitorizarea și evaluarea rezultatelor progresului elevilor este în funcția realizării finalităților, și începe cu o evaluare inițială a nivelului de cunoștințe obținute, față de care se vor măsura progresele viitoare și se va face o evaluare și notificare. Fiecare lecție și fiecare activitate a elevilor reprezintă o oportunitate pentru evaluarea formativă, adică pentru înregistrarea progresului elevului și îndrumarea spre activitățile viitoare.

Evaluarea formativă este o parte integrantă a abordării de predare modernă și subînțelege evaluarea cunoștințelor, abilităților, atitudinilor și comportamentului, precum și dezvoltarea competențelor adecvate în timpul predării și învățării. Măsurarea formativă presupune colectarea datelor despre realizările elevilor, fiind aplicate cel mai des următoarele tehnici: realizarea sarcinilor practice, observarea și înregistrarea activității elevilor în timpul orelor, comunicarea directă dintre elevi și profesori, registrul pentru fiecare elev (hartă progresării) etc. Rezultatele evaluării formative la sfârșitul ciclului didactic trebuie să fie prezentate și cumulativ – prin notă numerică.

Munca fiecărui profesor este formată din planificare, realizare, monitorizare și evaluare. Este important ca profesorul, pe lângă realizările elevilor, să monitorizeze și evalueze continuu munca sa. Tot ce se dovedește a fi bun și eficient, profesorul trebuie să folosească și în continuare în practica sa didactică, iar aceea ce s-a arătat a fi ineficient, să modifice.

5. РУСИНСКИ ЈЕЗИК

Назва предмета	РУСКИ ЈАЗИК И КЊИЖВНОСЦ
Циљ	Циљ настави руског јазика то овладоване з руским књижовним јазиком у розличних видох њого витворјованя, од усней и писаней комуникациј по розумене уметніцког књижовног дїла и самостойней литерарней роботи, здобуване знаньох о јазуку як универзалним и символичним средству спорозумјованя заснованим на конвенцијох з котрима ше нормативно регулеуе у форми граматики и правопису; розвой способносцох шкољяра же би замерковал и дожил књижовни дїла усней традициј и уметніцкеј творчосци як вирази людског намаганя же би ше описало себе и швет; здобуване спознаньох о универзалносци јазика и књижовносци својого народу и других народох як основох култури; розвиване позитивног одношеня спрам других јазикох и културох; ширене духовног горизонту и розвой критицког думаня и творчих способносцох; розвиване и поспишоване тирвацого интересованя за јазик и књижовносц и воспитоване за живот, роботу, творчосц и медзилудски одношеня засновани у духу шлєбоди, гуманизма, солидарносци и толеранциј. Задатки настави руског јазика то: – поступне и систематичне упознаване руског јазика у розличних њого формох усного и писаного витворјованя, – систематизација знаньох о јазуку и књижовносци и схоипносцох бешедовей комуникациј на руским јазуку котри здобувану у предходних класох, – уводзене шкољярох до самостойного читаня и анализи књижовног дїла, – уводзене шкољярох до самостойного функционалног усного и писаного комуникваня за розлични потреби, од писаня молбох, погледованьох, сообщеньох, информацијох и подобне, по самостойни литерарни роботи, – усвојоване и функционалне хасноване основних теорийних поняцох з подруча граматики, правопису, синтакси, як и књижовно-теорийних поняцох. Оперативни задатки: – усвојоване и оперативне (функционалне) хасноване основних поняцох граматики, правопису, теоріј књижовносци, – усвојоване нових поняцох з подруча лексикологіј, спрам програми, – систематизација књижовно-теорийних поняцох о књижовних родох и файтох, стилских средствох, як и елементох исторіј књижовносци, – розликоване правилних и неправилних формох (књижовних и некњижовних) словох, формох и фразеологийних виразох и конструкцијох виреченьох, – розликоване жридлових, архаичних, странских и пожичених словох и конструкцијох, як и находзене информацијох о тим, – оспособјоване за функционалне розумене и хасноване текста розличней књижовней и фаховей природи и походзєня; хасноване розличних жридлох информацијох, – оспособјоване за самостойну писану комуникацију розличней намени, од приватней по урядову.
Рочни фонд годзинох	Осма 136 годзини

ВИХОДИ	ОБЛАСЦ\ТЕМА	ЗМИСТИ
По законченоу класи шкољяр годзен:		
– чита зоз розуменьом књижовноуметніцки текстї и други файти текстох, хаснујуци розлични стратегиј читаня – толмачи значєня, јазични, естетски и структурни гарактериситики уметніцких текстох, хаснујуци књижовни термини и поняца – критично роздумує о стварносци на основу пречитаних дїлох – видвој универзални вредносци књижовног дїла и повяже их зоз власним искуством и обставиначи у котрих жие – повяже писательох и дїла зоз обовязней часци програми од 5. по 8. класу – видвој основни гарактеристики кїжовног роду и файти на конкретним тексту, ягод и јазично-стилски гарактериситики тексту у склопе интерпретациј – замеркує пасма књижовног дїла зоз историйним або другим одвитујуцим контекстом – одредзи часови оквир у котрим писатель творел – розликує автора књижовноуметніцког текста од наратора, драмског лїца або лирског субекта – препозна национални вредносци и пестує културноисторийни скарб, почитујуци гарактериситики власного народу и других народох – участвує у виборе књижовних дїлох и способе їх обробку и представяня – потолкує наставане и розвиване руског књижовног јазика – розуми значєне књижовног јазика за културу и историю руског народу – класификує руски јазик до одвитујуцей јазичней групи у Европи – препознава керстурки и коцурски варианти руског јазика – розуми постојачи јазични обставини у Сербіј – видвој часци слова и препозна основни модели творєня – хаснує змисти зоз граматики обробених у предходних класох и повяже их зоз новим градивом – дошлїдно хаснує правописну норму – применює основни правила при акцентованю – замеркує розлику медзи науковим, административним и функционалним стилем	КЊИЖВНОСЦ	ЛИРИКА Лектира М. Антич, Войводина В. Гарјански, Бисер и блато С. Єсенїн, Писня о суки М. Ковач, Я дуб червоточни М. Ковач, Путованє човеково М. Колошњяї, Зарод Н. Канох, Дакеди приду хвильки М. Кочиш, Смутку нашому не хибї причина Г. Надь, Глоса Г. Надь, Шерцу З. Няради, Кридла як цо маю ангели Д. Папгаргаї, Руснак Д. Папгаргаї, Преклятство Косцєлїска В. Попа, Очох твојї кєд би не було М. Рамач, Михалово лето Є. Солонар, Желєне жито М. Стрибер, Далеко од вас М. Стрибер, Стретнуца Ю. Тамаш, Спаднеме як роса Я. Фейса, Одламани конар М. Шанта, Анї мудросц, анї моц Т. Шевченко, Мне шицко єдно ЕПИКА Лектира Ш. Гудак, На крижних драгох М. Ковач, Ораче Г. Костельник, Цар над слунечніками В. Кочиш, Харитон на площи св. Марка В. Кочиш, Дунайски гaleb Д. Папгаргаї, Ровняцки соблазнї Е. Планчак, Михалова дїдовщина С. Саламон, Од шнігу нешка били верхи горох И. Самоковлия, Ношач Самуил Л.ю. Сопка, Нови живот

— пише и бешедує почитуючи характеристики розличних функціональних стилів — замержує розлику медзи словом и лексему — пепозна стилски фигури ягод лексични механізм и розуми значене вецейзначних слівох гарактериситичних за каждодньову комуникацію — розуми значене архаїзмів и неологізмів — хаснує словнік, енциклопедію и лексикон — замержує маніпуляцію при пропагандних текстов — напише приказ — розликує часци тексту и кнїжки, уклучуючи индекс, толковане понятох и бібліографію— и зна их хасновац — повязує інформації и ідеї винешених у тексту, замержує ясно повязани одношеня и виводзи заклочене засноване на тексту			Ю. Тамаш, Право на бешеду, право на цихосц Ю. Тамаш, И мешачна ноц И. Франко, Леси и пасовиска НАУКОВОПОПУЛАРНИ И ИНФОРМАТИВНИ ТЕКСТИ (вибрац 2 тексти) Обробок стила и словніка Драгопис Дньовнік ДОМАШНЯ ЛЕКТИРА Руски народни приповедки (зборнік) Крижни драги (антологія краткей прози, 10 прип. по вибору) Кнїжовни термини и понятия Автобіографія и цурицулум витає (CV).
	ЯЗИК	Граматика	Лексикологія. Лексика и лексикологія. Мотивованосц слова. Класифікація лексики. Класифікація рускей лексики зоз становиска походження. Карпатска и нова лексика. Карпатска лексика – етимологічний состав: праславянска и общеславянска лексика. Пожички: мадяризми, германізми, латинізми, грекізми, церковнославянськізми, румунізми; други пожички. Нова лексика. Премєнки у карпатскей лексики по приселєню. Сербізми; нови германізми и мадяризми; англізми. Восточнославянскі уплїв. Творєне нових слівох у руским язїку. Творєне слівох под цудзім уплївом: калки, семантичні калки. Творєне нових слівох без цудзого уплїву: нукашніа деривація, нови слова з руских основих; реактивізація (врацанє до хаснованія) застарєней лексики. Розширеносц нових слівох у руским бєшєдним язїку. Фразеологія. Фразеологізми хтори чуваю мотивованосц; фразеологізми хтори страцєли мотивованосц. Бєшєдни и кнїжково фразеологізми. Присловки, пригварки и термінологічні словозлєчєня; устаємнєни вирази. Лексика зоз становиска територіального хаснованія: общєнародна лексика, діалєктізми. Лексика зоз становиска соціального хаснованія: общєнародна лексика, профєсионална лексика, жаргон и арго. Лексика зоз становиска стила: нєутрална лексика, лексика уснєй бєшєди, кнїжкова лексика, експресивна лексика. Лексика зоз семантичного становиска: єднозначні и вєцєйзначні слова. Хомоніми. Синоніми. Антоніми. Ономастика. Антропонімія. Руски власні мєна. Руски прєзвіска и назвіска. Топонімія. Лєксикографія. Описні, прєкладні, правописні, фразеологічні, діалєктологічні, етимологічні, історічні словнікі. Робота зоз словніками и енциклопедіями. Правопис Систематізація правилох писанія: вєлькей букви, числєх, наводїкох, слівох у котрих шє вєрші гласовна прємєнка, хаснованія знакох інтерпункції.
		Правопис	Прєвєрїованє, повторїованє и вєжбанє змїстох зоз прєдходних класєх Смуга, смужка, точка зоз запятю, заградзєнє, наводнікі, апостроф. Інтерпункція у зложєним вїрєчєню. Робота зоз правописом и правописним словніком. Писанє мєнох зоз странских язїкох зоз акцєнтом на їм примєньованє.
		Ортоєпія	Правилнє вїгварянє гласєх дь, ть. Стаємна наглашка на прєдєстатнім складу. Правила о акцєнтованю.
	ЯЗИЧНА КУЛТУРА		Приповєданє о власних и цудзих дожицєх з єфектним початком и закончєньом. Описованє: зложєних прєдмєтох, зложєних роботних поступкох, виражєванє прєцизносци; хумористичні опис, наукови опис, урядови опис, розлики у нїянсєх як розлики у значєню, інтонація. Портрєтованє: подєба зоз филмского, сцєнского вїтворєнїа, на основи фабули и діалєгу; точносц и прїблїжностц у вїсловїйованю о звуку, фарби, руху, природним зявєню, характерних прїкмєтох особєх. Вїсловїйованє складанія, процївєнїа, обаванія, жаданія на дїрєктні и поштрєдні способ. Розправянє з прєдходним вїбором тезєх, увєдзєнє до способєх зазбєрованія податкох як аргумєнтації з рїжних жрїдлєх. Хаснованє енциклопєдії, словнікох, прїручїкох, лєксиконєх и подєбних жрїдлєх у друкованєй и елєктронскєй вєрзії. Критїцкі приказ новєй кнїжки, филма, концерту. Збїванє розличних думаньєх о істїм зявєню з толкованьєм прїчинєх за таке або іншакє становискє, думанє або дожицє. Комуникація: Вїражєванє порозумєнїа и нєпорозумєнїа. Вїражєванє нїянсєх. Інтонанія и прємєнка значєнїа. Схопносц згварянїа: Обачованє, розумєнє, мєнованє и вїражєванє подєбносцєх и розлікох (гєнєраційних, полних, вєзрєстних, образєвних, соціальных, національних, вїрских). Вїражєванє становискєх: Осєбних (я-ті), групних (ми-вї), спєзнаючих (хасновїтє-чкєдлївє), фавєвих (точнє-погрішнє), єстетїчних (краснє-брїдкє), моралних (добрє-злє). Писанє вїсловїйованє Прєпрїповєдованє, прїповєданє и описованє (сїстематїзованє). Портрєтованє на основи фабули и діалєгу. Автобіографія и цурицулум витає (CV). Краткі приказ кнїжки, филму, концерту, прєдставї. Форми новїнарского вїсловїйованїа. Запис, вїстка, інтервю, рєпортаж. Мотївованє школярєх на самостойну творчєсц. Самостойні роботи школярєх. Молба, записнік, поволанка, інформація. Штіри писмєні задаткі (єдна годзїна за писанє и двє за вїправєк).

Ключни поняца змисту: кнїжовносц, язык, язична култура.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧНО-МЕТОДИЧНЕ ВИТВОРЇВАНЄ ПРОГРАМИ

Програму настави и учения Руского языка и кнїжовносци творя три предметни обласци: Кнїжовносц, Язык и Язична култура. Вкупни фонд годзиных на рочним уровню виноши 136 годзини. Шицки три обласци ше преплетаю медзи собу и ані єдна обласц ше не виучує изоловано без корелаций з другима обласцями.

Програма настави и учения Руского языка и кнїжовносци заснована на виходох, односно на процесу учения и школярових посцигнутох. Виходи (исходи) представляю опис интегрированных знаньох, schopносцох, становискох и вредносцох котри школяр буде, преширює през шицки три предметни обласци того предмету.

I. ПЛАНОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНИЯ

Програма настави и учения ориєнтована на виходи наставникови дава векшу шлебоду у креированю и обдумованю настави и учения. Улога наставника у тим же би способи витворїваня прилагодзел потребом каждого оддзеления маючи у оглядзе: состав оддзеления и характеристики школярох; учебники и други наставни материяли котри ма и сєе их хасновац, наставни средства и медии котри школа ма. Рушаючи од датих виходох и змистох, наставник креирує свой рочни, тє. глобални план роботи, зоз чого буде познїше розвивац свойо оперативни плани. Виходи дефинировани по обласцох олегчюу дальшу операционализацию виходох на уровню конкретних наставних єдинкох. Од наставника ше очекує же каждую наставну єдинку прилагодзи виходом учения. У фази планованя важне мац у оглядзе же учебник то наставне средство и вон не одредзує змисти предмета.

II. ВИТВОРЇВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНИЯ

КНЇЖОВНОСЦ

Главну часц програма у подручу Кнїжовносц творя наслови подруча Лектира. Лектира подзелена на кнїжовни роди – *лирика, епика, драма*. Выбор дїлох з найвекшей часци засновани на принципу прилагодженосци возросту. Выбор правени справ антологийох поезии и прози на руским языке та су у тим смислу репрезентативни. Продукция кнїжовних творох на руским языке барз мала а ище є и не доминантно обрацена на дзєцински возрост. Прето наставникови дата шлебода же би увєдол до обробку и нови твори котри мотивую школяра. За тєкв. домашню лектуру предвидзени два *вибори*. *То значи же ше очекує же видаватель направи таки вибор и предложи го як кнїжку домашней лектури*. З тим ше легчїше провадзи сучасна продукция кед єї єст. Тєрашнї вибор на словох лектури ма заступени вибор творительох котри би требали буц познати рускей популации. Основа шицког, заш лєм, у тим же би лектира витворєла основну функцию дїла котре положєне до лектури, а медзи иншим то и же би ше спатрєло початки кнїжовносци на руским языке, главни теми и вредносци котри понука сучасна кнїжовносц. Таки вибор оможливює поровнованє и основни прегляд литературней творчосци од початку по нєшка. Тиж так, на прикладах кнїжовних текстох обрабяю ше и понятия з подруча языка и култури висловїваня. Нїтка котра шицко повязує то увєдзєнє школяра до розумєня кнїжовного дїла. Наставник зоз своїм планом може груповац наслови справ тематики або справ идєї котру мож замерковац на прикладу вєцєй творох. У часци Програма под назву "Драма" не предложени вєцєй твори алє ше подрозумює же школяре з наставником пойдут на драмски представи у рамках Драмского фестивалу "Дядя" и же потим буду мац розгварки о видзєним и дожитим. Препоручує ше и же би школяр пречитал голєм єден драмски твор у целосци. Часопис за дзєци "Заградка" може поряднє служиц як наставне средство.

У наставней интерпретации треба мац у огляду же важне дожицє целосци текста и замерковац структурни елементи (тема, мотив, поєтска слика, фабула, рядошлїд подїйох, кнїжовни подобии, смисел и значєнє текста, стилски поступки, композиция, стилски фигури, елементи драмскей дїї итд.). Повязованє знаньох зоз пиятей и шєстей класи обовязнє.

У цєку обробку кнїжовних творох, як и у рамках бєшєдних вєжбох намагач шє же би школяре замерковали цо вєцєй прикмети, чувства поєднаних подобох як и же би виражєвали свойо становиска о поступкох подобох.

ЯЗЫК

У настави языка школяре шє оспособюу за правилну усну и писану комуникацию на стандартним руским языке. За учєнє языка барз важнє стайомнє повтєрїованє и прєвєрїованє. Погришнє хаснованє дасєдних конструкций треба непрерывно и у каждой нагоди кориговац. Руски язык у непрерывним окрєжєнє з другима языками у бєшєдней и медийней комуникации та очиглядни уплїв других языкох, першєнствєно сєрбского, а вшє вєцєй и ангийского. Бєшєдни язык нам и кнїжовни та нам важнє знанє и вєжбанє руского языка у шицких условийох. Вєжбанє сєстойна часц каждого учения.

Граматика

Основнє програмскє поглєдованє настави граматики то же би шє язык спознало як систем. Ані єдно звєнє шє не прєучує як изолованє звонка контексту у котрим шє видзи його функция. Єден з функциональных поступкох то вєжбанє з хаснованьом прикладах з непостредней бєшєдней пракси.

Настава творєня словох за наставу руского языка барз важна бо змє у каждодньовєй бєшєдней пракси положєни до ситуюции же прєбєрамє слова з других языкох и прилагодзуємє их конструкции руского языка. Школяре треба же би научили як наставаю нови слова або як странски слова поставаю часц фонду руского языка, а окрємє важнє знац же странски слова прилагодзуємє зоз суфиксами, префиксами та школяр треба же би знал основу, корєнь и префикси и суфикси. Настава морфологии за цалу основну школу концентрована у шєстей класи та то наставник треба же би мал у огляду понєжє шє у познєйших класох буде подрозумїовац же школяр морфологию дефинитивно упознал

Правопис

Правописни правила шє усвоюу систематично, непрерывно прєвєрїую и указую на гришки. Правопис руского языка засновани на фонетично-морфологийни принципу цо значи же шє чува основа слова. Окрємє важнє же би шє мерковало на писанє двозначных вокальских буквох (я, є, ї, ю) и мєгкого знака. Хаснованє мобилных телефонов приводзи до „прєскакованя” правописных правилох та о тим треба окрємє водзиц старосц. Правопис шє вєжба з писаньом, окрємє з диктатом бо є так прєпознатлївє и лєгко шє виправя.

ЯЗИЧНА КУЛТУРА (УСНЄ И ПИСМЕНЄ ВИСЛОВЇВАНЄ)

Язична култура и домеркованосц язичней култури школяра представля єден од найзначнєйших задаткох настави руского языка. Замеркованє же шє найвєцєй траци хаснованє синонимох и других конструкций та шє з тим руски язык зводзи на слова котри єст и у сєрбским языке а богатство руского языка и можливосци висловїваня шє траца и у усним и у писаним висловїваню. Настава шє унапредзує зоз системом язичных вєжбох у котрих шє обачує хаснованє иншаких словных можливосцох же би шє виражєло свойо або цудзє думанє на найлєпши способ та же би шє медзи собєшєдниками витворєла комуникация без завадзаньох у розумєнє. Вєжбанє комуникации припада гу найважнєйшим поступком же би шє при школярови розвило чувство за ниянси у бєшєди. Лєксично-семантични вєжби маю окрємє вєлькє значєнє прето же доприноша очуваню вєлїх формох висловїваня.

III. ПРОВАДЗЄНЄ И ВРЕДНОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНИЯ

Провадзєнє и вреднованє резултатох напредованя школяра находзи шє у функций витворїваня виходох. Започина зоз инициалним прєвєрїованьом досцигнутого уровня знания та шє у одношєнє на тото буде познєйшє мєрац напредованє. Кажда нагода добра и же би шє вредновало досцигнутє знанє школяра.

Робота кожного наставника складена з планування, витворі-
вання, провадження і вредновання. Важне же би наставнік, окрем по-

сцигнуца школярох, континуовано провадзел і вредноваў і власну работу. Шпіцко цо ше укаже як добрае і ефікаснае, наставнік будзе і далей хасноваць у наставнай праксі, а тото цо будзе недастаткова дзілотворнае трэба мяняць і унапярэдзіць.

6. СЛОВАЧКИ ЈЕЗИК

Názov predmetu	SLOVENSKÝ JAZYK A LITERATÚRA
Cieľ	Cieľmi vyučovania predmetu slovenský jazyk a literatúra je naučiť žiaka, aby správne používal slovenský jazyk v rôznych komunikačných situáciách v ústnom a písomnom vyjadrovaní; rozvíjal čitateľské kompetencie prostredníctvom čítania a interpretácie literárnych diel, ktoré okrem vedomostí z literatúry zahŕňajú osobné pocity a predstavivosť, pamätanie, prieskumné pozorovanie; podporovať predstavivosť a vnímavosť, estetický zážitok a kritické myslenie, morálny úsudok a asociatívne prepojenie; aby vhodným spôsobom čítania mal priamy prístup k dielu a pri interpretovaní zisťoval rôzne možnosti a významy; aby získal základné vedomosti o mieste, úlohe a význame jazyka a literatúry v kultúre a mediálnej gramotnosti; aby získal a rozvíjal najširšie ľudské vedomosti a aby sa naučil funkčne prepojiť s obsahmi rôznych predmetov.
Ročník	Ôsmy
Ročný fond hodín	136 hodín

VÝKONY	OBLASŤ/TÉMA	OBSAH
Po skončení ročníka žiak bude schopný: čítať literárne texty a iné druhy textov s porozumením uplatňujúc rôzne stratégie čítania; interpretovať význam, jazykové, estetické a štrukturálne vlastnosti umeleckých textov s použitím literárnych pojmov a termínov; kriticky premýšľať o realite na základe prečítaných diel; zdôrazniť univerzálne hodnoty literárneho diela a spájať ich so svojimi vlastnými skúsenosťami a okolnosťami, v ktorých žije; spojiť autorov a diela z povinnej časti programu od 5. po 8. ročník; – rozlíšiť základné vlastnosti literárneho druhu a žánru v konkrétnom texte, ako aj jazykovo-štylistické charakteristiky textu v rámci interpretácie; rozlíšiť druh literárneho diela a prepojenie medzi žánrami; spájať literárne diela s historickými alebo inými súvisiacimi kontextami; určiť časový rámec, v ktorom spisovateľ tvoril; odlíšiť autora literárneho textu od rozprávača, dramatickej postavy a lyrického subjektu; rozlíšiť národné hodnoty a pestovať kultúrno-historické dedičstvo, rešpektujúc charakteristiky vlastného národa a iných národov; podieľať sa na výbere literárnych diel a spôsobe ich spracovania a prezentácie; vysvetliť vznik a vývoj slovenského spisovného jazyka; chápať význam spisovného jazyka pre kultúru a dejiny slovenského národa; zaradiť slovenčinu do príslušnej európskej jazykovej skupiny; uviesť nárečia slovenského jazyka; chápať existujúcu jazykovú situáciu v Srbsku; rozlíšiť novotvary a identifikovať spôsob ich tvorenia; využívať učivo z gramatiky spracované v predchádzajúcich ročníkoch a spájať ich s novým učivom; dôsledne uplatňovať pravidlá slovenského pravopisu; uplatňovať pravidlá o rytmickom krátení; rozlíšiť vlastnosti náučného, administratívneho a hovorového funkčného štýlu; písať a hovoriť rešpektujúc vlastnosti funkčných štýlov; všimáť si rozdiel medzi slovom a lexémou; rozlíšiť metaforu a metonymiu ako lexikálne prostriedky a chápať význam viacvýznamových slov, ktoré sú charakteristické pre každodennú komunikáciu; chápať význam zastaraných slov a neologizmov; používať slovníky, encyklopédie a lexikóny; všimnúť si manipuláciu v propagačných textoch; zostaviť prezentáciu a napísať úvahu a krátku esej; rozlíšiť časti textu a knihy vrátane indexu, slovníka, bibliografie – a vedieť ich používať; spojiť informácie a idey uvedené v texte, všimáť si zreteľne vyjadrené vzťahy a dávať svoju mienku na základe textu.	LITERATÚRA	LEKTÚRA LYRIKA Lúbostná ľudová lyrika (Červené jabĺčko/Láska, bože láska) Miroslav Válek: Jesenná láska Andrej Sládkovič: Marina (úryvok) Ján Labáth: Keď sa zapália slnečnice Ivan Krasko: Topole/Viera Benková: Heroica slovaca Paľo Bohuš: Konopa Sergej Jesenin: List materi Populárna pieseň (Pavol Braxatoris: Rodný môj kraj) Kvetoslava Benková: Navždy svoji) EPICKO-LYRICKÁ A EPICKÁ POÉZIA P. O. Hviezdoslav: Hájnikova žena (úryvok) Samo Chalupka: Mor ho! (úryvok) EPIKA Janko Jesenský (výber z poviedok/úryvok z románu Demokrati) Ján Čajak ml.: Zuzka Turanová (úryvok) Milo Urban: Živý bič (úryvok) Rudolf Jašík: Námestie svätej Alžbety (úryvok) Margita Figuly: Tri gaštanové kone (úryvok) Pavel Grňa: Sedem detí (úryvok) Zuzka Šulajová: Džínsový denník (úryvok)/Jana Šimulčíková: Dievča s bocianími nohami (úryvok) Mária Kotvášová-Jonašová: Sestra si umýva zuby a rastie/Dušan Dušek: Dvere do kľúčovej diery (úryvok) Jaroslava Blažková: Holandské tulipány Jozef Ciger Hronský: Sokoliar Tomáš (úryvok) František Hečko: Červené víno (úryvok) DRÁMA Jozef Gregor Tajovský: Ženský zákon (úryvok) VHV: Závaže (úryvok) Stanislav Šteпка: Ako sme sa hľadali (úryvok) VEDECKO-POPULÁRNE A INFORMAČNÉ TEXTY Matúš Kučera: Konštantín a Metod (úryvok) Jana Skladaná: Slová z hĺbín dávnych vekov (úryvok) Vojtech Zamarovský: Slová, slová, slová... (úryvok) Vladimír Ferko, Andrej Ferko: Ako divé husi (úryvok) Milan Augustín: Prvá meď v Egypte (úryvok) Z uvedeného zoznamu je povinný výber dvoch diel na spracovanie. DOMÁCA LEKTÚRA Rudolf Jašík: Námestie svätej Alžbety Výber zo súčasnej slovenskej poézie (slovenská a vojvodinská) Výber zo súčasnej slovenskej prózy (slovenská a vojvodinská) Ivo Andrić: Poviedky o deťoch (výber) Branislav Nušić: Podozrivá osoba Klára Jarunková: Jediná Ernest Hemingwai: Poviedky o Nickovi DOPLNKOVÝ VÝBER LEKTÚRY (vybrať 3 až 6 diel) Lúdo Zúbek: Jar Adely Ostrolúckej Pavel Grňa: Prázdniny v poli Jaroslava Blažková: Môj skvelý brat Robinzon Rudolf Fábry: Koralové záhrady (úryvok) Dobroslav Chrobák: Drak sa vracia Anton Pavlovič Čechov: Žartík Milina Vrtunská: Salongo (úryvok) Móric August Beňovský: Osudy a cesty grófa Mórica Augusta Beňovského (úryvok)

		Agatha Christieová: Diomedovo kone (úryvok) Milan Rúfus: A napokon láska Vojtech Mihálik: Starý album Vladimír Mináč: Ján Botto Richard Bach: Čajka Jonathan Livingston Claude Campagne: Adieu, mojich pätnásť rokov John Boyne: Chlapec v páskavom pyžame Sue Townsendová: Tajný denník Adriana Mola. LITERÁRNE TERMÍNY A POJMY Štylistické prostriedky: anafora a epifora, apostrofa. Lyrické žánre: ľudostné ľudové piesne; ľudostná pieseň (autorská). Epicko-lyrické žánre: básnická skladba, epická báseň. Memoáre. Životopis.
Jazyk	Gramatika	Jazyk Slovanov v pravlasti; sťahovania Slovanov a formovanie slovan- ských jazykov. Poslanie Cyrila a Metoda. Starosloviensky jazyk a písmo (hlaholika a cyrilika). Vývin slovenského spisovného jazyka. Staroslovienske písomníctvo, dominácia latinčiny, obdobie češtiny, bernolákovčina, začiatky súčasnej slovenčiny (Štúrova kodifikácia, Martin Hattala, Matica slovenská, Samo Czambel, slovenčina dnes na Slovensku a u nás). Základné jazykové skupiny v Európe a miesto slovenského jazyka v rodine slovanských jazykov. Nárečia slovenského jazyka: stredosloven- ské, západoslovenské a východoslovenské. Ľudový jazyk (nárečie) a spisovný jazyk. Úradné používanie jazyka a písma podľa Ústavy. Jazyky národnostných menšín (základné údaje). Jazyk – základné vlastnosti ústneho a písomného vyjadrovania. Tvorenie slov: základné typy: odvodzovanie a skladanie; základné (neodvodené), odvodené a zložené slová; časti slova: koreň, slovný základ, predpona, prípona. Systematizácia učiva z predchádzajúcich ročníkov z fonetiky, morfológie a syntaxe. Fonetika: rozdelenie hlások a hláskoslovné zmeny. Morfológia: slovné druhy, gramatické kategórie a skloňovanie. Syntax: vetné členy (základné a rozvíjacie); zhoda vetných členov; prirad'ovacie a podrad'ovacie súvetia.
	Pravopis	Písanie cudzích mien a cudzích slov. Písanie slov bez spojovníka a so spojovníkom. Pomlčka a spojovník; iné interpunkčné a pravopisné zamienka.
	Ortoepia	Rytmické krátenie a výnimky z rytmického zákona. Spodobovanie spoluhlások podľa znelosti.
JAZYKOVÁ KULTÚRA	Literárne a iné druhy textov vo funkcii zdokonaľovania jazykovej kultúry. Texty písané rôznymi funkčnými štýlmi: publicistický štýl (reportáž, rozhovor – interview); administratívny štýl (žiadost', sťažnosť, platobný doklad, formuláre, byrokratický jazyk); náučný štýl (příklady z textov v učebniciach z iných vyučovacích predmetov, používanie termínov). Lexikológia: jednovýznamové a viacvýznamové slová; metafora a metonymia ako spôsob uskutočnenia viacvýznamovosti; synonymia, antonymia a homonymia; zastarané slová; nové slová – neologizmy; slovník, lexikón, encyklopédia. Propagačné texty (reklamy a pod). Úvaha, diskusia a esej na danú tému. Interpretácia (knihy, filmu, divadelnej hry a pod.). Hovorové cvičenia: interpretačné a umelecké (expresívne čítanie, recitovanie); analýza zaznamenaných rozhovorov; interview; diskusia; prezentovanie faktov a pripomienok. Pravopisné cvičenia: diktát, určovanie a vysvetľovanie pravopisných chýb v texte; písanie mien cudzích jazykov; písanie slov cudzieho pôvodu (termíny v informatike, mejl a pod.); písanie zložených slov a združených pomenovaní; písanie pomlčky a spojovníka; čiarka v prira- d'ovacom súvetí. Jazykové cvičenia: určovanie a oprava chýb v nesprávne vyznačenom texte; dopĺňanie do textu vynechané časti; hľadanie chýb v texte a opravovanie chýb. Lexikálno-sémantické cvičenia: dopĺňanie viet homonymami; hľadanie vhodných synonym; antonymické dvojice; určovanie významu metafory a metonymie v texte; vysvetľovanie zastaraných slov a neologizmov; definovanie (určovanie) lexém. Písomné cvičenia a domáce úlohy a analýza úloh na hodine. Štyri školské písomné práce – po dve v každom polroku.	

Kľúčové pojmy obsahov: literatúra, jazyk, jazyková kultúra.

Niektoré obsahy vyučovania, ktoré učiteľ zhodnotí, že sa počas roku nemôžu realizovať na riadnych hodinách, možno plánovať na realizáciu na hodinách projektového vyučovania, mimo školy, ako aj na hodinách dodatkového vyučovania alebo na krúžkoch.

POKYNY NA DIDAKTICKO-METODICKÚ REALIZÁCIU PROGRAMU

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka a literatúry tvoria tri predmetové oblasti: literatúra, jazyk a jazyková kultúra. Odporúčaný počet hodín predmetových oblastí je nasledovný: literatúra – 52 hodín, jazyk – 50 hodín a jazyková kultúra – 34 hodín. Úhrnný počet hodín počas roka je 136. Všetky tri oblasti programu vyučovania a učenia sú prepojené a žiadnu z nich nemožno vyučovať izolovane a bez spojenia s inými oblasťami.

Plánované hodiny v rámci oblasti jazyková kultúra sa obsahovo vyrovnávajú s hodinami upevňovania učiva z oblasti literatúra, čím sa prispieva k prelinaniu a funkčnému spájaniu učebnej látky.

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka a literatúry je založený na výkonoch, totiž na procese učenia a výsledkoch žiakov. Výsledky sú opisom integrovaných vedomostí, zručností, postojov a hodnôt, ktoré si žiak buduje, rozširuje a prehĺbuje vo všetkých troch oblastiach tohto predmetu. Na konci ôsmeho ročníka výkony, ktoré boli dosiahnuté od piateho po ôsmy ročník sa združujú do štandardov, ktoré sú definované v rôznych oblastiach predmetu na troch úrovniach žiackych výsledkov.

PLÁNOVANIE VYUČOVANIA A UČENIA

Program vyučovania a učenia orientovaný na výkony ponecháva učiteľovi väčšiu voľnosť pri plánovaní spôsobu realizácie vyučovania a učenia. Úlohou učiteľa je prispôsobiť metódy výučby a učenia potrebám každej triedy, pričom treba mať na zreteli zloženie triedy a charakteristiky žiakov; učebnice a iné vyučovacie materiály, ktoré bude používať; technické podmienky, vyučovacie prostriedky a médiá, ktorými škola disponuje; zdroje, schopnosti, ako aj potreby lokálneho prostredia, v ktorom sa škola nachádza. Vychádzajúc z daných výkonov a obsahu, učiteľ najprv vytvorí svoj ročný, t. j. globálny plán práce, z ktorého bude neskôr rozvíjať svoje operačné plány. Výkony definované v oblastiach uľahčujú učiteľovi ďalšiu operacionalizáciu výkonov na úrovni konkrétnych vyučovacích jednotiek. Pri plánovaní je tiež potrebné mať na pamäti, že sa niektoré výkony dosahujú rýchlejšie a ľahšie, ale pre väčšinu výsledkov (najmä pre predmetovú oblasť literatúra) to vyžaduje viac času, viac rôznych aktivít a prácu na rôznych textoch.

V procese plánovania vyučovania a učenia je dôležité mať na zreteli, že učebnica je učebná pomôcka a neurčuje obsah predmetu. Preto je nevyhnutné pristupovať k obsahu v učebnici selektívne a vo vzťahu k plánovaným výkonom, ktoré sa majú dosiahnuť. Okrem toho, že žiakov schopní používať učebnice ako jeden zo zdrojov poznania, učiteľ by ich mal usmerňovať na spôsoby a formy využívania iných zdrojov poznatkov.

REALIZÁCIA VYUČOVANIA A UČENIA

LITERATÚRA

Základom programu literatúry sú texty z lektúry. Lektúra je rozdelená na lyriku, epiku, drámu a obohatená je výberom vecných, vedeckopopulárnych a informačných textov. Povinná časť lektúry zložená je najmä z diel, ktoré patria do významných diel slovenskej a svetovej literatúry (kánón) a obohatená je dielami súčasnej literárnej tvorby. Výber diel je zložený z vekuprimeraných textov.

Ku textom, ktoré treba spracovať na hodine, je uvedený zoznam domácej lektúry. Cieľom spracovania domácej lektúry je vytvárať, rozvíjať alebo podporovať čitateľské návyky medzi žiakmi. Žiaci môžu prečítať rozsiahlejšie dielo vo voľnom čase, čím sa podporuje získavanie čitateľského návyku.

Zoznam povinných diel je doplnený doplnkovým výberom textov. Výberová časť umožňuje učiteľovi väčšiu kreativitu pri dosahovaní výkonov.

Odporúčané výkony nie sú diferencované podľa úrovni žiackych výsledkov. Predstavujú povinné časti opisu štandardov a môžu sa roz-

ložiť alebo rozšíriť v závislosti od individuálnych možností žiaka a iných vzdelávacích potrieb.

Výber diel by mal byť v súlade s možnosťami, potrebami a záujmami príslušného žiackeho kolektívu. Rozdiely v celkovej umeleckej a informačnej hodnote jednotlivých textov vplyvajú na výber vhodných metodických riešení (prispôsobenie čítania textu, rozsah interpretácie textu v závislosti od zložitosti jeho štruktúry, prepojenie a zoskupovanie s príslušnými obsahmi z iných oblastí – gramatiky, pravopisu a jazykovej kultúry atď.).

Texty z doplnkovej časti programu by mali slúžiť učiteľovi ako pri spracovaní vyučovacích jednotiek z gramatiky, tak aj pri spracovaní a určovaní náplne jazykovej kultúry. Diela, ktoré nebude spacovať učiteľ, by sa mali odporúčať na čítanie žiakom vo voľnom čase.

Ten istý text sa môže spájať s inými textami na rôzne spôsoby: podľa rôznych motívov alebo spôsobu rozprávania, v rámci projektového vyučovania na základe výkonov a nie na obsahoch učenia.

Navrhnuté povinné literárne, náučno-populárne a informatívne texty a obsah povinnej domácej lektúry, ako aj príklady z doplnkového výberu, pri zostavovaní ročného plánu práce a zároveň vypracovaní orientačných, mesačných plánov práce môžu sa tematicky spájať. Okrem toho nevyhnutné je nadviazať aj vyváženú distribúciu vyučovacích jednotiek, ktoré sa vzťahujú na všetky oblasti predmetu, funkčne spojiť obsah z jazyka a literatúry (kdekoľvek je to možné) a nechať dostatočný počet hodín na upevňovanie a systematizáciu učiva.

Zo zoznamu doplnkovej lektúry učiteľ volí diela, ktoré spolu s povinnou lektúrou tvoria celky k určitým témam a motívom. Učiteľ môže zoskupiť a prepojiť podľa obsahu diela z povinného a doplnkového programu mnohými spôsobmi.

Možné príklady funkčného prepojenia vyučovacích jednotiek môžu byť nasledujúce (ale nie aj jediné).

Memoáre v literatúre: Móric August Beňovský: *Osudy a cesty grófa Mórica Augusta Beňovského* (úryvok).

Pocity a tragické následky vojny: Rudolf Jašík: *Námestie svätej Alžbety*, Paľo Bohuš: *Konopa*, Milo Urban: *Živý bič*, Campagne Claude: *Adieu, mojich pätnásť rokov*, John Boyne: *Chlapec v pásikavom pyžame*.

Vlastenecká tematika: Samo Chalupka: *Mor ho!*, Pavol Braxatoris: *Rodný môj kraj*, Paľo Bohuš: *Konopa*.

Sociálna tematika: Ján Čajak ml.: *Zuzka Turanová*, Jozef Gregor Tajovský: *Ženský zákon*, VHV: *Záveje*, Dobroslav Chrobák: *Drak sa vracia*, Pavel Grňa: *Sedem detí*.

Spoznávanie sa s významnými osobnosťami slovenských dejín prostredníctvom biografických diel, historických románov a vedecko-populárnych textov: Ľudo Zúbek: *Jar Adely Ostrolúckej*, Matúš Kučera: *Konštantín a Metod*, Vladimír Mináč: *Ján Botto*.

Problémy dospievania, špecifiká prechodného obdobia z detstva do dospievania: Ivo Andrič: *Poviedky o deťoch*, Klára Jarunková: *Jediná*, Zuzka Šulajová: *Džínsový denník*, Jana Šimulčíková: *Dievča s bocianími nohami*, Mária Kotvášová-Jonášová: *Sestra si umýva zuby a rastie*, Dušan Dušek: *Dvere do kľúčovej dierky*, Jaroslava Blažková: *Holandské tulipány*, Jozef Čiger Hronský: *Sokoliar Tomáš*, Jaroslava Blažková: *Môj skvelý brat Robinzon*.

Rodinné vzťahy – neha, smútok, Pavel Grňa: *Sedem detí*, Jaroslava Blažková: *Holandské tulipány*, Ján Čajak ml.: *Zuzka Turanová*, Jozef Gregor Tajovský: *Ženský zákon*, VHV: *Záveje*, Sergej Jesenin: *List materi*.

Eúboštná tematika: ľudové ľudostné lyrické piesne (Červené jabĺčko/Láska, bože láska), Rudolf Jašík: *Námestie svätej Alžbety*, Margita Figuly: *Tri gaštanové kone*, Zuzka Šulajová: *Džínsový denník*/Jana Šimulčíková: *Dievča s bocianími nohami*, Mária Kotvášová-Jonášová: *Sestra si umýva zuby a rastie*/Dušan Dušek: *Dvere do kľúčovej dierky*, František Hečko: *Červené víno*, Miroslav Válek: *Jesenná láska*, Andrej Sládkovič: *Marína*, Anton Pavlovič Čechov: *Žartík*, Richard Bach: *Čajka* Jonathan Livingston.

Reflexívna tematika, Ján Labáth: *Keď sa zapalujú slnečnice*, Viera Benková: *Heroica slova*, Ivan Krasko: *Topole*.

Prvky komiky a humoru popretkávané tónmi satiry: Janko Jesenský: *Slnečný kúpeľ* (poviedka)/Pán okresný náčeník (úryvok z románu *Demokrati*), Branislav Nušič: *Podozrivá osoba*.

Rôzne formy cestopisného rozprávania prostredníctvom ktorých možno oboznámiť žiakov s kulturologickými, historickými, vedecko-biografickými špecifikami, ktoré vyplývajú z tejto prózy: Rudolf Fábry: Korálové záhrady, Milana Vrtunská: Salongo, Jana Skladaná: Slová z hĺbín dávnych vekov, Vladimír Ferko, Andrej Ferko: Ako divé husi, Milan Augustín: Prvá meď v Egypte.

Text Matúša Kučeru: Konštantín a Metod (úryvok) môže sa využiť na hodinách jazyka pri spracovaní dejín slovenského jazyka.

Pri spracovaní literárnych diel, ako aj pri ústnych a písomných cvičeniach žiaduce je, aby žiaci boli schopní vytvárať rôzne typy charakterizácie postáv: odhaľovať čoraz viac vlastností, pocitov a vnútorného stavu jednotlivých literárnych postáv (podľa vlastností: fyzických, rečových, psychologických, sociálnych a etických), vyjadriť svoj postoj o ich konaní a pokúsiť sa ich vidieť z rôznych perspektív.

Spracovanie literárneho diela má byť popreliánané riešením problémových otázok, ktoré sú podnietené textom a umeleckým zážitkom. Mnohé texty a najmä úryvky z diela vo vyučovacom procese si vyžadujú priliehavú lokalizáciu, často rôznorodú. Umiestnenie textu do časových priestorových a spoločensko-historických rámcov, ako aj informácie o dôležitých obsahoch, ktoré sú pred úryvkom – všetko sú to podmienky, bez ktorých v početných prípadoch text nemožno intenzívne zažiť a správne pochopiť.

Pri spracovaní textu bude sa uplatňovať vo väčšej miere jednota analytických a syntetických postupov a stanovísk. V súlade s výkonmi žiakov treba zvykať, aby svoje dojmy, postoje a posudky o literárnom diele podrobnejšie podporovali faktami zo samého textu, a tak ich uschopňovať pre samostatné posudzovanie, bádateľskú činnosť a vyjadrenie kritického postoja rešpektujúc individuálne chápanie zmyslu literárneho textu. Žiakov v tomto veku treba podnecovať k tomu, aby aktualizovali literárne dielo, alebo aby ho prepojili so svojimi vlastnými skúsenosťami, úvahami a svetom, v ktorom žijú (najmä so zreteľom na reflexívne básne a satirické diela).

Vo vyučovacej interpretácii literárno-umeleckých diel prepájajúc aj syntetické činitele môžu byť: umelecké zážitky, textové celky, dôležité štruktúrne prvky (téma, motívy, básnické obrazy, fabula – totiž sujet, literárne postavy, zmysel a význam textu, motivačné postupy, kompozícia), formy rozprávania (spôsoby interpretácie), jazykovo-štylistické postupy a literárne (literárno-umelecké) problémy.

S literárno-teoretickými pojmami sa žiaci zoznámia pri spracovaní zodpovedajúcich textov a na základe predchádzajúcich čitateľských skúseností. V programe nie sú uvedené všetky pojmy a druhy literárnych diel, ktoré boli určené na osvojenie v predchádzajúcich ročníkoch, ale sa očakáva, že sa učiteľ bude opierať o získané vedomosti žiakov, zopakuje ich a upevní na príkladoch vzhľadom na starší vek. Opakovanie a spájanie literárnych pojmov a pojmov spávaných v predchádzajúcich ročníkoch v nových literárnych dielach, ktoré sa spracúvajú v tomto ročníku, je povinné.

Vo ôsmom ročníku je potrebné urobiť kompletnú systematizáciu učiva v rámci klasifikácie literárnych druhov a žánrov ľudovej a autorskej literárnej tvorby. Osobitná pozornosť by sa mala venovať básnickej skladbe ako aj literárnovedným žánrom: denníku, memoárom a cestopisu.

Systematizácia osvojených literárnych pojmov vyžaduje spracovanie a obnovenie jedného a toho istého literárneho pojmu niekoľkými spôsobmi: po rozpoznaní a určení jeho funkcie v texte; pochopenie toho istého pojmu/termínu v rôznych kontextoch, čo prispieva k spohľadlivému osvojeniu a dlhodobého pamätania učiva a bude slúžiť ako vynikajúci základ pre ďalšiu prácu na strednej škole.

Pri systematizácii učebnej látky zo starších ročníkov základnej školy sa venuje osobitná pozornosť integračným prvkom interpretácie a to sú: tematicko-motivačné prvky diela, koncepčné prvky textu, štruktúra (zloženie) diela, charakterizácia postáv, formy rozprávania a lingvisticko-štylistické prvky diela. Pokiaľ ide o texty, systematizuje sa aj znalosť versifikácie. K jazykovo-štylistickým prostriedkom sa pristupuje z hľadiska zážitku; začína sa vyvolanými umeleckými dojmami a estetickými návrhmi, potom sa skúma jazyková a štylistická podmienenosť a jej zvláštnosti.

Pomocou čitateľského denníka, ktorý sa píše vo vyšších ročníkoch základnej školy, žiaci si pripomínajú literárne diela, ktoré prečítali od piateho po ôsmy ročník, a ich autorov. Zo základnej školy by si

žiaci mali odniesť získané vedomosti o významných spisovateľoch a ich dielach (ktoré sú určené v programe vyučovania a učenia), ako aj základné informácie zo života spisovateľov a údaje vzťahujúce sa na rôzne druhy lokalizovania literárnych textov.

Okrem korelácie medzi textami nevyhnutné je, aby učiteľ vytvoril vertikálnu koreláciu. Učiteľ musí najprv dobre poznať obsah slovenského jazyka a literatúry z predchádzajúcich ročníkov, aby mohol stanoviť zásady postupného a systematického princípu.

Učiteľ by mal poznať obsah iných predmetov, ktoré sa vyučujú v piatom, šiestom, siedmom a ôsmom ročníku a s ktorými môže spájať učivo zo slovenčiny. Horizontálnu koreláciu teda určuje učiteľ predovšetkým s výučbou dejepisu, výtvarnej a hudobnej kultúry, náboženstva a občianskej výchovy.

Výkony, ktoré sa vzťahujú na oblasť literatúry, založené sú na čítaní. Prostredníctvom čítania a tlmočenia literárnych diel žiak rozvíja čitateľské kompetencie, pod ktorými sa rozumie nielen bádateľské pozorovanie a získavanie vedomostí o literatúre, ale sa aj podporuje a rozvíja emocionálne fantastické vžívanie, imaginácia, estetický zážitok, bohaté asociatívne prvky, umelecká senzibilita, kritické myslenie a buduje sa morálne hodnotenie. Rôzne spôsoby čítania sú základným predpokladom, aby žiaci vo vyučovaní získavali poznatky a aby sa úspešne uvádzali do sveta literárneho diela. Okrem zážitkového čítania žiaci sa postupne uvádzajú do bádateľského čítania (čítanie podľa bádateľských úloh, čítanie z rozličných perspektív a pod.) a uschopňujú sa vyjadriť svoj zážitok umeleckého diela, poznajú prvky, z ktorých je dielo utvorené a chápu ich úlohu v budovaní diela.

Zvýšený počet diel v doplnkovom výbere lektúry sa poukazuje na možnosť spracovania jednotlivých navrhnutých obsahov (literárnych diel) na hodinách dodatkového vyučovania.

Hodiny dodatkového výučby dávajú možnosť učiteľovi, aby si pomocou programu a zároveň aj samostatne zvolil obsahy, ktoré sa na tých hodinách spracujú a ktoré sú prepojené s individuálnymi záujmami žiakov. Odporúča sa vytvoriť problémový, korelačný a výskumný prístup k obsahom z literatúry, organizovať projektové vyučovanie a pracovať s talentovanými žiakmi na príprave na literárnu súťaž.

Odporúča sa, aby žiaci vo vyučovaní používali elektronický dodatok k učebnici, ak na to v škole existuje možnosť.

Keďže sú štandardy žiackych výsledkov určené pre koniec druhého stupňa povinného vzdelávania diferencované podľa úrovni (základná, stredná a pokročilá), na konci ôsmeho ročníka treba zhodnotiť úspech jednotlivca aj triedy ako celku podľa úrovne žiackych výsledkov.

JAZYK

Vo výučbe jazyka žiakov treba usmerňovať na správnu ústnu a písomnú komunikáciu v spisovnom slovenskom jazyku. Požiadavky tohto programu sú preto zamerané nielen na uplatňovanie jazykových pravidiel a gramatických noriem, ale aj na pochopenie ich funkcie a správneho uplatňovania v ústnom a písomnom vyjadrovaní.

Keď sa v obsahu programu uvádzajú vyučovacie jednotky, ktoré už žiaci v predchádzajúcich ročníkoch spracovali, znamená to, že sa kontroluje stupeň osvojenia a schopnosť uplatniť predtým spracované učivo, a opakovanie a nacvičovanie na nových príkladoch predchádza spracovaniu nového obsahu, zabezpečuje sa kontinuita práce a systematická integrácia nového učiva s existujúcimi znalosťami.

Gramatika

Základná programová požiadavka vo vyučovaní gramatiky je, že sa žiakom jazyk vysvetľuje ako systém. Ani jeden jazykový jav by sa nemal učiť izolovane, mimo kontextu, v ktorom sa uskutočňuje jeho funkcia (v každej priliehavej príležitosti môžu sa vedomosti z gramatiky dať do funkcie interpretácie textu, ako umeleckého tak aj náučno-populárneho). Jedným z dôležitých funkcionálnych postupov vo vyučovaní gramatiky sú cvičenia, v ktorých sa využívajú príklady z priamej hovorovej praxe, čo vyučovanie gramatiky približuje životným potrebám, v ktorých sa jazyk javí ako všestranne motivovaná ľudská aktivita.

Týmto spôsobom si žiaci uvedomujú dôležitosť jazykovej kultúry, ktorá je nevyhnutná pre každodenný život ako súčasť všeobecnej kultúry, a nie iba ako súčasť učebného programu.

Výučba gramatiky vo ôsmom ročníku sa začína učivom z dejín jazyka. Žiakov treba oboznámiť o tom, kto boli Slovania, kde bola (podľa vedeckých poznatkov) ich pravlasť. Zároveň žiakom treba poskytnúť niekoľko základných informácií o ich spoločnom prajazyku, z ktorého potom vznikli tri skupiny slovanských jazykov. Časť, ktorá sa vzťahuje na sťahovanie Slovanov, vytvorenie slovanských jazykov a úlohu Cyrila a Metoda treba spojiť s výučbou dejepisu (pripomenúť žiakom učivo z dejepisu zo 6. ročníka a analýzou textu z vedecko populárnej literatúry Matúša Kučeru: Konštantín a Metod). Vývin slovenského jazyka treba spojiť so staroslovienským písomníctvom (hlaholika, cyrilika a latinka) a obdobiami: dominácia latinčiny (10. – 14. storočie), obdobie češtiny (15. – 18. storočie), bernolákovčina (koniec 18. a začiatok 19. storočia), štúrovska kodifikácia (1843 – Andrej Sládkovič, Samo Chalupka, Ján Kalinčiak) po súčasnú spisovnú slovenčinu na Slovensku a u nás. (Hviezdoslav, Kukučín, Timrava, Tajovský, Jeseňský).

Žiakov treba oboznámiť so základnými skupinami jazykov v Európe a to funkčne spojiť s výučbou cudzích jazykov (napr. poukázať na to, že francúzsky jazyk patrí do skupiny románskych jazykov, ruský k skupine slovanských jazykov a anglický a nemecký k skupine germánskych jazykov). Dôležité je uviesť ako príklad jednotlivé slová, na základe ktorých žiaci zistia jazykovú podobnosť alebo rozdiel. Potom treba slovanské jazyky podeliť na tri skupiny a uviesť, ktoré jazyky patria do ktorej skupiny. Týmto spôsobom treba zdôrazniť miesto slovenského jazyka v rodine slovanských jazykov.

O nárečiach slovenského jazyka žiaci majú získať základné poznatky: kde sa používajú (stredoslovenské, západoslovenské a východoslovenské) a podľa čoho sa líšia. Možno to aj ilustrovať príkladmi z literatúry (v diele Jána Čajaka ml. Zypa Cupák). Zároveň treba zdôrazniť, že existuje ľudový jazyk (nárečia) a spisovný jazyk, ktorý má svoje pravidlá a ktorý sa musí učiť, rešpektovať a pestovať. Zároveň treba zdôrazniť, že v Srbsku žijú príslušníci iných národov a že okrem srbského jazyka a písma používajú úradne aj svoje jazyky (Maďari, Albánci, Slováci, Rumuni, Bulhari, Macedónci, Bosniaci, Rómi a i.).

V rámci témy jazyk – základné charakteristiky ústneho a písomného vyjadrovania je potrebné v základných črtách poukázať na podobnosti a rozdiely ústneho a písaného jazyka: ústne vyjadrovanie má určité prvky, ktoré nemožno vyjadriť písomne (dôraz, intonácia, sila, gestá, mimika a pod.), zatiaľ čo sa pri písaní javia iné prvky ako v ústnom prejave (druhy písmen: veľké a malé, mäkké i a y, interpunkčné znamienka a pod.). Ústny a písomný prejav sa líšia aj podľa rýchlosti odovzdávania správ (trikrát rýchlejšie hovoríme ako čo píšeme).

Oblasť tvorenie slov treba spojiť so získanými vedomosťami z morfológie. Mal by sa jasne zdôrazniť rozdiel medzi morfológiou a tvorením slov, pretože v morfológii sa vyskytujú iba rôzne formy jedného a toho istého slova (pridaním gramatických morférov na gramatickom základe), zatiaľ čo nové slovo sa získa pri tvorbe slov pridaním slovotvorných morférov. Treba poukázať na dva základné typy tvorenia slov – odvodzovanie a skladanie. Príklady by sa mali pozorne vyberať, aby jasne prezentovali daný typ tvorenia slov. Podľa kritéria tvorenia slov, slová treba rozdeliť na základové, odvodené (predponou, príponou, predponou a zároveň aj príponou) a zložené. V rámci tvorenia slov, žiaci majú vedieť určiť koreň, slovný základ, predponu a príponu. Podľa tohto, by mali zoskupiť slová do slovných čeľadí. Tvorenie slov treba spojiť s vedomosťami z fonetiky a poukázať na hláskoslovné zmeny, ktoré vznikajú pri pripájaní predpony.

So žiakmi trebarobiť systematizáciu učiva, ktoré bolo spracované v predchádzajúcich ročníkoch. Nevyhnutné je, aby sa podľa gramatických úrovní zopakovali a prepojili získané vedomosti logicky a zároveň podľa gramatických kritérií tak, že sa osvoja pravidlá a spôsoby fungovania gramatického systému. Najúčinnnejšie je na konkrétnych príkladoch viet zopakovať učivo z morfológie (slovné druhy, gramatické kategórie) a zo syntaxe (vetné členy a druhy viet a pod.) Keď sa v obsahoch programu uvádzajú vyučovacie jednotky, ktoré žiaci už spracovali v predošlých ročníkoch, rozumie sa, že sa stupeň osvojenosti a schopnosť uplatňovania skorej spracovaného učiva preveruje a opakovanie a precvičovanie na nových príkladoch predchádza spracovaniu nových obsahov, čím sa zabezpečuje kontinuita práce a systematickosť spájania nového učiva s už získanými vedomosťami.

Pravopis

Obsah z pravopisu je nevyhnutné prepojiť s vhodnými príkladmi ako na hodinách gramatiky, tak aj na hodinách literatúry. Treba poukázať na písanie mien cudzích jazykov. Písanie zložených slov so spojovníkom a bez spojovníka treba vysvetliť na frekventovaných príkladoch. Potrebné je vysvetliť písanie pomlčky a spojovníka a objasniť pravidlá písania týchto interpunkčných znamienok.

Ortoepia

Ortoepické cvičenia netreba realizovať ako osobitné vyučovacie jednotky, ale so zodpovedajúcimi témami z gramatiky a na hodinách literatúry.

Ak na to existujú príležitosti, učiteľ by mal využívať zvukové záznamy správnej výslovnosti a poukázať na rozdiely vo výslovnosti. Žiakov treba zvykať na správnu výslovnosť tvrdých spoluhlások v slovách cudzieho pôvodu.

JAZYKOVÁ KULTÚRA (ÚSTNE A PÍSMONÉ VYJADROVANIE)

Oblasť jazyková kultúra programovo je vytvorená ako osobitná oblasť, ale je nevyhnutné, aby bola prepojená s ostatnými dvoma oblasťami: s literatúrou a jazykom. Jazyková kultúra zahŕňa písomné a ústne vyjadrovanie a rovnaká pozornosť by sa mala venovať aj jednému aj druhému spôsobu vyjadrovania. Konečný cieľ výučby jazykovej kultúry sa vzťahuje na to, aby žiaci boli schopní nadviazať kvalitnú a zmysluplnú komunikáciu.

Vo ôsmom ročníku pokračuje sa s vyučovaním vlastností funkčných štýlov. So žiakmi treba zopakovať funkčné štýly, ktoré boli spracované v siedmom ročníku: umelecký a publicistický, a potom ich oboznámiť s funkciami administratívneho, vedeckého a hovorového štýlu. Charakteristiky administratívneho štýlu – štandardizácia a zjednotenie – by sa mali prezentovať, okrem iného aj podnecovaním žiakov, aby napísali napr. žiadosť, sťažnosť, životopis alebo, aby vyplnili určité formuláre. Taktiež pri spracovaní administratívneho štýlu by sa malo na príkladoch poukázať na negatívne charakteristiky byrokratického jazyka. Žiakom by sa mal prezentovať objektívny pohľad na realitu a základy koncepčného myslenia náučného štýlu prostredníctvom korelácie s inými vyučovacími predmetmi a predovšetkým by sa malo poukázať na používanie a význam pojmov, totiž na terminológiu. Skutočnosť, že konkrétna jazyková stavba nemusí byť vždy chybou jazykových a štylistických noriem, pokiaľ nie je uložená ako jediný spôsob vyjadrovania, pravdepodobne by sa mohla žiakom najlepšie vysvetliť cez hovorový štýl a jeho vlastnosti.

Cieľom spracovania všetkých piatich funkčných štýlov by nemalo byť iba reprodukovanie a odovzdávaním funkčných vedomostí žiakom, ale žiaci by poznatky mali získavať aktívne, ktoré by potom mohli aplikovať v každodennej komunikácii. Žiaci by mali byť schopní vysvetliť podobnosti a rozdiely medzi funkčnými štýlmi, rozoznať a vysvetliť ich vlastnosti vo vhodne zvolených textoch, rozvíjajúc tak chápanie ich charakteristík. Zároveň je dôležité, aby sa žiaci aktívne zúčastňovali na odhaľovaní a porozumení charakteristík funkčných štýlov slovenského jazyka.

Jednou z najdôležitejších požiadaviek jazykovej kultúry je obohatenie slovné zásoby žiakov. Preto je mimoriadne dôležité systematicky sa venovať témam súvisiacim s lexikálnym systémom slovenského jazyka. Nie je nevyhnutné, aby sa každý lexikálny vzťah podrobne vysvetlil žiakom, je však dôležité mať neustále na zreteli zložitost' a multidimenzionalitu konkrétneho lexikálneho javu, o ktorom hovorí, aby sa žiakom predstavil problém alebo jeho časť podľa ich veku a schopnosti.

Témy v lexikológii by v tomto veku mali zahŕňať najprv označenie rozdielu medzi slovom a lexémou. Jedným z prístupov k tejto téme by mohlo byť analyzovanie slova ako jednotky morfológie, syntaxe a lexikológie.

Ak vezmeme do úvahy metaforu a metonymiu ako lexikálne mechanizmy, treba okrem iného zdôrazniť rozdiel medzi poetickou metaforou/metonymiou a lexikálnou (lingvistickou) metaforou/metonymiou a zdôrazniť ich význam pre realizáciu polysémie. Spracovanie tohto materiálu by malo byť založené na početných príkladoch, ktoré po-

môžu žiakom lepšie porozumieť a používať metaforu a metonymiu pri spontánnej komunikácii, čo by zlepšilo ich jazykovú tvorbu a posilnilo ich komunikačné kompetencie. Mali by sa brať príklady z literárnych diel, ktoré sa spracúvajú vo výučbe literatúry, ako aj z iných funkčných štýlov (napr. náučný, hovorový, publicistický štýl).

Vzťahy medzi lexémami (synonymia, antonymia a homonymia) by sa mali študovať nielen v natypickejších príkladoch, ktoré sú založené na význame lexémy bez ohľadu na kontext, ale je potrebné brať do úvahy sémantické postavenie lexémy v skutočnom lingvistickom použití. K lexéme by sa malo pristupovať ako k polysémantickej, a nie ako k monosémantickej jednotke a pozornosť žiakov upriamiť ako na primárny význam lexémy, tak aj na jej sekundárne významy. Malo by sa zdôrazniť rozdelenie na pravé a nepravé synonymá, t. j. antonymá z hľadiska polysémantickej štruktúry lexémy a žiakov podnietiť k diskusi o štylistickom účinku používania synonym, antonym a homonym.

Bolo by žiaduce funkčne prepojiť vyučovaciu jednotku, ktorá sa vzťahuje na spracovanie zastaraných slov a neologizmov s výučbou jazyka a literatúry. Zároveň by sa žiakom malo poukázať na to, že sa slová nášho jazyka používajú pri rôznych príležitostiach, totiž že je slovná zásoba prepojená na určité oblasti použitia a určité jazykové štýly.

Vzhľadom na to, že je veľmi dôležité nielen poznať odpoveď na rôzne otázky, ale aj vedieť, kde je možné nájsť odpoveď, je dôležité upozorniť predovšetkým na slovníky a pravidlá slovenského pravopisu, ako aj na lexikóny a encyklopédie. Žiakom by bolo treba podnecovať, aby napríklad sami našli v slovníku odpoveď o význame konkrétneho slova a jeho použití a aby o tom na hodine informovali svojich spolužiakov. Kedykoľvek je to možné, hodiny jazykovej kultúry by sa mali vyplniť alebo začať údajmi z príslušných jazykových príručiek, encyklopédií atď.

V rámci vyučovacej jednotky o propagačných textoch (reklamách a podobne) treba zdôrazniť, že žiaci sa najčastejšie stretávajú s takýmto typom textov v ich každodennom živote. Osobitne dôležité je zdôrazniť, že tieto texty majú okrem iného manipulatívnu povahu a svoje vlastné pravidlá a že ich účelom je získať súhlas príjemcu s niečím. Zároveň by bolo potrebné naučiť žiakov, aby vedeli rozoznať ich propagačný charakter. Je žiaduce, aby sa tento typ textov spájal s relevantnými témami vo funkčnej štylistike.

Pri diskusi o eseji by sa malo žiakom zdôrazniť, že sú to texty, ktoré sa líšia od rozprávania a opisu tým, že sú založené na prezentácii stanovisk, názorov, faktov a tvrdení. Malo by sa im vysvetliť, že diskusia je vždy venovaná konkrétnej otázke, že na začiatku existuje medzi oboma stanoviskami určitá pochybnosť alebo dilema, a iba na konci je to ich riešenie, a že autor diskusie sa snaží dosiahnuť pravdu pomocou dôkazov a argumentov a presvedčiť potenciálneho spolubesedujúceho (čitateľa) o správnosti svojho názoru. Malo by sa tiež poznať, že esej je text, ktorý predstavuje osobné dojmy a názory na konkrétny problém v umení, vede alebo živote. Žiakom by sa mal vysvetliť význam napísať diskusiu a esej a sústavnými cvičeniami pomáhať im postupne a systematicky osvojovať si zákonitosti týchto dvoch foriem vyjadrovania, posilňovať ich kritické myslenie a uspošobiť ich, aby boli schopní správne jazykovo formulovať svoje názory na konkrétne témy. Bolo by vhodné povzbudiť žiakov, aby si skôr, ako čo napíšu diskusiu alebo esej, napísali koncept, v ktorom by mal žiak odpovedať na kľúčové otázky. Okrem toho by táto vyučovacia jednotka mala byť prepojená s výučbou literatúry, ako aj s inými predmetmi, majú na zreteli témy písania diskusie alebo eseje.

Prístup k povzbudeniu žiakov, aby napísali posudok (knihy, filmy, hry atď.), by mal byť funkčný. Pritom by im malo byť objasnené, že v posudku je potrebné vynechať reprodukcii, že je potrebné uviesť základné prvky diela a že je potrebné kriticky posúdiť dielo.

Ak má hovorové cvičenie v plnej miere plniť svoju úlohu pri výučbe jazykovej kultúry, musí byť starostlivo naplánované, riadne pripravené a dôkladne organizované. V tomto veku môžu byť funkčné tieto typy hovorových cvičení: interpretatívne-umelecké (výrazné čítanie, recitovanie); analýza zaznamenaných rozhovorov; pohovor; diskusia; prezentácia faktov a pripomienok.

Pravopisné cvičenia sú najlepším spôsobom, ako sa naučiť pravopisné pravidlá, overiť ich a odstraňovať nedopatrenia. Najlepšie je použiť jednoduché a zložité pravopisné cvičenia, ktoré sú vhodné na

zvládnutie iba jedného pravopisného pravidla v jednej oblasti pravopisu a viacerých pravopisných pravidiel v niekoľkých pravopisných oblastiach. Môžu byť vhodné nasledujúce pravopisné cvičenia: diktát, vyhľadávanie a vysvetlenie pravopisných chýb v texte; písanie mien z cudzích jazykov; písanie cudzích slov (podmienky IT, e-mail atď.); písanie zložených slov, písanie spojovníkov a pomlčiek; čiarka v prírodo-ovacom súvetí.

Druhy jazykových cvičení by sa mali vyberať podľa záujmov žiakov alebo v kontexte obsahu výučby. Môžu to byť: zisťovanie a oprava chýb v nesprávne označenom texte; doplnenie textu s medzerami; hľadanie a oprava chýb v texte a podobne.

Aplikácia lexikálno-sémantických cvičení vytvára u žiakov zvyk premýšľať a hľadať adekvátny jazykový prejav toho, čo chcú vyjadriť (v závislosti od komunikačnej situácie) a zvýšiť počet takýchto výrazov v ich slovnej zásobe. Môžu byť vhodné tieto lexikálno-sémantické cvičenia: doplnenie viet homonymami; nájsť správne synonymum; antonymický reťazec; určenie významu metafory a metonymie v texte; vysvetľovanie zastaraných slov a neologizmov; definovanie lexém.

V každom polroku a píšú po dve písomné práce (úhrnne štyri ročne). Pri príprave na písomné cvičenia a písomné práce sa môžu použiť niektoré z nasledujúcich cvičení: kompresia textu; paralelná reprodukcia a analýza textu; usporiadanie nesprávneho poradia (chronologického, zmysluplného) v textoch; zmena lineárneho na nelineárny text a naopak; značenie/podčiarkovanie textov; zostavovanie otázok na základe textu; vypracovanie úlohy založenej na niekoľkých daných citátoch; písanie textov/viet pomocou rôznych funkčných štýlov; obmena textu podľa stanovených požiadaviek.

III. SLEDOVANIE A HODNOTENIE VYUČOVANIA A UČENIA

Sledovanie a hodnotenie výsledkov napredovania žiaka je vo funkcii dosiahnutia výkonov a začína sa základným hodnotením úrovne, na ktorej sa žiak nachádza podľa toho, čo sa bude brať do ohľadu pri hodnotení procesu jeho napredovania, ako aj známka. Každá vyučovacia hodina a aktivita je dobrou príležitosťou na hodnotenie napredovania žiaka a usmerňovanie na ďalšie aktivity.

Formatívne hodnotenie je zložkou súčasného prístupu vyučovaniu a znamená hodnotenie vedomostí, zručností, postojev a správania, ako aj rozvíjanie zodpovedajúcej kompetencie počas vyučovacích hodín a v priebehu vyučovania a učenia. Ako formatívne hodnotenie sa chápe zbieranie údajov o dosiahnutých výsledkoch žiaka a najčastejšie techniky sú: realizácia praktických úloh, sledovanie a zapisovanie aktivít žiaka v priebehu vyučovania, priama komunikácia medzi žiakom a učiteľom, evidencia pre každého žiaka, (mapa napredovania) atď. Výsledky formatívneho hodnotenia na konci vyučovacieho cyklu majú byť vyjadrené číselnou známkou.

Práca každého učiteľa je zložená z plánovania, realizácie, sledovania a hodnotenia. Dôležité je, aby učiteľ sústavne sledoval a hodnotil okrem dosahov žiakov aj proces vyučovacích hodín a učenia, ako aj seba a svoju vlastnú prácu. Všetko to, čo sa ukáže ako dobré a užitočné, učiteľ bude aj naďalej využívať vo svojej praxi vyučovania, a všetko to, čo sa ukáže ako nedostatočne účinné a efektívne, malo by sa zdokonaľiť.

IV. ДОДАТНИ САДРЖАЈИ ПРОГРАМУ ИСТОРИЈА КОЈИ ИЗРАЖАВАЈУ ПОСЕБНОСТ НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ

1. БОШЊАЧКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

- Бошњаци муслимани у Аустроугарској монархији и Османлијском царству од 1878–1914.
- Бошњаци муслимани у Првом светском рату.
- Бошњаци муслимани између два светска рата (1918–1941).
- Босна и Херцеговина у Другом светском рату – судар различитих идеологија.
- Формирање ЗАВНОС-а и других земаљских антифашистичких већа и изградња социјалистичке Југославије (АВНОЈ, ЗАВНОБИХ, ЗАВНОХ...).
- Босна и Херцеговина у социјалистичкој Југославији (први Устав нове Југославије, Босна и Херцеговина као република у саставу ФНРЈ, национално питање и признање Муслимана)

- Развој Босне и Херцеговине у оквиру СФРЈ (привреда, друштво, култура, образовање)
- Распад СФРЈ и међународно признање Босне и Херцеговине

2. ХРВАТСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

- 1. Хрватска и хрватски народ у другој половини 19. века**
 - Хрватско-угарска нагодба, борба за хрватски језик (бискуп Јосип Јурај Штросмајер, Народна странка, Бан Иван Мажуранић)
- 2. Хрватска и хрватски народ у првој половини 20. века**
 - Хрватска у Краљевини СХС/Југославији
- 3. Хрватска и хрватски народ у другој половини XX. столећа**
 - Хрватска у Другом Светском рату 1941–1945.
 - Република Хрватска у оквиру ДФЈ/ФНРЈ/СФРЈ (1945–1991)
- 4. Република Хрватска**

3. РУМУНСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

- Политичке прилике под Каролом I
- Друштвено-економске прилике
- Међународни односи
- Румуни у дуалистичкој монархији
- Културне прилике до Првог светског рата
- Румунија у Првом светском рату
- Велика народна скупштина у Алба Јулији и стварање Велике Румуније
- Румунија у периоду између два светска рата. Политичке, економске, друштвене и културне прилике
- Други светски рат
- Румунија након Другог светског рата. Децембарска револуција и повратак на парламентарну демократију
- Румуни у Банату у периоду аустроугарског дуализма
- Румуни у Краљевини Југославији у периоду између два светска рата
- Румуни у социјалистичкој Југославији

4. РУСИНСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

- **Почети културно-националног препорода (крај XIX – поч. XX. века)** Културно-национални контакти Русина у Јужној Угарској са Русинима/Украјинцима у Галицији и Буковини; Прикупљање и публиковање русинског народног усног стваралаштва; Формирање младе русинске интелигенције: социјално-економске прилике и почети политичке делатности; Просветне и културно-националне прилике; Русини у Првом светском рату).
- **Русини у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца у Југославији** (Нови државно-политички оквир више обећава; Аграрна реформа, привредне и социјалне прилике; Русинско народно просветно друштво и његова делатност; Културно-просветни савез југословенских Русина; Просвета на русинском језику; Културно-национални живот; Русини у јавном и политичком животу).
- **Русини за време Другог светског рата и у Социјалистичкој Југославији** (Русини у Бачкој за време мађарске окупације; Русини у Срему у оквиру Независне државе Хрватске; Русини у покрету отпора и народноослободилачком рату; Ослобођење и нове друштвено-политичке прилике; Просветни живот у Социјалистичкој Југославији; Културно-национални живот Русина у Социјалистичкој Југославији).

4. СЛОВАЧКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

- Територија данашње Словачке на крају 19. века и на почетку 20. века (Политички живот и национално питање Словака у Аустро-угарској монархији (територија данашње Словачке и региона Доње земље, Процес у Ковачици, Трагедија у селу Чернова, Привреда, Култура)
- Територија данашње Словачке за време Првог светског рата (Активности политичке емиграције у иностранству, Милан Растислав Штефаник, Словаки са територије региона Доње земље у Првом светском рату)

- Настанак Чехословачке (Положај Словачке у оквиру ЧСР, Спољна политика ЧСР и Мала антанта, Почетак краја ЧСР, Привреда у првој републици, Култура у ЧСР)
- Други светски рат и настанак Словачке државе 1939–1945. (Настанак словачке државе, Опозициони покрети у Словачкој држави, Словачки народни устанак (SNP))
- Нова Чехословачка (Политички односи у Чехословачкој после Другог светског рата, Совјетизација Чехословачке, Реформистички покрет – Прашко пролеће, Доба нормализације, Демократске промене – самосталност Словачке и улазак у ЕУ, Привредни и културни развој Словачке)
- Словаки у Краљевини СХС, Југославији и Србији (Словаки и укључивање региона Бачке, Баната и Срема у Краљевину СХС, Културни, привредни и друштвени живот у међуратном периоду, Словаки у Другом светском рату, Политички, културни, друштвени и привредни живот Словака после Другог светског рата)

IV. ДОДАТНИ САДРЖАЈИ ПРОГРАМУ ЛИКОВНА КУЛТУРА КОЈИ ИЗРАЖАВАЈУ ПОСЕБНОСТ НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ

1. БОШЊАЧКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

- Савремена ликовна уметност (*Звезда тјера мјесеца*, Џенгис Реџепагић; *Крадем ти се у ноћи*, Џенгис Реџепагић; *Без назива*, Ервин Ћатовић; стваралаштво Џенгиса Реџепагића, ученички радови)
- (Слободно компоновање)
- Грб и застава Бошњака, ученички радови
- (Визуелна метафорика и споразумевање)
- *Виторог*, Исмет Хацић; *Траг*, Хидајет Маслић; *Посматрање*, Халко Халиловић; *Ат*, Муриз Чокловић; *Есеј о Пазару*, Исмет Мулић; *Породична идила*, Фикрет Хајдиновић; Мехмед Слезовић; ученички радови
- (Контраст, јединство и доминанта у простору)

2. РУМУНСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

I. ЦЕЛИНА: СЛОБОДНО КОМПОНОВАЊЕ

- Данијела Морарију, *Playground*, комб. техника, димензије променљиве, Домника Морарију, *Паралелне стварности*

II. ЦЕЛИНА: ВИЗУЕЛНО СПОРАЗУМЕВАЊЕ И МЕТАФОРИКА

- Александру М. Паску, *У огледалу I*, уље на платну,

III. ЦЕЛИНА: КОНТРАСТ, ЈЕДИНСТВО, ДОМИНАНТА

- Дору Босиок, *Могуће – Немогуће* – графика, Дору Босиок, Насловна страна часописа *Taboo*

IV. ЦЕЛИНА: ФАНТАСТИКА

- Јонел Поповић, *Виолиниста*, уље на платну из циклуса *Музичари*

3. РУСИНСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

Ликовна култура

Напомена: Концепт додатног садржаја наставног програма из предмета Ликовна култура садржи кратак преглед најзначајнијих представника русинских ликовних стваралаца у Републици Србији и иностранству. Нова сазнања увршћена у процес едукације пружају могућност за значајно развијање менталних и изражајних способности ученика. Ови уметнички садржаји антиципирају могуће погледе на свет и стицање нових видика и самим тим формирају modele за посматрање проблема са којим се уметнички свет суочава, како у прошлости тако и у садашњости. Из тог разлога потпуније и активније доживљавање садржаја и процеса у ликовној уметности је сигурно правилан пут за боље схватање

и активније учествовање у култури, традицији и обичајима русинског народа, али и у култури у сваком смислу те речи. Овакав концепт изискује од наставника не само да допуњује властито знање, већ и да га пренесе на ученике. Од наставника се очекује да успостави активнији однос и сарадњу и са русинским галеријама и музејима, да се упозна са историјом и традицијом, а у исто време и са савременим кретањима у ликовној уметности, па и са регионалним специфичностима, такође и коришћење различитих техника традиционалних заната. Циљ овог додатног садржаја је да омогући ученицима да се на лакши начин упознају са процесима у уметности, да разумеју настајање ликовног дела и учествују у његовој интерпретацији, да спознају културу и културни контекст, да боље разумеју значајна дела и тенденције у русинској ликовној уметности у Републици Србији и иностранству, и њену повезаност са развојем друштва. Препоручује се и посета галеријама и музејима, од друштвеног значаја русинске националне мањине у Србији и иностранству. У петом, шестом, седмом односно осмом разреду посета изложби дела русинских уметника (актуелна изложба у једној од галерија у зависности од датума посете), а у првом односно другом разреду Гимназије посета музеју Ендија Ворхола у Словачкој. Од значајних грађевина, препоручује се и посета цркве Св. Оца Миколаја у Руском Крстуру, као и зграде Студија *М* у Новом Саду. Циљ посете галеријама и музејима је учвршћивање односа и разумевање ученика са културним наслеђем русинске ликовне уметности. Од посебног је значаја посетити изложбе тренутно актуелних уметника русинског порекла ради упознавања са савременим токовима ликовног стваралаштва академских ликовних уметника.

ОРИЕНТАЦИОНИ ИЗБОР ЛИКОВНИХ ДЕЛА И СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ

I. ЦЕЛИНА: СЛОБОДНО КОМПОНОВАЊЕ

- Фрушка гора, Владимир Кољесар 1969.
- Разговор са Маљевичем, Владимир Кољесар 1970.

II. ЦЕЛИНА: ВИЗУЕЛНО СПОРАЗУМЕВАЊЕ И МЕТАФОРИКА

- Русинска свадба, Микола Буша 1986.

III. ЦЕЛИНА: КОНТРАСТ, ЈЕДИНСТВО, ДОМИНАНТА

- Иконостас у цркви Св. Оца Миколаја у Руском Крстуру, Арсеније Тодоровић и Арсеније Марковић (рађен 1791–1794)
- Гране 2, Биљана Роман 2009.

IV. ЦЕЛИНА: ФАНТАСТИКА

- Карпатски мит, Владо Њаради

4. СЛОВАЧКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

I. ЦЕЛИНА: СЛОБОДНО КОМПОНОВАЊЕ

- Космос 4, уље на платну (1977), Марија Гашко (1948)
- Плава, уље на платну (1978), Марија Гашко (1948)

II. ЦЕЛИНА: ВИЗУЕЛНО СПОРАЗУМЕВАЊЕ И МЕТАФОРИКА

- Новчаница од Десет круна чехословачких, 1986, Албин Бруновски (1935–1997)

III. ЦЕЛИНА: КОНТРАСТ, ЈЕДИНСТВО, ДОМИНАНТА

- Ремикс – 98, акрил на платну, 2010, Растислав Шкулец (1962)
- Ремикс – 99, акрил на платну, 2010, Растислав Шкулец (1962)

IV. ЦЕЛИНА: ФАНТАСТИКА

- Орбис пиктус III., акватинта, бакропис, 1997, Павел Чањи (1953)
- Дафне, бакропис, 1989, Павел Поп (1948)

Предлог остваривања садржаја

Концепт додатног садржаја наставног програма из предмета Ликовна култура садржи кратак преглед најзначајнијих представника словачких ликовних стваралаца у Словачкој републици и Републици Србији. Нова сазнања увршћена у процес едукације пружају могућност за значајно развијање менталних и изражајних способности ученика. Ови уметнички садржаји антиципирају могуће погледе на свет и стицање нових видика и самим тим формирају modele за посматрање проблема са којим се уметнички свет суочава, како у прошлости тако и у садашњости. Из тог разлога потпуније и активније доживљавање садржаја и процеса у ликовној уметности је сигурно правилан пут за боље схватање и активније учествовање у култури, традицији и обичајима Словачког народа, али и у култури у сваком смислу те речи.

Овакав концепт изискује од наставника не само да допуњује властито знање, већ и да га пренесе на ученике. Од наставника се очекује да успостави активнији однос и сарадњу и са словачким галеријама и музејима, да се упозна са историјом и традицијом, а у исто време и са савременим кретањима у ликовној уметности, па и са регионалним специфичностима, такође и коришћење различитих техника традиционалних заната. Циљ овог додатног садржаја је да омогући ученицима да се на лакши начин упознају са процесима у уметности, да разумеју настајање ликовног дела и учествују у његовој интерпретацији, да спознају културу и културни контекст, да боље разумеју значајна дела и тенденције у словачкој ликовној уметности у Словачкој републици и у Републици Србији, и њену повезаност са развојем друштва.

Препоручује се и посета галеријама и музејима, од друштвеног значаја словачке националне мањине у Србији. У петом односно шестом разреду посета галерије наиве у Ковачици а у седмом односно осмом разреду, Галерије Зуске Медвеђове у Бачком Петровцу, прве академске сликарке из редова Словака. Од значајних грађевина, препоручује се и посета најстарије словачке куће у Србији, изграђене крајем 18. века, као и „Музеј војвођанских Словака” у Бачком Петровцу. Циљ посете галеријама и музејима је учвршћивање односа и разумевање ученика са културним наслеђем словачке ликовне уметности. Током трајања Бијенала словачких ликовних уметника у Србији препоручује се посета изложбе ради упознавања са савременим токовима ликовног стваралаштва академских ликовних уметника.

IV. ДОДАТНИ САДРЖАЈИ ПРОГРАМУ МУЗИЧКА КУЛТУРА КОЈИ ИЗРАЖАВАЈУ ПОСЕБНОСТ НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ

1. БОШЊАЧКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА СЛУШАЊЕ

Традиционалне песме и игре

- *Крај потока бистре воде*
- *Ја послах баба ђердан да ми купи*
- *Увехло ми лишиће борово*

Опере

- Асим Хорозић, *Хасанагиница*

Балет

- Ђело Јусић, *Омер и Мерима*
(Композиције инспирисане музиком романтизма, импресионизма и савременог доба)

Савремено доба

- Авдо Смаиловић, *Пробуђена касаба*
- Авдо Смаиловић, *Метаморфозе*
- Рецо Мулић, *Друга симфонија*
- Мунир Мешановић, *Колаж Свјетлост*

Дувачки инструменти

- Сулејман Ђатовић, *Пештерски мотиви*
- *Пиринче* <https://youtube/wF9R-3kViBk>

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ПЕВАЊЕ И СВИРАЊЕ

Елементи музичке писмености:

- *Хај, ја загризох шаренику јабуку*

Традиционалне и песме домаћих аутора

- *Снијег паде на бехар, на воће*
- *Каранфиле, цвјеће моје*
- *Тамна ноћи, тамна ли си*

Духовне песме

- *Бајрам дође*

2. ХРВАТСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

Препоручене композиције за певање у 8. разреду:

Химне

- Лијепа наша домовино – државна химна Републике Хрватске

Народне песме и игре

- Мајкино руво свлачи Манде дивојко
- Ја цура, ти дивојка – Момачко коло
- Ђелем, ђелем

Црквена музика

- Слава, 3. Старославенска миса – Албе Видаковић
- Рајска круно, рајска славо – Албе Видаковић
- Ти Кристе, краљ си вјекова – 17. в.
- Има једна дуга цеста
- Остани с нама јер вечер је
- Крист једном стаде на жалу

Препоручене композиције за слушање у 8. разреду:

Химне

- Лијепа наша домовино – државна химна Републике Хрватске
- Коло игра, тамбурица свира

Народне песме и игре

- Наранча – обрада Јошко Ђалета – изводи хор Конкордија
- Дискорс
- Истарски балун – КУД *Мате Балота*, Ракаљ
 - Стари сплитски плесови – КУД *Филип Девих*, Сплит
 - Ој, питоми соколе – Октет ДЦ *Врањић*
 - Јур вечерњица гори – Клапа *Мрижа*
 - Не дам да ми моје газе – Никола Јарамазовић
 - Шуми река буна – Антуш Габрић
 - Тамбура је све што имам – Пере Иштванчић

Домаћи композитори 2

- Господи помилуј из 3. старословенске мисе – Албе Видаковић
- Завејан је пут за салаш мој, Добро јутро Војводино – Војвођански мешовити хор и Суботички тамбурашки оркестар, аранжман и диригент Зоран Мулић
- Болесно ми лежи злато моје, Еј салаши – Војвођански мешовити хор и Суботички тамбурашки оркестар, диригент Андреј Бурсаћ, аранжман Зоран Мулић
- Фантазија и Фуга за Оргуље – Албе Видаковић

Филмска музика

- Салаш у малом ритму (Ја сам рођен тамо на салашу) – филмска музика

3. РУМУНСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

Теме за обраду

- Музички романтизам на тлу Румуније
- Појава музичко-сценских облика (опера, оперета, балет, мјузикл, ораторијум и кантата) на тлу Румуније и њихов развој у XIX и XX веку у Румунији
- Знамените личности румунске концертне сцене

Композитори:

- Alexandru Flechtenmacher (Александар Флехтенмахер)
- Eduard Caudela (Едуард Каудела)
- Gavril Musicescu (Гаврил Мусическу)
- Constantin Dimitrescu (Константин Димитреску)
- Gheoghe Dima (Георге Дима)
- Ciprian Porumbescu (Чипријан Порумбеску)
- Ioan Vidu (Јоан Виду)
- Dumitru Georgescu Kiriac (Думитру Ђорђеску Кириак)
- Sabin Dragoi (Сабин Драгој)
- George Enescu (Ђорђе Енеску)
- Музика XX-ог века у Румунији – (забавна, рок, поп сцена, музика за филм и позориште).

Препоручене песме за певање или свирање:

- *Bădișorul meu, (Мој драги)*, народна песма из Војводине;
- *Aseară ți-am luat cercei, (Синоћ сам ти купио минђуше)*, народна песма;
- *Mândruță cu casa-n colț, (Драга са кућом на ћошку)*, народна песма;
- *Mi-e tare dor, (Чезњо моја)*, романса;
- *Ovceana, (Девојка из Овче)*, народна песма из Војводине;
- *Florica, (Цветић)*, коледа;
- *După datini colindăm, (Коринђамо по традицији)*, коледа;
- *Cântec de stea, (Звездарска песма)* из Војводине;
- *Puică neagră bagă-n sac (Коледарска песма)*, коледа из Војводине;
- *Al. Bena, La fântână (Ал. Бена, На бунару)*, хорска песма.

Препоручене композиције за слушање:

- *Cât îi Cărașul de mare, (Колико је Караш велики)*, народна песма);
- *Ard-o focul dragostea, (Нек ватра однесе љубав)*, народна песма);
- *Bade de dragostea noastră, (Драги, за нашу љубав)*, народна песма);
- *Mândruță cu casa-n colț, (Драга са кућом на ћошку)*, народна песма);
- *Dragu mi mie la joc, (Волим да играм)*, народна песма);
- *Aseară ți-am luat basma, (Синоћ сам ти купио мараму)*, народна песма);
- *Mi-e tare dor, romanță, (Велика ми је чезња, романса)*;
- *Breaza de la Dragodana, Gheorghe Zamfir – nai, (Бреаза из Драгодана, игра, Георге*
- *Zamfir – панова фрула)*;
- *Deschide ușa creștine, (Отвори врата, хришћанине)*, коледа);
- *Florica, (Цветић)*, коледа);
- *Sus la poarta raiului (Linu-i lin), (Горе на вратима раја)*, коледа);
- *Alexandru Bena, La fântână, cântec coral, (Александар Бена, На бунару, хорска композиција)*;
- *Dan Spătaru, Țărăncuță, țărăncuță, (Дан Спатару, Сељанчице, сељанчице)*;

- **Iosif Ivanovici**, *Valurile Dunării*, (**Јосиф Ивановић**, *Дунавски валови*);
- **Alexandru Flechtenmacher**, *Hora Unirii*, (**Александар Флентенмахер**, *Коло уједињења*);
- **Constantin Dumitrescu**, *Dans țărânesc*, (**Константин Думитреску**, *Сељачка игра*);
- **Ciprian Porumbescu**, *Balada*, (**Чипријан Порумбеску**, *Балада*);
- **Ciprian Porumbescu**, *Crai nou*, operetă, (**Чипријан Порумбеску**, оперета Крај ноу);
- **George Enescu**, *Sonata pentru vioară și pian*, (**Ђорђе Енеску**, *Соната за виолину и клавир*);
- **George Enescu**, *Rapsodia română nr. 2*, (**Ђорђе Енеску**, *Румунска рапсодија број 2*);
- **Ioan Vidu**, *Ana Lugojana*, (**Јоан Виду**, *Ана из Лугожа*)

4. РУСИНСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

УПОЗНАВАЊЕ МУЗИКЕ РАЗЛИЧИТИХ ЕПОХА

- Развој музике код Русина од друге половине XVIII века до XX века:
- Културни живот Русина после досељавања у Бачку
- Процват културно-просветног живота Русина између два светска рата
- Музички ствараоци
- Музички живот Русина после другог светског рата
- Музички фестивали Русина у Војводини
- Јоаким Сивч
- Иван Ковач

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ПЕВАЊЕ ИЛИ СВИРАЊЕ У ОСМОМ РАЗРЕДУ

Химне

1. *Браца Русини* (Браћо Русини) – Ђ. Папхархаји, И. Тимко
2. *Ја Русин бул* (Ја сам Русин био) – А. Духнович, аноним

Народне песме

1. *Ша ми тадзи преходзели* (Пролазили смо овуда) – русинска народна песма
2. *У градоцки шалата* (У леји је салата) – русинска народна песма
3. *Дунај, Дунај глібоки* (Дунав, Дунав је дубок) – русинска народна песма

Ауторске песме

1. *Гучала ричка, гучала* (Шумила је речица) – текст: народна, музика: О. Тимко
2. *Желенсе жито* (Зелени пшеница) – Ј. Солонар, И. Тимко
3. *Не зохабяј ме саму* (Не остављај ме саму) – А. Прокоп, Ј. Сивч
4. *Кед квітли овоци* (Кад су воћке цветале) – (Ј. Сивч)
5. *Придз ме мила випровадз* (Дођи драга да ме испратиш) – текст: народне, музика: О. Тимко
6. *Ой, плаче голубка* (Ој, плаче голубица) – М. Ковач, Ј. Сивч
7. *Ружји, червени ружји* (Руже, црвене руже) – Ј. Сивч

Забавна музика

1. *Дай ми, дзивко, любов дай* (Дај ми, девојко, љубав) дај – Ђ. Ковачевић

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА СЛУШАЊЕ У ОСМОМ РАЗРЕДУ

1. *Браца Русини* (Браћо Русини) – Ђ. Папхархаји, И. Тимко;
2. Слушање примера традиционалних инструмената карпатског и панонског региона: виолина, цимбала, тамбура, хармоника, трембита, фујара, гајде.
3. Слушање композиција музичких ствараоца и најуспешнијих фестивалских композиција по избору: *Били оргони* (Бели јоргован) – Ј. Солонар, Ј. Сивч, *Ружји, червени ружји* (Руже, црвене руже) – Ј. Сивч, *За Дунај* (За Дунав) – А. Тимко, М. Даждиу, *Зохабел ме* (Оставио ме је) – Ј. Рамач, А. Хромиш, *Моя ровніна* (Моја равница) – М. Сивч, М. Даждиу.
4. Стваралаштво Ивана Ковача: *Ровніни за женски глас и тамбурови оркестер* (Равници), *Три смутни писні за виолончело и клавир* (Три тужне песме за виолончело и клавир).

5. СЛОВАЧКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ПЕВАЊЕ ИЛИ СВИРАЊЕ У ОСМОМ РАЗРЕДУ

Народна музика

1. *Pod tým našim okenečkom* (Под тим нашим прозором) – словачка народна песма
2. *Tam pri Žiline na štacione* – словачка народна песма
3. *Vychodí slniečko, ale ma nehreje* – словачка народна песма
4. *Výletela prepelička z prosa* – словачка народна песма
5. *A čo koho do toho* – словачка народна песма

Соло песме

1. Еуген Сухоњ: *Aká si mi krásna*

Оперске арије и хорови

1. Гејза Дусик: *Zatancuj si so mnou, holubička* Хајде, играј са мном, сива голубице)
2. Гејза Дусик: *Rodný môj kraj* (Моја домовино)

Забавна и филмска музика

1. Вилијам Букови: *Povedz mi, otec* (Кажи ми, оче)
2. Јурај Суђи: *Staklena bašta (Skleniková záhrada)*
3. Избор песама са фестивала нових словачких забавних песама војвођанских аутора

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА СЛУШАЊЕ У ОСМОМ РАЗРЕДУ

Словачки композитори

1. Јан Левослав Бела: *Svadba Jánošíkova* (Свадба Јаношика) – одломак
2. Вилијам Фигуш-Бистри: *Trávička zelená* (Зелена трава)
3. Микулаш Шнајдер-Трнавски: *Keby som bol vtáčkom* (Када бих био птица)
4. Еуген Сухоњ: *Krútnava* (избор из опере Вртлог)
5. Јан Цикер: *Slovenská suita* (Словачка свита) – избор песме из западне Словачке)
6. Игор Хрушовски: *Rytmus* (Ритам) (део *Ave Eva*)

ОСМИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ – МАТЕРЊИ ЈЕЗИК/ГОВОР СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

1. БУЊЕВАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

BUNJEVAČKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Cilj	učenja <i>bunjevačkog jezika sa elementima nacionalne kulture</i> u osmom razredu osnovne škole je proširivanje znanja iz prethodnih razreda o bunjevačkom jeziku; proučavanje književnosti na maternjem jeziku, osposobljavanje učenika za nove forme usmenog i pismenog izražavanja, stalno bogaćenje rečnika izvornim bunjevačkim rečima kao i negovanje i razvijanje multikulturalnosti u našoj multietničkoj sredini.
Razred:	osmi
Godišnji fond časova:	68 časova

ISHODI Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da u usmenoj i pisanjoj komunikaciji	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
Upotrebljava znanje iz jezika usvojeno u prethodnim razredima, Pozna je razvoj bunjevačkog jezika, Uvidi karakteristike bunjevačkog jezika u odnosu na druge slovenske jezike, Razlikuje vrste zavisno složenih rečenica, Pravilno intonira proste i složene rečenice, Pozna je karakteristike suglasnika H, J i V i pravilno ih upotrebljava u govoru i pisanju, Pozna je osnovna pravopisna pravila bunjevačkog jezika,	BUNJEVAČKI JEZIK	Obnavljanje i sistematizovanje gradiva iz prethodnih razreda; Istorija bunjevačkog jezika i njegova današnja pozicija među drugim slovenskim jezicima; Zavisno složene rečenice; Intonacija proste i složene rečenice Karakteristike suglasnika H, J i V u bunjevačkom jeziku Pravopis (sistematizacija i proširivanje): upotreba velikog slova, interpunkcija, spojeno i rastavljeno pisanje reči, pisanje skraćenica, prilagođeno pisanje imena iz stranih jezika, pisanje brojeva i datuma.
Prepoznava rodoljubivu poeziju, Shvata preneseno značenje, Izdvoji i objasni pesničke slike, Prepoznava i imenuje stilske figure, Upoznaje i poštuje vlastiti nacionalni i kulturni identite na delima bunjevačke književnosti, Sistematizaciju znanja o književnim pojmovima, Kritički procenjuje pročitani tekst, Samostalno analizira književnoumetnička dela, Procenjuje jezičko-stilske vrednosti književnog teksta, Učestvuje u raspravi na osnovu pročitano g teksta, Samostalno i objektivno iznosi činjenice i brani svoje stavove uz poštovanje sagovornika,	KNJIŽEVNOST	<i>Borba vile Bunjevke za svoje ime i svoj rod</i> , narodna pisma <i>Gudba</i> , Kata Prčić <i>Badnje več e na Đurđinu</i> , Ana Popov <i>Lirske pesme</i> : Šalajdani, šaranci, namiguše, bećarci <i>Javorova smrt</i> , Marko Pečić <i>Dida, pripovijadaj mi (odlomak)</i> , Ivan Bašić Palković <i>Čiji je poso tež i</i> , Narodna pripovitka Po slobodnom izboru (u skladu sa interesovanjima učenika, nastavnik bira još dva teksta koja nisu na ovoj listi)
Sastavi sastav/govor prema planu izlaganja, Razlikuje reportažu u odnosu na druge vidove novinarskog izražavanja, Uspješno iščitava ključne pojmove iz nelinearnih tekstova, Zapisuje diktirani tekst u skladu sa pravopisnim pravilima bunjevačkog jezika, Vrš i komunikaciju putem elektronskih poruka u skladu sa gramatičkim i pravopisnim pravilima bunjevačkog jezika Piše rad o maternjem jeziku, Učestvuje u obeležavanju međunarodnog dana maternjeg jezika Ume da napiše reklamu bunjevačkim jezikom, Poštu je jezičke osobine reklama,	JEZIČKA KULTURA	Usmeni i pismeni sastavi prema unapred zadatim smernicama, Reportaža, Nelinearni tekstovi: tabele, legende, grafikoni, mape uma i drugo, Pravopisne vežbe: diktat, ispravljanje pravopisnih grešaka u tekstu, zapeta u zavisnoslož enim rečenicama, elektronske poruke, O maternjem jeziku Samostalni izbor teme
Shvata ulogu i značaj bunjevačkih prosvetitelja u prosvetčivanju Bunjevac a Objasni ulogu Ivana Antunovića u prosvetčivanju Bunjevac a Objasni ulogu Mije Mandić a u obrazovanju Bunjevac a Ispriča o životu i delu Ambrozije Šarčević a Prepoznaje poznatu bunjevačku umetnicu, Navodi najznačajnija dela Ane Bešlić, Ume da objasni značenje i poruku umetničkog dela, Prepoznaje poznatog tamburaša, Samostalno govori o liku i delu poznatog bunjevačkog tamburaša, Samostalno navodi dela Pere Tumbas Haje Prepoznaje poznatog sportistu, Usmeno i pismeno ume da predstavi poznatog sportisu, Prepoznaje bunjevačke kalendre Objasnjava ulogu i značaj bunjevačkih kalendara Navodi savremene bunjevačke listove Samostalno predstavlja savremeni bunjevački list po izboru Istražuje o određenoj temi, Prezentuje rad vršnjacima na određenu temu Učestvuje u raspravi na određenu temu poštujući sagovornika, Samostalno primenjuje osnovne elemente slamarske tehnike, Ume da napravi božićnu i uskršnju čestitku od slame	ELEMENTI NACIONALNE KULTURE	Uloga Ivana Antunovića u prosvetčivanju Bunjevac a Mijo Mandić i obrazovanje Bunjevac a Život i delo Ambrozije Boze Šarčević a Lik i delo Ane Bešlić Uloga pere Tumbas Haje u razvoju tamburaške muzike O Đuri Stantiću Bunjevački kalendari Savremeno izdavaštvo Bunjevac a: Bunjevačke novine, Tandrčak, Rič Bunjevačke matice, Bocko Uloga bunjevačke familije u očuvanju bunjevačkih narodnih običaja Uloga škole u očuvanju bunjevačkih narodnih običaja Uloga bunjevačkih udruženja u očuvanju bunjevačkih narodnih običaja Božićne čestitke od slame Uskršnje čestitke od slame

Ključni pojmovi: bunjevački jezik, književnost, jezička kultura, nacionalna kultura.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program nastave i učenja izbornog predmeta, *Bunjevačkog jezika sa elementima nacionalne kulture u osmom razredu* ostvaruje se u nekoliko jasno definisanih nastavnih etapa kao i u prethodnom razredu. Program je orijentisan na ishode i daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Uloga nastavnika je da ovaj program prilagodi potrebama odeljenja i karakteristikama učenika.

Ishodi definisani po oblastima, usmeravaju nastavnika da operacionalizuje ishode na nivou jedne nastavne jedinice.

U oblasti bunjevačkog jezika učenici stiču znanja o specifičnostima bunjevačkog jezika kroz predviđene gramatičke i pravopisne sadržaje.

U oblasti jezičke kulture stavljamo akcenat na upoznavanje novih izvornih bunjevačkih reči, njihovo pravilno naglašavanje, kao i poseban oblik rečeničnog iskaza koji je karakterističan za bunjevački jezik. Pravilna upotreba bunjevačkog jezika predstavlja osnovu za svaku dobru usmenu i pismenu komunikaciju.

U oblasti književnosti proučavaju se dela savremenih bunjevačkih autora kao i narodna književnost. Razvija se logičko i kritičko mišljenje putem razumevanja i tumačenja poetskih, proznih i dramskih tekstova koji obogaćuju maštu učenika i doprinose većoj kreativnosti na maternjem jeziku. Učenici se upućuju na učešće u raspravama na određenu temu, poštujući sagovornika.

Upoznavanje i negovanje nacionalne kulture ostvaruje se postupnim usvajanjem znanja o bunjevačkim prosvetiteljima, kalendarima, savremeno izdavaštvu, bunjevačkim umetnicima, sportistima. U osmom razredu posebna pažnja je posvećena proučavanju uloge bunjevačke porodice, škole i udruženja u očuvanju bunjevačkih narodnih običaja. Učenici se upućuju na istraživački rad i osposobljavaju za samostalno izlaganje rezultata istraživanja. Dalje se neguje slamarstvo kroz praktične radove.

U nastavi bunjevačkog u osmom razredu zastupljeni su oni oblici, metode i sredstva rada koji doprinose boljem usvajanju nastavnog sadržaja poštujući ujedno individualne karakteristike učenika. Primena IKT-a u nastavi bunjevačkog doprineće velikoj zainteresovanosti za prezentovane sadržaje i omogućuje lakše i trajno usvajanje gradiva. Podsticanjem interakcije među učenicima doprineće razvoju kritičkog mišljenja i usavršavanja je komunikacije unutar grupe navikavajući učenike da poštuju drugačije stavove i mišljenja.

Praćenje i vrednovanje nastave se obavlja kroz usmenu i pismenu proveru znanja, primenom formativnog i sumativnog ocenjivanja. Učenik se ocenjuje na osnovu aktivnosti i učešća u različitim oblicima grupnog rada. Nastavnu temu *bunjevački jezik* pratimo i vrednujemo putem pismenih provera. *Književnost* pratimo i ocenjujemo kroz usmene provere, recitovanjem, razumevanjem pročitane teksta ili dramatizacijom obrađenih dramskih tekstova. *Jezičku kulturu* pratimo i ocenjujemo kroz usmene i pismene vežbe. *Elementi nacionalne kulture* se prate i ocenjuju kroz usmenu i pismenu proveru znanja, prezentovanje istraživačkog rada, kao i kroz praktične radove (rukotvorine od slame).

2. ЧЕШКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Název předmětu:

Český jazyk s prvky národní kultury

Cíl:

Cílem výuky *Českého jazyka s prvky národní kultury* je to, aby žáci získali schopnost vyjadřovat se spisovným jazykem správně, a to jak v projevech ústních tak i písemných. Aby byli schopni interpretovat vybraná literární díla, divadelní hry, filmy a další umělecká díla týkající se českého kulturního dědictví.

Třída:

osmá

Roční fond časů:

68 hodin

Výsledky Na konci školního roku žák bude shopen:	OBLAST/TÉMA	OBSAHY
– používat a rozpoznat gramatické prvky stanovené učebním plánem; – dodržovat základní pravidla, spojovat krátké věty do souvětí a užívat k tomu vhodné spojovací výrazy; – používat jazyk v souladu s komunikační situací (například formy zdvořilosti); – pochopit význam multikulturní výchovy, používat kompenzační strategie a to tak, že: věnuje pozornost tomu, čemu rozumí; snaží se najít význam na základě kontextu a přesnost si ověřit u toho kdo zná (spolužák, učitelé atd.); věnuje pozornost výrazům a frázím, které se stále opakují, jako jsou například titulky a podtitulky textech, věnuje pozornost neverbálním prostředkům (gesty a mimika v ústním projevu; ilustrace a druhé vizuální prostředky v písemném projevu); – přemýšlet o tom, zda se výraz kterému nerozumí nepodobá nějakému výrazu v jeho mateřském jazyce; hledat jeho význam ve slovníku; pokoušet se použít podobný výraz (například automobil místo vozidlo); pokoušet se svůj projev doplnit, nebo nahradit adekvátním gestem nebo mimikou; za pomoci učitele dále rozvíjí své kompetence. V osmé třídě vyučujícím doporučujeme třídění a systematizaci gramatických pravidel, která vede žáky k tomu, aby si vyzkoušeli, kolik si z předešlé prezentace daného jevu pamatují a co si budou muset znovu zopakovat či doplnit.	I JAZYKOVÁ LÁTKA	– uznání hlasové struktury českého jazyka na elementární úrovni; – v básni rozpoznat rým, verš a sloku; – v literárním díle určit vlastnosti, pocity a jednání postav; – identifikovat vztahy mezi událostmi; – rozdělit mezi dialogem, vyprávěním a popisem; – spojit název literárního díla s jejím autorem; – rozlišovat literární druhy a žánry (ústní lidová tvorba, autorská literární tvorba); – rozlišovat základní literární skupiny (lyriku, epiku a drama); – identifikovat různé formy žánru a vyjadřování: vyprávění, popis, dialog a monolog.
Náslech (porozumění mluvenému projevu). Žák by měl: – souhrnně, podrobně a selektivně (v závislosti na komunikativní situaci) rozumět smyslu přiměřeně obtížných textů (dialog, monolog, básně a pod.) porozumět krátkým dialogům předepsané učebním plánem od 3–5 minut, (v závislosti na stupni obtížnosti, na slovní zásobu či tématu textů) živě, nebo z audiovizuálního záznamu; – porozumět a reagovat na obsah slyšeného projevu v souvislosti z činností ve třídě (přednášku učitele, sdělení kamarádů, audiovizuální materiály ve výuce); – porozumět a adekvátně reagovat na jazykové sdělení v souvislosti s osobní zkušeností a činností ve třídě (výzva ke hře nebo skupinové činnosti, příkaz, návod, událost z blízké minulosti, plány do budoucna, každodenní činnost, přání, volby atd.);	II JAZYKOVÝ VÝRAZ (poslech, čtení, psaní, hovor a hovorová interakce)	– reagovat na příkazy učitele nebo z audio záznamu (hlavně pohybová aktivita: sedni si, chod', skoč', tancuj apod., nebo manuální činnost spojená s prací ve třídě: kreslí, vystřihuj, vybarvi, otevři/zavři sešit) ; – pochopí obsah a smysl jednoduchého dialogu a nahrávky; seřadí ilustrace podle dějové posloupnosti, označí barevně správné a špatné odpovědi ; stanoví chronologii; – přiřazovat známá slova a věty k obrázkům, v souvislosti s textem se zeptá i jednoduše odpoví na dotaz, dobře – špatně, výběre z více možností, provádí metodické pokyny a příkazy; určí základní charakteristiku která určuje gramatické kategorie (rod, číslo, slovesný čas, osoba atd.) rozumí písemným pokynům;

– porozumět podstatě krátké reklamy, rozhlasového a televizního pořadu, jejichž styl a pohled na svět je blízký mladým lidem, tématu z oblasti populární vědy a vzdělávacích pořadů; – porozumět ústnímu projevu (různé variace standardního jazyka), jejímž tématem jsou situace z každodenního života blízká dětem tohoto věku. Čtení. Žák by měl: – souhrnně, podrobně a selektivně (v závislosti na komunikativní situaci a osobní potřebě) za pomoci jazykových prvků předepsaných učebním plánem, porozumět psanému textu (dopisy, články v novinách, návody k použití, inzeráty), z kratkých literárních forem (krátké příběhy, poezie a dramatické texty) odpovídající věku a zájmům žáka; – porozumět krátkému textu, který se vztahuje na učební látku z jiných předmětů, v souladu se svou znalostí jazyka, jejímž tématem jsou situace z každodenního života blízká dětem tohoto věku; Psaní. Žák by měl: – psát strukturované a koherentní texty od 140 do 160 slov, ve kterých s použitím známých jazykových prvků a morfosyntaktické struktury popisuje události a osobní zkušenosti; – napsat zprávu a formální dopis (jak v tištěné tak v elektronické formě.), ve formálních a neformálních situacích například (poděkování, žádost, omluva, prosba...). Hovor (ústní projev). Žák by měl: – svůj ústní projev přizpůsobit dané situaci, v samostatném ústním projevu (který trvá 2–3 minuty) mluví o každodenních tématech ze svého bezprostředního okolí, o dění ve škole a mimo ni, umět vyjádřit své pocity, dojmy, případně doplnit o vlastní názor na zpracované téma. Hovorová interakce (role partnera). Žák by měl: – během rozhovoru respektovat společenské normy komunikace, se svými spolubesedníky si vyměňovat informace, názory a postoje z různých tematických okruhů (z každodenního života, kultury, vědy.); – aktivně diskutovat na známé téma, zahájí, udrží a ukončí rozhovor.		– najít chybějící slovo, dokončit řadu, najít vetřelce (křížovky, osmisměrky atd.), psát věty a kratší texty jejíž soudržnosti dosáhnout s použitím známých jazykových prvků, na základě známého textu s vizuální oporou v učebnici; vyplní formulář (příhlášku do kurzu, předplatné na dětský časopis, jmenovka na cestovní tašku), píše blahopřání , pohledy a kratší texty; – hrát, zpívat ve skupině, porovnání a třídění (podle velikosti, tvaru, barvy atd.) identifikovat předmět nebo osobu; „utvořit“ z gesta výklad; – řešení „aktuálních otázek“ ve třídě, respektive dohoda ohledně činnosti; společná práce s ilustrovanými materiály (fotoalba, fotografie z výletu nebo nějaké slavnosti, týdenní plán aktivit.); interaktivní učení, spontánní rozhovor, práce ve dvojicích, malých a velkých skupinách (mini dialog, výměna rolí atd.); – převedení dětské literatury do jiného media: tanec, zpěv, divadlo, výtvarná výchova. Tematické okruhy: – škola: možnost dalšího vzdělávání, středoškolské vzdělání, vysokoškolské vzdělání; – ze života mládeže: pobyt na táboře, různé akce, zájmy a koníčky mladých lidí, soutěže, festivaly, moda pro mladé, drogy nejčastěji zneužívané školní mládeží,návštěva galerie, sci-fi filmy; – společnost a příroda: české dějiny,aktuální témata z oblasti kulturních dějin Čechů, významné kulturní instituce, přírodní krásy země. Komunikační funkce jsou v osmé třídě stejné jako v předchozím ročníku, jediné jsou obohaceny o nové lexikální a gramatické aspekty. Co jde o komunikační funkce, ony mohou být jednoduché nebo složité, v závislosti na cílové skupině/věku, úroveň jazykové znalosti, vzdělání/a zahrnuje: .pozdrav, představení, představení sebe a druhých, pojmenování a popis lidí, části těla, jiných živých bytostí, barev, čísel, klást a odpovídat na otázky, dávat instrukce, poprosit , poděkovat, pozvat a přijmout účast ke hře/skupinové činnosti/vyjádřit zálibu, odpor, vyjádřit své pocity a potřeby, popsat aktivitu, popsat polohu a místo, dávat informace o jiné osobě nebo o sobě, vyžádat si a dávat informace, popsat osobu nebo předmět, zakázat a reagovat na zákaz, vyjádřit souhlas/zitost , upozornit na sebe, vyžádat si a dávat povolení, omluvit se, přimout omluvu , odpor, vyjádřit rozhořčení a protest, v rámci navedených komunikačních funkcí seznámit ostatní s textem a svými prožitky. Literatura: – Linda Jaromir, Sa českim u svet: [izgovor, gramatika]/[priredila] Dubravka Ivković – izd. –Beograd: Miba books, 2017., [Beograd: Neven] 165 strana; 20 cm. – Remediosová Helena, Do you want to speak Czech? : workbook, volume 1 = Wollen Sie Tschechisch sprechen? : Arbeitsbuch zum 1. Teil/Helena Remediosová, Elga Čechová, Harry Putz ; [ilustrace Ivan Mraček-Jonáš]. – 2. vyd. – Liberec : H. Putz, 2001. – 224 str. – M. Hádková, J. Línek, K. Vlasáková, Čeština jako cizí jazyk = Češki jezik kao strani jezik, Úroveň A1 = nivo A1, Univerzita Palackého v Olomouci Katedra bohemistiky Filozofické fakulty, podle „Společného evropského referenčního rámce pro jazyky. Jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme“ – vydání první, vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky/nakladatelství TAURIS, 2005. – 320 str. – Koprivica Verica, Česko-srpski, srpsko-češki rečnik = Česko-srbský, srbsko-český slovník : [izgovor, gramatika]/[priredila] Verica Koprivica. – 1. izd. – Beograd: Agencija Matić, 2008 (Beograd : Demetra). – 540 str. ; 20 cm. – (Nova edicija) – Jeníková Anna, Srpsko-češki, češko-srpski rečnik = Srbsko-český, česko-srbský slovník/vydalo nakladatelství LEDA spol. s.r.o. – vydání první, Voznice (Czech), 2002. – 592 str.
– Během výuky literatury seznámit nejprve žáka se základními literárními druhy. Naučit ho rozlišovat poezii,prozu, drama, a v samotném textu úvod a zápletku. V oblasti vyučovacích osnov, které se soustředí na prvky národní kultury, se doporučuje komparativní metoda, zde jazykový materiál musíme neustále umisťovat v užší nebo širší kontext. Ve výuce jazyka se uplatňuje komunikativně-interaktivní metoda, stejně tak, jako v předchozích ročnících. – Výuka českého jazyka s prvky národní kultury se zaměřuje především na žáky: Žáci se považují za odpovědné, kreativní a aktivní účastníky ve vyučovacím procesu, kteří vynakládají značné úsilí pro získání jazykových znalostí a potom je aplikují v komunikaci. Žáci z počátku jen naslouchají a reagují a teprve později se aktivně zapojují do rozhovoru v hodině. Během výuky literatury s prvky národní kultury, se děti aktivně zapojují do rozhovoru v hodině, nebo schromažďují informace o celé řadě témat souvisejících s lidovou tradicí, zejména od starších členů své rodiny	III LITERATURA	– znat obyčeje a zvyky o svátcích; – rozpoznat český lidový kroj; – seznámit se s zeměpisnými údaji (významná místa a turistická centra v České republice); – seznámit se s dějinami českého národa, významné osobnosti a události z minulosti i současnosti; – seznámit se s lidovými písničkami, duchovními písněmi, slágy; – seznámit se s lidovými písněmi české menšiny v Srbsku; – seznámit se s českou populární a filmovou hudbou; – seznámit se s českými lidovými tanci; – seznámit se s kulturním dědictvím Čechů v Česku; – seznámit se s úspěchy Čechů na poli jak kulturním tak i vědecko-technickým; – seznámit se a porovná nevýznamnější české svátky a zvyky/oslavy, karnevaly a jiné manifestace/se zvyky ve své místní komunitě; – aktuální témata kulturních dějin Čechů; – seznámit se s údaji o obyvatelstvu, průmyslu, městech a obcích v České republice; – seznámit se s arhitekturou (typické stavby českého venkova) atd. – rozpoznat cizí vliv na utváření místní české kultury; – naučit se vážit si jak vlastních společensko-kulturních hodnot, tak i hodnot ostatních národů; – kládat důraz na význam multikulturního dialogu v multikulturním jazykovém prostoru, ve kterém žije;

		Doporučuje se: – audio-vizuální prostředky, CD, filmy, rádio a televizní pořady; – sbírky lidových písní a tanců; – materiál z rodinných „archivů“; ústně předávané tradice starších členů rodiny; – doporučená literatura: – Iva Maráková – Pranostiky a hry na celý rok; – Josef Václav Sládek – Dětem (Dětská poezie); – Můj první obrázkový slovník (Mezi zvířaty, Na statku); – časopisy – Sluníčko, Mateřídouška.
--	--	--

Klíčové pojmy obsahu: jazyková kultura, poslouchání a mluvení, literatura, tradice.

INSTRUKCE PRO DIDAKTICKO – METODICKOU REALIZACI PROGRAMU

Učební plán *Českého jazyka s prvky národní kultury* je navržen tak, aby kladně reagoval na různé kritérii a potřeby a skládá se z několika předmětů: český jazyk, jazykový výraz, literatura, které jsou základem pro dosažení více výsledků z účasti na tomto programu.

Na jedné straně, obsah programu zahrnuje výše uvedený celky, který nelze studovat samostatně a bez průniku s jinými částmi programu, zatímco na druhé straně je program flexibilní, pokud umožňuje přizpůsobení se různým podmínkám, vývoji a expanzi v závislosti na zpětné vazbě z praxe.

V souladu s tím, doporučuje se rozdělení hodin výuky probíhat tak, aby současně byla věnována zvláštní pozornost jazykovému učení, obohacení jazykové kultury i časté literatuře a kultuře Čechu v Srbii s důrazem na lidovou tradici, náviky a zvyky.

Vyučující: plánuje, vede a organizuje vyučovací proces (výběr obsahu, lexiky, metody, druhu a počtu cvičení atd.), řídí práci žáků tak, aby mohli úspěšně zvládat učivo. Učitel zadává cvičení tak často, jak je potřeba, aby každý žák měl možnost si cvičit hovor, protože jedním tak se může kvalitně naučit jazyk. Učitel respektuje to, že znalost jazyka u žáků není na stejné úrovni a tak pracuje s žáky i jednotlivě. Co jde o aktivity vázané za výuku literatury a národní kultury, praktické metody v této části učebních osnov, zahrnuje kontakt s předměty, které tvoří významnou část lidové kultury, ať už jsou vyrobeny podle současných modelů, anebo se s nimi seznámíme v autentickém prostředí.

Ve třídě se používá cílový jazyk, a hovor učitele musí být přizpůsoben znalosti a věku žáků. Učitel musí mít jistotu, že žáci jeho výklad správně pochopili a to včetně jeho výchovných a socializačních prvků. Počínajíc od páté třídy, od učitele se očekává, že seznámí žáky s významem gramatické správnosti textu. Od šesté třídy, učitel seznámí žáky s rovnocenností ústního a psaného kodu a jejich vzájemném vztahu. Tyto gramatické popisy se zavádí bez podrobného vysvětlení gramatiky, jediné jestli žák na vysvětlení netrvá.

Kdykoli je to možné, ve výuce gramatiky používáme schémata, tabulky a přehledy, které pomáhají pochopit gramatické jevy. Počet a typ cvičení přizpůsobíme jazykové úrovni žáků. Máme možnost kombinovat jednotky nižších úrovní do mnohem vyššího počtu jednotek na vyšší úrovni. Je potřeba volit individuální přístup ke každému žákovi. Toto je způsob určování vyšší úrovně znalosti českého jazyka a gramatiky.

Didaktické prostředky: vysokou motivaci žáků učitel zvyšuje pomocí vhodných audio-vizuálních prostředků, CD, ilustrací v učebnicích, obrázků, fotografií, pořadů, filmů a podobně. Učitel by měl přimět žáky k tomu, aby se aktivně zapojili do shromažďování materiálů, které se vztahují k určité lekci (pohlednice, obrázky, články z novin atd.). Ve výuce literatury s prvky národní kultury, se doporučuje literatura i když výběr obsahu je do jisté míry ponechán na učiteli.

Hodnocení: Hodnocení není oddělená činnost, ale nedílná součást výuky. Učitel se při veškerých činnostech cíleně zaměřuje také na rozvíjení a hodnocení klíčových kompetencí žáků. Hodnocení zde má motivační charakter. Hodnotí se komunikační kompetence, řečové dovednosti, slovní zásoba, monologický a dialogický projev, pravopis, pozornost v hodině, vypracování domácích úkolů a projektů, (jednotlivých nebo skupinových). Způsob ocenování musí žák znát předem, a musí být v souladu s cvičebními postupy v hodině.

3. ХРВАТСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Naziv predmeta

HRVATSKI JEZIK S ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Cilj

Cilj je učenja Hrvatskoga jezika s elementima nacionalne kulture njegovanje hrvatskoga jezika čitanjem književnih djela, upoznavanjem i razumijevanjem povijesne i kulturne baštine Hrvatske i Hrvata te razvijanjem višeznačnosti i interkulturalnosti kao načina života u suvremenome društvu.

Razred

Osmi

Godišnji fond sati

72 sata

ISHODI Nakon završene teme/područja, učenik će moći:	PODRUČJE/TEMA	SADRŽAJI
1. Hrvatski jezik i književnost		
- govoriti jasno poštujući normu hrvatskoga standardnog jezika - razlikovati hrvatski standardni jezik i zavičajni govor - rabiti hrvatski jezik u skladu sa standardnojezičnom normom - razlikovati alternacije ije/je/e/i u hrvatskome standardu i u zavičajnom govoru - primijeniti pravopisna pravila pri pisanju velikoga i maloga početnog slova višerječnim imenima - interpretativno čitati književne tekstove - čitati s razumijevanjem, analizirati i interpretirati književne i neknjiževne tekstove - rabiti razne oblike pripovijedanja: opisivanje, pripovijedanje, dijalog - sastaviti govoreni ili pisani tekst o doživljaju književnoga djela i na temu iz svakodnevnoga života i svijeta mašte - prepoznati zajednički i različiti leksik hrvatskoga i srpskoga književnog jezika - prepoznati osobine likova i potkrijepiti primjerima iz književnoga teksta - vrednovati postupke likova i stavove potkrijepiti dokazima	Jezik	Ponavljanje jezičnoga nastavnog sadržaja prethodnih razreda Razlike hrvatskoga i srpskoga standardnog jezika Smjenjivanje ije/je/e/i u različitim oblicima iste riječi Pravila pisanja velikoga početnog slova u pisanju višerječnih imena Povijest hrvatskoga književnog jezika – hrvatski jezik u 20. i 21. stoljeću Hrvatska narječja (štokavsko, kajkavsko, čakavsko) Frazemi Rasprava i problemski članak Odlike krasnoslova i govorne vrednote (interpretativno čitanje) Usmeno izražavanje u skladu s pravogovornom normom hrvatskog standardnog jezika Stvaralačko prepričavanje, dramatizacija.
	Književnost	Poezija 1. Stjepan Lice, <i>Ljubav nikad ne prestaje</i> 2. Antun Gustav Matoš, <i>Utjeha kose</i> 3. Zvonimir Golob, <i>Obična pjesma</i> 4. Vladimir Nazor, <i>Hrvatski jezik</i> 5. Drago Ivanišević, <i>Hrvatska</i> 6. Ivan Gundulić, <i>Himna slobodi</i>

– uspoređivati frazeme u hrvatskom i srpskom jeziku – analizirati problemski članak – raspravljati na zadanu temu – razlikovati tri hrvatska narječja – ilustrirati vjerovanja, običaje, način života i događaje iz prošlosti opisane u književnim djelima.		7. Antun Branko Šimić, <i>Opomena</i> 8. Ratko Zvrko, <i>Tvoja staza</i> 9. Lazar Merковиć, <i>Iza tebe</i> 10. Aleksa Kokić, <i>Ljudi nizine</i> 11. Dragutin Domjanić, <i>Bele rože</i> 12. Drago Gervais, <i>Tri nonice</i> 13. Nikola Kujundžić, <i>Kolo igra, tamburica svira</i> Proza 1. Nada Mihelčić, <i>Bilješke jedne gimnazijalke</i> 2. Stjepan Tomaš, <i>Priča o ljubavi</i> 3. Goran Tribuson, <i>Ne dao Bog većeg zla</i> 4. Sanja Pilić, <i>Matematika – ljuta si ko paprika</i> 5. Ivan Goran Kovačić, <i>Sedam zvonara Majke Marije</i> 6. Stjepan Božić, <i>Svete planine svijeta</i> 7. Balint Vujkov, <i>Bajke</i> (izbor) 8. Vladan Desnica, <i>Pravda</i> 9. Miro Gavran, <i>Ručak kod bake</i> (ulomak iz zbirke <i>Kako je tata osvojio mamu</i>) Drama 1. Ivana Marinić, <i>Želim vratiti ljubav</i> 2. Pero Budak, <i>Mečava</i> 3. Milan Ogrizović, <i>Šmrt Hasanaginice</i> Izbor prigodnih tekstova iz časopisa <i>Modra lasta</i>, <i>Hrvatska riječ</i> – podlistak <i>Kužiš</i>. Antica Menac, Željka Fink-Arsovski, <i>Hrvatski frazeološki rječnik</i> Domaća lektira 1. Nada Mihelčić, <i>Bilješke jedne gimnazijalke</i> 2. Silvija Šesto Stipančić, <i>Vanda/Debeli/Tko je ubio pašeticu</i> 3. Julijana Matanović, <i>Zašto sam vam lagala</i> 4. Sanja Pilić, <i>Sasvim sam poburtetio</i> 5. Jasminka Tihi-Stepanić, <i>Imaš fejs</i> 6. Višnja Biti, <i>Zašto tako?</i> 7. Miro Gavran, <i>Kako je tata osvojio mamu</i>
2. Elementi nacionalne kulture		
– navesti ključne događaje iz hrvatske povijesti 20. stoljeća – imenovati praznike hrvatske zajednice u Republici Srbiji – objasniti značaj geografskog položaja Gorske Hrvatske – prepoznati elemente i vrijednosti tradicijske kulture i baštine Gorske Hrvatske – opisati značajne blagdane i običaje vezane uz njih – opisati obrt/zanat značajan za očuvanje kulturne baštine i tradicije – otplesati jedan tradicijski ples – imenovati dijelove narodne nošnje u kojoj se pleše – poznavati filmsko ostvarenje barem jednoga hrvatskog redatelja u zavičaju i u Republici Hrvatskoj – navesti odlike nacionalne kuhinje – pripremiti tradicionalno jelo – otpjevati pjesme primjerene dobi – navesti imena značajnih glazbenika i njihova djela – prepoznati njihov značaj za očuvanje tradicije i nacionalnog identiteta – prepoznati tradicijske instrumente – prepoznati djela hrvatskih likovnih umjetnika u zavičaju i u Republici Hrvatskoj – iskazati svoj estetski doživljaj – vrednovati djela likovne baštine i suvremenoga likovnog izričaja u skladu sa svojom dobi – likovno se izraziti na zadanu temu.	Povijest i geografija	Povijest Hrvatska na početku 20. stoljeća Kraljevina SHS Hrvatska u II. svjetskom ratu Hrvatska nakon II. svjetskog rata Braća Radić Suvremena Hrvatska Gorska Hrvatska Značajniji gradovi: Delnice, Ogulin, Otočac Kulturno-povijesne znamenitosti (UNESCO-ova baština), prirodne ljepote, nacionalni parkovi i parkovi prirode, znamenite ličnosti (Ivana Brlić-Mažuranić, Nikola Tesla, Ivan Goran Kovačić, Frankopani), značajne manifestacije (Festival Bajke, Goranovo proljeće...) Praznici hrvatske zajednice u Republici Srbiji: Sv. Josip (19. ožujka), Dan rođenja Ivana Antunovića (15. kolovoza – obilježava se u lipnju), Dan rođenja bana Josipa Jelačića (16. listopada) i Dan prvoga saziva Hrvatskoga nacionalnog vijeća (15. prosinca).
	Tradicijska kultura i baština: – blagdani i običaji – zanati/obrti – folklor i nošnja – kazalište, film, nacionalna jela.	Blagdani: Božić, Uskrs i običaji koji se odnose na ta dva najveća kršćanska blagdana. Stari zanati. Izrada predmeta od prirodnih materijala: čamac, bačva, drvene klompe, papuče, tambure, zvečke, šling, slike od slame, posude itd. (jedan po izboru). Narodni ples <i>Momačko kolo</i> (bunjevačka igra) Pjesme i plesovi Gorskog Kotara. Tradicijska jela po izboru iz Gorske Hrvatske i Vojvodine (Srbije). Kazališna predstava ili filmsko ostvarenje po izboru (Zagrebačka škola crtanog filma, Ante Babaja, <i>Breza</i>, dokumentarni film po izboru). Kulturne manifestacije u zajednici – upoznavanje s kalendarom, razgovor i posjet odabranim manifestacijama.
	Glazbena kultura	1. <i>Lijepa naša domovino</i> – himna Republike Hrvatske (Antun Mihanović) 2. <i>Gorski Kotaru moj</i> (himna Gorskog Kotara) 3. <i>Starogradske pjesme</i> 4. <i>Na te mislim</i> 5. <i>Narodi nam se</i> – narodna božićna pjesma 6. <i>Ja te ljubim, djevo mila</i> 7. Hrvatski glazbenici i glazbeni sastavi 20. i 21. stoljeća (Novi fosili, Magazin, Oliver Dragojević, Gibonni, ...) 8. <i>Ravnogorski tamburaši</i> 9. TS KUD-a Delnice 10. <i>Veseli pajdaši</i>, Skrad 11. <i>Pjevački zbor KUD-a Delnice</i> Druge pjesme po izboru nastavnika prilagođene dobi učenika.
	Likovna kultura	Plakat, fotografija Od paleolita do predromanike (lička kapa, Japodi, zavičajni muzej grada Ogulina)

Ključni pojmovi sadržaja: Povijest jezika, narječja, frazemi, Gorska Hrvatska, Hrvatska u 20. stoljeću, suvremeni glazbenici i glazbeni sastavi.

UPUTE ZA DIDAKTIČKO-MEODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program nastave i učenja Hrvatskoga jezika s elementima nacionalne kulture čine dvije velike predmetne cjeline: Hrvatski jezik i književnost i Nacionalna kultura. Preporučena je distribucija sati po predmetnim cjelinama sljedeća: Hrvatski jezik i književnost – 36 sati, Nacionalna kultura – 36 sati. Cjeline su kompatibilne i prožimaju se te se ne mogu proučavati izolirano.

Hrvatski jezik izučava se na sadržajima književnosti, povijesti, geografije, tradicijske kulture, glazbene i likovne kulture. Preporučuje se nastavu Hrvatskoga jezika s elementima nacionalne kulture izvoditi u dvosatu, tj. dva sata uzastopno, da bi se preporučeni sadržaji mogli povezati u zaokruženu cjelinu. Preporučuje se sadržaje predmeta tematski povezati. Na taj je način moguće pratiti geografsku podjelu na regije Hrvatske (nizinska, gorska i primorska) uz obvezno izučavanje sadržaja iz dijela Srbije gdje žive Hrvati.

Nakon odabira okosnice sata/teme, potrebno je povezati sve elemente programa: književni sadržaj, sadržaje iz jezika i sadržaje iz nacionalne kulture. Program je ponudio sadržaje uz uvažavanje dobnih obilježja učenika i oslanja se na njihova prethodna znanja i iskustva. Ako je skupina učenika mješovita po uzrastu, program je potrebno diferencirati uz uvažavanje obilježja (dob, predznanje, motiviranost, zanimanja) skupine s kojom se ostvaruje. Stoga, nastavnik ima mogućnost kombinirati sadržaje iz programa za osmi razred sa sadržajima iz razreda koji prethode osmom razredu.

Program Hrvatskoga jezika s elementima nacionalne kulture usmjeren je na ishode. Ishodi predstavljaju opis integriranih znanja, vještina, stavova i vrijednosti koje učenik gradi, proširuje i produbljuje dvjema velikim predmetnim cjelinama unutar ovoga predmeta.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program orijentiran na ishode nastavniku daje veću slobodu u stvaranju i osmišljavanju nastave i učenja. Uloga nastavnika je kontekstualizirati program potrebama konkretnoga razrednog odjela ili skupine učenika, imajući u vidu: sastav i obilježja učenika, udžbenike i druge nastavne materijale koje će upotrebljavati, tehničke uvjete, nastavna i medijska sredstva kojima škola raspolaže, izvore podrške, mogućnosti, kao i potrebe lokalne sredine u kojoj se škola nalazi. Polazeći od danih ishoda i sadržaja, stvara se godišnji – globalni plan rada iz kojega se razvijaju mjesečni – operativni planovi. Ishodi definirani po područjima olakšavaju dalju operacionalizaciju ishoda na razini određene nastavne jedinice.

Pri planiranju treba misliti na složenost ishoda (neki se ostvaruju brže i jednostavnije od drugih), ali je za većinu ishoda potrebno više vremena, više različitih aktivnosti, kao i uporaba raznih izvora znanja (tekstovi, film, glazba itd.). Tijekom planiranja nastave i učenja, važno je misliti na to da je udžbenik nastavno sredstvo te da ne određuje sadržaje predmeta. Zato je potrebno sadržajima udžbenika pristupiti selektivno i u odnosu na predviđene ishode. Osim udžbenika, kao jednog od izvora znanja, nastavnik učenicima treba omogućiti uvid i iskustvo korištenja i drugih izvora znanja poput filma, glazbenoga događaja, posjeta ustanovi kulture itd. Preporuka je da se učenicima ne zadaje domaća zadaća. Učenicima se mogu preporučiti književna djela za neobavezno čitanje (domaća lektira) u skladu s dobi i zanimanjima te vrijedni elektronički sadržaji.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

JEZIK

U nastavi jezika učenici se osposobljavaju za pravilnu usmenu i pisanu komunikaciju hrvatskim standardnim jezikom, kao i za uporabu lokalnoga materinskog govora.

Pri navođenju nastavnih jedinica obrađivanih u prethodnim razredima, provjerava se stupanj usvojenosti i sposobnost primjene prethodno obrađenoga gradiva, a ponavljanje i uvježbavanje na novim primjerima prethodi obradi novoga sadržaja, čime se osigurava kontinuitet rada i sustavnost u povezivanju novoga gradiva s postojećim znanjima.

Osnovni programski zahtjev u nastavi jezika jest predstaviti i

tumačiti jezik kao sustav. Jezične pojave ne proučavaju se izolirano, izvan konteksta u kojem se ostvaruju njihove funkcije. U odgovarajućoj prilici znanja iz gramatike stavljaju se u svrhu tumačenja teksta. Jezične pojave navode se i prikazuju u kontekstu, odnosno smještaju se u govorne situacije u kojima se mogu jasno prepoznati, izdvojiti i objasniti njihova obilježja i funkcije.

Pravopisna pravila usvajaju se analizom pisanih vježba. U pravopisnim vježbama vježba se pravilno pisanje odraza *jata* u primjerima u kojima se pojavljuju alternacije *tje/je*: kraćenje *ije* u *je*, duljenje *je* u *ije*. Učenici se potiču na samostalno uočavanje i ispravljanje pravopisnih pogrešaka u komunikaciji SMS-om, kao i u raznim oblicima komunikacije internetom.

Osim toga, učenici se upućuju i na korištenje pravopisne knjige i pravopisnoga rječnika (školsko izdanje). Preporučuje se donošenje pravopisne knjige na sat obrade pravopisnih tema.

Potrebno je stalno ukazivati na važnost pravilnoga govora, koji se njeguje provođenjem ortoepskih vježba. Ortoepske vježbe ne ostvaruju se kao posebne nastavne jedinice, već uz odgovarajuće teme iz gramatike, rečenična intonacija povezuje se s pravopisom, sintaksom itd. Preporučuje se stvaranje navike prepoznavanja, reproduciranja i usvajanja naglasaka hrvatskoga standardnog jezika te uočavanje odstupanja i razlikovanje vlastite dijalektalne akcentuacije od standardnojezične norme.

Obvezno je povezivanje jezične kulture s obradom književnih tekstova kao reprezentativnih obrazaca izražavanja, a i s nastavom gramatike i pravopisa. Jezična kultura njeguje se provođenjem leksičko-semantičkih i leksičko-stilističkih vježba, koje bogate rječnik i razvijaju sposobnost i vještinu izražavanja. Razvijanje jezičnoga mišljenja vježba se na tekstu ili tijekom govornih vježba.

KNJIŽEVNOST

Okosnicu programa književnosti čine poetski, prozni i dramski tekstovi. Program je moguće obogatiti izborom znanstvenopopularnih i informativnih tekstova prilagođenih dobi učenika.

Uz obvezni popis tekstova za obradu, program dopušta nastavniku dopunjavanje ili zamjenu jednoga njegovog dijela (30%) tekstovima po vlastitu izboru. Tako osmišljen program omogućava fleksibilan i kreativan pristup proučavanju književnoga stvaralaštva, uz odabir različitih razina obrade: interpretacije, prikaza ili osvrta. Izbor djela usklađuje se s mogućnostima, potrebama i zanimanjima određene skupine učenika. Razlike u ukupnoj umjetničkoj i informativnoj vrijednosti pojedinih tekstova utječu na odgovarajuća metodička rješenja (prilagodavanje čitanja vrsti teksta, opseg tumačenja teksta ovisno o složenosti njegove strukture, povezivanje i grupiranje s odgovarajućim sadržajima iz drugih predmetnih područja – gramatike, pravopisa i jezične kulture i sl.) te sadržaja elemenata nacionalne kulture.

Tijekom obrade književnih djela, kao i u okviru govornih i pisanih vježba, učenici se potiču na otkrivanje osobina, osjećaja i duševnih stanja pojedinih likova, kao i na izražavanje svojih stavova o postupcima likova. U skladu s ishodima učenici se potiču na potkrjepljivanje svojih dojmova, stavova i sudova o književnome djelu dokazima iz samoga teksta čime se osposobljavaju za samostalno iskazivanje vlastitih misli i stavova, istraživačku djelatnost i zauzimanje kritičkoga stava.

Osim korelacije među tekstovima i sadržajima iz raznih područja programa (jezik, književnost, povijest, geografija, likovna i glazbena kultura) obveznih i odabranih po vlastitu izboru u skladu sa zanimanjima skupine učenika, neophodno je uspostaviti i vertikalnu korelaciju. Nastavnik mora poznavati sadržaj predmeta Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture prethodnih i narednih razreda radi poštivanja načela postupnosti i sustavnosti.

Mogući primjeri funkcionalnoga povezivanja programskih sadržaja iz književnosti, povijesti, geografije, glazbene i likovne te tradicijske kulture su sljedeći:

– Dir po Lici: Ivan Goran Kovačić, *Sedam zvonara Majke Marije*, Japodi, lička kapa, Goranovo proljeće

– Vila Velebita: Stjepan Božić, *Svete planine svijeta*, Nacionalni park Paklenica

– Dan materinskoga jezika: Vladimir Nazor, *Hrvatski jezik*, Dragutin Domjanić, *Bele rože*, Drago Gervais, *Tri nonice*, Nikola Kujun-

džić, *Kolo igra, tamburica svira*
– Ostavi trag: Antun Branko Šimić, *Opomena*, Ratko Zvrko, *Tvoja staza*.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Radi dostizanja ishoda prate se i vrednuju rezultati napredovanja učenika. Svaka aktivnost prilika je za procjenu, bilježenje napredovanja, davanje povratne informacije, kao i za formativno ocjenjivanje i upućivanje na dalje aktivnosti.

Formativno vrednovanje dio je suvremenoga pristupa nastavi i podrazumijeva procjenu znanja, vještina, stavova i ponašanja, kao i razvijanja odgovarajuće kompetencije tijekom nastave i učenja. Učinak takvog vrednovanja daje povratnu informaciju i učeniku i nastavniku

o dostizanju kompetencija, kao i o učinkovitosti primijenjenih metoda. Formativno mjerenje podrazumijeva prikupljanje podataka o učeničkim postignućima, a najčešće su tehnike: ostvarivanje praktičnih zadataka, promatranje i bilježenje aktivnosti tijekom nastave, izravna komunikacija učenika i nastavnika, mapa osobnoga razvoja s najuspješnijim učenicima itd. Rezultati formativnoga vrednovanja na kraju nastavnoga ciklusa iskazuju se i sumativno – brojčanom ocjenom.

Rad nastavnika sastoji se od planiranja, ostvarivanja, praćenja i vrednovanja. Osim postignuća učenika, nastavnik kontinuirano prati i vrednuje proces nastave i učenja te vlastiti rad. Sve što se u nastavnoj praksi pokaže dobrim i korisnim treba koristiti i dalje, a nedovoljno učinkovito i djelotvorno treba unaprijediti.

4. МАЂАРСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

A tantárgy neve
Cél

Osztály
Évi óraszám

MAGYAR NYELV A NEMZETI KULTÚRA ELEMÉIVEL, ANYANYELVÁPOLÁS
A magyar nyelv oktatásának és tanulásának célja, hogy a tanuló ápolja vagy idegen nyelvként tanulja a magyar nyelvet, helyesen használja a különféle kommunikációs szituációkban, beszédben és írásban. Ismerje meg, értékelje és becsülje a magyar nemzeti értékeket és hagyományokat, elfogadja a különböző kultúrákat és fejlessze az interkulturális kommunikációt; fejlessze a kulcskompetenciákat.
Nyolcadik
72 óra

KIMENET A tematikai egység/terület feldolgozását követően a diák képes lesz a következőkre:	TERÜLET/TEMATIKAI EGYSÉG	TARTALOM
– Az előző évfolyamokon tanult irodalmi fogalmakat összefüggésbe hozza az új tananyaggal, és mindezt felhasználja az irodalmi mű elemzése során. – Megkülönbözteti az irodalmi műfajokat. – Bemutatja a műfajok jellemző tulajdonságait. – Meghatározza a mű témáját, szereplőit, röviden elmondja a cselekményt. – Felismeri az epikai, drámai és lírai szövegek beszélőjét. – Megkülönbözteti az E/1 és az E/3 személyű narrátort. – Kérdések és kulcsszavak alapján összefoglalja a szöveg lényeges információit. – Megállapítja a cselekmény helyét és idejét. – Meghatározza és példákkal illusztrálja a mű témáját, a főszereplőt, a mellékszereplőket stb. Érti és megnevezi a szereplők közötti viszonyokat. – Felismeri a mű alaphelyzetét, a kibontakozást, a feszültséget, a csattanót. – Ismeri és megnevezi a következő fogalmakat: líra, elégia, eposz, óda. – Megnevezi és alkalmazza a leírás formáit: a személyleírást, a tárgy-leírást, a tájleírást. – Felismeri és értelmezi az egyszerű szövegek konfliktushelyzeteit, röviden jellemzi a hősöket és kifejti a véleményét velük kapcsolatban. – Többszöri olvasás után megérti az egyszerű és/vagy összetettebb szövegeket. – Hangosan, megfelelő tempóban olvas és reprodukál rövidebb és/vagy hosszabb szövegeket, ügyelve a helyes artikulációra, hangsúlyra, hanglejtésre, valamint a mondatformálásra. – Megérti a humor szerepét az irodalmi művekben. – Megfogalmazza a szöveghez kapcsolódó egyéni élményeit, és meg is indokolja. Összehasonlítja saját és a társa olvasmányélményeit. – (Tanári segítséggel) előad irodalmi művek részleteit, dialógusait. – Röviden megindokolja, miért ajánl egy-egy irodalmi művet olvasásra. – Felismeri az azonos motívumokat a magyar és a szerb irodalmi művekben.	IRODALMI ISMERETEK	LÍRA Feldolgozásra szánt szövegek 1. Juhász Gyula: <i>Milyen volt...</i> 2. Tolnai Ottó: <i>Nam hangzott hasonló édes hang</i> 3. Radnóti Miklós: <i>Tétova óda</i> 4. Ady Endre: <i>A Tűz csiholója</i> 5. Arany János: <i>Toldi</i> (részlet) 6. József Attila: <i>Tél</i> 7. Kosztolányi Dezső: <i>Negyven pillanatkép</i> (részletek a ciklusból) 8. Áprily Lajos: <i>Március</i> 9. Petőfi Sándor: <i>Föltámadott a tenger</i> 10. József Attila: <i>Születésnapomra</i> 11. Babits Mihály: <i>Vasárnapi impresszió, autón</i> Kiegészítő, választható szövegek Kortárs költők alkotásai. Néhány magyar költő rövid életrajza és délszláv kapcsolatainak feldolgozása Néhány magyar irodalmi szöveg szerb, illetve délszláv fordítása. Irodalmi alapfogalmak Műnemek: líra. Lírai műfajok: óda, eposz, elégia. A szöveg formája: az időmértékes verselés, a betűrim, az áthajlás. Műfaji ismeretek: a dal, a szabadvers. Stílusesszék: pl. a megszemélyesítés, a költői jelző, a hiperbola, a fokozás, a metafora, a hasonlat, az irónia, a túlzás, az allegória, a színesztézia. A lírai formanyelv jellemzői: a szimbolizmus kifejezőmódja, az impresszionista kifejezőmód EPIKA Feldolgozásra szánt szövegek – kötelező szövegek 1. Egy kortárs magyar szöveg feldolgozása 2. Egy világirodalmi szövegrészlet feldolgozása magyar nyelven 3. Móricz Zsigmond: <i>Hét krajcár</i> 4. Német István valamelyik riportja 5. Kontra Ferenc valamelyik novellája (részlet) 6. Terék Anna valamelyik drámarészlete 7. Egy esszé (pl. Harmath Károlytól) 8. Egy tanulmány (részlet) 9. Nagy Lajos: <i>Pesti gyermek egy napja</i> 10. Gelléri Andor Endre: <i>Egy fillér</i> Kiegészítő, ismeretterjesztő, választható szövegek 1. Déry Tibor valamelyik elbeszélése 2. Válogatás Örkény egyperces novellái közül 3. Szathmáry István: <i>A fa</i> Irodalmi alapfogalmak Műnemek: epika, dráma.

		Epikai műfajok: elbeszélés, novella, riport, esszé, tanulmány. A leírás (táj-, személy- és tárgyleírás). A komikum, az irónia, a groteszk. A jellemzés fajtái pl. párbeszédben, az önjellemzés. Az epikai művek szerkezeti egységei. DRÁMA ÉS FILM Népszokásokkal kapcsolatos dramatikus játékok (pl. lucázás, betlehemezés stb.) Választható filmek Egri csillagok, A kárókatona még nem jött vissza, Árvácska, Fehér Isten, Kincsem stb.
– Felismeri a magyar nemzeti jelképeket – Megismeri a magyar kultúra kiemelkedő személyiségeit (zeneszerzők, festők) – Megismeri a legfontosabb magyar művészeti értékeket. – Megismeri a legismertebb magyar filmművészeti alkotásokat. – Megismeri és összehasonlítja a magyar és a szerb ünnepi népszokásokat. – Össze tudja vetni a kortárs magyar és szerb kultúra kiemelkedő egyéniségeinek tevékenységét.	A NEMZETI KULTÚRA ALAPJAI	Kötelező témák: A magyar nemzeti jelképek (a zászló, a címer, a himnusz) A magyar film Híres magyar zeneszerzők Híres magyar festők Kiegészítő, választható szövegek: Érdekességek a magyar történelemből Magyar történelmi hősök, amelyek jelen vannak a magyar irodalomban is (pl. Kinizsi Pál, Dobó István, Bethlen Gábor) A magyar konyha (néhány magyar ételkülönlegesség receptje) Népszokások (pl. húsvét, mindenszentek, karácsony stb.) Fejtörők, nyelvi játékok Kvízjáték Projektmunka: – a magyar és a szerb nemzeti jelképek összevetése – a magyar és a szerb filmek – zeneszerzők a magyar és a délszláv kultúrában (poszter, video-vagy hanganyag készítése), – rövid magyar és szerb művek vagy szövegrészek fordításának elemzése, összevetése az eredeti szöveggel, – ünnepek a magyar és a délszláv kultúrában, – híres ételek a magyar és a délszláv kultúrában (összehasonlítás), – magyar és szerb történelmi személyiségek (egy-egy történelmi kor-szakban) – Milyen középiskolában szeretnéd folytatni tanulmányaid? – Mi szeretnél lenni/Mivel szeretnél foglalkozni? – Mivel töltöm a szabadidőm? – A kedvenc filmem. – Hol voltunk kirándulni Szerbiában? – foglald össze az ott látottakat. – Képzeld el hogy idegenvezető vagy, mutasd be helyiséged nevezetességeit. – Hogyan hasznosíthatjuk újra a hulladékot?
– Megfelelően alkalmazza a kommunikációs modelleket a leggyakoribb beszédhelyzetekben. – Üzeneteket továbbít írásban vagy szóban. – Megérti a mindennapi eseményekről szóló beszélgetések témáját, megérti az okokat és a következményeket; kérdéseket tesz fel, válaszol, önállóan elmondja véleményét. – Elolvassa a rövidebb ismeretlen szövegeket, megérti mondanivalóját, ha a téma közel áll az érdeklődési köréhez, illetve ha mindennapi eseményekről szólnak. – Megérti a mindennapi témákkal foglalkozó műsorokat. – Rövid médiaszöveget alkot (hírt, interjút, riportot). – Bejelent valamilyen eseményt. – Nyelvtudásának megfelelően alkalmazza a szituatív kódváltást az elektronikus médiában. – Használja a megfelelő udvariassági formákat. – Bemutatja önmagát és a környezetében lévő embereket, elmesél történeteket, tolmácsolja saját kívánságait, bemutatja céljait. – Nyelvtudásának megfelelően megfogalmaz egy hírt. – Felismer alapvető nem verbális kódokat. – Részt vesz szerepjátékokban.	KOMMUNIKÁCIÓ	A beszédhelyzet összetevői A beszélő és hallgató szempontjai A tömegkommunikáció Az írott sajtó és az elektronikus média A tömegkommunikációs eszközök műfajai: a hír, a tudósítás, az interjú, a riport, a hirdetés. Nem verbális kódok a tömegkommunikációban. A felolvasás. Az írásjelek és a felolvasás. Szövegértés. Témakörök: Információadás, kérdések megfogalmazása, egyszerű hírek közlése. Filmbemutató bejelentése. Színházelőadás bemutatójának bejelentése. Híres festők tárlatának bejelentése és rövid beszélgetés a szerzővel Fontos esemény beharangozása a sajtóban. Sporteseményről való tudósítás. Riport. Rövid útleírás. Hirdetés készítése egy kedvenc árucikkről. A kedvenc videojáték reklámozása vagy bemutatása. Hogyan készülünk fel egy interjúra? A hallás utáni szövegértés fejlesztése. Udvariassági formák az elektromos médiában: köszönés, bemutatkozás, bemutatás, elköszönés, megköszönés, bocsánatkérés, értesítés, jókívánság kifejezése stb. Kapcsolatteremtési formák a tömegkommunikációban. Rövid tájékoztató szövegek létrehozása (napi hírek, helyszíni jelentések). A diákok anyanyelve hatására előállt interferencia jelenségek javítására irányuló képességek fejlesztése. Bizonyos információk lokalizálása a tömegkommunikációs eszközökben. Szerepjátékok: bemondó, riport, interjúkészítő.... Projektmunkák: – Hogyan kell elkészíteni a kedvenc ételreceptet? – A(z egészséges) táplálkozás és az egészséges életmód az életben.

		– A ház/lakás fenntartása, munkák megszervezése (mester hívása, nagytakarítás, mindennapi feladatok). – Egy családi összefoglaló bemutatása. – Az öltözködés, a kiegészítők és a divat: mi a szép? – Egészség és a tinkor: a függőség veszélyei. – Oktatás: továbbtanulási lehetőségek, melyik szakma érdekel. – A környezetvédelem és én. – A környezetem: régiók jellemzői, nemzeti parkok. – Én és a sportesemények (Hogyan viselkedünk egy sporteseményen?) – Vásárlás – szaktünetben (sportbolt, könyvesbolt): kedvenc (internetes) vásárlóhelyem bemutatása, vásárlási szituáció. – Én és a közlekedés. Hogyan viselkedünk utazás közben? (vasút, repülő, autóbusz...) Gyalogosként a közlekedésben. – Kedvenc múzeumom, kiállításom bemutatása. – Kedvenc filmem/színielőadásom: történetmesélés – Az internet: jelen lenni a közösségi hálón. Előnyök és hátrányok. – Tudásszerzés a világhálón: Hogyan és mit keresek? – Általános emberi tulajdonságok, tanácsok. Milyen vagyok, ha....? – Érdekes történelmi események. – Mivel töltöm a szabadidőm? – A kedvenc filmem.
– Alapszinten kontrasztív módon gondolkodik, összevet. – Érti és használja az előző osztályokban elsajátított nyelvtani szerkezeteket. – Használja az egyszerűbb összetett mondatokat. – Meg tudja fogalmazni a egyszerű mondat mibenlétét és fajtáit. – Felismeri az összetett mondatokat, ismeri felosztásukat. – Tudja mi az alárendelt összetett mondat, és fel tudja sorolni fajtáit. – Tudja mi a mellérendelő összetett mondat és ismeri felosztását. – Ismeri a többszörösen összetett mondat fogalmát – Össze tudja vetni a magyar és a szerb összetett mondatok jellemzőit. – Ismeri a mondatok szerkezeti felosztását. – Megfelelően használja a magyar szórendet, reflektál az anyanyelvén megjelenő különbségekre. – Megfelelően használja a mondatok közötti írásjeleket. – Nyelvtanilag helyes mondatokat alkalmaz, a kommunikációs szituációtól függően.	MONDATTAN	- Az egyszerű mondat. - Az összetett mondat - A magyar és a szerb összetett mondatok felosztásának különbségei. - Az alárendelő összetett mondat fogalma és a tagmondatok kapcsolódása egymáshoz: állítmányi, alanyi, tárgyi, határozói, jelzői. - A mellérendelő összetett mondatok fogalma és fajtái: kapcsolatos, ellentétes, választó, magyarázó, következtető. - Az alárendelő és mellérendelő összetett mondatok a magyarban és a szerbben (különbségek és hasonlóságok). - A többszörösen összetett mondat a magyarban és a szerbben. - A magyar és szerb szórend közötti hasonlóságok és különbségek. - Szó szerkezeti különbségek a magyarban és a szerbben. - A tagmondatok közötti és a mondatok végén levő írásjelek használata a magyarban és a szerbben.
– Felismeri és megnevezi a nyelvi jeleket. – Tagolni tudja a szöveget, elemeire bontani. – Megismerkedik a konnexitással a szöveget összekötő elemekkel. – Alkalmazni tudja a konnexitást rövid szövegek létrehozásakor. – Megismerkedik a szövegkohézió fogalmával.	ÁLTALÁNOS NYELVÉSZET	- A nyelv mint jelrendszer. - A szöveg fogalmának megállapítása. - A szöveg tartalma és természete. - A szöveg tagolása. - A szövegkonnexitás fogalmának mint a szövegösszekötő elemek összességének a bemutatása. - A szövegkohézió (globális és lineáris).
– Többszöri olvasás után megérti az egyszerű és/vagy összetettebb ismeretlen szövegeket. – Hangosan olvas és reprodukál rövidebb és/vagy hosszabb szövegeket – Önállóan összefoglalja a szöveg lényeges információit. – Képes a nem lineáris szövegek befogadására.	OLVASÁS ÉS SZÖVEGÉRTÉS	- Ismeretlen szövegek helyes felolvasása. - Szövegek hallgatása és megértése, a tanult témák keretében. - A kifejező és a néma olvasás gyakorlása, az egyszerűbb ismeretlen szövegek megértése kifejező és néma olvasás után, szótárhasználatlalt. - Az új szavak megértésére irányuló stratégiák alkalmazása. - Az egyszerűbb átvitt értelmű szavak és szókapcsolatok megértésének gyakorlása. - Ismeretlen elemek azonosítása új szövegekben, jelentésük tisztázása.
– Alkalmazza a helyesírási alapelveket. – Képes rövid szövegek alkotására (képeslap, meghívó, SMS stb.) – Alkalmazza az elválasztás szabályait. – 10–12 mondatos és/vagy hosszabb fogalmazásokat ír.	HELYESÍRÁS	- Mondatok, szövegrészek leírása tollbamondás alapján. - Az írásjelek használata. - A tagmondatok közötti írásjelek begyakorolattaa. - Egyéb írásjelek használatának tudatosítása: idézőjelek, kis- és nagykötejelek, gondolatjelek. - A korábban megtanult szabályok begyakorolattása: elválasztás, tulajdonnevek írása stb. - A helyesírási szabályzat használata. - A vessző helyes használata.
– Érti és használja a megtanulandó szavakat, szókincset. – Képes szómezőket alkotni. – Képes jelentésmezőket alkotni. – Szókincset kb.250–300 további új lexikai egységgel gazdagítja. – Tudatosodik benne a magyar és szerb frazémák használatának módja: az egyezések, hasonlóságok és különbségek	SZÓKÉSZLET	- Szómezők alkotása az elsajátított képzési módok segítségével. - Jelentésmezők kialakítása. - Szótárhasználat – az ismeretlen szavak kikeresése. - Azonos struktúrájú és jelentésű szólások, közmondások gyűjtése projekt munka keretében.
– Felismeri a helytelen beszédjelenségeket. – Helyesen használja a viszonyragokat.	BESZÉDMŰVELÉS	- Suksükölés és nákolás. - Rávezetni a diákokat hogy vegyék észre és javítsák a hibákat. - Sok ilyen jellegű gyakorlatot kell megoldani. - A viszonyragok helyes használatának gyakorlása.

Kulcsfogalmak: magyar mint környezetnyelv, szövegértés, szöveghallgatás, szövegalkotás, kultúra, írás, helyesírás, olvasás, frazeológia, mondat, film.

Házi feladatok

Írjanak egyszerűbb fogalmazásokat a megadott témakörökben! Pl. hírt, tudósítást, reklámot, leírást, elbeszélő fogalmazást (valós vagy kitalált események, önállóan vagy képsorok, kérdések alapján), jellemzést (valós vagy kitalált személyek).

Házi olvasmány

A tanulók tudásszintjéhez mérten válasszunk ki egy-egy szöveget házi olvasmányként, egyet-egyét mindkét félévben (pl. kortárs magyar szövegeket).

Iskolai dolgozat

A tanulók mindkét félévben egy-egy írásbeli dolgozatot írnak a megfelelő szinten, a feldolgozandó témakörökben – pl. híres zeneszerző, festő bemutatása, kedvenc színész jellemzése, múlt- vagy jövőbeli események (Tavaly történt..., szeretnék lenni..., Én is ott voltam... stb.) leírása.

TANINTERVI UTASÍTÁS

A tantárgy keretében a tanulók nyelvismerete alapján differenciáljuk a célokat és a kimeneteket, valamint az oktatási feladatokat. Meg kell különböztetnünk az anyanyelvápolást a magyar nyelv idegenként való tanulásától. A kitűzött célok csakis a differenciált oktatás keretében valósíthatók meg.

A szövegek nem egyforma nehézségűek, a tanár a gyerekek szintjének megfelelően válogathat, szükség esetén adaptálhatja is őket. A feldolgozás során annyira mélyednek el a szövegben, amennyire az osztály tudásszintje ezt megengedi. Nem kell minden szöveget, nyelvtani jelenséget megtanítani, illetve teljes egészében elsajátítani. Ha a tanár úgy méri fel, elegendő a rövid említés/magyarázat is a szövegben lévő példák illusztrációjával, a hangsúly lehet a gyerekek gyűjtésén/munkáján is.

A készségek fejlesztése komplex módon történik, úgy, ahogy azok a valós kommunikációs helyzetekben természetes módon összekapcsolódnak. A nyelv elsajátítása továbbra is, minden esetben kontextusba ágyazva, konkrét beszédhelyzetekben valósul meg, melyekben a verbális és a nem verbális elemek, a szociokulturális tudás természetes egységet alkotnak. Ezért az oktatás is komplex módon folyik. A motiváció fenntartása miatt fontos, hogy a tanuló a fejlettségi szintjének megfelelő, változatos, érdekes és értelmes, kihívást jelentő tevékenységek során sajátítsa el a nyelvet, és a feldolgozásra kerülő témakörök megfeleljenek a tanulók érdeklődésének, igényeinek és szükségleteinek. A nyelvtani szerkezeteket továbbra is kontextusba ágyazva sajátítják el, majd fokozatosan megfigyeltetjük a nyelv szabályrendszere és az anyanyelvükhöz hasonló, illetve attól eltérő nyelvi jelenségeket. A magyar nyelv agglutináló jellegéből fakadóan a sikeres tanulás feltétele a grammatikai jelenségek tudatosítása.

Ebben a szakaszban is fontos célkitűzés, hogy a tanulók nyelvi kompetenciájának fejlesztése szoros összefonódásban és kölcsönhatásban történjen a fejlesztési szakaszra vonatkozó nevelési célokkal és más kulcskompetenciák fejlesztésével, így a szociális kompetenciával, az esztétikai-művészeti tudatossággal és kifejezőképességgel, valamint az önálló tanulással. Fokozatosan egyre nagyobb szerepet kap a digitá-

lis kompetencia, hiszen az IKT-eszközök használata az információszerzés és az információcsere korszerű és hatékony eszköze.

A tanulók, attól függően, hogy **anyanyelvápolásként** vagy **idegen nyelvként** tanulják a nyelvet:

- gyakorolják a mindennapi témákról szóló beszélgetésbe való bekapcsolódást,

- gyakorolják a kérdésmegértést és -megválaszolást,
- gyakorolják az állítás, tagadás, tiltás, felszólítás, kérdés, köszönet megértését és kifejezését,

- fejlesztik a tárgyleírásnak, a személyek, állatok bemutatásának/bemutatkozásának, az eseménymondásnak és -megértésnek a készségét,
- beszélgetnek az emberek közti különbségekről, más kultúrákról, nyelvekről,

- felfogják az irodalmi szöveg globális jelentését, rákérdeznek az ismeretlen szavakra, vagy megkeresik őket a szótárban,

- kérdések segítségével megállapítják a cselekmény szereplőit, helyét és idejét,

- alkalmazzák a szövegekben előforduló új lexikát,
- szókincsüket új szavak tanulásával gazdagítják, szókincsgyárapító gyakorlatokat végeznek, szóképzéssel szavakat alkotnak (kb. 250–300 új szó),

- a nyelvtudás szintjének megfelelően elsajátítják a legfontosabb nyelvi-nyelvtani ismereteket, pl. a helyes mondatalkotást, a szöveg-szerkesztés módját, a szöveg helyes tagolását, a szövegkohéziót és a konnexitást

- fejlesztik helyesírási készségüket: begyakorolják az írásjelek használatát, a vessző, kis- és nagybetűjel, a gondolatjel helyes használatát, az idézés módját, az elválasztás szabályait, a tulajdonnevek helyesírását

- begyakorolják az elsajátított nyelvi modelleket: meghatározott mondat típusok elsajátítása, mondatbeli kapcsolatok, szó szerkezetek elsajátítása, mondatalkotási gyakorlatok megadott elemek és szavak felhasználásával, a nyelvtani egységek kontrasztív (szerb-magyar) mód-szerekkel történő összehasonlítása,

- alkalmazzák a helyesírási alapelveket,
- magyar filmeket, színházi előadást tekintenek meg, megállapítják a témát, a szereplőket, a helyet, az időt,

- válaszolnak a szöveg cselekményére vonatkozó kérdésekre, maguk is tesznek fel kérdéseket,

- megnevezik környezetük személyeinek, tárgyainak tulajdonságait,

- használják az összetett mondatokat, mégpedig az alárendelő és mellérendelő mondatokat egyaránt

- alkalmazzák a helyes mondatrendet, szórendet
- ápolják a nemzeti hagyományokat, megismerkednek a nemzeti szimbólumokkal, a zászlóval, a címerrel, a himnusszal, az ünnepi szokásokkal,

- megismerkednek a magyar kultúra, művészet és történelem néhány képviselőjével, a műfordítások jelentőségével és a kulturális kapcsolatok egyéb vonatkozásaival.

Fontos feladat a kifejező olvasás (kreatív és kritikai olvasási szempontok) gyakorlása, a hozzászólás gyakoroltatása, a tömegkommunikációs szövegek feldolgozása és létrehozásuk begyakoroltatása (pl. hír, tudósítás, jelentés, interjú, riport, reklám, hirdetés stb.)

5. МАКЕДОНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Назив на предметот	МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК СО ЕЛЕМЕНТИ НА НАЦИОНАЛНА КУЛТУРА
Цел	Целите на наставата по Македонски јазик со елементи на национална култура е да се прошират знаењата на учениците стекнати во претходните одделенија; да се постигне степен на развој на комуникативните способности и вештините за употреба на македонскиот литературен јазик во различни ситуации на комуникација; да се развива и негува љубовта кон литературата на македонски јазик, како и кон литературата воопшто; со читање и толкување на книжевните дела да се развиваат читачките компетенции кои, покрај книжевното знаење, опфаќаат емоционално и фантазиско уживување, живо памтење, истражувачко набљудување; да се поттикнуваат имажинација-та и уметничкиот сензибилитет, естетското доживување и критичкото мислење, моралното расудување и асоцијативното поврзување; континуирано да се збогатува речникот на учениците со зборови од македонскиот јазик; да се оспособат учениците за употреба на нови облици на усно и писмено изразување; да се негуваат националниот и културниот идентитет и да се развива мултикултуралноста.
Одделение	Осмо
Годишен фонд на часови	68 часа

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА		СОДРЖИНИ
По завршеното одделение ученикот ќе биде во состојба да:			Л Е К Т И Р А
чита со разбирање книжевноуметнички текстови и останати видови на текстови; критички промислува за стварноста врз основа на прочитани дела; ги истакне универзалните вредности на книжевното дело и да го поврзе со сопственото искуство и околностите во кои живее; – ги издвои основните карактеристики на книжевниот род и вид во конкретен текст, како и јазичко-стилските карактеристики на текстот во склоп на интерпретацијата; ги поврзе книжевните дела со историскиот или друг соодветен контекст; разликува автор на книжевноуметнички текст од наратор на епски текст, драмско лице или лирски субјект; ги препознае националните вредности и да го негува културноисториското наследство, почитувајќи ги особеностите на сопствениот народ и другите народи; ги сместува клучните настани, појави и процеси од современата историја на временската лента; ги доведе во врска причините и последиците на одредени историски настани; ги наведе и образложи специфичностите на општествените појави, процеси; идеите, ставовите на поединци и групи во конкретен историски период; ги анализира и образложи важноста и улогата на истакнати личности во даден историски контекст; изведе заклучок за поврзаноста на регионалната историја со светската, врз основа на дадени примери; ги образложи влијанието на историските настани, појави и процеси врз современото општество; изведува заклучоци и искажува ставови за причините, текот и последиците на војните настанати со распаѓот на СФРЈ, користејќи извори од различно потекло и уважувајќи го мислењето на соговорникот; ги анализира историските настани поврзани со македонскиот народ во дадениот историски период; ги анализира причините и последиците на миграциите на македонскиот народ; го објасни постанокот и развојот на македонскиот литературен јазик; ја разбере важноста на литературниот јазик за културата и историјата на македонскиот народ; го класифицира македонскиот јазик во соодветна јазична група во Европа; ги именува дијалектите на македонскиот јазик; издвои делови на зборови и да ги препознава основните модели на нивното збооробразување; ги препознава видовите на зависните реченици; ги користи содржините од граматиката обработени во претходните одделенија и да ги поврзе со новото градиво; ја применува доследно правописната норма; ги применува основните правила за местото на акцентот; ги воочува разликите помеѓу научниот, административниот и разговорниот функционален стил; ги препознава метафората и метонимијата; користи речник, енциклопедија и лексикон; напише приказ, расправа и краток есеј; разликува делови на текст и книга – вклучувајќи ги индексот, речникот на поими, библиографијата – и да знае да ги користи; поврзува информации и идеи изнесени во текст, да ги воочува јасно искажаните односи и да изведува залучок заснован на текст.	КНИЖЕВНОСТ		ЛИРИКА 1. Ацо Шопов: Очи 2. Михо Атанасовски: Дожд 3. Блаже Конески: Уплав 4. Коле Неделковски: Ропство 5. Кочо Рацин: Ленка 6. Коле Неделковски: Рането срце 6. Коста Абрашевић: Црвена 7. Анастас Настевски: Го љуби мајка ЕПИКА 1. Горјан Петревски: Снеговите на Климентина Евин – (извадок) 2. Ернест Хемингвеј: Старецот и морето – (извадок) Литературно-научни видови 1. Ѓорѓи Абациев: Константин Миладинов – (биографија) 2. Славе Николовски-Катин: Прага и Москва – (патопис) ДРАМА Бранислав Нушиќ: Сомнително лице – (извадок) Вилијам Шекспир: Ромео и Јулија – (извадок) НАУЧНОПОПУЛАРНИ И ИНФОРМАТИВНИ ТЕКСТОВИ Избор од енциклопедии и списаније за деца ДОМАШНА ЛЕКТИРА Народни лирско-епски песни – (избор) Љубовни и обичајни народни лирски песни – (избор) Григор Прличев: Сердарот – (извадок) Дополнителен избор на лектури: Васил Љоски: Чорбаџи Теодос Кочо Рацин: Бели мугри Ц.К. Раулинг: Хари Потер и Каменот на мудроста КНИЖЕВНИ ТЕРМИНИ И ПОИМИ Стилски средства: анафора и епифора, апострофа. Лирски видови: народни љубовни песни, обичајни песни; љубовна песна (авторска). Епско-лирски видови: поема, балада, романса. Биографија.
			Македонија помеѓу двете светски војни. Македонија во Втората светска војна. Македонија после Втората светска војна (1945–2000). Институции на Македонците во Р. Србија. Свадбарски обичаи во Македонија.
	ЈАЗИК	Граматика (правопис и ортоепија)	Погледите на Крсте Петков Мисирков на македонскиот литературен јазик. Македонскиот јазик помеѓу двете светски војни. Кодификација на македонскиот литературен јазик. Дијалектите на македонскиот јазик. Основни језични групи во Европа и местото на македонскиот јазик во семејството на словенските јазици. Јазикот како систем од знаци. Говорен и пишан јазик. Збооробразување. Минато неопределено свршено и несвршено време. Идно време. Глаголски конструкции со сум и има. Могући начин. Зависносложена реченица. Видови на зависни реченици. Систематизација на знаењата по фонетика, морфологија и синтакса.
	ЈАЗИЧНА КУЛТУРА		Книжевни и други видови на текстови во функција на унапредување на језичната култура. Текстови пишувани со различни функционални стилови: новинарски стил (репортажа, интервју); административен стил (молба, жалба, уплатница, образози...); научен стил (употреба на термини). Приказ (на книга, филм, театарска претстава и сл.).

		Говорни вежби: интерпретативно-уметнички (изразно читање, реци-тирање); анализа на снимен разговор; интервју; расправа (дискуси-ја); презентирање на аргументи и коментари. Правописни вежби: диктат, воочување и објаснување на правописни грешки во текст; пишување на туѓи зборови (информатички термини, мејл и сл.); пишување на сложени зборови, полусложени зборови и синтагми. Систематизација на знаењата од правописот (употреба на големата буква, правописни и интерпункциски знаци). Језични вежби: пополнување на текст со празнини; барање на грешки во текст и исправување. Лексичко-семантички вежби: дополнување на реченици со хомони-ми; пронаѓање на соодветни синони; антонимски ланец; одредување на значењата на метафората и метонимијата во текст. Писмени вежби и нивна анализа на час. Две школски писмени задачи – по една во секое полугодие. МЕДИУМСКА КУЛТУРА Филм – изразни средства
--	--	--

Клучни поими на содржините: книжевност, јазик, јазична култура, елементи на национална култура.

КОРЕЛАЦИЈА СО ДРУГИ ПРЕДМЕТИ

Српски јазик и литература

Историја

Географија

Музичка култура

Ликовна култура

Верска настава

Граѓанско воспитување

УПАТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО РЕАЛИЗИРАЊЕ НА ПРОГРАМАТА

Програмата на настава и учење по предметот Македонски јазик со елементи на национална култура за осмо одделение ја чинат следните предметни области: јазик, литература, елементи на национална култура и јазична култура. Поделба на наставните часови направена е врз основа на предметните области: литература – 20 часа, елементи на национална култура – 16 часа, јазик – 18 часа, и јазична култура – 14 часа. Меѓутоа, на секој час треба да се посвети особено внимание на културата на изразувањето на учениците и културата на Македонците со нагласок на народната традиција, навиките и обичаите. Сите области на програмата се преплетуваат и ниедна не може да се изучува изолирано и без содејство со другите области. Програмата овозможува корелација со предметите: Српски јазик и литература, Историја, Географија, Музичка култура, Ликовна култура, Верска настава и Граѓанско воспитување.

Програмата на настава и учење по предметот по Македонски јазик со елементи на национална култура е заснована на исходи, односно на процесот на учењето и постигањата на учениците. Исходите претставуваат опис на интегрирани знаења, вештини, ставови и вредности што ученикот ги гради, проширува и продлабочува низ сите предметни области на овој предмет. Во процесот на наставата треба да се појде од тоа дека ученикот е во центар на воспитно-образовната работа, дека наставата е насочена кон ученикот.

I. ПЛАНИРАЊЕ НА НАСТАВАТА И УЧЕЊЕТО

Програмата на наставата и учењето ориентирана е кон исходите и на наставникот му дава поголема слобода, повеќе можности во креирањето и осмислувањето на наставата и учењето. Улогата на наставникот е начините на реализација на подучувањето да ги прилагоди според потребите на конкретно одделение имајќи ги во вид: составот на одделението и карактеристиките на учениците; учебникот и другите наставни материјали што ќе бидат користени; техничките услови, наставните средства и медиумите со кои училиштето располага; ресурсите, можности, како и потребите на локалната средина во која училиштето се наоѓа. Тргувајќи од дадените исходи и содржини, наставникот најнапред го креира својот годишен, то ест глобален план на работа од кој подоцна ќе ги развива своите оперативни планови. Исходите дефинирани по

областите му ја олеснуваат на наставникот понатамошна операционализација на исходите на ниво на одделна наставна единица. Од наставникот се очекува за секоја наставна единица, во фазата на планирањето и пишувањето на припреми за час, да ја прилагоди на исходите на учењето. ги дефинира очекуваните резултати на три нивоа: оние што би требало сите ученици да ги достигнат, оние што повеќето ученици би требало да ги достигнат и оние што би требало само некои ученици да ги достигнат. При планирањето треба, исто така, да се има во вид дека некои исходи полесно и побрзо можат да се остварат, додека за други е потребно повеќе време, повеќе различни активности и работа на различни текстови.

Освен учебеникот, како еден од изворите на знаење, наставникот треба да ги упати учениците за користење и на други извори на сознавања (списанија, интернет...). При планирањето на процесот на наставата и учењето треба да се води сметка за стекнатите знаења во претходните одделенија, интелектуалните способности и интересирањата на учениците. Дефинираните исходи на наставата го олеснуваат изборот на наставните методи и постапките на креирањето на наставниот процес со вклучување и на активностите на учениците во наставата и учењето. Со нивна примена можат да се следат и вреднуваат постигањата на учениците.

Неопходно е да се стави нагласок на богатењето на речникот и да се искористат одделни културни манифестации и празници, кои се одвиваат на одредени локации со цел на запознавање со животот на Македонците во минатото, нивната традиција и култура.

II. РЕАЛИЗАЦИЈА НА НАСТАВАТА И УЧЕЊЕТО

КНИЖЕВНОСТ

Столбот на програмата по литература го чинат текстовите од лектирата. Лектирата е распределена по литературни родови – лирика, епика, драма, обогатена со избор на нефункционални, научнопопуларни и информативни текстови. Обврзателниот дел на лектирата се состои, во главно, од дела кои ѝ припаѓаат на македонската литература, обогатен и со дела на српската и светската литература, како и со дела на припадниците на македонската заедница во Србија. Изборот на дела во најголема мерка е заснован на принципот на прилагоденост на возраста на учениците. Со реализација на наставата по литература треба да се развива логичното размислување, со интерпретацијата на поетските, прозните и драмските дела да се развива и збогатува детската мечта и да се поттикнува креативноста, творештвото кај учениците на македонски јазик. Корелацијата со Српски јазик и литература овозможува полесно да се реализира наставата по литература, пред сè, кај литературните родови и видови, стилските фигури, структурата и композицијата на книжевните дела.

Заради негување на читачките навики, дадени се и дела за домашна лектира, како и дополнителен избор на текстови. Дополнителниот избор на текстови треба да им се препорача на учениците

за читање во слободно време, а можат да се користат при обработка на наставните единици по граматика, елементи на национална култура и јазична култура. При планирањето на годишниот план на работа и месечните планови на работа, неопходно е да се воспостави и избалансирана дистрибуција на наставните единици поврзани со сите подобласти на предметот, функционално да се поврзат содржините по јазик, елементи на национална култура, литература и јазична култура и да се остават доволно часови за утврдување и систематизација на градивото.

Екранизираните книжевни дела можат да послужат за компаративна анализа и воочување на разликите помеѓу книжевните и театарските/филмските фабули и изрази, со што кај учениците се развива медиумската писменост. Кај учениците треба да се негува креативноста и да се мотивираат за творење со текстови од енциклопедии и списанија за деца.

Со обработка на книжевните дела, со примена на аналитичко-синтетички методи и со методата на решавање на проблемски прашања, учениците треба да се навикнуваат своите впечатоци и ставови да ги докажуваат со аргументи од делата. Водејќи сметка за исходите во корелација со јазичната култура, треба учениците да се поттакнуваат да ги откриваат карактеристиките, доживувањата, состојбите и чувствувањата на ликовите. Со ваков пристап учениците се оспособуваат да истражуваат, критички да размислуваат и да заземаат и да ги искажуваат своите ставови.

Учениците треба да ја разбираат фикционалната природа на книжевното дело и неговата автономност (односно да прават разлика помеѓу лирскиот субјект и поетот, нараторот и писателот, како и фактот дека книжевното дело обликува една можна слика на стварноста.

Книжевнотеориските поими учениците ќе ги запознаваат со обработка на соодветни текстови и со осврт на претходното читачко искуство. Во програмата не се наведени сите поими и видови на книжевни дела предвидени за усвојување во претходните одделенија, но се очекува дека наставникот ќе се потпре на стекнатото знаење на учениците, ќе го обнови и продлабочи на примери, во склад со возраста. Обновувањето и поврзувањето на книжевните термини и поими обработувани во претходните одделенија со новите дела кои се обработуваат во ова одделение е обврзателно. Се обновуваат и прошируваат знаењата за патриотската поезија, се совладува смислата на социјалните мотиви во предложените песни, се усвојуваат нови видови на лирски песни – љубовни, дескриптивни...

Пожелно е обработката на книжевните дела да биде проткаена со решавање на проблемски прашања кои се поттикнати со текст и со уметничко доживување. Некои текстови, а особено извадоци од дела, во наставната постапка бараат соодветна локализација. Сместувањето на текстот во временски, просторни и општествено-историски рамки, како и информирање за битните содржини кои му претходат на извадокот – сето тоа се услови без кои во бројни случаи текстот не може интензивно да се доживее и правилно да се сфати.

При обработката на текстовите ќе се применува во поголема мерка единството на аналитичките и синтетичките постапки и гледишта. Во склад со исходите, учениците треба да се навикнуваат своите впечатоци и судови за книжевното дело подетално да ги докажуваат со аргументи од самиот текст и така да се оспособуваат за самостоен исказ, истражувачка дејност и заземање на критички ставови, со посебно внимание на заземањето на различни позиции во однос на текстот и со уважување на индивидуалното разбирање на смислата на книжевниот текст. Учениците на оваа возраст треба да се поттикнуваат да го актуелизираат светот на книжевното дело, односно да го доведат во врска со сопственото искуство, размислувањата и со светот во кој живеат.

Во наставната интерпретација на книжевноуметничкото дело обединувачки и синтетички чинители можат да бидат: уметничките доживувања, текстуалните целини, битните структурни елементи (тема, мотиви, поетски слики, фабула, односно сиже, книжевни ликови, смисла и значење на текстот, мотивациски постапки, композиција), форми на кажување (облици на кажување),

јазичко-стилските постапки и литературните (книжевноуметничките) проблеми.

Во осмо одделение потребно е да се изврши систематизација на градивот во рамките на класификацијата на книжевните родови и видови во народната и авторската книжевност. Посебно внимание треба да им се поклати на лирско-епските видови, на баладата и романсата, како и книжевнонаучните видови: биографија и патопис.

Систематизацијата на совладаните книжевни термини бара обработка и обновување на еден ист книжевен поим на повеќе начини: после препознавањето и воочувањето на неговата функција во текстот; согледување на истиот поим/термин во различни контексти, што им допринесува на сигурното усвојување и долготрајното памтење на наученото.

Посебно внимание при систематизацијата на наставното градиво од постарите одделенија на основното училиште им се клонува на интеграциските чинители на наставната интерпретација, а тоа се: тематско-мотивскиот слој на делото, идејниот слој на текстот, структурата (композицијата) на делото, карактеризацијата на ликовите, облиците на кажување (формите на кажување) и језичко-стилскиот слој на делото. Кога станува збор за лириката, се систематизираат и знаењата за версификацијата. На језичко-стилските изразни средства им се приоѓа од доживувачко гледиште; се поаѓа од предизвиканите уметнички впечатоци и естетските сугестии, па потоа се истражува језично-стилската условеност и нејзината посебност.

Со помош на Дневникот на читање, воден во постарите одделенија во основното училиште, учениците се потсетуваат на книжевните дела, што ги прочитале од петто до осмо одделение, и на нивните автори. Од основното училиште пожелно е да се понесат стекнатите знаења за знаменитите писатели и нивните дела (предвидени со програмите на наставата и учењето), како и основните информации од животите на писателите и податоците поврзани со различни видови на локализирања на книжевноуметничките текстови.

Исходите врзани за наставната област Книжевност засновани се на читање. Со читање и толкување на книжевни дела ученикот ги развива читачките компетенции кои подразбираат не само истражувачко набљудување и стекнување на знаења за книжевноста, туку ги поттикнуваат и развиваат емоционалното и фантазиското доживување, имагинацијата, естетското доживување, ги богатат асоцијативните сили, уметничкиот сензибилитет, критичкото мислење и го изградуваат моралното расудување. Разните облици на читање се основен предуслов учениците во наставата да стекнуваат сознанија и успешно да се воведуваат во светот на книжевноста дело. Освен доживувачкото читање, учениците се повеќе треба да се насочуваат на истражувачко читање (читање според истражувачки задачи, читање од различни перспективи и сл.) и да се оспособуваат да го искажат своето доживување на уметничкото дело, да ги увидат елементите од кои делото е сочинето и да ја разберат нивната улога во изградбата на светот на делото.

Покрај корелацијата помеѓу текстовите, неопходно е наставникот да воспостави вертикална корелација. Наставникот претходно обврзателно се запознава со содржините на предметот Македонски јазик со елементи на национална култура од претходните одделенија заради воспоставување на принципите на постапност и систематичност.

Наставникот, исто така, треба да ги познава содржините на другите предмети обработувани во одделенската настава и во петто одделение во основното училиште, кои се во корелација со предметот Македонски јазик со елементи на национална култура. Така, хоризонтална корелација наставникот воспоставува, пред сè, со наставата по Историја, Ликовна култура, Музичка култура, Верска настава и Граѓанско општување.

Меѓупредметното поврзување–интеграцијата во рамките на програмата е насочена кон откривање, покажување на географската карта на местата кои се споменати во книжевните дела, од историскиот аспект да се дискутира за ликовите кои се опишуваат во книжевните дела, преку музиката да се направи поврзување со некои теориски поими од книжевноста.

Запознавањето на учениците со основите на историјата на македонскиот народ има за цел да се зачува идентитетот, да се развива љубовта и да се вреднуваат сопствената историја, традиција и култура да се развива интеркултуралноста, почитува и зачувува националното и светското културно наследство, културата и традицијата на другите народи. Со корелација со предметот историја, ученикот треба да усвои знаења за македонското прашање помеѓу двете светски војни, учеството на Македонците во Втората светска војна, за формирањето на самостојна и независна Македонија, нејзиниот развој како и за миграциите во дадениот временски период, исто така и да изведува заклучоци за поврзаноста на македонската национална историја со регионалната, европска и светската. Пристапот на наставата подразбира не само учениците да ги развиваат основните знаења, туку да ги искористат во развојот на вештината на критичко мислење и изградба на ставови и вредности.

Предметите граѓанско воспитување и верска настава овозможуваат полесно запознавање традиционалните обичаи на Македонците, запознавање со националните празници и правење на компарација со обичаите на другите народи. Меѓупредметна поврзаност е потребна и со ликовна и музичка култура при обработката на културно-историските споменици и обичаите.

Наставникот треба да избере и некои додатни содржини кои им се примерени на средината во која учениците живеат, или им одговараат на нивните интересирања (на пример, содржините од минатото на родниот крај на нивните предци, локалната историја, со што кај учениците се постигнува појасна претстава за историското и културното наследство во нивниот крај или крајот на нивните предци). Учењето на областа елементи на национална култура треба кај учениците да создаде што појасна слика за причините и последиците на одредени настани.

Сите предвидени теми, треба да се реализираат со адекватни содржини од сродни предмети, посебно од книжевноста. Во реализацијата на исходите голема помош можат да пружат употребата на различни новинарски и историски текстови, историски и географски карти, документарни и играни видео и дигитални материјали, илустрации. Посебно внимание треба да му се посвети на оспособувањето на учениците за ефикасно користење на информационо-комуникациските технологии (употреба на интернет, правење на презентации, користење на аудио-визуелни материјали и изработка на самостојни работи на учениците).

ЈАЗИК

Во наставата од областа на јазикот учениците се оспособуваат да имаат правилна усна и пишана комуникација на македонски стандарден јазик. Затоа барањата во оваа програма не се насочени само на усвојување на јазичните правила и граматичките норми, туку и на разбирање на нивната функција и на правилна примена во усното и писменото изразување.

Кога во содржините на програмата се наведуваат наставни единици кои учениците ги имаат обработувано во претходните одделенија, се подразбира да се провери степенот на усвоеноста и способноста за примена на порано обработеното градиво. Повторувањето и вежбањето на нови примери треба да претходат на обработката на нови содржини, со што се обезбедува континуитет во работата и систематичност во поврзувањето на новото градиво со постоечките знаења.

Нужно е наставникот секогаш да ја има на ум пресудната улога на систематските вежбања, односно дека наставното градиво не е усвоено додека добро не се увежба. Тоа значи дека вежбањата мора да бидат составен чинител на часовите кога се обработува наставното градиво, применува наученото, повторуваат и утврдуваат знаењата.

Граматика

Основно програмско барање во наставата по граматика на учениците јазикот да им се претстави и толкува како систем. Ниедна јазична појава не би требало да се изучува изолирано,

вон контекстот во кој се остварува нејзината функција (во секоја погодна прилика знаењата од граматика можат да се стават во функција на толкување на текст, како уметнички така и научнопопуларен). Една од особено функционалните постапки во наставата по граматика се вежбања засновани на користење на примера од непосредната говорна пракса, што наставата по граматика им ја приближува на животните потреби во кои применетиот јазик се појавува како сестрано мотивирана човечка активност. На овој начин кај учениците се развива и свест за важноста на културата на говорот, која е неопходна во секојдневниот како дел од општата култура, а не само како дел од наставната програма.

Настава по граматика во осмо одделение започнува со градиво по историја на јазикот, кое се надоврзува на знаењата од претходните одделенија, а неопходна е и корелација со елементите на национална култура. Покрај тоа, од исклучителна важност е и корелацијата со Српскиот јазик и книжевноста и Историјата, особено кај усвојувањето на знаењата за семејството на словенските јазици и нивните групи. Треба да се усвојат знаења за состојбата на македонскиот јазик помеѓу двете светски војни со посебен осврт на кодификацијата на македонскиот литературен јазик и да се запознаат со основните информации за дијалектите на македонскиот јазик.

Во рамките на темата Говорен и пишан јазик потребно е во основни црти да се укаже на сличностите и разликите на говорниот и пишаниот јазик: говорниот јазик има некои вредности кои тешко можат да се пренесат по пишан пат (на пример акцент, интонација, интензитет, гест, мимика и сл.), додека пишаниот јазик има некои карактеристики кои ги нема усниот (видови на букви: големи и мали букви и сл.). Усниот и пишаниот јазик се разликуваат и по брзината на пренесување на пораки (три пати побрзо зборуваме одошто пишуваме).

Наставата по морфологија подразбира заокружување на знаењата за градењето на глаголските облици. Како нови содржини се усвојуваат: градење и значење на глаголските форми: минато неопределено свршено и несвршено време, идно време, глаголски конструкции со сум и има, можен начин. Наставата по синтакса подразбира систематизација на знаењата за речениците, стекнати во претходните одделенија и усвојување на знаења за видовите на зависни реченици.

Правопис

Правописните правила се усвојуваат со систематски вежбања, па е неопходно поврзување со адекватни теми и на часовите по граматика и на часовите по книжевноста.

Содржините од правописот неопходно е да се поврзат со адекватни примери и на часовите по граматика и на часовите по книжевноста. Треба на едноставен начин да се укаже на адаптацијата (прилагодувањето) на имињата од странскиот јазик. Прашањето за слеаното и разделеното пишување треба да се обработи на едноставни, вообичаени примери и да им се предочи пишувањето на три начина: слеано, полуслеано и разделено (сложени, полусложени, акценатски целисти, синтагми). Исто така, треба да се објасни разликата во бележењето на цртата и цртичката, укажувајќи на правилата за употреба на едниот, односно другиот знак.

Во врска со усвојувањето на видовите на реченици неопходно е да се обработи интерпункцијата, првенствено, запиркара кај зависносложени реченици. Потребно е јасно да се наведат правилата кога запирката мора да се пишува, а кога запирката е одлика на стил. Поврзувањето на содржините од граматика и книжевноста се врши со анализирање на употребата на запирката во издвоени реченици и со воочување на употребата на запирката во книжевните дела.

Правописните правила се усвојуваат со систематски вежбања (правописни диктати, исправка на грешки во даден текст, тестови со прашања од правопис итн.). Исто така, учениците треба да се поттикнуваат сами да ги воочуваат и исправуваат правописните грешки во СМС комуникацијата, како и во различни видови на комуникација преку интернет. Покрај тоа, учениците треба да се упатуваат на служење со правописот на македонскиот јазик.

Ортоепските вежби не треба да се реализираат како посебни наставни единици, туку со адекватни теми од граматика, како и на часовите по книжевност и елементи на национална култура. Доколку за тоа постојат можности, наставникот би требало да пушта снимки на правилниот изговор и да укажува на разликите во изговорот. Учениците треба да се навикнуваат да го препознаваат, репродуцираат и усвојат правилно акцентираниот говор, а на местата каде се отстапува од акцентската норма да го разликуваат стандардниот акцент од акцентот во дијалектите.

ЈАЗИЧНА КУЛТУРА

Развивањето и унапредувањето на јазичната култура претставува една од најважните задачи на наставата по Македонски јазик со елементите на национална култура. Една од основните задачи на наставата по јазична култура се однесува на усовршувањето на јазичките изразни средства кај учениците, а нејзина крајна цел е учениците да бидат оспособени за воспоставување на квалитетна и целесходна комуникација. Областа Јазична култура опфаќа усно и писмено изразување. Наставната работа во оваа област се реализира во содејство со другите области на предметот Македонски јазик со елементи на национална култура, како и со самостојни наставни единици. Во повратна насока, обработката на книжевен текст, работата на граматиката и елементите на национална култура мораат да вклучуваат и содржини за негување на културата на усното и писменото изразување кај учениците.

Наставата ќе биде поочигледна и поефикасна ако се анализираат снимени кажувања и читања. При реализацијата на наставните содржини пожелно е да се користат и современи информацио-комуникациски технологии (на пример паметна табла, компјутер и видео-бим и сл.).

Во осмо одделение се продолжува со разгледувањето на специфичностите на функционалните стилови. Со учениците треба да се повторат функционалните стилови кои се обработени во седмо одделение: книжевноуметнички и новинарски, а потоа да се запознаат со одликите на административниот, научниот и разговорниот стил. Карактеристиките на административниот стил – стандардизација и унификација – би требало да бидат предпочени, помеѓу останатото, со поттикнување на учениците да напишат на пример молба, жалба, работна биографија или да пополнат одредени образци. Исто така, кај обработката на административниот стил би требало да се издвојат негативните карактеристики на бирократскиот јазик и тие да се покажат на примери. Објективното согледавање на стварноста и заснованоста на појмовното мислење на научниот стил би требало на учениците да им се претстави во корелација со другите наставни предмети, а посебно би требало да им се укаже на употребата и значењето на термините, односно на термиолошката лексика. Фактот дека одредена јазична конструкција не мора секогаш да претставува огрешување од јазичната и стилската норма, доколку не се наметнува како единствен начин на изразување, можеби на учениците најдобро би можело да им се објасни со разговорниот стил и неговите карактеристики.

Целата на обработката на сите пет функционални стилови не би требало да биде репродукција и втиснување на функционално-стилистички знаења во свеста на учениците, туку стекнување на активно знаење кое може да се примени во секојдневната комуникација. Учениците би требало да бидат оспособени да ги објаснат сличностите и разликите помеѓу функционалните стилови, да ги препознаат и образложат нивните елементи во адекватно избрани текстови, развивајќи го разбирањето на нивните карактеристики и одејќи кон заклучоци за нивната природа.

Содржинските односи помеѓу лексемите (синонимија, антонимија и хомонимија) би требало да бидат изучавани не само на најтипични случаи, кои се засноваат на значењето на лексемата независно од контекстот, туку неопходно е да се земе во предвид семантичката позиција на лексемата во стварната јазична употреба. На лексемата би требало да ѝ се пристапи како на повеќезначна, а не моносемантична единица и би требало да им се свртува вни-

манието на учениците како на примарното значење на лексемата, така и на нејзините секундарни значења. Би требало да се поттикнуваат учениците да дискутираат за стилскиот ефект на употребата на синонимите, антонимите и хомонимите.

Имајќи во вид дека е мошне важно не само да се знае да се даде одговор на различни прашања, туку и да се знае каде одговорот може да се пронајде, важно е да им се укаже на учениците, пред сè, на речниците и правописот на македонскиот јазик, како и на лексикони и енциклопедии. Секогаш кога е можно, би требало да се заврши или започне часот по јазична култура со податоци од соодветни јазични прирачници, енциклопедии и сл.

За расправата и есејот на учениците треба да им се нагласи дека тоа се текстови кои се разликуваат од раскажувањето и опишувањето по тоа што се засновани на изнесување на мислења, ставови, аргументи и тврдeња. Би требало да им се објасни дека расправата секогаш му е посветена на одредено прашање, дека на нејзиниот почеток стои извесно сомнение или дилема помеѓу две мислења, додека на крајот е нивно разрешување, како и дека авторот на расправата тежи со јачината на доказите и аргументите да дојде до вистината и потенцијалниот соговорник (читател) да го убеди во исправноста на своето мислење. Исто така, потребно е да се истакне дека есејот претставува текст во кој се излагаат лични впечатоци и погледи на одредено прашање од уметноста, науката или животот. На учениците би требало да им се предочи целта на пишувањето на расправи и есеи и со почести вежбања да им се помогне постепено и систематично да ја усвојуваат правилноста на овие два облика на изразување, да го унапредуваат критичкото мислење и да изградат и језички прецизно да ги обликуваат своите ставови за одделни теми. Погодно би било да се поттикнуваат учениците пред пишувањето на расправа или есеј да направат потсетник во кој ученикот би требало да одговори на клучни прашања. Покрај тоа, оваа наставна единица би требало да се поврзе со наставата по книжевност и елементи на национална култура, имајќи ја во вид темата за пишување на расправа или есеј.

Пристапот за поттикнување на учениците да напишат приказ (на книга, филм, театарска претстава и сл.) би требало да биде функционален. При тоа, би требало да им се појасни дека е нужно во приказот да се исклучи раскажувањето, дека е потребно да се изнесат основните елементи на делото, како и дека е неопходно да се даде критички суд за делото.

Говорната вежба, да би ја остварила во потполност својата улога во наставата по језична култура, неопходно е да биде прецизно испланирана, добро припремена и детално организирана. На оваа возраст функционалните можат да бидат следните говорни вежби: интерпретативно-уметнички (изразно читање, рецитирање); анализа на снимен разговор; интервју; расправа (дискусија); презентирање на аргументи и коментари.

Правописните вежби претставуваат најдобар начин да се научат и проверат правописните правила, како и воочените недостатоци да се отклонат. Најдобро е да се применуваат и прости и сложени правописни вежби кои се погодни за совладување како само на едно правописно правило од една правописна област, така и за повеќе правописни правила од неколку правописни области. Адекватни можат да бидат следните правописни вежби: диктат, воочување и објаснување на правописни грешки во текст; пишување на имиња од странски јазици; пишување на зборови од други јазици (информатички термини, мејл и сл.); пишување на сложени зборови, полусложени зборови и синтагми; пишување на црта и цртичка; запирка во сложените реченици.

Различни видови на јазични вежби потребно е да се бираат според интересирањата на учениците или во контекст со наставната содржина. Тоа можат да бидат: воочување и исправка на грешки во неправилно маркиран текст; дополнување на текст со празнини; пронаоѓање и исправка на грешки во текст и слично.

Со примена на лексичко-семантички вежби кај учениците се создава навика да промислуваат и бараат адекватен језичен израз за она што сакаат да го искажат (во зависност од комуникативната ситуација) и се зголемува фондот на такви изрази во нивниот речник. Погодни можат да бидат следните лексичко-семантички

вежби: дополнување на реченици со хомоними; пронаоѓање на соодветен синоним; ланец од антоними; одредување на значењето на метафората и метонимијата во текст.

Едно од најважните програмски барања на јазичната култура е богатење на речникот на учениците. Затоа особено е важно на систематичен начин да им се пристапи на обработката на темите кои се однесуваат на лексичкиот систем на македонскиот јазик. Не е нужно секој лексички однос до детали да им се објасни на учениците, но важно е секогаш да се има на ум сложеноста и повеќедимензионалноста на одредени лексички појави за кои се зборува, како на учениците би им се претставил проблемот или дел од проблемот представил во склад со нивната возраст и со можностите.

Задолжително е да се изработат две школски писмени задачи.

III. СЛЕДЕЊЕ И ВРЕДНУВАЊЕ НА НАСТАВАТА И УЧЕЊЕТО

Во севкупното планирање на содржините на предметот македонски јазик со елементи на национална култура треба да се вклучуваат и планирања кои се поврзани со вреднување на постигањата на учениците за време на реализацијата на програмата на наставата и учењето и на крај од определени образовни периоди. Тоа подразбира дека вреднувањето треба да биде дел од дневните, месечните и глобалните планирања. Следењето и вреднувањето на резултатите на напредувањето на ученикот е во функција на постигнувањето на исходите, а започнува со иницијална проценка на нивото на кое се наоѓа ученикот во однос на тоа ќе се проценува неговиот понатомошен тека на напредувањето.

Дијагностичкото проверување на почетокот на годината има за цел да се спознае состојбата поради квалитетно планирање и реализација на програмата. Дијагностичкото проверување може да се спроведе на различни начини: дијагностички тестови, со усни прашања подготвени од наставникот, со усни прашања подготвени од учениците, со пишување на кратки состави и сл. На овој начин се добива слика за предзнаењата на учениците.

Во текот на наставата се препорачува формативно следење кое ќе овозможи формирање на објективни описи како повратна информација за постигањата на ученикот во определен временски период.

Секоја активност е добра можност за проценка на напредувањето и давање на повратни информации. Секој наставен час и секоја активност на ученикот е можност за формативно оценување, односно регистрирање на напредокот на ученикот и упатување за понатамошните активности поради напредување.

Формативното вреднување е составен дел на современиот пристап на наставата и подразбира проценка на знаењата, вештините, ставовите и однесувањето, како и развивање на соодветни компетенции во текот на наставата и учењето. Формативното мерење подразбира прибирање на податоци за постигањата на ученикот и изработка и водење на портфолио на ученикот (регистар за секој ученик, мапа на напредување), што подразбира:

собирање и бележење на показатели (активности на ученикот, непосредна комуникација, реализација на задачи, домашни задачи, писмени вежби, презентации, детски творби, искази, опишувања, раскажувања, прераскажувања и сл.) за секој ученик посебно;

однапред подготвени евалвациони листи за секој ученик, кои се пополнуваат по конкретна активност или студии на случај, при што наставникот ја бележи фактичката состојба;

инструменти кои се однесуваат на секое програмско подрачје поединечно и во кои наставникот внесува податоци за постигањата на ученикот во однос на сите развојни аспекти (интелектуалните, емоционалните и психомоторичките) кои се поттикнуваат со програмата и насочени се кон проверката на остварените исходи.

Проверувањето на знаењето треба да се реализира со разни постапки и форми: усно, преку говорни, писмени, стилски вежби, сликовно-писмени вежби, вежби со подвлекување, заокружување; домашни задачи, истражувачки задачи, практично преку презентација и сл.

Врз основа на сите податоци добиени со следењето на постигањата и формативното оценување, наставникот ја опишува развојната состојба за секој ученик одделно, во рамките на секое програмско подрачје, а на крајот на првото и второто полугодие со сумативно вреднување, со описна проценка.

Портфолиото на ученикот, со прочистени и селектирани податоци, продолжува да се води во наредното одделение.

Портфолиото треба, во текот на целата година, да им биде достапно на родителите за да можат да ги следат напредувањата и постигањата на своите деца.

Работата на секој наставник се состои од планирање, реализирање, следење и вреднување. Освен постигањата на ученикот, важно е наставникот континуирано да ги следи и вреднува процесот на наставата и учењето, себе си и сопствената работа. Сè што ќе се покаже како добро и корисно, наставник и понатаму ќе го користи во својата наставна пракса; сè што ќе се покаже као недоволно ефикасно и ефективно, би требало да се унапреди.

6. РОМСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Nav predmetosko	RROMANI ČHIB E KOTORENCA PALE NACIONALNO KULTURA		
Res	Res sikavimasko ande predmeto <i>Rromani čhib e kotorencia pale nacinalno kultura</i> si te pindžaras thaj zuravas džanglipe pale rromani čhib, lilaripe thaj e kultura rromengi, sar vi te barjaras džanglipe čhibako ande averčhande trajoske kotora, sar vi barjaripe gindosko pale nacionalno identiteto, sar amarengo khajda vi aver manušengo save trajin paša amende.		
Klaso	Oxtoto		
Beršesko fondo sikavimasko	72 časurja		

ISHODO SIKAVIMSKO	KOTOR/E TEMA		SAINČARIPE
Kana del pes gata e tema/kotor sikljarno džanela te:			
– Šaj te keren svato ande 1. thaj 3. lingo, sar si ramosardo ando programo; – Džanen te losaren kotora andar o lil; – Džanen te keren svato aver manušenca, jakha ande jakha, numaj prikal o telefono sar kerel pes orta svato; – Šaj te mothon e paramiča savi si čhutini ande futuro; – Šaj te mothon e paramiča kana des len but pučipa pe save musaj te mothon e paramiča.	ČHIBAKI KULTURA	VORBA	E vežbe katar vakeripe Vorba – vorba varekasa; Vakeripe so sas khajda te phenen po rindo sar si čhutine pinte; Vakeripe sar sas khajda te avel so majbut pučipa; Vakeripe šejengo (sar xačarde e paramiča); Vakeripe sar e vežba. Vakeripe katar e džuvdimata thaj o trujalipe. Sikamnengo gindo pale kova so drabarde; Kana nakhaven trubun te len alavari; Vakeripe angle amala; Vakerimaske vežbe, sa jekh sikljope andar o lil drabarimasko thaj lil ramosarimako.

– Lel sama so aver keren svato, thaj či činavel len ando svato; – Ašunel, xačarel thaj phenel so xačarda; – Xačarel krlesa xarno drabaripe džanlipasko ramo; – Xačarel interpretativno drabaripe ande lilaripe.		E recepcia	Orta numaj aver khelimata. E recepcia vakerimaski. E recepcia kana krlesa drabaren paramiča. Vakerimasko res. Khlemata save zuraven ašundipe. E interpretacia džanglipaski. E interpretacia lilaripaski.
– Šaj te mothon e paramiča thaj šaj te ramon la; – Orta lekharan sar ramol ande standardno lekharipe.		Ramosaripe	Nakhaven e alavaresa. Lekharimasko vežbe. Drabaripe kova so ramosarde angle amala. Ramon e paramiča ande futuro, kamavas te avav/ovav...; Ramon e paramiča sar ramol pes ande Lil lekharimasko.
– Pindžaren lilaripake kotora; – Džanen te ande gilja dikhen e strofa, stiho, thaj e rima; – Šaj te dikhen ververipe maškar tradiciako thaj artistikano lilaripe; – Šaj te pindžaren fundo giljako, paramičako; – Džanen te dikhen ande paramičaki vrijama, than, thaj so kerel pes ande paramiča; – Šaj te dikhen vervripe maškar e manuša ande paramiča; – Pindžaren e kompozicia ande drama (čino, scena, dikhipe); – Dikhen ververipe maškar e balada thaj e romansa, thaj šaj te mothol so si jekh, a so aver; – Šaj te pindžaren e stilske figure ande lirsko – epikane gilja; – Šaj te pindžaren o motivo ande lirske gilja; – Šaj te mothon so si bučako res ande paramiča thaj te mothon so sas ande paramiča; – Dikhen ververipe maškar tradiciako thaj artistikani paramiča; – Šaj te pindžaren sar anel e artistikani paramiča.	LILARIPE		Školaki lektira – Losaripe 1. A. Krasniči: Antologija romske poezije. 2. A. Krasniči: Indijske bajke-Indijake paramiča. 3. Tradicijake rromane gilja. 4. Kotor andar dramsko lil. Lila: Lil drabarimasko pale oxtoto klaso; E gramatika pale rromani čhib thaj orta lekharipe; Bučarno lil. E lirika Rromane balade Bila, Rina. E stilske figure hiperbola, kontrasto, alegorja. Kotor ande rromani lirika: (lirske gilja, kamavipaske, abjavimaske, pjerjavimsake gilja, džamnbaske, dromarimasko gilja). E proza Lilvarno, naratoro. – Motivo, fabula, toko bučako; Tradiciaki thaj artistikani paramiča. E drama Lilaripake alava Čino, dikhipe, e scena.
– Džanen te ververkeren tematske katar atematske kernavna; – Džanen te ande svato čhon irimaske kernavna; – Šaj te dikhen so si avrčhande maškar refleksne thaj aver kernavna; – Orta džanen te pindžaren kernavnengi vrijama; – Orta džanen te lekharan.	E GRAMATIKA		Lila: R. Đurić, <i>Standardizacija romskog jezika</i> , Kali Sara, Sarajevo 2012. R. Đurić, <i>Parvips romskog jezika</i> , Visoka škola strukovnih studija za vaspitače, Vršac 2011. Đindirja, kidimasko đindirja. Tematske thaj atematske kernavna. Irimaske kernavna. Kernavnengi vrijama. Kotor prezentoske. Orta vakeripe, kotora alavenge thaj vakerora, intonacija krleski.

Importantne alava: lirsko gili, paramiča, kernavnengi vrijama, irimaske kernavna.
 E korelacia: bašalimaski kultura, pinturaki kultura.

I. SAINČARIPE PROGRAMOSKO

Kana sikljona čhavorenca o predmeto *Rromani čhib e kotorenca pale nacionalno kultura* trubun te len sama pe fundoske pedagogikane gindurja kaj si o sikamno ande sikavimasko centro, godolastar sikljarno trubul te pindžarel thaj te dikhel so šaj te sikljol o čhavorro thaj te khajda arakhel o metodo sar trubul te sikljol lesa, thaj te šaj so majbut sikljol neve sikavimaske kotora.

Ande sikavipe trubul te so majlače prezentuili lilaripa save sikamne bi pharimasa sičona. Gadava trubula lenge pale majdur sikljope, te barjaren o džanglipe pale rromani čhib thaj e kultura.

Paše fundoske metode, ande sikavipe trubun te avel tumen vi:

- e metoda drabarimaski
- e metoda vorbaki – vorbaki metoda
- e metoda haljarimaski (monološko metoda)
- e metoda praktikane bučako – naučno-rodipaski metoda andar e

čhibake kotora, e dijalektologija, prozodija, rromane dijalekturja, kidi-
 pe averčhande tradicijake lilaripasa, buti neve tehnologijasa.

Trubun te ande buti čhavorenca si tumen averčhande kotora bučake sar kaj si: buti jekhe čhavoresa, buti duje čhavorenca, buti ketane čhavorenca – sikljope trujal averčhande khelimata sar kaj si e kvizurja, mothovipa andar o muj thaj aver sar te alava save but drom phenen pes sikljon. Pučipa thaj boldo svato – pučipe khajda te vazden o krlo. E vežbe – pučas, das boldo svato kaj naj vareso numaj te si vareso, ande xarni thaj lungo forma, e intonacia pučimaski thaj boldo

alav e intonacijasa. Vakeripe – pale kova so sas amenge, so ašundam, dikhlam. Mothovipe – pale trujalipe thaj e manuša (kon, so, kana, sar, kaj), mothovipe pherde alavenca. Dijalogo – maškar sikamne pale vareso so džanen, so sas lenge ketane.

Vakeripe – xarne paramiča, e basne, kova so xačarde. Fundosko svato pale rromane garadine alava, dilabipe gilengo. E konstrukcija pale vorbaki komunikacija. Len sama te orta mothon e grafemenge krla, alava, e intonacija rindo alavengo, aver alava save si čhutine ande rromani čhib. Barjaripe alavengo, alava pale manuša thaj šeja ande prezento, perfekto thaj futuro. Sikavipe rromane čhibako e kotorenca pale nacionalno kultura del fundoske džanglipa andar e čhib, lilaripe thaj nacinalno kultura. Ko sikamno trubus te džungadon kamipe te drabaren, ramon, kiden rromane alava, te pindžaren, sikljon thaj afirmišin rromani kultura, tradicia thaj rromano trajo. Sikljope si lačhardo khajda te pindžaren, len sama, thaj te afirmišin rromani kultura, sikljon stana-
 dardno rromani čhib te keren svato thaj te ramon, te barjaren rromani čhib thaj rromano alavari, te pindžaren sikamnes e rromane tradicijasa thaj historijasa.

II. PLANO PALE SIKLJOPE

Plano sikavimasko boldino si po ishodo. Sikljope si pe than so sikljol pes, boldino po ishodo sikljavimasko savo mothol amenge so e čhavorra sikljona po agor školako. Godolastar avela ando maškar sikljavimasko o sikamno, a na kova so sikljol. E sikljarne korkoro, nu-

maj vi sikamnenca losarena kova so sikljona, a so si ramosardo ando plano, numaj kova so džanen majlače, so kerde majbut drom, sar sikljona čhavorenca, andar soske lila lenge sikamne po agor školako avena dži ke ishodurja. E sikamne rodna thaj sikljona neve džanglipa. Godova metodo del šaipe te sikljope avel so majlače čhavorenge.

Neve vinajipake – sikavimaske procesurja pindžarde si pe godova kaj si bolde ko sikamno. Kana keras o plano sikavimasko šaj te avel men lačo ishodo. Lačhipe savo si men katar ishodurja ande fundosko sikavipe si majbut, dikhas so den sikamnenge thaj sikljarnenge. E sikamne ažutin te hačaren so kamel pes lender, sikljol pes kova so si importantno taj den šaipe (korkoro) dikhipe kazom sikljile. Den lenge sa kova so trubun te džanen po agor ande tema, predmeto, klaso vi po agor fundoske školako. E ishodurja sikavimaske šaj te ločaren sikamnenge ramosarimaske thaj vorbake egzamurja. Šaj te aven fundo pale losaripe sainčarimako, a so sikljarnenge del tromalipe te sikljon e čhavoren andar e lila save kamen, thaj te den len tromalipe te korkoro arakhen neve sikavipa. Lače ramosarde e ishodurja den šaipe te so majloke losaren sikavimaski strategija thaj e metoda savenca šaj te so majloke keren didaktičko – metodikano processo sikavimasko. Paše godova, e ishodurja sikavimaske save si lačharde khajda te sikljon, e ishodurja šaj te aven vi egzamurja sar e sikamne sikljile.

III. DIDAKTIKANO – METODIKANE ALAVA

ČHIBAKI KULTURA

Sainčarel: vorba, e recepcia thaj o drabaripe.

Kava sikljope čhavorra sikljon ande aver kotora andar predmeto rromani čhib pale navionalno kultura rromengi sar vi andar ever predmeturja. Averčhande sikljavimasa šaj te avel len fundo (sar kaj si pinta, vakerora, vakeripe), numaj vi averčhande kotora sar kaj si: čhibako, stilsko, gramatikano a sa te barjaren vorba. Ande vuče školake nive-lurja vorba, drbaripe thaj ramosaripe avela majlače.

Vorba

Sainčaripe vorbako si ande funkcija te barjarel čhibaki kultura, komunikacija pe vorbako thaj ramosarimasko niveli. Kale kotora si čhutine ande sa sikavimaske kotora. Majanglal trubun te čhavorenca keren vakermiaske vežbe, a thoska ramosarimake.

Trubun te len sama te sikamnenge den vežbe save si pale oxtoto klaso. Kova so trubun te keren sikamnenca kana si puči-pe pale vorba si: paramiča pale kova so sas, so dikhle, so kamen. E teme save šaj te den sikamnenge si: familija, autobiografsko paramiča, dosturja, xabe, phiradipe, mungro amal – mungri amalni, bučarimasko des sikamnengo, tromali vrijama, džanglipe, lil. TV thaj o radio, dromaripe, arakhas o tujalipe – džuvdimata thaj čarja, vrijama, beršeske kotora, dejaki čhib, importantne rromane đesa, pindžarde rromane lilvarne, čhav-rikane lila, sporto, e planeta Phu, kontinenturja, kotora phuvjake, tikne dramske kotora, radionice pale vorbako zuravi-pe, stripo.

Katar o sikamno ažučaras te šaj korkoro te vakerel pe nesavi tema, sar vi te kerel alava katar dino alav. Trubun te džanen te mothon piro gindo pale kova so drabarde (so si lenge škar so naj, sostar) te phenen kon ramosarda lil, kon si angluno ande paramiča, sosoko si manuš thaj aver. Trubun te džanen te najisaren thaj te rudisaren pale ažutipe.

Trubun te barjaren piro alavari kana drabarena o rromano alaviri. Barjaripe alavengo šaj te buljaren khajda kaj ramosarena o rebuso, khelena pes alavenca. Trubun te ramon piro alavari ande savo avena ramosarde bipindžarde alava.

E recepcia (ašundipe vakerimasko)

Ašundipe aver manušen ande vorba si but importantno ande komunikacija. Zuravas e sikamnen te kana keren svato ašunen so aver mothon, a na te čhinen o svato. Ande konteksto sikavimasko (kana motholpes lenge sar trubun te keren) sikamne trubun te ašunen so aver mothon, a pale godova phenen so si len te bolden svato.

Vi kana khelenpe čhavorra barjaren šaipe te ašunen aver ande vakeripe, sar vi ande interpretacija džanlgimaski khajda vi ande lilaripe. Trubun te sikljon te ašunen aver manušen ande vakeripe vi kana orta keren svato sikljarnenca thaj vi amalenca.

Losaripe andar barvalo čhibako korpuso naštik te avel bi sajekh-tnako barvalipe alavengo. Godolastar ande školaki lektira dikhas e stil-ske figure, čhibake khelimata, neve alava thaj aver.

Lilaripe

Lilaripe si ande sikavipe artistikano thaj barelilaripasko kotor.

Ande sikavipe si majanglal čhutino artistikano, hačarimasko kotor. Kava si čhutino resesa te so majlače sikamne sikljon te drabaren, hačaren kova so si ramosardo, thaj aver so si ramosardo ando programo. Či trubus te bistras kaj si niveli barjarimasko, gindosko, emocionalno sar vi niveli ande lingvistikano barjaripe savo šaj te zuravel e percepcija pale lilaripe. Lilaripe šaj pire škarimasa te barjarel thaj zuravel čhav-orrengo gindo, čhib, kulturake kotora, hačaripe pale lilaripe thaj aver.

Lilaripake kotora si fundoske katar kova so kerel pes ande lila-ripe, vrijama, manuša thaj kova so keren ande jekh lilvarno kotor. But si importantno te sikljarno sikljol e čhavoren sar trubun te drabaren. Kana losarena lil pale drabaripe, trubun te len sama pe:

- Psihološko kriterijumo (lil savo šaj te drabaren čhavorenge ande oxtoto klaso);

- Estetsko kriterijumo (artistikano škaripe);

- Etičko kriterijumo (e afirmacija lileski savi či nakhel beršenca);

- Nacionalno kriterijumo (pakipe te losaren rromano lilaripe)

- Gnoseološko kriterijumo (kazom šaj te lilaripe avel o fundo pale džanglipe čhibako thaj lilaripako). E sikamne pindžaren pes e nacionalno kulturasa trujal o lilaripe, čhib, thaj e čhibaki kultura thaj trujal aver kotora save si phangle pale tradicija thaj historija rromengi.

E sikamne pindžaren pes e nacionalno kulturasa trujal o lilaripe, čhib, thaj e čhibaki kultura thaj trujal aver kotora save si phangle pale tradicija thaj historija rromengi. Kotora andar lilaripe šaj te sikljon ande jekh školako berš andar o lil pale lilaripe numaj školaki lektira. Sa gadava, šaj te losarel o sikamno sar gindil kaj trubul te sikljon e čhav-orra sar ramol ando plano.

E gramatika

Kotor pale gramatika sainčarel đindurja, tematske thaj atematske kernavna, irimaske kernavna,

kernavnengi vrijama, kotora prezentoske, orta vakeripe, kotora alavenge thaj vakerora, intonacija krleski.

IV. AŽUTIPE THAJ MOLIPE SIKAVIMASKO

Molipe sikavimasko thaj džanglipe sikljavnengo musaj te avel sar kaj si ramosardo ande *Pravilniko pale molipe sikljarnengo ande fundosko sikavipe thaj vinajipe*. Zuravi-pe sikljarnengo ande sikljope trubul te dikhel pes sar sas po teljaripe džanlipasko. Sikavno kana sikljol e čhavoren sa jekh trubul te phenel kazom e čhavorra džanen. Lesko gin-do trubul te čhavorenge avel motivcija te so majlače sikljon. Trubun te den molipe pale sikljope, thaj te mothon sar sikljile, numaj si but impor-tantno te čhavorra sikljon te korkoro šaj te dikhen kazom sikljile.

7. РУМУНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Denumirea disciplinei:

Scopul

Clasa

Fondul anual de ore

LIMBA ROMÂNĂ CU ELEMENTE ALE CULTURII NAȚIONALE

Scopul predării și învățării *Limbei române cu elemente ale culturii naționale* este ca elevul, prin însușirea cunoștințelor funcționale despre sistemul lingvistic și despre patrimoniul cultural să-și dezvolte strategia de învățare a limbii române, să-și formeze capacitatea elementară de comunicare scrisă și orală și să aibă o atitudine pozitivă față de alte limbi și culturi, precum și față de propria lui limbă și patrimoniul cultural.

A VIII-a

68 de ore

FINALITĂȚI După terminarea clasei elevul va fi capabil să:	FUNCȚII COMUNICATIVE	ACTIVITĂȚI LINGVISTICE
– să înțeleagă semnificația generală și informațiile principale din textele obișnuite referitoare la prezentarea și cererea/oferirea informațiilor cu caracter personal; – să solicite, să comunice, să transmită informații cu caracter personal sau informații despre sine și despre alții; – să se prezinte pe sine, familia și prietenii prin mijloace lingvistice simple;	SALUTAREA ȘI PREZENTAREA PROPRIE ȘI A ALTORA ȘI CEREREA/ OFERIREA INFORMAȚIILOR DE BAZĂ DESPRE SINE ȘI DESPRE ALȚII	Audierea și citirea textelor mai simple legate de salutare și prezentare (dialoguri, texte narative, formulare etc.); reacția la impulsurile orale sau scrise ale interlocutorilor (profesorilor, colegilor etc.) inițierea și lărgirea comunicării; oferirea informațiilor orale și scrise despre sine și căutarea și oferirea informațiilor despre alte persoane (informații personale, activități private și școlare, roluri sociale etc.).
– să facă schimb de informații legate de descrierea ființelor, obiectelor, locurilor, întâmplărilor, acțiunilor, stărilor și evenimentelor; – să descrie și să compare ființe, obiecte, locuri, fenomene, acțiuni, stări și evenimente folosind mijloace de limbă simple	DESCRIEREA FIINȚELOR, OBIECTELOR, LOCURILOR, FENOMENELOR, ACȚIUNILOR, STĂRILOR ȘI ÎNTÂMLĂRILOR	Audierea și citirea unor texte mai simple care se referă la descrierea ființelor, obiectelor, locurilor, fenomenelor, acțiunilor, stărilor și întâmplărilor; descrierea/compararea orală și scrisă a ființelor, obiectelor, fenomenelor și locurilor, din aspectul practic și aspectul fictiv.
– să înțeleagă sugestii, sfaturi, cereri și invitații mai simple la activități comune și să răspundă la acestea cu argumentări corespunzătoare; – să adreseze sugestii, sfaturi și invitații la activități comune folosind modele de comunicare adecvate situației; – să solicite și ofere informații mai detaliate cu privire la propuneri, sfaturi și apeluri la activități comune;	EXPRIMAREA UNEI PROPUNERI SAU A UNUI SFAT, INVITAȚIE DE PARTICIPARE LA O ACTIVITATE COMUNĂ ȘI REACȚIONAREA LA ACEASTA	Audierea și citirea textelor simple care conțin sfaturi și sugestii. Negocieri orale și scrise cu privire la unele propuneri de participare la activități comune; scrierea invitațiilor pentru aniversare/petrecere sau a e-mailurilor/SMS-urilor prin care este stabilită o activitate comună; acceptarea sugestiilor și sfaturilor, exprimând în același timp reacții emoționale (bucurie, emoționare etc.)
– să înțeleagă cererile și solicitările referitoare la nevoi și interese; – să comunice informații, cereri și solicitări care se referă la nevoi și interese; – să înțeleagă cererile și solicitările obișnuite și să răspundă la ele; – să înțeleagă și să răspundă în mod corespunzător la felicitări, recunoștințe și scuze; – să trimită felicitări, recunoștințe și scuze folosind modele de comunicare adecvate situației;	EXPRIMAREA CERERII, INFORMAȚIE, SCUZEI, FELICITĂRII ȘI RECUNOȘTINȚEI	Audierea și citirea enunțurilor simple prin care se felicită, solicită/ofere ajutor, serviciu, informație sau se cer scuze, se exprimă mulțumiri. Felicitarea orală și scrisă, cererea și oferirea de informații, adresarea cererii pentru ajutor/serviciu și reacționarea la aceasta, exprimarea scuzelor și a recunoștinței.
– să înțeleagă și urmeze instrucțiuni mai simple privind situațiile comune din viața de zi cu zi; – să ofere instrucțiuni mai simple despre situațiile comune din viața de zi cu zi;	ÎNȚELEGEREA ȘI OFERIREA INSTRUCȚIUNILOR	Audierea și citirea textelor care conțin instrucțiuni mai simple cu sprijin vizual și fără el. Oferirea instrucțiunilor orale și scrise.
– să înțeleagă texte mai simple care descriu acțiunile și situațiile din prezent; – să înțeleagă texte mai simple care descriu capacități și abilități din prezent; – să facă schimb de informații individuale și/sau o serie de informații referitoare la acțiuni în prezent – să facă schimb de informații individuale și/sau o serie de informații referitoare la acțiuni în prezent; – să descrie acțiuni, capacități și abilități folosind un șir de enunțuri; – să înțeleagă texte mai simple în care sunt descrise experiențe, evenimente și abilități în trecut; – să facă schimb de informații individuale și/sau o serie de informații despre experiențe, evenimente și capacități în trecut; – să descrie într-un șir de enunțuri scurte, experiențe și evenimente din trecut; – să descrie experiențe, evenimente și abilități din trecut și face legătura unor enunțuri mai scurte cu un întreg semnificativ;	DESCRIEREA ACȚIUNILOR ÎN PREZENT DESCRIEREA ACȚIUNILOR ÎN TRECV DESCRIEREA ACȚIUNILOR VIITOARE (A PLANURILOR, INTENȚIILOR, PREVEDERILOR	Audierea și citirea textelor care conțin descrieri și instrucțiuni cu privire la evenimente/activități; oral și în scris, descriind activități, acțiuni și abilități în prezent. Audierea și citirea descrierilor și schimbul oral și în scris a enunțurilor legate de evenimente/activități și capacități în trecut; descrierea orală și scrisă a evenimentelor/activităților din trecut; alcătuirea și prezentarea proiectelor despre evenimente istorice, personalități . Ascultarea și citirea de texte mai simple cu privire la decizii, planuri, intenții și prevederile; consultarea orală și scrisă/raportarea deciziilor, planurilor, intențiilor și prevederilor.
– să înțeleagă semnificația generală și informațiile principale din textele referitoare la decizii, promisiuni, planuri, intenții și prevederi în viitor; – să facă schimb de declarații cu privire la promisiuni, decizii, planuri, intenții și prevederi în viitor; – să comunice planurile, intențiile și proiectele; – să înțeleagă enunțuri simple referitoare la decizii, promisiuni, planuri, intenții și prevederi și să reacționeze la ele; – să facă schimb de informații referitoare la dorințe, interese, necesități, simțuri și sentimente;	EXPRIMAREA DORINȚELOR, INTERESELOR, NECESITĂȚILOR, SIMȚURILOR ȘI SENTIMENTELOR	Audierea și citirea enunțurilor în legătură cu dorințele, interesele, necesitățile, simțurile și sentimentele. Înțelegerea orală și scrisă cu privire la satisfacerea dorințelor și necesităților, propunerea soluțiilor cu privire la simțuri și necesități; exprimarea orală și scrisă a sentimentelor și reacționarea la sentimentele altora.
– să exprime și explice dorințele, interesele, necesitățile, simțurile și sentimentele; – să înțeleagă întrebări mai simple legate de orientarea/poziția obiectelor și ființelor în spațiu și direcția mișcării și să răspundă la ele; – să ceară și să înțeleagă informațiile despre orientarea/poziția obiectelor și ființelor în spațiu și în direcția mișcării; să înțeleagă interzicerile mai simple, regulile de comportament, obligațiile proprii și ale altora și să reacționeze la ele;	EXPRIMAREA RAPORTURILOR ÎN SPAȚIU ȘI INDICAȚIILOR CU PRIVIRE LA ORIENTAREA ÎN SPAȚIU EXPRIMAREA APROBĂRII, INTERZICERII, A REGULILOR DE COMPORTAMENT ȘI A OBLIGAȚIILOR	Audierea și citirea textelor simple cu privire la mișcarea și orientarea în spațiu și a raporturilor spațiale mai specifice. Schimbul oral și scris de informații privind mișcarea orientarea în spațiu și raporturile spațiale; descrierea orală și scrisă a direcției de mișcare și a raporturile spațiale. Audierea și citirea enunțurilor simple privind interzicerile, regulile de comportament și obligațiilor. Punerea întrebărilor privind interzicerile, regulile de comportament și obligațiile și răspunsul la acestea; comunicarea orală și scrisă a interzicerilor, a regulilor de comportament și a obligațiilor.

– să facă schimb de informații mai simple referitoare la interzi- ceri, avertizări, regulile de comportament și obligații;		
– să înțeleagă expresii mai simple referitoare la posedare și apartenență; – să formuleze enunțuri mai simple referitoare la posedare și apartenență	EXPRIAREA APARTENENȚEI ȘI POSEDĂRII	Ascultarea și citirea textelor mai simple cu enunțuri în care se spune ce are/nu are cineva, sau cui aparține ceva; punerea întrebărilor despre apartenere și răspunsul la ele.
– să înțeleagă enunțuri mai simple care se referă la exprimarea mulțumirii și nemulțumirii – să exprime mulțumirea și nemulțumirea și să dea explicații simple; – să înțeleagă enunțuri mai simple prin care se cere o opinie și să reacționeze; – să exprime opinia, acordul/dezacordul și să dea explicații scurte; – să înțeleagă noțiuni mai simple cu privire la cantitate, dimen- siune și preț; – să facă schimb de informații cu privire la cantitate, dimensiuni și prețuri	EXPRIAREA MULȚUMIRII/ NEMULȚUMIRII	Audierea și citirea textelor mai simple care se referă la exprimarea mulțu- mirii/nemulțumirii. Expriarea orală și scrisă a mulțumirii/nemulțumirii.
	EXPRIAREA OPINIILOR	Audierea și citirea textelor mai simple cu privire la cererea opiniilor și expriarea acordului/dezacordului. Cererea orală și scrisă a opiniilor și expriarea acordului și dezacordului.
	EXPRIAREA CANTITĂȚII, DIMENSIUNII ȘI A PREȚURILOR	Audierea și citirea textelor mai simple în care se exprimă cantitatea, dimensiunea și prețul, schimbul de informații privind cantitatea, dimen- siunile și prețurile, oral și în scris.

**DOMENIILE TEMATICE PENTRU ÎNVĂȚAREA LIMBII ROMÂNE CU ELEMENTE ALE CULTURII NAȚIONALE PENTRU
ȘCOALA ELEMENTARĂ – CICLUL AL DOILEA**

Observații: Domeniile tematice se întrepătrund și sunt aceleași în toate cele patru clase ale celui de-al doilea ciclu de instrucție și educație
elementară – în clasă următoare se actualizează, iar apoi se lărgeste fondul de cunoștințe din limbă, obișnuințe și abilități, precum și contextele
extralingvistice referitoare la o temă concretă. Profesorii abordează temele în funcție interesele elevilor, necesitățile lor și metodele moderne de
însușire a limbii.

1. Identitatea personală
2. Familia și mediul social înconjurător (prieteni, vecini, profesori etc.)
3. Caracteristicile geografice
4. Serbia – patria mea
5. Locuința – forme, obișnuințe (obiceiuri)
6. Lumea vie – natura, animalele de companie, protecția mediului de viață, conștiința ecologică
7. Istoria, experiența în timp și perceperea timpului (trecut – prezent – viitor)
8. Școala și viața școlară, sistemul școlar, instruirea și educația
9. Viața profesională (profesia de viitor), planurile legate de viitoarea profesie
10. Tinerii – copiii și tineretul
11. Ciclul vieții
12. Sănătatea, igiena, prevenirea bolilor, tratamentul
13. Emoțiile, dragostea față de partener și relațiile între oameni
14. Transportul și mijloacele de transport
15. Clima și condițiile meteorologice
16. Știința și cercetările
17. Arta (în special literatura modernă pentru copii, muzica contemporană, arta vizuală, dramatică)
18. Principiile etice ; atitudinile, stereotipurile, prejudecățile, toleranța și empatia, grija față de alții
19. Obiceiurile și tradiția, folclorul, aniversările (zilele de naștere, sărbătorile)
20. Timpul liber – distracția, divertismentul, hobby-urile
21. Alimentația și obișnuințele gastronomice
22. Călătoriile
23. Moda și îmbrăcămintea
24. Sportul
25. Comunicarea verbală și nonverbală, convențiile comportamentului și manipulările
26. Mediile, mass-media, Internetul și rețelele sociale
27. Viața în străinătate, contactele cu străinii, xenofobia.

LIMBA ROMÂNĂ

Funcția comunicativă	Conținuturile de limbă
SALUTAREA ȘI PREZENTAREA PROPRIE ȘI A ALTORA ȘI CEREREA/OFERIREA INFORMAȚIILOR DE BAZĂ DESPRE SINE ȘI DESPRE ALȚII	<i>Bună ziua! Salut! Cum ești/sunteți?Bine, mulțumesc. Îl cunoști pe Mihai? El este de la București. Vi-l prezint pe domnul Ungureanu. Eu v-o prezint pe Valeria, ea este prietena mea cea mai bună.Eu sunt George, îmi face plăcere. Unde ești născut/ă? Eu sunt născut/ă la Timișoara. Unde locuiești/locuieți? Eu trăiesc la sat/țară cu părinții mei. În decursul săptămânii (de luni până vineri), eu locuiesc la cămin, deoarece locuiesc foarte departe de școală/liceu.De weekend mă întorc acasă. Tu ai frați sau surori. Eu am un frate de geamănă. El este fratele meu mai mare, este născut cu trei minute înaintea mea. El se numește Paul. În această fotografie este bunicul tău, nu-i așa?Da acesta este bunicul meu, eu am primit nume după el. El are 73 de ani.Din păcate bunica mea a decedat. Băiatul blond, cu ochi verzi și cu anorac albastru se numește Marin.El se ocupă/interesează cu/de muzica.Cine este fetița de lângă el? Este sora lui Elena. Ea este foarte drăguță. Eu și Petrică locuim pe aceeași stradă, dar nu suntem în aceeași clasă.Noi ne întâlnim des în fața școlii.</i> Prezentul verbelor frecvente.Timpul trecut al verbelor. Pronumele interogativ-relativ. Adjectivele calificative: genul, numărulși locul. Adverbele: de loc, de timp și de mod. Prepozițiile, ca elemente de legătură.

	Conținuturi (inter)culturale: reguli de comunicare politicoasă; prenumele, numele și poreclele; rudele și relațiile de rudenie; adresa; prezentarea formală și neformală; gradele de rudenie și relațiile între rude.
DESCRIEREA FIINȚELOR, OBIECTELOR, LOCURILOR, FENOMENELOR, ACȚIUNILOR, STĂRIILOR ȘI ÎNTÂMLĂRIILOR	<i>Marinel este băiatul cel mai înalt din clasa mea. El joacă/antrenează baschet. Îl văd în fiecare zi la terenul de sport.</i> <i>Sora mea nu seamănă cu mine. Ea nu se duce aproape niciunde. Ea este foarte timidă. Eu seamăn cu mama mea. Sunt curios ca și ea. Ea este medic/doctořiță. El este măcelar.</i>
DESCRIEREA FIINȚELOR, OBIECTELOR, LOCURILOR, FENOMENELOR, ACȚIUNILOR, STĂRIILOR ȘI ÎNTÂMLĂRIILOR	<i>Ce carte este pe biroul tău? Este o carte de limba română, pe care mi-a împrumutat-o Sofia.</i> <i>D-voastră vă uitați într-o revistă? Eu nu găsesc nimic interesant în această revistă.</i> <i>Celularul tău (telefonul portabil) este foarte bun. Datorită modului său automat, face fotografii frumoase, ușor și rapid. Acesta este cel mai bun, dar este și foarte scump.</i> <i>Descrierea sporturilor (fotbal, volei baschet, gimnastică etc.)</i> <i>Descrierea localității în care trăiești, orașului principal. Descrierea unei întâmplări.</i> Prezentul verbelor reflexive. Elementele de negație. Pronumele nehotărât și negativ. Pronumele demonstrativ. Adjectivul – gradele de comparație. Conținuturi (inter)culturale: caracteristicile țării noastre și a țărilor în care se vorbește limba română (obiective importante, caracteristici geografice etc.)
EXPRIMAREA UNEI PROPUNERI SAU A UNUI SFAT, ADRESAREA INVITAȚIEI DE PARTICIPARE LA O ACTIVITATE COMUNĂ ȘI REACȚIONAREA LA ACEASTA	<i>Examenul este foarte dificil/greu. te sfătuiesc să studiezi/înveți foarte serios. Trebuie să recapitułați în mod regulat./Trebuie să studiați sistematic.</i> <i>Dacă o doare dintele trebuie să se ducă la dentist/stomatolog.</i> <i>Poți să mergi la mine după școală, dacă ești liber. De acord! De ce nu! Bine, și vom juca jocuri video.</i> <i>Vino să vizionăm/urmărim meciul împreună, dacă îți termini temele. Desigur, îmi face plăcere.</i> <i>Vrei să încerci această rochie? Da, de ce nu! /Da, desigur!</i> <i>Am putea participa la o acțiune umanitară anul acesta. Este o idee bună!</i> <i>Îți corespunde/Ți-ar plăcea să mergi la film în această seară? Perfect! /Cu plăcere!</i> <i>Ești de acord să mergi la piscină? Da. Mergem!</i> <i>Ai răbdare! Nu vă fie frică!</i> <i>Îmi pare rău. Nu pot. Sunt ocupat/ă. Am o întâlnire. Nu am timp, trebuie să învăț.</i> Conjunctivul prezent. Prezentul verbelor frecvente. Imperativul. Conținuturi (inter)culturale: adresarea ocazională a propunerilor, sfaturilor și invitațiilor și reacționarea la propuneri, sfaturi și invitații.
EXPRIMAREA CERERII, INFORMAȚIEI, SCUZEI, FELICITĂRII ȘI RECUNOȘȚINȚEI	<i>Scuzați, puteți să repetați? Nu am înțeles.</i> <i>Bine, mulțumesc la revedere.</i> <i>Pot să mă retrag, vă rog.</i> <i>Mă voi interesa dacă Centrul de cultură este deschis în această după-masă. Aveți adresa Centrului?</i> <i>Puteți să-mi explicați cum să particip la acest concurs.</i> <i>Eu nu mă tezezesc pre de dimineață. Puteți să-mi telefonați/să mă sunați. Nu vă supărați!</i> <i>Felicitări! Sunt fericit pentru tine! Sunt mândru de tine. Felicitări!</i> Întrebarea prin intonație. Vorbirea indirectă. Imperativul. Semnele de punctuație. Conținuturi (inter)culturale: regulile comunicării politicoase, sărbătorile și evenimentele importante, felicitarea.
ÎNȚELEGEREA ȘI OFERIREA INSTRUCȚIUNILOR	<i>Jocuri didactice. Rezolvarea rebusurilor.</i> <i>Reflectați bine și răspundeți!</i> <i>Verificați răspunsurile vostre!</i> <i>Veți reasculta dialogul, dar nu veți deschide cărțile încă!</i> <i>Informații legate de diferite evenimente din orașul vostru.</i> <i>Orarul de plecare/sosire a transportului.</i> Infinitivul. Imperativul. Transformarea vorbirii directe în vorbire indirectă. Propoziția interogativă. Conținuturi (inter)culturale: regulile de comportament politicoase în conformitate cu gradul de formalitate și situație.
DESCRIEREA ACȚIUNILOR ÎN PREZENT	<i>Tu te duci la Belgrad? Nu, eu m-am întors de la Belgrad.</i> <i>Te duci la sat? Da în fiecare vară/vacanță de vară.</i> <i>Tata citește ziarul, iar mama pregătește micul dejun/prânzul</i> <i>În fiecare miercuri eu am ore de limba română. Eu învăț limba română de trei ani.</i> <i>După ora de limba română am antrenament la tenis.</i> <i>Organizarea unei aniversări. Lista cu invitați. Alcătuirea unei invitații.</i> <i>Pregătirea și aniversarea sărbătorilor de iarnă (Sf. Nicolaie, Ajunul, Crăciunul). Obiceiuri și tradiții legate de aceste sărbători.</i> Prezentul verbelor frecvente. Întrebări cu cuvinte interogative (ce, care, când) Adverbele de timp (acum, vreodată, mereu). Prezentul verbelor frecvente, inclusiv al celor reflexive. Conținuturi (inter)culturale: viața în familie; viața la școală – activități școlare și extrașcolare; vacanța și călătoriile.
DESCRIEREA ACȚIUNILOR ÎN TRECUT	<i>Am ajuns deja de trei zile.</i> <i>Eu nu am fost nicio dată la ei.</i> <i>Ieri a fost duminică și m-am trezit la ora 10.</i> <i>El este născut în Serbia/la Vârșei, dar a crescut în România/la Arad.</i> <i>Când părinții mei au fost copii, nu a existat calculator/computer.</i> Timpul trecut. Imperfectul. Prepoziția dezvoltată. Conjuncțiile. Conținuturi (inter)culturale: evenimente istorice, descoperiri epocale; personalități mai importante ale trecutului.

DESCRIEREA ACȚIUNILOR VIITOARE (A PLANURILOR, INTENȚIILOR, PREVEDERILOR)	<i>Când plecăm? El întreabă când plecăm. Plec în două zile. Noi vom finaliza proiectul în zece zile. În primul rând, voi expune planul prezentării mele; apoi voi vorbi despre câteva exemple interesante; în cele din urmă, voi propune o mică discuție. Dacă părinții mei mă vor lăsa, voi veni cu tine. Dacă mâine este timp cu soare, mergem la piscină. Dacă aș avea timp liber, aș pleca diseară. Cine va juca personajele? Cine va participa la acest spectacol? Anul acesta, voi face mai mult sport și voi merge la un atelier de pictură.</i> Prezentul verbelor frecvente. Viitorul verbelor. Condiționalul. Forma negativă a verbelor. Întrebarea prin intonație. Conținuturi (inter)culturale: formulele de politețe în funcție de gradul de formalitate și situație; tradiții și obiceiuri.
EXPRIMAREA DORINȚELOR, INTERESELOR, NECESITĂȚILOR, SIMȚURILOR ȘI SENTIMENTELOR)	<i>Mult noroc! Baftă! Pofită bună! Ce vrei să faci/cu ce vrei să te ocupi mai târziu? Vreau să fiu cântăreț. Mi-ar plăcea să călătoresc în toată lumea. Aș dori o cafea, vă rog. Îmi place această rochie. Rochiile astea îmi plac. Ce rochie frumoasă! Acest film mă interesează. Acești actori mă interesează. Acest film este plictisitor. Acest film este rău! Mă interesează muzica. Acest exercițiu este prea dificil. Am nevoie de ajutorul tău. Ai reușit, sunt foarte fericit! Sunt fericit pentru tine.</i> Prezentul verbelor frecvente. Condițional prezent și perfect. Propoziția exclamativă. Propoziția afirmativă și negativă. Conținuturi (inter)culturale: mimica și gesticularea; interese, hobby-uri, distracție, divertisment, sport și recreație.
EXPRIMAREA RAPORTURILOR ÎN SPAȚIU ȘI INDICAȚIILOR CU PRIVIRE LA ORIENTAREA ÎN SPAȚIU	<i>Unde este geanta mea? Ea întreabă unde este geanta ei? Nu poți/nu puteți rămâne aici. Am vecini deasupra de apartamentul meu care sunt foarte zgomotoși/gălăgioși. Îmi puteți arăta stația de autobuz pe hartă, vă rog? Locuiește lângă școală. Școala lui este lângă brutărie. Orașul meu este situat la 75 km la nord de Belgrad. Muzeul Național se află în centrul orașului, vizavi de Teatrul Național. Locuiește în Subotica, în nordul Serbiei, la granița cu Ungaria. Ei se plimbă pe malul mării.</i> Întrebarea indirectă. Pronumele relative. Numeralul cardinal și ordinal. Punctele cardinale (nord, est...) Adverbe de loc. Conținuturi (inter)culturale: spațiul public; aspectul tipic al locului; caracteristicile geografice ale țării noastre și a țărilor în care este vorbită limba țintă.
EXPRIMAREA APROBĂRII, INTERZICERII, A REGULILOR DE COMPORTAMENT ȘI A OBLIGAȚIILOR	<i>Mama îmi spune că pot să invit toți colegii la aniversarea mea. Poți să inviți toți colegii. Îți interzic să ieși diseară. Toți colegii mei se duc la cinematograf. Tata nu îmi permite. Trebuie să înveți mult în această săptămână. Natura trebuie respectată și protejată. Aruncați gunoaiile în tomberoane! Nu aprindeți focul în natură! Nu închideți cărțile pentru un moment. Nu deschideți fereastra! Nu faceți gălăgie!</i> Prezentul verbelor frecvente. Infinitivul. Imperativul. Propozițiile negative. Propoziția exclamativă, negativă. Conținuturi (inter)culturale: comportamentul în locurile publice; semnificația semnelor și simbolurilor.
EXPRIMAREA APARTENENȚEI ȘI POSEDĂRII	<i>A cui este această motocicletă ? A fratelui meu mai mare. Acest mobil roșu este al tău, nu-i așa ? Nu, deloc, este al acestei doamne. Pe al meu l-am lăsat acasă. Eu îmi fac bagajul. Pregătește-ți valiza ta. Eu am o casă mare. Cine este proprietarul acestui restaurant ? Acest restaurant este al unchiului meu.</i> Prezentul verbelor frecvente. Forma neaccentuată a pronumelor personale. Pronumele și adjectivul posesiv. Forma negativă. Conținuturi (inter)culturale: familia și prietenii; raportul față de averea proprie și a altora.
EXPRIMAREA MULȚUMIRII/ NEMULȚUMIRII	<i>Îmi place de tine (te iubesc). Te iubesc ca pe un frate. Fratele Mariei adoră să joace jocuri la calculator. Ce frumos! Și rochia ei este frumoasă! Ce film frumos! Îmi place poezia dar și mai mult benzile desenate. Ți-a plăcut filmul. Nu, nu mi-a plăcut deloc. Care este actorul tău preferat? Actorul meu preferat este...</i> Propoziția interogativă. Propoziția exclamativă. Forma afirmativă și negativă. Conținuturi (inter)culturale: artă, literatură pentru tineret, benzi desenate, muzică, film, sport.

EXPRIMAREA OPINIILOR	Sunt de acord cu el. Nu cred. Cred că nu ai dreptate. Cred că a greșit. Ce crezi? Nu sunt sigur, dar cred că trebuie să mai așteptăm puțin. Ce crezi? Care este opinia ta? Nu cred că Marian este vinovat. Nu este corect! Nu e bine! Este posibil/imposibil/incredibil/inacceptabil. În opinia dumneavoastră, ce echipă a jucat mai bine? Pentru mine, este echipa de la școala mea. În opinia mea, nu este posibil să termini totul în cinci minute. Propun o altă soluție. Prezentul verbelor frecvente. Pronumele personal formel accentuate și neaccentuate. Propoziția interogativă. Forma negativă. Conținuturi (inter)culturale: respectarea normelor de comportament politicos în comunicarea cu colegii și adulții.
EXPRIMAREA CANTITĂȚII, DIMENSIUNII ȘI A PREȚURILOR	Novi Sadul este un oraș mare. Este cel mai mare oraș din Voivodina și are aproximativ 300000 de locuitori. România are în jur de 20 milioane de locuitori. Câte creioane ai cumpărat? Eu am cumpărat două creioane. Cât costă aceasta? Acești adidași costă 350 de Roni. Mulțumesc, la revedere. Aș dori un kilogram de mere și un litru de lapte. Cât face aceasta? 11,30 € treizeci. 11 euro 30 centi? E scump! Acest turn are o înălțime de peste 500 de metri. Locuim la etajul al cincilea. Anul acesta sunt în clasa a 8-a. Numeralele cardinale peste 1000. Numeralele ordinale. Comparația adjectivelor. Pronumele personale ca complement direct. Propoziția de interogativă. Conținuturi (inter) culturale: mediu social; monedele culturilor țintă; normele de ortografie atunci când se separă miile, precum și numerele întregi; scrierea și pronunțarea numerelor zecimale; sistemul metric al unităților de măsură.

ÎNDRUMĂRI PENTRU REALIZAREA DIDACTICO-METODICĂ A PROGRAMEI

I. PLANIFICAREA PREDĂRII ȘI ÎNVĂȚĂRII

Programa predării și învățării orientată pe finalități oferă profesorului o libertate mai mare în crearea și planificarea predării și învățării. Profesorul are rolul de a contextualiza Programa în funcție de necesitățile specifice ale elevilor dintr-o clasă, luând în considerare componența clasei și caracteristicile elevilor; condițiile tehnice, mijloacele didactice și mediile de care dispune școala; manualele și alte materiale didactice, resursele, posibilitățile comunității locale în care școala funcționează. Pornind de la finalitățile date, a funcțiilor comunicative și a activităților lingvistice recomandate, profesorul își întocmește planul de muncă anual (global) pe baza căruia va dezvolta ulterior planurile operaționale. Finalitățile sunt definite pentru sfârșitul anului și îl îndreaptă pe profesor să operaționalizeze la nivelul unei sau mai multor unități metodice în funcție de nivelul realizării elevilor. Finalitățile se deosebesc astfel că unele se pot realiza mai ușor și rapid, însă pentru realizarea multor finalități este nevoie de mai mult timp, de o serie de activități și metode de muncă diferite. În faza de planificare a predării și învățării este foarte important să se aibă în vedere faptul că manualul este instrumentul de predare și că aceasta nu determină conținuturile disciplinei și de aceea, conținuturile oferite în manual trebuie acceptate selectiv și în funcție de finalitățile prevăzute. Având în vedere că manualul nu este singura sursă de cunoștințe, profesorul trebuie să-i îndrume pe elevii să folosească și alte surse de informare și însușire a cunoștințelor și abilităților.

II. REALIZAREA PREDĂRII ȘI ÎNVĂȚĂRII

În predare, **limba** este considerată un mediu de comunicare. Prin urmare, programa bazată pe finalități indică faptul de ceea ce un elev capabil să producă și să înțeleagă în procesul de comunicare. Reprezentarea tabelară a finalităților, funcțiilor comunicative și activităților lingvistice îl conduce treptat pe profesor de la finalități și funcțiile comunicative ca domenii, până la activitățile de limbă și **conținuturile recomandate în funcțiile comunicative** dezvoltând capacitățile elevilor de a comunica și utiliza limba în viața lor de zi cu zi, în context particular, public sau educațional. Aplicarea acestui mod de abordare a predării limbii se bazează pe tendința de respectare a următoarelor atitudini:

- limba țintă este folosită în clasă în contexte de interes pentru elevi, bine concepute, într-o atmosferă agreabilă și relaxantă;
- discursul profesorului este adaptat vârstei și cunoștințelor elevilor;

– profesorul trebuie să fie sigur că elevii au înțeles sensul mesajului, inclusiv elementele sale culturologice și educaționale și ale socializării;

– importanța semnificației mesajului lingvistic;

– predarea se bazează pe interacțiunea socială cu scopul de a se îmbunătăți calitatea și volumul materialului lingvistic; munca în clasă și în afara acesteia se desfășoară prin rezolvarea problemelor în grup sau individual, prin căutarea informațiilor din diferite surse (internet, reviste pentru copii, prospecte și audio-material) precum și prin rezolvarea unor sarcini mai mult sau mai puțin complexe în condiții reale și virtuale, cu un context, procedeu și scop clar definite;

– profesorul îndrumă elevii în legile codului oral și scris și în relații de reciprocitate;

– conținuturile din gramatică sunt introduse prin metoda inductivă, prin diverse exemple contextualizate, în conformitate cu nivelul de cunoștințe al elevilor, dar fără explicații gramaticale detaliate, cu excepția cazului în care elevii insistă asupra lor, iar cunoștințele sunt evaluate și notate pe baza utilizării lor în contexte comunicative adecvate.

Abordarea comunicativ-interactivă în predarea limbii include, următoarele categorii:

– însușirea conținutului lingvistic prin participarea concretă și gândită la actul social;

– conceperea programei de predare și învățare ca pe un ansamblu de sarcini și activități dinamice, pregătite în comun și adaptate listei de sarcini și activități;

– profesorul trebuie să accepte ideile noi;

– elevii sunt considerați participanți responsabili, creativi și activi la actul social;

– manualele reprezintă o sursă de activitate și trebuie îmbogățite prin folosirea materialelor suplimentare autentice;

– clasa este un spațiu care poate fi adaptat zilnic la necesitățile de predare;

– lucrul la un proiect, considerat o sarcină prin care se stabilește corelația cu alte obiecte, stimulează elevii la munca studioasă și de cercetare;

– pentru introducerea unui nou material lexical vor fi utilizate structurile gramaticale cunoscute și invers.

Tehnici/activități

În timpul orei se recomandă schimbul dinamic al tehnicilor/activităților care nutrebuie să dureze mai mult de 15 minute

Ascultarea și răspunsul la îndrumările profesorilor în limba maternă (română) sau de pe înregistrările audio (ascultă, scrie, unește, determină, găsește și activitățile legate de munca în clasă: desenează, decupează, colorează, deschide/închide caietul etc.)

Lucrul în perechi, grupuri mici și mari (mini-dialoguri, joc pe roluri, simulări etc.)

Activități manuale (realizarea panourilor, prezentărilor, ziarelor, posterelor etc.).

Exerciții de ascultare/audiere (după instrucțiunile profesorului sau înregistrărilor audio să unească noțiunile, să adăuge părți ale imaginii, să completeze informații, să selecteze enunțuri exacte și inexacte, să determine cronologia etc.).

Jocuri potrivite vârstei.

Clasificarea și compararea (după cantitate, formă, culoare, anotimpuri, îmi place/nu-mi place, comparații ...).

Rezolvarea "situațiilor-problemă" în clasă, dezbateri și mini-proiecte.

"Transpunerea" enunțului în gest și a gestului în enunț.

Corelarea audio materialului cu ilustrațiile și cu textul, a titlului cu textul, sau stabilirea titlului.

Crearea în comun a materialelor ilustrate și scrise (planificarea diferitor activități, raport/jurnal de călătorie, afiș publicitar, programul serbării sau al altei manifestații).

Înțelegerea limbii scrise:

- identificarea trăsăturilor distinctive care indică asupra particularităților gramaticale (gen, număr, timp verbal, persoană ...);
- identificarea legăturii dintre grupurile de litere și sunete
- răspunsul la întrebări simple despre text, corect/incorect, alegeri multiple;

- executarea instrucțiunilor și comenzilor citite

Exprimarea în scris:

- corelarea sunetelor cu grupului de litere;
- înlocuirea cuvintelor cu imagini sau ilustrații;
- găsirea cuvintelor omise (completarea unui șir, găsirea "intrușilor", careuri în opt direcții, cuvinte încrucișate etc.);
- unirea textului mai scurt și a propozițiilor cu imaginile/ilustrațiile;
- completarea formularului (anunțul la un curs, etichetă pentru bagaj etc.);

- scrierea felicitărilor și a cărților poștale;

- scrierea textelor mai scurte;

Introducerea în literatură pentru copii și transpunerea în alte medii: joc, cântec, dramă, arte plastice.

STRATEGII DE ÎMBUNĂTĂȚIRE ȘI EXERSARE A COMPETENȚELOR DE LIMBĂ

Având în vedere că finalitățile se realizează prin abilități de limbă, este important ca în predarea păstrării și cultivării limbii materne acestea să se exerseze permanent și simultan. Doar în acest fel, elevii pot dobândi competențele lingvistice care sunt în concordanță cu scopurile date.

De aceea este importantă dezvoltarea strategiei de îmbunătățire și de exersare a competențelor lingvistice.

Ascultarea

Înțelegerea vorbirii este activitatea lingvistică de decodificare a sensului literar și implicit al sensului textului oral; pe lângă capacitatea de a distinge unități fonologice și lexicale și unități cu semnificație conturată în limba care se învață, pentru a realiza cu succes înțelegerea, elevul trebuie să aibă și următoarele competențe:

- discursivă (despre tipurile și caracteristicile textelor și canalelor de transmitere a mesajelor);

- referențială (despre temele care se abordează) și

- socioculturală (în legătură cu situațiile de comunicare, modurile diferite de formulare a anumitor funcții de vorbire etc.).

Dificultatea exercițiilor legate de înțelegerea discursului depinde de mai mulți factori:

- de calitățile personale și capacitățile ascultătorului, inclusiv capacitatea cognitivă de abordare,
- de motivarea și motivele pentru care ascultă textul oral,
- de trăsăturile celui care vorbește,
- de intenția cu care vorbește,

- de contextul și circumstanțele – favorabile și nefavorabile - în care se realizează ascultarea și înțelegerea,

- de caracteristicile și tipul de text care trebuie ascultat etc.

Progresul (de la ușor la mai greu, de la simplu la mai complex) pentru această activitate lingvistică în cadrul Programei este, prin urmare, prevăzut la mai multe niveluri. În mod aparte sunt relevante următoarele:

- prezența/absența elementelor vizuale (de exemplu, mai ușor de înțeles sunt considerate textele orale însoțite de elemente vizuale, din cauza abundenței de informații contextuale care se înregistrează automat în memorie pe termen lung, lăsând posibilitatea ca atenția să fie concentrată asupra altor detalii);

- lungimea textului oral;

- viteza cu care se vorbește;

- claritatea pronunțării și posibilele devieri de la vorbirea standard;

- cunoașterea temei;

- posibilitatea/imposibilitatea ascultării/audierii din nou etc.

Citirea

Citirea sau înțelegerea textului scris aparține așa-numitei abilități lingvistice receptivă vizuale. Cu această ocazie, cititorul primește și prelucurează, adică decodează textul scris de unul sau mai mulți autori și găsește semnificația. În timpul cititului este necesar să se ia în considerare anumiți factori care influențează asupra procesului de citire, cum ar fi: caracteristicile cititorilor, interesele, motivațiile și intențiile, caracteristicile textului care se citește, strategiile pe care cititorii le utilizează, precum și cerințele impuse de situația în care se citește.

Pe baza intenției cititorului, distingem următoarele tipuri de citire:

- citirea cu scopul îndrumării;

- citirea cu scopul informării;

- citirea pentru a urma instrucțiunile;

- citirea din plăcere.

În timpul citirii, distingem și nivelul de înțelegere, astfel că citim pentru a înțelege:

- informații globale

- informații speciale,

- informații complete;

- sensul ascuns al unui anumit mesaj.

Vorbirea

Vorbirea ca o abilitate productivă este privită din două aspecte, și anume, în dependență de faptul dacă este în funcția *prezentării monologate*, prin care vorbitorul anunță, informează, prezintă sau ține o prelegere la una sau mai multe persoane, sau dacă este în funcția *interacției*, când se face schimbul de informații dintre doi sau mai mulți interlocutori cu un anumit scop, respectând principiul colaborării în timpul dialogului.

Activitățile de producție ale vorbirii monologate sunt:

- adresarea în public (comunicări, oferirea de instrucțiuni și informații);

- expunerea în fața publicului (prelegeri, prezentări, reportaje, rapoarte și comentarii asupra unor evenimente etc.)

Aceste activități pot fi realizate în moduri diferite:

- prin citirea textului scris în fața publicului;

- prin expunerea spontană sau expunerea cu ajutorul suportului vizual sub formă de tabele, diagrame, desene ș.a.

- prin interpretarea unui rol sau a unui cântec.

Interacțiunea presupune aplicarea continuă și succesiunea strategiei receptivă și productive, precum și a strategiilor cognitive și discursive (luarea și darea cuvântului, negocierea, conformarea, propunerea soluțiilor, rezumarea, atenuarea sau evitarea neînțelegerilor sau medierea într-o neînțelegere) care sunt în funcția realizării cât mai reușite a unei interacțiuni. Interacțiunea poate fi realizată printr-o serie de activități, de exemplu:

- schimbul de informații,

- conversația spontană,

- discuții neformale sau formale, dezbateri,

- intervievarea sau negocierea, planificarea și cooperarea în comun.

Competența socio-culturală și medierea

Competența socioculturală și medierea reprezintă un set de cunoștințe teoretice (competențe) care se aplică într-o serie de activități lingvistice în două medii lingvistice de bază (scrisă și orală), utilizând în același timp și toate celelalte activități lingvistice (înțelegerea vorbirii, vorbirea și interacțiunea, scrierea și înțelegerea textelor scrise). Deci, ele reprezintă categorii foarte complexe care sunt prezente în toate aspectele procesului de predare și ale procesului de învățare.

Competența socioculturală ca un ansamblu de cunoștințe despre lume în general, despre asemănările și diferențele dintre modelele culturale și comunicative în comunitatea lingvistică în care trăiește elevul și comunitatea/comunității a cărei limbă o învață. Aceste cunoștințe, în funcție de nivelul competențelor lingvistice generale, pornesc de la cunoașterea principiilor de comunicare cotidiană (stiluri funcționale de bază și registrele), până la cunoașterea caracteristicilor diferitor domenii ale utilizării limbilor (particular, public și educațional), elementelor paralingvistice și elementelor de cultură/culturi ale comunităților în care este vorbită limba care se învață. Cunoștințele menționate sunt necesare pentru o comunicare competentă și reușită în activitățile concrete de comunicare în limba țintă.

Un aspect aparte al competenței socio-culturale îl constituie *competența interculturală*, care subînțelege dezvoltarea conștiinței despre alții și cei care sunt altfel, cunoașterea și înțelegerea asemănărilor și diferențelor dintre lumi, respectiv dintre comunități lingvistice cu care elevul ajunge în contact. Competența interculturală subînțelege, de asemenea, dezvoltarea toleranței și atitudinii pozitive față de caracteristicile individuale și colective ale vorbitorilor de alte limbi, ale oamenilor care aparțin altor culturi, care sunt într-o măsură mai mare sau mai mică diferite de ale elevului însuși, adică, dezvoltarea unor personalități interculturale, prin ridicarea gradului de conștientizare cu privire la valorile diferitelor culturi și dezvoltarea capacității de integrare a experiențelor interculturale în propriul model cultural de comportament și credință.

Medierea este o activitate în care elevul nu-și exprimă opinia, ci acționează ca un intermediar între persoanele care nu sunt capabile să comunice direct. Mediarea poate fi scrisă și orală și include comprimarea și rezumarea textului și traducerea. În această Programă traducerea este tratată ca o activitate lingvistică aparte care nu trebuie în nici un caz să fie folosită ca o tehnică pentru însușirea oricărui aspect al limbii țintă prevăzută prin predarea comunicativă. Traducerea implică dezvoltarea cunoștințelor și abilităților de folosire a mijloacelor auxiliare (a dicționarelor, îndrumătoarelor, tehnologiilor informaționale etc.) și capacitatea de găsire a echivalentelor structurale și lingvistice între limba din care se traduce și limba în care se traduce.

Instrucții pentru interpretarea conținutului gramatical

Predarea gramaticii, laolaltă cu predarea și însușirea lexicii și a altor aspecte ale limbii, este una dintre premisele însușirii și păstrării limbii materne. Însușirea gramaticii implică formarea noțiunilor gramaticale și a structurii gramaticale în vorbirea elevilor, însușirea fenomenelor gramaticale, formarea deprinderilor și aptitudinilor în domeniul analizei gramaticale și aplicarea cunoștințelor gramaticale, ca supliment la edificarea și îmbunătățirea culturii vorbirii.

Rolul gramaticii în procesul de însușire a limbii este în primul rând practic și constă în stabilirea bazei pentru dezvoltarea competenței comunicative. Fenomenele gramaticale trebuie privite din punct de vedere funcțional (abordare funcțională). În procesul de predare al limbii cu elemente ale culturii naționale în măsură cât mai mare trebuie să fie incluse acele categorii gramaticale care sunt tipice și necesare pentru

vorbirea și comunicarea cotidiană și anume, prin modele diverse, prin aplicarea regulilor de bază și combinarea acestora. Trebuie să se tindă spre însușirea receptivă și productivă a gramaticii prin tot felul de activități de vorbire (ascultare, citire, vorbire și scriere, dar și traducere), la toate nivelurile de învățare a limbii, în conformitate cu scopurile și finalitățile.

Scopul principal al predării unei limbi este dezvoltarea competenței de comunicare la un anumit nivel de limbă, în funcție de statutul limbii și de anul de învățare. În acest sens, la anumite categorii gramaticale este dată observația că ele sunt însușite receptiv, în timp ce altele sunt însușite productiv.

III. MONITORIZAREA ȘI EVALUAREA

Munca fiecărui profesor este formată din planificare, realizare, monitorizare și evaluare. Este important ca profesorul să monitorizeze și evalueze continuu nu numai realizările elevilor, procesul de predare și învățare, ci și propria activitate, pentru îmbunătățirea permanentă a procesului instructiv.

Procesul de monitorizare a finalităților realizate începe prin aprecierea nivelului de cunoștințe al elevilor la începutul anului școlar pentru ca profesorii să poată să-și planifice procesul de predare și procesul de monitorizare și evaluare a rezultatelor a progresului elevilor. Acest proces este realizat prin evaluarea formativă și cumulativă. În timp ce în notarea formativă pe parcursul anului urmărește realizările elevilor prin diferite instrumente (teste de diagnostic, de autoevaluare, portofoliu de limbă, exerciții bazate pe proiecte etc.), prin notarea sumativă (teste de evaluare a nivelului de limbă) se apreciază mai precis îndeplinirea finalităților la sfârșitul unei anumite perioadă de timp (sfârșitul semestrului, anului, ciclului de instruire). Evaluarea formativă nu este doar monitorizarea realizării elevilor, ci și monitorizarea modului de activitate și un instrument care permite profesorului ca în timpul procesului de predare să schimbe și să îmbunătățească procesul de lucru. Cu prilejul notării și evaluării realizărilor elevilor trebuie să se țină cont ca modalitățile prin care acestea se pun în aplicare nu diferă de activitățile obișnuite la oră, deoarece notarea și evaluarea sunt considerate parte integrantă a procesului de predare și învățare, nu activități izolate care creează stres la elevi și nu dau o imagine reală a realizărilor lor. Prin notare și evaluare trebuie să se asigure progresul elevilor în atingerea finalităților, dar și calitatea și eficiența predării. Scopul notării trebuie să fie și ridicarea nivelului de motivație la elevi pentru progres și nu evidențierea greșelilor. Elementele care se evaluează sunt diverse și trebuie să contribuie la imaginea atotcuprinzătoare a progresului elevilor, consolidarea competențelor lor comunicative, dezvoltarea abilităților și capacităților necesare pentru activitatea și instruirea de viitor. Acest lucru se realizează prin notarea diferitelor elemente, cum ar fi abilitățile lingvistice (citire, ascultare, vorbire și scriere), însușirea conținuturilor lexicale și a structurilor lingvistice, aplicarea ortografiei, angajamentul și sârguința în activitățile în timpul orei și în afara orelor, aplicarea normelor sociolingvistice. Cu ocazia notării și evaluării, este necesar ca modalitățile de verificare și notare să fie cunoscute elevilor, adică să fie în conformitate cu tehnicile, tipologia exercițiilor și felurile de activități care se aplică la orele obișnuite, precum și la modul în care se evaluează realizările. Astfel de reguli și organizare ale procesului de evaluare și de notare asigură o atmosferă pozitivă și sănătoasă în procesul de învățare, dar și relații reciproce și de comunicare calitative între elev – profesor și elev – elev, dar, de asemenea, ajută elevului să înțeleagă importanța și semnificația evaluării încurajându-l să preia responsabilitatea pentru propria planificare și îmbunătățire a procesului de învățare.

8. РУСИНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Назва предмету
КУЛТУРИ

Циљ

Класа

Рочни фонд годзинох

РУСКИ ЯЗЫК З ЕЛЕМЕНТАМИ НАЦИОНАЛНЕЙ

Циљ настави и учения *русского языка з элементами национальной культуры* то поспцигнуц таки ступень розвою комунікативних схопносцох школяра же би вон самостойно применявал схопносци висловйованя у стандартних и фахових комунікативних ситуациях (у складзе зоз тематичнм минимумом и у писаней форми), пестовал национални и культурни идентитет, етнічне самопочитиване и упознаване школярох зоз елементами традиції, культури и обичаюх Руснацох.

Осма

72 годзини

ИСХОДИ	ОБЛАСЦ/ТЕМА	ЗМІСТИ
По законченей теми/обласци школяр годзен:		
– у писні видвоїц и потолковац поетични слики – розумиц поручене діла – през кніжовне діло здобуц нове искусство – одредзиц рядошлїд хронологийних збуваньох – обачовац повязану логичносц – препознавац окремосци и характеристики каждого писателя – мац прегляд рускей кніжовносци през историю – препознавац руску народну и руску уметніцку кніжовносц – зжато представиц живот и діло Руснацох од приселеня по нешка – препознац рижни файти писньох по мотивох и описаних чувствох – у виражованю думкох, окреме у писаней форми, хасновац рижни стилистични средства за подполнейше и прецизнейше сообщоване думкох	КНІЖОВНОСЦ	Школска лектира Поезия 1. Руска народна пїсня, <i>Кед голубица лєцела</i> 2. Тарас Шевченко, <i>Мне ишико єдно</i> 3. Дюра Папгаргаї, <i>Руснак</i> 4. Микола М. Кочиш, <i>Смутку нашому не хибї причина</i> 5. Михал Ковач, <i>Нас беда вигнала</i> 6. Михал Ковач, <i>Я дуб червоточни</i> Проза 1. Гаврил Костельник, <i>Цар над слунечніками</i> (виривок) 2. Дюра Папгаргаї, <i>Ровнячки соблазнї</i> (виривок) 3. Владимир Кочиш, <i>Облаки майстра Василя</i> 4. Юлиан Тамаш, <i>О ровніни</i> Зоз прешлосци Руснацох Присельоване до Бачки Примане християнства Назва Руснак – Руснаци Повстаня Руснацох и других народох Ужгород; ужгородски замок Валал музей Обичаї Свадзба и питанки Обичаї пред свадзбу Обичаї после свадзби О 250 рокох Характеристики руского языка Домашня лектира: 1. Руски народни приповедки (школске виданє зборніка) – вибор; робота Володимира Гнатюка 2. На крижних драгох, Антология краткей прози – вибор Обробок вибраних и предложених прикладах з народней и уметніцкей творчосци на руским языку Обачоване поетичней слики Одкриване и толковане нових значеньох порученьох, пренешеного искусства през кніжовне діло Замерковйоване рядошлїду, логичносци хронології або окремосц поступка писателя Историйни прегляд кніжовносци на руским языку Стилски фигури: поровнане, метафора и епитет Характеристики социальной и родолюбивей пїснї
– здобуте знанє з языка систематизовац и хасновац у рижних нових обставиных – правильно писац по руски зоз руску азбуку – правильно вигваряц гласи у руским языку – хасновац правилни акцент и правилну інтонацию – правильно хасновац знаки інтерпункції – правильно писац и у бешеди хасновац форми потенцияла и императива – правильно хасновац и писац форми одрекаючих и неопредзених заменовнікох – правильно хасновац меновніки сингулария и плуралия тантум – правильно писац одрекаюче словко не зоз дієсловами – препознац файти словох и правильно их хасновац	ЯЗЫК ГРАМАТИКА И ПРАВОПИС	Систематизоване здобутих знаньох, схопносцох и навикнуцох з подруча языка и правописа Правилне вигваряне гласох у руским языку Правилне хасноване писма руского языка и знакох інтерпункції Правилне хасноване формох императива и потенцияла и правилне писане словох у тих формох Одрекаюци и неопредзени заменовніки Меновніки сингулария и плуралия тантум Писане одрекаючого словка не зоз дієсловами Препознаване файтох словох на основним уровню

– преприповедац пречитану приповедку – на интересантни способ виприповедац својо власне дожице – детально описац особи и предмети – знац вещей значења єдного слова – знац вещей слова зоз истим або подобним значењом – хасновац деминутиви и аугментативи у рижних ситуацийох – препознац рижни форми новинарског висловйованя – хасновац словніки за прекладане – розумиц меней познати слова зоз контексту – хасновац опитне, розповедне и викричне висловйоване з помоцу словох и з помоцу интонацій виречєня	ЯЗИЧНА КУЛТУРА	Систематизоване усного и писаного висловйованя Овладоване з елементами приповеданя, преприповедованя и описованя Богацене активного словніка, розумене до векшого обсягу значєня словох, виразох, тематични групи словох, значєня словох у контексту и значєне словох локалней бешеди Упознаване, привитоване, витане, молба и информация Хасноване опитней, розповедней и викричней варианти висловйованя зоз словами и интонацією Систематизовац знаня и повториц синоними, гомоними, антоними, деминутиви и аугментативи Форми новинарског висловйованя усвоїц на уровню препознаваня; характеристики дац информативно за: вистку, репортажу, писмо, интервью, здогаднік и звит Вежбац прекладане з помоцу словніка з руского на сербски язык и процивно
– бешедовац о живоце Руснацох у прешлосци – бешедовац о творчосци Руснацох у прешлосци и нешка – себе створиц слику, амбиент у яким жили нашо предки – упознац и похопиц сучасну творчосц: музику, малярство, литературу – ше упознац зоз сучасним видаванњом кнїжкох, часописох и новинох – шпивац руски народни и уметніцки шпиванки – танцовац руски танци – брац учасц у активносцох културно-уметніцких дружтвох на рижних польох – писац конференси за дзецински представи и манифестаций – читац виразно и вжац улогу водителя або глумца на дзецинскей забави або приредби – особом другой народносци презентовац руске народне обличиво – презентовац випатрунок руского обисца – розумиц живот Руснацох пред приселєньом – розумиц потребу за повстанями и селєньом на юг – розумиц приманє християнства и опредєльованє за нешкайшу виру – ценїц и почитовац стари руски свадзебни обичаї – ценїц и почитовац свой язык и культуру	ЕЛЕМЕНТИ НАЦИОНАЛНЕЙ КУЛТУРИ	Историйни прегляд живота и творчосци Руснацох од приселєнованя по нешка Нашива музичней вистави, музичней манифестаций, редакцій РТВ, видавательней хижки або дакей вистави Стретнуце и розгварка зоз писателями, малярами, музичарами и другима творителями Упознаване зоз школярами зоз других школах и других местох Сотрудніцтво зоз културно-уметніцким дружтвами и учасц у їх програмах Научиц танцовац и шпивац вещей руски шпиванки и танци, научиц плєсц варгочи и вязац баршонь, фитюлу и хусточку Научиц як ше облека руске народне обличиво Упознац ше зоз свадзебнима обичаями яки ше одвивали пред свадзбу, под час свадзби и после свадзби

КОРЕЛАЦИЯ ЗОЗ ДРУГИМА ПРЕДМЕТАМИ

Сербски язык як немацерински язык
Странски язык
История
Музична култура
Подобова култура
Вирска настава
Гражданске воспитанє

УПУТСТВО ЗА ВИТВОРЙОВАНЄ ПРОГРАМИ

Наставна програма *руского языка зоз елементами националней култури* состої ше з трох предметних обласцох: литератури, языка и култури висловйованя. Шицки три обласци медзисобно попреплетани и ані єдну не мож виучовац изоловано и без учасци других обласцох.

Наставна програма *руского языка зоз елементами националней култури* фундаментує ше на исходах, односно на процесу учєня и школярских посцигнуцох. Исходи представяю опис интегриованих знаньох, схопносцох, становискох и вредносцох хтори школяр формує, пеширює и прєглібює през три предметни обласци того предмета.

Наставна програма ориєнтована на исходи дава наставнікови векшу шлєбоду, вещей можлівосци у креированю и обдумованю настави и учєня. Улога наставніка контекстуализовац тоту програму спрам потребох конкретного оддєлєня беруци до огляду шлїдуюцє: уровень знаня руского языка, состав групи и характеристики школярох; учебнік и други наставни материял хтори буду хасновац; технічни условия, наставни средства и медіи зоз хтори-ма школа розполага; ресурси, можлівосци, як и потреби локального стрєдку у хторим ше школа находзи. Рушаючи од датих исходах и змистох наставнік прєше креирує свой рочни и глобални план роботи зоз хторого познейше розвїє своєю оперативни плани. Исходи дефиновани по обласцох олегчую наставнікови дальшу операционализацию исходах на уровню конкретней наставней єдинки.

Тексти зоз додатней часци програми треба же би наставнікови послужели и при обробку наставних єдинокх зоз граматики, як и за обробок и утвєрждованє змистох зоз култури висловйованя. Дїла хтори ше не буду обрабц, наставнік би требал препоручиц школяром за читанє у шлєбодним чаше.

Попри корелаций медзи текстами, неабходне же би наставнік успоставел вертикалну корелацию. Наставнік муши буц упознати зоз змистами руского языка предходних класох же би ше могло почитовац принцип поступносци и систематичносци.

Наставнік, тиж так, треба же би познал змисти других предметох и зоз предходних класох хтори преучую историю, традицию и культуру Руснацох, треба же би сам познал традиційну и духовну культуру Руснацох зоз наглашку на обичаї Руснацох у Сербії.

Исходи вязани за наставну обласц литература засновани на читаню. Рижни форми читаня основне предусловїє же би школяре у настави здобували спознаня и же би ше успишно уводзели до швета литературного дїла. Школяре ше у осмей класи поступне уводза до виглєдовацкого читаня. Тиж так школяром треба давац порив же би сами замерковйовали и виправляли правописни гришки у СМС комуникаций, як и у розличних типох комуникаций прейг интернету. Попри того, школярох треба упутйовац на хаснованє *Сербско-руского* и *Руско-сербского словніка*, як и других словнікох и приручнікох. Наставнік би требал на годину приносиц прикладніки спомнутих словнікох, поготов кед ше обрабляю правописни теми, же би школяром давал порив за порядне и систематичне хаснованє приручней литератури.

Розвиване культури висловлювання єдине з найважливіших завдань наставництва мацеринського мови з елементами національної культури. Тота наставна область, хоч є програмски конституована як окреміше подруччя, муші ще пов'язує з обробкою літературних текстів, як і з наставою граматики і правопису. Тиж так, обробка літературного тексту і робота на граматики і правопису літературного мови муші уключає і змисти хтори доприноша пестованню культури усного і писаного висловлювання.

Нужне же би наставник вше мал на розумі пресудну улогу прилагодзених і систематичних вѣжб, односно же наставна матерія не усвоєна док ще добре не увѣжба. То значи же вѣжбане муші буц сстойна часц обробку наставної матерії, применювання, обновлювання і утвердзування знання.

Бешѣда на руским мови основне предусловіє за кожду другу роботу. Програм за основну школу подрозумює три уровні – початні, стрѣдні і висші – та ще осма класа находзі у висшим уровню. Кожди школяр ма розлічні уровень розумѣня бешѣди і писменосці на руским мови, а понѣже у групи мале число школярів, вѣц ще подрозумює максимално индивідуална робота зов школяром. Кожди модел подрозумює діалог або двох школярів або школяра і наставника. У тим поступку барз важна интервенція наставника понѣже не треба допушці ситуацію же би були у діалогу двоїм собесѣдниками хтори не знаю правилно конструує модел. Кѣд ще у діалогу зявює язично, т.е. граматично погришно формулована конструкция вѣрѣченя вѣц ю треба такої і виправити же би ще у розгварки не зявлювал вѣцѣ раз чути погришни модел.

Розумѣне книжовного діла школяр учи на годзинох порядней настави, а на настави пестовання ціль же би школяр дознал, прѣчитал, дожил книжовне діло написане на руским мови. Фонд годзинох барз мали та оможливує лѣм же би ще у осмѣй класи дознало даєдни податки о живоцѣ і роботи даєдних писателів хтори були найпродуктивнѣйші. Вѣбор книжовних ділѣх за наставу пестовання оградѣчени зов уровнем школярівѣго познавання мови, т.е. вѣбор прави наставник справм учебника хтори му понука книжовні тексти на вѣцѣй уровнѣх зложѣносці.

Елемѣнти національної культури подрозумюю же ще здобува предѣстава о культурних подіях у актуалним часѣ о подіях зов исторії Руснацѣх і живота у оуруженю о обичайѣх, облѣчиву і роботи у прѣшлосці і прѣменкох хтори принѣсол сучасні живѣот. Индивідуална робота зов школяром подрозумює же наставник практично за кожду школяра прави програм його напредування, а дати програм осмѣй класи то лѣм общи або укажує рами за його роботу.

При плануванню треба тиж мац на розумѣ же ще обѣчѣвани резултати розлікую, же ще даєдни лѣгчѣйше і швидѣйше можу вѣрѣвориц, алѣ за вѣкшину треба вѣльѣ вѣцѣй часу, вѣцѣй розлічні активносці і робота на рѣжних текстѣх. У фазі планування настави і учѣня барз важна мац на розумѣ же учебник наставне средство і же вон не одредзує змисти прѣдмета. Прѣто треба змистѣм датим у учебнику приступити селективно. Попри учебника, як єдного зов

жрѣдлѣх знанѣх, на наставникови остава же би школяром обезпѣчѣл увид і власне искусство за хаснуванѣ і других жрѣдлѣх спѣзнання. При плануванню наставного процесу треба водзити рахунок о здобутих знанѣх, искусствѣх, интелектуалних схѣпносцѣх і интѣресованѣх школярѣх.

Барз важна положити акцент на збогацованѣ словника. Тиж так треба вѣхаснує шѣвѣта і культурні події хтори ще одбуваю у рѣжних мѣстох з цільѣм упѣзнавання Руснацѣх у прѣшлосці їх традиції і культури хтори руску меншину характеризую на тих простѣрах. Прѣпоручує же же би ще поцагло паралѣлу мѣдзи шѣвѣтами Руснацѣх і подобними сѣрбскимѣ шѣвѣтами, як і шѣвѣтами других націоналних заєднѣцѣх хтори живѣю у Войводинѣ.

Маючи у оглядѣ шѣщѣку специфичносцѣ природи і оргѣнизациі, програма найвѣкшѣ увагу пошѣвѣує культури писаного і усного висловлювання праве прѣто же основні ціль научити читати, писати і згваряти ще по руски, у смислу глѣдѣння инѣформациі, давання инѣформациі. Маючи тиж так у оглядѣ же школярѣ хтори оулапѣни з тоту наставу не маю други школски можливѣосці дознавати дацѣ о исторії, традиції і культури своѣго народу, тотѣ програма дава можливѣосцѣ дѣтхнут и даєдни елемѣнти національної культури.

Прѣводзѣне і вѣрѣднованѣ настави і учѣня

Прѣводзѣне і вѣрѣднованѣ резултѣтох напредування школярѣх у функції досѣгѣговання исхѣдох, а почина з инѣциалним прѣценюванѣм уровня на хторим ще школяр находзі і у одношеню на цѣо ще будѣ прѣценювати його дальші цѣк напредування, як і оцѣна. Кожда активносцѣ добра нагода за прѣценюванѣ напредування і даванѣ повратнѣй инѣформациі. Кожда наставна година і кожда активносцѣ школяра нагода за формѣтивне оцѣнюванѣ, односно рѣгистрованѣ прогрѣсу школярѣх і унапрямованѣ на дальші активносці.

Формѣтивне вѣрѣднованѣ сстойна часц сучасного приступу у настави і подрозумює прѣценюванѣ знанѣх, схѣпносцѣх, станѣвискох і справѣвання, як і розѣвою одѣвѣтуюєй компетенції под час настави і учѣня. Под формѣтивним меранѣм подрозумює же зазѣберованѣ подѣтѣкох о школярѣвих посѣгнѣцѣх, а найчѣстѣйші тѣхніки то: рѣализация практичних завѣтѣкох, прѣводзѣне і зазначѣванѣ школярѣвих активносцѣх под час настави, непѣстрѣдна комуникация мѣдзи школяром і наставником, рѣгистѣр за кожду школяра (мапа напредування) итѣд. Резултѣти формѣтивного вѣрѣдновання на концѣ наставного циклѣса треба же би були вѣражѣни і сумѣтивно – зов числѣву оцѣну.

Робѣта кожду наставника сстойт ще од планування, рѣализациі і прѣводзѣня і вѣрѣдновання. Важнѣ же би наставник континуовано дифѣренцијно прѣводзѣл і вѣрѣдновѣл попри посѣгнѣцѣх школяра і процес настави і учѣня, як і себѣ і своѣу власну роботу. Шѣщѣко цѣо ще укажѣ як добрѣ і хасновѣте наставник вѣхаснує і познѣйше у своѣй наставнѣй практикѣ, а шѣщѣко цѣо ще укажѣ як недѣосѣ еѣфикаснѣ і еѣфективнѣ требѣло би унапрѣдити.

9. СЛОВАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Názov predmetu

Cieľ

Ročník

Ročný fond hodín

SLOVENSKÝ JAZYK AKO JAZYK S PRVKAMI NÁRODNEJ KULTÚRY

Cieľ učenia *slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry* je dosiahnuť taký stupeň rozvoja komunikačných zručností u žiaka, aby vedel samostatne uplatniť osvojené rečové zručnosti v štandardných a odborných komunikatívnych situáciách (a v súlade s tematickým minimom aj v písanej podobe), pestovať národnú a kultúrnu identitu, etnickú sebaúctu a zoznamovať ich s prvkami tradície, kultúry, zvykov a obyčají slovenského národa s osobitným dôrazom na slovenskú komunitu v Srbsku.

ôsmy

72 hodín

VÝKONY Po skončení ročníka žiak bude schopný:	OBLASŤ/TÉMA	OBSAH
– určiť literárny druh literárneho diela – analyzovať prvky kompozície lyrickej básne (strofa, verš); – odlišiť charakteristické vlastnosti ľudovej slovesnosti od vlastností umeleckej literatúry – rozlíšiť ľudovú povesť, rozprávku, bájku, baladu – rozlíšiť realistickú a fantastickú prózu – rozlíšiť literárne postupy – hodnotiť umelecký prednes, rozprávanie alebo dramatický dej (žartovný, veselý, smutný a pod.) – určiť tému, miesto a čas konania deja; dejovú postupnosť – rozlíšiť vlastnosti postáv na príkladoch z textu/vonkajšie vlastnosti a charakter postáv/ – opísať povere, zvyky/obyčaje, spôsob života a udalosti z minulosti opísané v literárnych dielach – analyzovať prvky kompozície dramatického diela (dejstvo, scéna, výstup) – chápať vzťah k materinskému jazyku a k jazyku iných národov – poznať zhodu jazykových javov medzi slovenčinou a srbčinou – odlišiť spisovný jazyk od nárečia – rozlíšiť rozdelenie spoluhlások na tvrdé, mäkké a obojaké – rozlíšiť ohybné slovné druhy – poznať pády a pádové koncovky v korelácii so srbčinou – určiť kategóriu rodu, čísla, pri ohybných slovách – uplatniť pravopisnú normu pri písaní vybraných slov (typické príklady) – dôsledne uplatniť pravopisnú normu pri písaní veľkého pismena – uplatňovať interpunkčné znamienka – rozdeľovať vety podľa obsahu a členitosti – vymenovať vetné členy a rozlišovať ich vo vete – používať <i>Pravidlá slovenského pravopisu</i> a iné pravopisné príručky – poznať niektoré frazeologické útvary – správne vyslovovať tvrdé spoluhlásky <i>d, t, l, n</i> pred <i>i, e</i> – správne vyslovovať slová vzhľadom na intonáciu – rozprávať jasne dbajúc na spisovnú jazykovú normu – plynulo a zreteľne čítať nahlas a potichu literárne a vecné texty – využívať rôzne slohové postupy: deskripciu (portrét, interiér, exteriér, prírodné javy), rozprávanie v 1. a 3. osobe, dialóg – vedieť sa poďakovať, požiadať o pomoc, počúvať hovoriaceho, – určiť časti textu (názov, odseky) – utvoriť hovorový prejav alebo napísaný text o vnímaní prečítaného literárneho diela a na témy z každodenného života a vlastnej predstavivosti – urobiť a predniesť dramatizáciu prečítaného textu podľa výberu, zážitku alebo udalosti z každodenného života – používať slovník pri obohacovaní slovnéj zásoby (paralela so srbským jazykom a pri preklade) – správne odpísať kratší text so zadanou úlohou (obmena rodu, čísla, času, slabík...). – zostaviť a napísať pozdrav a blahoželanie, mail a SMS – zaspievať priliehavé slovenské ľudové a súčasné populárne detské pesničky – predniesť ľudové koledy a vinše vzťahujúce sa na sviatky alebo ročné obdobia – zapojiť sa do veku primeraných ľudových hier a tancov – poznať charakteristiky slovenského ľudového odevu – zaznamenávať sviatky (v porovnaní so srbskými) – poznať tradičné slovenské zvyky a obyčaje (zabíjačka, Mikuláš, Lucka, Vianoce/koledovanie/oblievačky) a k tomu priliehavé tradičné jedlá – poznať niektoré svadobné obyčaje, piesne a vinše viažuce sa za slovenskú svadbu v danom prostredí – poznať festivaly s národnostným významom a brať účasť na niektorých (ako divák alebo ako účastník) – poznať inštitúcie s národnostným významom, múzeá, etnodo-my, galérie	LITERATÚRA	LYRIKA Literárne termíny a pojmy Básnik a básen. Strofa a verš v lyrickej básni/piesni. Druhy autorských a ľudových lyrických piesní a básní: opisné, zbojnícke a obradné, žartovné. ŠKOLSKÁ LEKTÚRA 1. Ján Labáth: <i>Na Dolnej zemi</i> 2. Pavel Mučaji: <i>Kovačički maliari</i> 3. Miroslav Nastasijević: Neviemaká báseň 4. Juraj Tušiak: výber z diela 5. Miroslav Antić: <i>Po láske/Láska</i> 6. Milan Ferko: <i>Ako sa bozkával</i> 7. Ľudové piesne: (výber), riekanky, hádanky 8. Ľudové koledy a svadobné a iné vinše: (výber) 9. Slovenské ľudové balady (výber) EPIKA Literárne termíny a pojmy Spisovateľ a rozprávač. Slovotvorné postupy: opis, rozprávanie v prvej a tretej osobe; dialóg. Fabula: sled udalostí. Charakteristika postáv – spôsob vyjadrovania, správanie, fyzický vzhľad a charakter. Druhy epických diel: bájka, ľudová a autorská rozprávka, povesť, balada. ŠKOLSKÁ LEKTÚRA – Bájka: <i>Labuť, šťuka a rak</i>; podľa Ezopa – výber – Dositej Obradović: výber z bájok – Slovenská ľudová rozprávka (<i>Ako si vlk dal čižmy šiť, Medved' a liška</i> (v podaní Jána Bodeneka), rozprávky podľa Pavla Dobšinského, podľa bratov Grimmovcov) – Slovenská ľudová povesť (výber) – Ľudová rozprávka iných národov (výber) – Johana Špiri: <i>Heidi</i> – úryvok – Vincent Šikula: výber z diela – Marcello D'Orta: <i>Iba jeden školský rok</i> – Zoroslav Spevák Jesenský: <i>Deň, keď naša ulička začala vojnu s Čapeľovcami</i> – Ľudové porekadlá a prislovia DRÁMA Literárne termíny a pojmy Dejstvo, výstup, osoby v dráme. Dramatické útvary a rozhlasová hra. ŠKOLSKÁ LEKTÚRA 1. Ján Čajak ml.: <i>Zypa Cupák</i> (úryvok) 2. Divadlo pre deti: (výber) 3. Vladimír Hurban Vladimírov: <i>Zem</i> (úryvok) VEDECKOPOPULÁRNE A INFORMAČNÉ TEXTY 1. Malé formy ľudovej slovesnosti 2. Zo života našich predkov 3. Výber z kníh, encyklopédií, časopisov pre deti a internetu. 4. Z tlače a internetu o našich celomenšinových festivaloch DOMÁCA LEKTÚRA 1. Slovenské ľudové rozprávky a bájky: (výber) 2. Výber z diela súčasných slovenských vojvodinských autorov 3. Gabriela Futová: výber z diela 4. Ján Čajak: Búrka (úryvok) Doplňková lektúra (výber z 3 diel) 1. Ján Uličiansky: Svet slz je taký záhadný 2. Mária Kotvášová-Jonášová: výber z diela 3. Pozeral/a som detský slovenský film alebo filmovanú rozprávku: (voľný výber) 3. Komiks podľa výberu 4. Pozeral/a som slovenské divadelné predstavenie pre deti

	JAZYK	Gramatika (jazyk, fonetika, lexikológia, morfológia)	
		Pravopis	
		Ortoepia	
	JAZYKOVÁ KULTÚRA	Rozprávanie – o zážitkoch, o tom čo videli, čo by si priali. Tvorenie skupiny slov na určenú tému a viet zo zadaných slov. Samostatné rozprávanie (8–10 viet) o svojom súrodencovi, priateľovi, spolužiakovi, o živote v škole, o svojom zážitku, o nejakej udalosti, v ktorej brali účasť; o sledovanom filme alebo divadelnom predstavení. Opis – interiéru a exteriéru, ľudí, zvierat, prírodných javov, zvykov a obyčaji. Poďakovanie, žiadosť o pomoc, účasť v dialógu. Výjadrenie svojho názoru o prečítanom texte (čo sa mi páčilo a prečo). Názov textu, autor, ústredná postava a jej vlastnosti. Reprodukcia počutého a prečítaného textu alebo rozprávky, bájky za pomoci osnovy alebo samostatne. Opis obrázka alebo rozprávky podľa dejovej osnovy alebo pomocou členenej ilustrácie. Reprodukcia slovenského filmu, rozprávky, detského divadelného predstavenia podľa zostavenej osnovy. Dramatizácia textu podľa výberu, zážitku alebo udalosti z každodenného života. Používanie slovníka na obohacovanie slovnej zásoby, paralela so srbským jazykom, kalky, vysvetlenie významu slov v kontexte. Používanie slovníka pri preklade. Porozumenie určitým frazeologickým jednotkám. Hlasné a tiché čítanie, správna diktácia a intonácia vety. Odpisovanie kratších viet a textov, charakteristických slov a výrazov, odpisovanie so zadanou úlohou (obmena rodu, čísla, času, slabík...) Rozdelenie viet podľa obsahu a členitosti. Vymenovanie základných vetných čelnov a rozlišovanie ich v jednoduchšej vete. Písanie pozdravu a blahoželaní, SMS, mailu. Verejný výstup, prezentovanie vlastnej a tímovej práce. Tradičná slovenská ľudová kultúra/svadobné obyčaje v jednotlivých prostrediach/.	

Kľúčové pojmy obsahov: literatúra (lyrika, epika, dráma), jazyk (jazyk, fonetika, lexikológia, morfológia, pravopis, ortoepia), jazyková kultúra

POKYNY NA DIDAKTICKO-METODICKÚ REALIZÁCIU PROGRAMU

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry obsahuje tri vzdelávacie oblasti: literatúru, jazyk a jazykovú kultúru. Rozdelenie hodín sa neodporúča podľa vzdelávacích oblastí, ba naopak, na každej hodine by sa mala venovať náležitá pozornosť kultúre vyjadrovania žiakov, národnej tradícii, zvykom, obyčajam a kultúre Slovákov v Srbsku. Teda všetky tri oblasti sa navzájom integrujú a ani jedna sa nemôže vyučovať oddelene a bez vzájomnej spätosti s inými oblastami.

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry založený je na vzdelávacích výkonoch, respektíve na procese učenia a žiackych výkonoch. Vzdelávacie výkony predstavujú opis zjednotených vedomostí, zručností, postojov a hodnôt, ktoré žiak buduje, rozširuje a prehľbuje prostredníctvom troch vzdelávacích oblastí tohto vyučovacieho predmetu.

I. PLÁNOVANIE VYUČOVANIA A UČENIA

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry zameraný na výkony umožňuje učiteľovi väčšiu voľnosť, viac možností pri plánovaní vyučovacieho procesu a učenia. Úlohou učiteľa je, aby kontextualizoval daný program potrebám konkrétnej triedy majúcej na zreteli: poznávaciu úroveň slovenského jazyka, zloženie triedy a charakteristiky žiakov; učebnice a iné učebné materiály, ktoré bude používať; technické podmienky, vyučovacie prostriedky a médiá, ktorými škola disponuje; rezorty, možnosti, ako i potreby lokálneho prostredia, v ktorom sa škola nachádza. Vychádzajúc z daných výkonov a obsahov, učiteľ najprv tvorí svoj ročný globálny plán práce, z ktorého neskoršie bude rozvíjať svoje operatívne plány. Výkony definované podľa oblastí, uľahčujú učiteľovi sfunkčenie výkonov na úrovni konkrétnej vyučovacej jednotky. Teraz má učiteľ pre každú oblasť definované výkony. Od neho sa očakáva, že pre každú vyučovaciu

jednotku vo fáze plánovania a písania prípravy na hodinu definuje diferencované výsledky práce žiakov: tie, ktoré by všetci žiaci mali dosiahnuť, tie, ktoré by väčšina žiakov mala dosiahnuť, a tie, ktoré by mali iba niektorí žiaci dosiahnuť. Takýmto spôsobom sa dostane nepriamy vzťah so štandardmi na troch úrovniach žiackych výkonov. Zároveň pri plánovaní treba mať na zreteli, že sa výkony rozlišujú, že sa niektoré ľahšie a rýchlejšie môžu realizovať, ale pre väčšinu výkonov (najmä v oblasti literatúry) potrebné je omnoho viac času, viac rozličných aktivít a prác na rôznych textoch. Vo fáze plánovania vyučovacieho procesu je veľmi dôležité mať na zreteli, že učebnica je iba vyučovacím prostriedkom a že neurčuje obsah vyučovacieho predmetu. Preto k obsahu učebnice treba pristúpiť selektívne. Pritom čítanka, spolu s CD k učebnici a gramatikou, je len jedným z možných prameňov vedomostí a učiteľ žiakom umožňuje prehľad a vlastnú skúsenosť v používaní iných prameňov poznania. Pri plánovaní vyučovacieho procesu treba prihliadať na predbežné vedomosti, skúsenosti, intelektuálne schopnosti a na záujmy žiaka. Nevyhnutné je dať dôraz na rozširovanie slovnej zásoby a možnosti využívať jednotlivé kultúrne podujatia a sviatky, ktoré sa ponúkajú v daných prostrediach, s cieľom formovania predstáv o živote Slovákov v minulosti, o tradíciách a kultúre, ktorá slovenskú menšinu na tomto území charakterizuje. Odporúča sa porovnávať zaznamenávanie určitých sviatkov so zaznamenávaním sviatkov iných menšín, ktoré žijú spolu so Slovákami v daných lokalitách.

II. REALIZÁCIA VYUČOVACIEHO PROCESU A UČENIA

LITERATÚRA

Základ programu z literatúry tvoria texty z lektúry. Lektúra je rozvrhnutá podľa literárnych druhov – lyrika, epika, dráma a zároveň obohatená výberom neliterárnych, vedecko poulárnych a informatívnych textov. Povinná časť lektúry pozostáva hlavne z častí, ktoré patria do základného národného korpusu, ktorý je obohatený aj súčasnými

aktuálnymi dielami. Výber diel je v najväčšej miere založený na princípe vekovej primeranosti.

PRÁCA S TEXTOM

Rozlišovanie: rozprávky (ľudové a autorské), bájky, básne, balady, povestí, porekadlá a príslovia, hádanky, rečňovanky.

Čítanie – kratších slovenských ľudových rozprávok, bájok, povestí a textov z umeleckej tvorby, piesní, básní, balád. Nacvičovanie plynulého čítania s porozumením, ktoré sa rovná hovoru. Pri spracovaní básní treba nacvičovať umelecký prednes.

Od žiakov v tomto veku treba očakávať, že budú vedieť postrehnúť priebeh udalosti, hlavnú a vedľajšie postavy, vlastnosti postáv (zovňajšok a charakterové vlastnosti, dobré a zlé konanie), čas a miesto konania deja, začiatok, zauzlenie a rozuzlenie, dejovú postupnosť, opis okolia a ľudí; posolstvo prísloví; ponaučenie bájok porovnávať s udalosťami zo života. Všímať si fantastické prvky v rozprávkach a prenešený význam v bájkach.

Odporúča sa žiakom prezentovať populárne detské a ľudové piesne, sledovať detské časopisy (písanie krátkych literárnych prác do časopisov), spoločné pozeranie a rozbor aspoň jedného divadelného predstavenia a filmu pre deti v slovenskej reči, návšteva celomenšinových podujatí, etn domu, múzeí a galérií, ktoré predstavujú slovenskú kultúru a tradície.

Texty z doplnkovej časti programu majú poslúžiť učiteľovi aj pri spracovaní učiva z gramatiky, tiež na spracovanie a upevňovanie obsahov z jazykovej kultúry. Diela, ktoré učiteľ nespracuje, má navrhnúť žiakom na čítanie vo voľnom čase.

Nový program je založený na väčšej integrácii literárnych a nelieterárnych diel. Korelácia je umožnená adekvátnym kombinovaním povinných a nepovinných diel.

Okrem korelácie medzi textami učiteľ má umožniť vertikálnu koreláciu. Tiež má byť oboznámený s obsahmi slovenského jazyka z predchádzajúcich ročníkov, čo umožňuje dodržiavať princípy postupnosti a systematickosti.

Učiteľ má poznať obsahy predmetu zo slovenských dejín, hudobnej a výtvarnej kultúry pre 6. ročník (príklad: *Sťahovanie Slovákov na Dolnú zem, architektúru vojvodinských Slovákov, výtvarné umenie, slovenské ľudové svadobné piesne, časti kroja, výšivky a výzdoby na domoch – ornamentika,...*), tradičnú a súčasnú duchovnú kultúru Slovákov s dôrazom na zvyky a obyčaje Slovákov v Srbsku.

Horizontálnu koreláciu učiteľ nadväzuje predovšetkým na vyučovanie srbského jazyka, dejín, výtvarnej kultúry a hudobnej kultúry, náboženstva a občianskej výchovy.

Vzdelávacie výkony späté s oblasťou literatúry založené sú na čítaní. Rôzne obmeny pri čítaní sú základným predpokladom, aby žiaci vo vyučovaní získavali vedomosti a aby sa úspešne uvádzali do sveta literárneho diela. Vo ôsmom ročníku sa pestuje zážitkové čítanie a žiaci sa uvádzajú do bádateľského čítania.

JAZYK

Vo vyučovaní jazyka žiaci sa uschopňujú pre správnu ústnu a písomnú komunikáciu v spisovnom slovenskom jazyku.

Keď sa v obsahoch programu uvádzajú vyučovacie jednotky, ktoré žiaci už spracovali v predošlých ročníkoch, stupeň osvojenia a uplatnenia spracovaného učiva sa overuje, opakuje a nacvičuje na nových príkladoch, ktoré predchádzajú spracovaniu nových obsahov, pričom sa zabezpečuje kontinuita práce a systematickosť v nadväzovaní nového učiva na získané vedomosti.

Nevyhnutné je, aby učiteľ vždy mal na zreteli význam priliehavých a systematických cvičení, lebo učivo sa nepovažuje za zdolané, kým sa dobre nenacvičí. To znamená, že cvičenia majú byť súčasťou spracovania učiva, uplatnenia, opakovania a upevňovania vedomostí.

Učivo o ohybných slovných druhoch treba spracovať poukazujúc na podobnosť slovenského jazyka, keď ide o slovné druhy a skloňovanie. Rozsah učiva si učiteľ plánuje podľa toho, s akou skupinou pracuje (homogénnou alebo heterogénnou) a podľa úrovne znalosti jazyka a toho, koľko rokov predtým žiaci navštevovali hodiny slovenčiny. Žiakov treba postupne zaučať rozdeľovať vety podľa obsahu a členitosti a vymenovať vetné členy a rozlišovať ich.

Pravopis

Pravopisné pravidlá sa osvojujú prostredníctvom systematických cvičení (pravopisné diktáty, oprava textu, testy s otázkami z pravopisu atď.). V kontexte pravopisných cvičení žiaduce je občas zapojiť aj otázky, ktorými sa overuje ortografia (správne písanie písmen). Písať diktát sa odporúča len vo funkcii nacvičovania učiva s dôrazom na veľké začiatkové písmená a znaky interpunkcie na konci vety a pri písaní priamej reči. Ak si žiaci osvojili dostatočne učivo z oblasti gramatiky, tak sa odporúča pracovať aj na koncovkách podstatných a prídavných mien a slovies.

Treba podnecovať žiakov, aby sami zisťovali a opravovali pravopisné chyby, v SMS komunikácii, mailoch, ako aj pri rôznych typoch komunikácie prostredníctvom internetu.

Žiakov treba usmerňovať, aby používali pravidlá a príručky slovenského pravopisu a slovníky. Žiaduce je, aby učiteľ mal tieto príručky na hodine vždy, najmä keď sa spracuje učivo z pravopisu a usmerňoval žiakov používať uvedené príručky.

Ortoepia

Učiteľ má neustále poukazovať na dôležitosť správnej výslovnosti, ktorá sa upevňuje prostredníctvom určitých ortoepických cvičení. Ortoepické cvičenia netreba realizovať ako osobitné vyučovacie jednotky, ale spolu so spracovaním tém z gramatiky; prízvuk vo vete sa môže nadväzovať na kultúru vyjadrovania, nácvik prednesu básne a pod. Používaním auditívnych záznamov žiakov: CD k čítanke a ďalších, treba zvykať na správnu výslovnosť, melodickosť, dikciu...

Niektoré ortoepické cvičenia sa môžu konať aj pri zodpovedajúcich témach z literatúry: napr. artikulácia sa môže nacvičovať pri jazykolamoch, keď sa spracúvajú ako časť z ľudovej slovesnosti; prízvuk, tempo, rytmus, intonácia a prestávky sa môžu nacvičovať čítaním nahlas úryvkov z lektúry (podľa výberu učiteľa alebo žiaka) atď. Ako ortoepické cvičenia treba využívať aj prednes spamäti naučených úryvkov z poézie a prózy (pomocou auditívnych učebných prostriedkov).

JAZYKOVÁ KULTÚRA

Rozvíjať jazykovú kultúru je jednou z najdôležitejších úloh vyučovania materinského jazyka s prvkami národnej kultúry. Aj keď je táto oblasť vyučovania v programe určená ako osobitná oblasť, musí sa využívať tak pri spracovaní literárnych textov, ako aj pri vyučovaní gramatiky a pravopisu. Spracovanie literárneho textu a učenie gramatiky a pravopisu spisovného jazyka musí zahŕňať aj obsahy, ktoré prispievajú k pestovaniu kultúry ústneho a písomného vyjadrovania.

V tejto vekovej kategórii od žiakov treba očakávať poznanie nasledujúcich oblastí: *Rozprávanie* – o zážitkoch, o tom čo videli, čo by si priali. Odporúčané témy na spracovanie: Širšia rodina. Príbuzenské vzťahy. Životopisné údaje. Hostia. Jedálny lístok. Návštevy. Mój priateľ – moja priateľka. Pracovný deň žiaka. Voľný čas. Záluby. Kniha. TV a rozhlas. Rozprávky starej matere a starého otca. Časti tela – podrobnejšie. Chráňme prírodu – zvieratá a rastliny. Počasie a ľudová slovesnosť spätá s ním. Ročný kolobeh v prírode. Povolania a remeslá. Rodná reč. Láska k rodnej reči. Najdôležitejšie slovenské vojvodinské manifestácie pre deti – festivaly a prehliadky. Časť svadobných zvykov a ľudového odevu v jednotlivých prostrediach. Časopis *Zornička*. Návšteva priateľa v Novom Sade, Kovačici, Báčskom Petrovci (celomenšinové inštitúcie, galérie, múzeá, ktoré zachovávajú slovenskú ľudovú kultúru a tradície, etn domy, najstaršie domy, architektúra vojvodinských Slovákov so zameraním na svoje prostredie). Telefonická konverzácia. Doprava. Športy. Kupujeme počítač. Významné sviatky a dátumy pre slovenskú menšinu. Slovenské kultúrne, informačné a náboženské inštitúcie. Planéta Zem. Kontinenty, strany sveta. Kam by som chcel(a) cestovať. Pesničky, dialógy, scény, dielne na vylepšenie konverzácie. Komiks. Pexeso.

Od žiakov sa naďalej očakáva tvorenie skupiny slov pre určenú tému a viet zo zadaných slov. Majú vedieť vyjadriť svoj názor o prečítanom texte (čo sa mi páčilo a prečo), jeho názov, autora, ústrednú postavu a jej vlastnosti. Majú sa vedieť poďakovať, požiadať o pomoc. Majú samostatne porozprávať niekoľko viet o svojom súrodencovi, priateľovi, spolužiakovi, o živote v škole, porozprávať svoj zážitok, nejakú udalosť, v ktorej brali účasť...

Reprodukcia – počutého a prečítaného textu alebo rozprávky podľa osnovy alebo samostatne. Opísať obrázok alebo postupný dej pomocou členenej ilustrácie. Vedieť reprodukovať podľa osnovy sledovaný slovenský film, rozprávku alebo detské divadelné predstavenie, scénu alebo oslavu.

Opis – interiéru a exteriéru, ľudí, zvierat, prírodných javov, vymyslených príbehov, sviatkov a obyčají. vynechania slov opisu; priama a nepriama reč. Majú povedať samostatne a súvisle najmenej 8 – 10 viet.

Dialóg – rozprávanie o udalosti prostredníctvom o obrázku, precvičenej téme a viesť dialóg.

Dávať dôraz na interpunkciu (bodka, čiarka, výkričník, otáznik, priama reč).

Dramatizácia – kratšieho textu podľa výberu, zážitku alebo udalosti z každodenného života (situácia v knižnici, v obchode, na pošte, u školského pedagóga, zážitok s kamarátmi...); čítanie podľa úloh a striedania úloh.

Rozhovor – prihliadať na rozvoj slovníka každodennej konverzácie, obohacovanie aktívnej slovnej zásoby, frazeológia. Frekventované vety z každodenného života. Rozličné tvary vyjadrovania, vynachádzavosť, dôvtip. Cvičenia so zmenou a dopĺňaním viet.

Slovník – použitie slovníka pri obohacovaní slovnej zásoby, paralela so srbským jazykom, kalky, vysvetlenie významu slov v kontexte. Obohacovanie slovnej zásoby žiakov pomocou didaktických hier z jazyka, rébusov, doplňovačiek, prešmyčiek, hlavolamov... Písanie vlastného slovníka menej známych slov a výrazov.

Čítanie – Hlasné a tiché čítanie, správna diktácia a intonácia vety. Melódia vety. Slová, v ktorých nastáva spodobovanie spoluhlások.

Odpisovanie – kratších viet a textov, charakteristických slov a výrazov, odpisovanie so zadanou úlohou (obmena rodu, čísla, času, slabík...). Písanie krátkej slohovej práce podľa osnovy alebo zadaných otázok; písanie pozdravu a blahoželanía.

Žiaci si majú osvojiť aktívne približne 400 slov a frazeologických spojení. Pasívna slovná zásoba má byť na každej úrovni vyššia ako aktívna.

Ako mimovyučovacie čítanie sa odporúčajú časopisy pre deti a mládež, slovenská detská literatúra a ľudová slovesnosť.

Od žiakov očakávame, aby vedeli aspoň 4 básne, 5 slovenských ľudových piesní a súčasne populárne pesničky, hádanky, riekanky, niektoré porekadlá a príslovia, predniesť ľudové koledy a vinše vzťahujúce sa na sviatky alebo ročné obdobia, dve krátke prózy v rozsahu 6 – 8 riadkov a 4 krátke dialógy alebo účasť v detskom divadelnom predstavení. Žiaci by sa podľa možnosti, mali zapojiť do veku primeraných ľudových hier a tancov, mali by poznať charakteristiky slovenského ľudového odevu (svadobný odev), zaznamenávať sviatky (v porovnaní so srbskými), poznať tradičné slovenské zvyky a obyčaje (zabíjačka, svadba, Mikuláš, Lucka, Vianoce/koledovanie/oblievačky) a k tomu priliehavé tradičné jedlá a ľudový odev.

Prvky národnej kultúry a tradície

Zoznamovanie detí so základmi dejín slovenskej menšiny v Srbsku (presídľovanie, kultúrne, vzdelanostné, cirkevné a hospodárske snahy, vrcholné kultúrne výsledky, relevantné organizačné formy a inštitúcie...), sprostredkovanie poznatkov, ale i pestovanie emočného vzťahu k tradícii, kultúre, obyčajom a zvykom slovenskej menšiny vo Vojvodine, Srbsku, ale i na celej Dolnej zemi (folklór, remeslá, ľudová slovesnosť, divadlo, literatúra, hudba, tradičné detské hry, obyčaje...), no nie v zmysle romantického tradicionalizmu a paseizmu, ale vždy v relácii k budúcnosti, rozvoju a modernizácii. Na minulosť sa

opierať, do budúcnosti sa pozeráť. Sprostredkovať deťom poznatky o slovenskej komunite v Srbsku (osady, inštitúcie a organizácie, osobnosti, mená, priezviská, pôvod...), ale i o stykoch s inými etnickými skupinami a kultúrami, o prínosoch Slovákov tunajšiemu prostrediu (v školstve, kultúre, umení, architektúre...). Snažiť sa slovenskú identitu a sebaúctu pestovať subtilne, nie prostredníctvom hesiel a fráz, ale na konkrétnych príkladoch, spájať pritom poznatky s emočným nasadením, vždy ale so zreteľom na menšinové a ľudské práva, na európsky kontext, tiež na internetnú úctu, toleranciu a interakciu.

DIDAKTICKÉ POKYNY

Keď ide o tento predmet, musí sa mať na zreteli podstatná úloha: naučiť žiakov pekne rozprávať po slovensky, čítať, písať a získať zručnosť v jazykovej správnosti. Musia sa mať vždy na zreteli predvedomosti žiakov a na ne sa musí vždy sústavne nadväzovať. Na každej hodine si má učiteľ zvoliť diferencovaný prístup, lebo sú žiaci vekovo zmiešaní a prichádzajú s rozličnými jazykovými kompetenciami.

Gramatika sa má podávať v implicitnej podobe, namiesto oprávovania chýb sa využíva modelovanie správneho rečového variantu. Neodmysliteľné je vytvorenie príjemnej atmosféry, ktorá predpokladá partnerský vzťah medzi učiteľom a žiakom a má pomôcť prekonať psychickú bariéru pri aktivizácii získaných rečových zručností, schopností a návykov. Každý jazykový prostriedok sa demonštruje v určitom kontexte, nie izolovane. V nácviku rečových zručností majú dominovať rozličné formy dialógov v interakcii učiteľ – žiak a žiak – žiak. K požiadavkám na spôsob vyjadrovania žiadúca je jednoduchosť, prirodzenosť, spontánnosť a jazyková správnosť.

III. SLEDOVANIE A HODNOTENIE VYUČOVANIA

Sledovanie a hodnotenie výsledkov napredovania žiaka je vo funkcii dosiahnutia výkonov a začína základným hodnotením úrovne, na ktorej sa žiak nachádza podľa toho, čo sa bude brať do ohľadu pri hodnotení procesu jeho napredovania, ako aj známka. Každá aktivita je dobrá príležitosť na hodnotenie napredovania a získavanie spätnej informácie. Každá vyučovacia hodina a každá aktivita žiaka je príležitosťou na formatívne hodnotenie, totiž zaznamenanie postupovania žiaka a usmerňovanie na ďalšie aktivity.

Formatívne hodnotenie je zložkou súčasného prístupu vyučovaniu a znamená hodnotenie vedomostí, zručností, postojev a správania, ako aj rozvíjania zodpovedajúcej kompetencie diferencovane počas vyučovacích hodín a v priebehu učenia. Výsledok takého hodnotenia dáva spätnú informáciu ako učiteľovi, tak aj žiakovi o tom, ktoré kompetencie sú dobre zvládnuté a ktoré nie, ako aj o účinnosti zodpovedajúcich metód, ktoré učiteľ uplatnil na uskutočnenie cieľa. Ako formatívne hodnotenie sa chápe zbieranie údajov o dosiahnutých výsledkoch žiaka a najčastejšie techniky sú: realizácia praktických úloh, sledovanie a zapisovanie aktivít žiaka v priebehu vyučovania, priama komunikácia medzi žiakom a učiteľom, evidencia pre každého žiaka, (mapa postupovania) atď. Výsledky formatívneho hodnotenia na konci vyučovacieho cyklu majú byť vyjadrené známkou v súlade s pravidlami o známkovaní žiakov.

Práca každého učiteľa je zložená z plánovania, uskutočnenia a sledovania a hodnotenia. Dôležité je, aby učiteľ sústavne sledoval a hodnotil diferencovane, okrem dosahov žiakov aj proces vyučovacích hodín a učenia, ako aj seba a svoju vlastnú prácu. Všetko to, čo sa ukáže ako dobré a užitočné, učiteľ bude aj naďalej využívať vo svojej praxi vyučovania, a všetko to, čo sa ukáže ako nedostatočne účinné a efektívne, malo by sa zdokonaľiť.

10. SLOVENAČKI JEZIK SA ELEMENŦIMA NAŦIONALNE KULTURE

Ime predmeta:	SLOVENSKI JEZIK Z ELEMENTI NARODNE KULTURE
Cilj	Cilji pouka <i>Slovenskega jezika z elementi narodne kulture</i> so, da uĉenci osvojejo zakonitosti slovenskega knjiŹevnega jezika, v katerem se pisno in ustno pravilno izraŹajo; da osvojejo pravilno rabo slovenskega jezika v razliĉnih komunikacijskih situacijah, v govoru in pisanju; da se spoznajo z izbranimi knjiŹnimi, gledališkimi, filmskimi in drugimi umetniškimi deli iz slovenske kulture zapuščine in jih znajo interpretirati in razumeti.
Razred	osmi
Letno število ur	72 ur

IZHODIŠĀA Po zakljuĉenem razredu bo uĉenec sposoben, da:	PODROĀJE/TEMA	VSEBINE
– Sledi pogovoru, odgovarja in se sporazumeva v slovenskem jeziku; – razume dialoge, zgodbe in druge vrste besedil in pesmi o temah, vsebinah in komunikacijskih funkcijah, predvidenih v uĉnem naĉrtu, ki jih posluša v Źivo ali prek avdio-video zapisov; – razume in se na ustrezen naĉin odzove na ustmena sporoĉila, povezana z osebno izkušnjo in aktivnostmi pri pouku (poziv k skupinski aktivnosti, naroĉilo, navodilo, dogodek iz neposredne preteklosti, naĉrti za bliŹnjo prihodnost, vsakdanje aktivnosti, Źelje, izbira itd.); – razume krajše reklame, radio in TV oddaje o temah, predvidenih v uĉnem naĉrtu; – razume besedila (do 300 besed), ki vsebujejo preteŹno poznane jezikovne elemente, internacionalizme, strukturalne in leksiĉne, ter so v skladu s razvojnimi in kognitivnimi karakteristikami, izkušnjami in zanimanji uĉencev; – razume in adekvatno interpretira vsebine ilustriranih besedil (stripi, TV program, umik, kino napovednik, vozni red, specializirani ĉasopisi, javne informacije itd.), z uporabo jezikovnih elementov, predvidenih v uĉnem programu; – prepozna in izpostavi predvidljive informacije v besedilih iz vsakdanjega Źivljenja (pisma, krajši ĉasopisni ĉlanki, navodila z uporabo) in krajših knjiŹevnih oblikah (pripovedke, poezija, dramska besedila), ki so prilagojena razvojni stopnji in zanimanju uĉencev. – razume krajša besedila, povezana z gradivom drugih predmetov, naslanjajoĉ se na obĉi smisel besedil in predhodno usvojenih znanj; – je sposoben podati sklep o moŹnem pomenu nepoznanih besed, opirajoĉ se na obĉi smisel besedila s temo iz vsakdanjega Źivljenja; – se naknadno usposablja za samostojno branje besedil razliĉnih Źanrov in glede na predhodni razred naprednih besedil; – se privaja na in vadi uĉinkovito uporabo jezikovnih priloŹnikov in dvojeziĉnih slovarjev – slovar, enciklopedija, leksikon. – Zna pisмено oblikovati povedi in krajša besedila (do 200 besed), katerih koherentnost in kohezijo dosega z uporabo poznanih jezikovnih elementov, povezana s poznanimi besedili in vizualnimi spodbudami; – dosledno uporablja osnovno pravopisno normo; – zna izpostaviti kljuĉne informacije in pripovedovati o vide-nem, doŹivetem, slišanem ali prebranem; – zna uporabljati pismeni kod za izraŹanje lastnih potreb in interesov (pošiljanje zasebnih sporoĉil, ĉestitk, elektronske pošte ipd.); – v kratkih formalnih pismih (obvestilo profesorjem, sosedom, trenerju) uporablja oblike nagovora, prošnje, pozdrava in zahvale. – Uporablja osnovna pravila o postavitvi naglasov; – zna pripovedovati o obravnavanem besedilu in mu spremeniti zakljuĉek; – zna povzeti in razširiti besedilo; – zna pripovedovati o poslušanem odlomku iz radijskih in TV oddaj; – zna oblikovati naĉrt (v smislu podnaslova, tez); – na podlagi zadanega uvoda zna pripovedovati o doŹivetjih uĉencev in dogodkih iz neposredne in širše okolice; – brez teŹav razlikuje med slovenskim in jezikom veĉinskega naroda; – razvija spoštovanje in toleranco do razliĉnosti ter sposobnost, da jo prepozna kot bogastvo.	JEZIK Slovnica, pravopis, ortoepija JEZIKOVNA KULTURA Branje Pisanje Poslušanje in govorjenje	– Osnovne znaĉilnosti in karakteristike slovenskega govornega in pisnega jezika; – sistemizacija Źre obravnavanih vsebin iz morfologije, fonetike in sintakse; – okoli 400 novih polnopolnenskih in pomoŹnih besed; – slovniĉne vsebine iz prejšnjih razredov (ponavljanje in vadba na poznani in novi leksiki); – skloni v slovenskem jeziku; – imenovanje subjekta (samostalniĉ) in preprostega glagolskega predikata (osebne glagolske oblike); – samostalniki – moški, Źenski in srednji spol: mestnik in orodnik ednine; – pridevniki – moški, Źenski in srednji spol, in stopnjevanje pridevnikov; – sestavljanje samostalniških in pridevniških besed; – zaimki – sklanjanje; – povratni zaimki <i>sebe, se</i>; – povratni glagoli; – zapis in izgovorjava števil, raĉunskih operacij; – prislovi ĉasa, kraja, naĉin, koliĉino; – vezniki; – Oblike splošnih modelov jezikovne interakcije v druŹbi; – razumevanj in izraŹanje navodil in ukazov; – izraŹanje prostorskih odnosov in velikosti; – dajanje in pridobivanje informacij o sebi in drugih; – podajanje obvestil in njihovo prejetje; – izrekanje prepovedi in reagiranje na prepoved; – izraŹanje pripadnosti in lastništva; – posredovanje osnovnega pomena, oblikovanega v okviru komunikacijskih funkcij, tretji osebi; – enopomenskost in veĉpomenskost besed; – spoznavanje arhaizmov in neologizmov, kreativno sestavljanje novih besed iz Źe osvojenega slovarja; – dopolnjevanje povedi in zakljuĉevanje krajših odstavkov. – Izbira vsebin za elemente slovenske narodne kulture je prepuščena uĉitelju, priporoĉa pa se, da se te vsebine uresniĉuje tudi skozi ples in glasbo (poslušanje slovenskih pesmi, spoznavanje z instrumenti, narodnimi plesi ...), risanke, filme, pravljice, zgodbe, legende, pomembne osebnosti in dogodke iz slovenske zgodovine, skozi obiĉaje in njihovo predstavljanje pri urah, na šolskih prireditvah itd.; – priporoĉa se uporaba: avdio-vizualnega gradiva (filmi, glasbeni zapisi, radio, televizijske oddaje); zbirĉ narodnih iger in pesmi; gradiva iz druŹinskih arhivov; ustmena tradicija, ki jo ohranjajo in prenašajo starejši ĉlani druŹine. – šola: aktivnosti v šolskih objektih; – vsakdanje Źivljenje: obisk muzeja, razstave, koncerta, knjiŹnice, sejma; – druŹba in narava: glavne gospodarske veje, veliki gradbeni objekti, naravne lepote, turizem, turistiĉne agencije (vozni red, predsedanje, letališĉe), športni center; – aktualne teme: teŹave sodobnega sveta (hrana, pitna voda, lakota), zaščita ĉloveškega okolja, sodobna sredstva komunikacije; – tradicija in obiĉaji slovenske kulture (proslave, karnevali, manifestacije...); – razvijanje kritiĉnega odnosa do negativnih elementov kulture med vrstniki (netoleranca, agresivno obnašanje ipd.); – aktualne teme iz slovenske kulturne zgodovine i dr.

– obvladane (že sprejete) vsebine iz književnosti povezuje z novimi književno umetniškimi besedili; – razlikuje med folklornimi oblikami (rekla, uganke ...); – prepozna rime, verz in kitice v lirski pesmi; – določa karakteristične vsebine, občutke, videze in postopke posameznih likov; – zapaža vezi med posameznimi dogodki; – povezuje naslove in avtorje prebranih literarnih del; – razlikuje med tipi književnega ustvarjanja (ljudska in avtorska književnosti); – razlikuje med osnovnimi književnimi vrstami (lirika, epika, dramatika); – prepozna različne oblike izjavljanja v književno-umetniškem besedilu: naracija, opis, dialog, monolog; – zapaža pomembne elemente književno-umetniškega besedila: motivi, teme, fabula, čas in kraj dogajanja, liki in dr. – prepozna razlike med pripovedovanjem o vsebini in analizo določenega književnega dela.	KNJIŽEVNOST	DOMAČE ČTIVO – avtorske lirске pesmi slovenskih avtorjev; – slovenske ljudske lirске pesmi; – slovenske basni, ljudske zgodbe, legende in pravljice; – umetniške zgodbe in pravljice v slovenščini; – gledališke drame za otroke v slovenščini; – televizijske in radijske drame; – slovenske risanke; – stripi in otroški časopisi v slovenščini; – otroške narodne igre; SPISEK PRIPOROČENE LEKTIRE 1. Janez Mušič: Zgodbe o Prešernu 2. Ivan Tavčar: Visočka kronika 3. Anton Tomaž Linhart: Županova Micka 4. Marjan Rožanc: Pravljica 5. Janez Menart: Pesnik se predstavi 6. Boris A. Novak: Oblike sveta 7. Tone Pavček: Majnice 8. Vinko Moderndorfer: Kot v filmu 9. Desa Muck: Blazno redno popolni 10. Josip Jurčič: Domen 11. Roland Dahl: Veliki dobrodušni velikan 12. C.S. Lewis: Zgodbe iz Narnije 13. Tone Partljič: Hotel sem prijeti sonce 14. Prežihov Voranc: Solzice 15. Miha Mazzini: Zvezde vabijo 16. Moliere: Scapinove zvijače 17. Časopisi i revije: Pil plus, Galeb, Gea. Z navedenega seznama je obvezna izbira treh del za obravnavo, po možnosti kombinacija poezije, proze in dramatike. Končni izbor je prepuščen učitelju, ki pristop in način obravnave prilagaja dinamiki razreda.
---	--------------------	--

Ključni pojmi vsebine: jezik, branje, pisanje, poslušanje, govorjenje, jezikovna kultura, književnost.

NAVODILO ZA DIDAKTIČNO-METODIČNO URESNIČEVANJE PROGRAMA

Program pouka in poučevanja slovenskega jezika z elementi slovenske kulture sestavljajo tri predmetna področja: Jezik, Jezikovna kultura in Književnost. Skupen nabor ur na letni ravni obsega 72 ur.

Program pouka in učenja slovenskega jezika z elementi narodne kulture je osnovan na cijih oz. na procesu učenja in dosežkih učenecv. Rezultati predstavljajo opis integriranih znanj, veščin, odnosov in vrednosti, ki jih učenec gradi, širi in pogloblja skozi vsa tri področja tega predmeta. Na koncu osmega razreda se rezultati od petega do osmega razreda združujejo v standarde, definirane v različnih področjih predmeta, na treh ravneh učenčevega razvoja.

I. NAČRTOVANJE POUKA IN UČENJA

Osmo leto učenja tujega jezika je usmerjeno na utrjevanje predhodno usvojenih znanj in uvajanje učencev v globlje veščine razumevanja in rabe slovenskega jezika. Komunikativno-interaktiven pouk jezik razumeva kot sredstvo komunikacije, zato se pri poučevanju uporablja naslednje osnove: v učilnici se uporablja ciljni jezik, v osmišljenem družbenem kontekstu učencev, učitelj pa svoj govor prilagaja razvojni stopnji in znanju učencev.

Naloga učitelja je, da načine poučevanja in usposabljanja prilagodi potrebam vsakega posameznega razreda, pri čemer mora upoštevati njegovo sestavi in značilnosti učencev, tehnične mogočnosti, učna sredstva, s katerimi razpolaga posamezna šola, vire in potrebe lokalne skupnosti. Izhajajoč iz zadanih ciljev in vsebin, učitelj najprej oblikuje svoj letni načrt dela in iz njega kasneje razvija svoje operativne načrte. Treba se je zavedati, da se nekatere cilje osvoji hitreje in lažje, medtem ko večina ciljev zahteva več časa, različnih aktivnosti in dinamičnosti v pristopu k priporočenemu gradivu.

Na področju književnosti se učence uvede v razumevanje književnega dela, ki pomeni prepoznavanje in razlikovanje lirskega, proznega in dramskega teksta ter razumevanje konstrukcije besedil (uvod, zaplet, razplet, zaključek). V delu učnega načrta, ki je usmerjen na elemente narodne kulture, se priporoča komparativna metoda, kot pristop, ki omogoča prepoznavanje kulturnih elementov v ožjem ali širšem kontekstu. Ko gre za jezik, se uporablja komunikativno-interaktivno metodo poučevanja.

Pri pouku slovenskega jezika z elementi narodne kulture je težišče dela usmerjeno na učence: te se obravnava kot odgovorne, kreativne in aktivne udeležence učnega procesa, ki s svojim trudom in delom pridobivajo in razvijajo jezikovne sposobnosti, usvajajo jezik in pridobljena znanja uporabljajo v komunikaciji. Učenci sprva poslušajo in se odzivajo, kasneje začnejo govoriti. Ko gre za književnosti in elemente narodne kulture, otroci lahko aktivno sodelujejo v spontanem pogovoru pri urah, ali pri zbiranju obvestil, raziskav in spoznanj starejših članov družine (posebej dedkov in babic), ki so povezani s temami iz narodne tradicije.

II. URESNIČEVANJE POUKA IN UČENJA

Učitelj načrtuje, vodi in organizira učni proces (izbira vsebino dela, leksiko, metode in oblike dela, tipe in število vaj itd.), usmerja delo učencev, da bi se najuspešneje uresničili zastavljeni cilji. Učitelj spoštuje načelo individualizacije pri delu, glede na to, da je znanje jezika med učenci zelo raznoliko, in vaje postavlja tako, da vsakemu od učence omogoči čim pogostejšo verbalno aktivnost. Pri aktivnostih, povezanih s pridobivanjem znanja o elementih narodne kulture in književnosti, praktična plat pouka obsega aktiven stik s predmeti, ki predstavljajo materialno komponento tradicionalne kulture, najsi gre za njihovo izdelavo, ali srečanje z njimi v avtentičnem ambientu.

V učilnici se uporablja ciljni jezik, govor učitelja pa je prilagojen znanju in razvojni stopnji učencev. Učitelj mora biti prepričan, da je njegovo sporočanje razumljeno, skupaj s kulturološkimi, vzgojnimi in socializacijskimi elementi. Začenši s petim razredom se pričakuje, da učitelj usmerja pozornost učencev na pomen slovnične preciznosti izjavljanja. Prav tako jih od petega razreda umerja na zakonitosti ustmenega in pisnega koda ter njihovega medsebojnega odnosa. Vse slovnične vsebine se uvaja brez detajlni gramatičnih pojasnil, razen če jih učenci zahtevajo.

Kjerkoli je pri realizaciji pouka slovnice to mogoče, se uporablja modele in tabele, da bi dosegli boljše razumevanje jezikovnih pojavov. Izbira, število in vrsta vaj je odvisna od jezikovnega gradiva in njegovega odnosa do jezika učencev. Tam kjer so razlike opaznejše, se uporablja več vaj. Tako pri slovnici kot pri jezikovnih veščinah se predvidi razširitev za učence, ki pri usvajanju slovenskega jezika napredujejo hitreje.

Učna sredstva: visoka raven motivacije učencev je lahko znatno spodbujena s strani učitelja, ki v ta namen uporablja ustrezna avdio-vizualna sredstva, učbenike in delovne zvezke, slike, fotografije, oddaje in filme itd. Učitelj mora učence spodbujati k zbiranju učnih sredstev, povezanih z obravnavanimi temami (razglednice, čestitke, slike, časopisni članki itd.). Pri poučevanju književnosti in elementov narodne kulture se priporoča navedeno literaturo, čeprav je izbira vsebin do določene mere prepuščena učitelju.

Tehnike:

- Veščina branja: prepoznavanje vezi med črkami in glasovi, povezovanje besed in slik, odgovarjanje na preprosta vprašanja, povezana z besedilom, izpolnjevanje prebranih navodil in ukazov, prepoznavanje posebnosti slovničnih specifik (spol, število, glagolski čas, oseba ipd.), odgovarjanje na vprašanja v zvezi z besedilom, ki ponujajo izbiro med drži/ne drži ali več možnih odgovorov;

- Veščina pisanja: vnašanje manjkajoče besede (dopolnitev niza, prepoznavanje vsiljivca, križanke ipd.), povezovanje krajšega besedila in povedi s slikami/ilustracijami, izpolnjevanje obrazcev (prijava na razpis, sklenitev mesečne naročnine na otroški časopis, nalepke za kovčke itd.), pisanje čestitk in razglednic, pisanje krajših besedil;

- Veščina poslušanja: odzivanje na zapoved učitelja ali poslušano zapoved z avdio zapisa (predvsem fizične aktivnosti: vstani, sedi, hodi, skoči, igray ipd.; pa tudi ročne aktivnosti znotraj učilnice: riši, izreži, pobarvaj, odpri/zapri zvezek ipd.); povezovanje zvočnega gradiva z ilustracijami: povezovanje pojmov iz delovnega zvezka (dodaj manjkajoče dele slike), prepoznavanje točnih in netočnih izrazov, utrjevanje kronologije ipd.; pretvarjanje izjave v gesto;

- Veščina govorjenja: igre, petje v skupini, razvrščanje in vzporejanje (po velikosti, obliki, barvi itd.), ugibanje predmetov in oseb, pretvarjanje geste v izjavo;

- Veščina govorne in pisne interakcije: reševanje aktualnih težav v razredu oz. dogovarjanje glede aktivnosti, skupno ustvarjanje ilustriranih materialov (album fotografij z izletov ali proslav, načrt tedenskih aktivnosti, izleta, druženja itd), interaktivno učenje, spontani pogovor, delo v parih, malih in velikih skupinah (drobni dialogi, igranje vlog itd.);

- Prenos otroške književnosti v druge medije: igro, pesem, dramski komad, likovne oblike itd.

JEZIK

Pri pouku jezika se učence usposablja za pravilno ustno in pismeno komunikacijo v standardnem slovenskem jeziku. Cilji tega programa zato niso usmerjeni le na usvajanje jezikovnih pravil in slovničnih norm, pač pa na razumevanje njihovih funkcij in pravilno rabo tako v pismenem kot ustmenem izražanju.

Ko se v vsebinah programa navaja posamezne enote, ki so jih učenci obravnavali že v prejšnjih razredih, je razumljivo, da se preverja raven in sposobnost uporabe predhodno osvojenega gradiva, zato je pred obravnavo novih vsebin pomembno ponavljanje in ponovna vaja, s čimer se zagotavlja kontinuiteto dela in sistematičnost v povezovanju novega gradiva z obstoječim znanjem.

Osnovni programski cilj pri pouku slovnice je, da se učencem jezik predstavi in pojasnjuje kot sistem. Noben jezikovni pojav ne bi bilo treba obravnavati izolirano, izven konteksta, kjer se izraža njegova funkcija (v vsaki primerni situaciji se slovenščino znanje postavlja v funkcijo razlaganja besedila, tako umetniškega kot poljudnoznanstvenega). Vsebine iz pravopisa je obvezno treba povezovati z ustreznimi primeri, tako pri urah slovnice kot književnosti. Ortoepske vaje niso nujno posebne poučevalne enote, pač pa se jih izvaja skupaj z ustreznimi temami iz slovnice, pa tudi iz književnosti. Če je to mogoče, naj učitelj predvaja posnetke pravilne izgovorjave in opozarja na razlike v izgovoru.

JEZIKOVNA KULTURA

Področje Jezikovna kultura je programsko predvideno kot posebno področje, vendar ga je nujno povezovati z drugima dvema področjema: s književnostjo in jezikom. Jezikovna kultura obsega ustmeno in pismeno izražanje, pri čemer je obema treba nakloniti enako mero pozornosti. Končni cilj pouka jezikovne kulture se nanaša na usposobljenost učencev za vzpostavljanje kakovostne in uspešne komunikacije.

Eden od največjih programskih ciljev jezikovne kulture je bogatenje slovarja pri učencih. Zato je še toliko bolj pomembno, da se k obravnavi tem, ki se nanašajo na leksični sistem slovenskega jezika, pristopa sistematično.

KNJIŽEVNOST

Priporočeni cilji niso podeljeni na ravni dosežkov učencev. Predstavljajo obvezne dele opisov standardov in jih je mogoče ožiti in širiti glede na zmožnosti posameznih učencev in druge pogoje poučevanja.

Izbira del naj bo usklajena z zmožnostmi, potrebami in zanimanji konkretnega kolektiva posameznega razreda. Razlike v skupni umetniški in informativni vrednosti posameznih besedil vplivajo na ustrezne metodološke rešitve (prilagajanje branj različnih vrst besedil, obseg razlaganja besedila glede na kompleksnost njegove strukture, povezovanje in združevanje z ustreznimi vsebina z drugih predmetnih področij – slovnice, pravopisa in jezikovne kulture ipd.).

Pri obravnavi književnih del, pa tudi v okviru govornih in pismenih vaj, se stremi k temu, da je učenec zmožen vzpostaviti različne vrste karakterizacije likov: odkriva čim več lastnosti, občutkov in družbenih situacij književnih likov (ki jih razbere iz njihovih značilnosti: fizičnih, govornih, psiholoških, družbenih in etično-nazornih), izraža svoje mišljenje glede njihovega ravnanja in le to poskuša osvetliti z različnih perspektiv. Obravnava književnega dela naj bo pretkana z reševanjem problemskih vprašanj, ki jih spodbudita besedilo in umetniško doživljanje.

III. SPREMLJANJE IN VREDNOTENJE POUKA IN UČENJA

Sledenje in vrednotenje rezultatov napredovanja učencev je v funkciji uresničevanja ciljev in se začneja z inicialnim ugotavljanjem ravni doseženega znanja, da bi se na tej osnovi prepoznalo nadaljnji napredek in formiralo oceno. Vsaka učna ura in vsaka aktivnost učencev je priložnost za opazovanje njihovega napredka in usmerjanje k naslednjim aktivnostim.

Ocenjevanje predstavlja del učnega procesa, vendar ne kot izolirana aktivnost. Evaluacija naj zagotovi boljšo kakovost in učinkovitost učenja, predvsem pa napredovanje učencev v skladu z operativnimi nalogami. Ocenjevanje se izvaja s poudarkom na preverbi doseženega znanja, v cilju močnejše motivacije, ne pa s poudarkom na napakah. Ocenjuje se razumevanje govora, razumevanje krajših pisanih besedil, sposobnost monološkega in dialoškega ustmenega in pismenega izražanja, poznavanje leksičnih in gramatičnih vsebin (znanje se določa in ocenjuje na podlagi uporabe v ustreznem komunikacijskem tekstu) ter pravopisa, sodelovanje pri urah, izpolnjevanje domačih nalog in projektov (posameznih in skupinskih). Načini preverjanja morajo biti učencem vnaprej najavljeni in poznani ter usklajeni s tipom vaj, ki se jih izvaja pri pouku.

Spremljanje in vrednotenje pouka in učenja naj bo v skladu s Pravidnikom o ocenjevanju učencev v osnovnem izobraževanju in vzgoji. Mero napredovanja učenca, oziroma vrednotenje je treba primerjati z začetnim nivojem znanja učenca. Učitelj tekom procesa pouka in učenja permanentno in jasno daja povratno informacijo o kakovosti znanja učenca. Povratna informacija naj bo smerokaz za nadaljnje delo, toda istočasno tudi motivacija za učenca. Vrednotiti je treba vse dejavnosti učenca, razen vrednotenja in dajanja povratne informacije pa je pomembna naloga navaditi učence na samovrednotenje.

11. УКРАЇНСЬКИЙ МОВНИЙ САМОСТІЙНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ КУРС

Назва предмета	УКРАЇНСЬКА МОВА З ЕЛЕМЕНТАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ
Мета	Метою навчання <i>української мови з елементами національної культури</i> є досягти учнями такого ступеню комунікативних здібностей, на якому вони зможуть самостійно вживати засвоєні навички розмовного мовлення в стандартних та професійних комунікативних ситуаціях (залежно від тематичного мінімуму та в письмовій формі), плекати національну та культурну ідентичність, етнічну самоповагу та ознайомити учнів з елементами традиції, культури, звичаїв українського народу, підкреслюючи особливі риси української громади в Сербії.
Клас	восьмий
Річна кількість годин	72 години

НАВЧАЛЬНІ ДОСЯГНЕННЯ Після закінчення класу учень:	ОБЛАСТЬ/ТЕМА	ЗМІСТ
– може визначити рід художнього твору; – аналізує композицію ліричного вірша (строфа, рядок); – відрізняє жанрові особливості народної творчості від особливостей художньої літератури; – відрізняє народну притчу, байку, баладу, легенду; – відрізняє реалістичну прозу від міфопоетичної прози; – розрізняє види художнього стилю мовлення; – визначає основний настрій інтерпретації вірша, оповідання або драми (гумористична, весела, сумна тощо); – визначає тему, місце та час відбування події; – послідовність подій; – характеризує образи героїв, наводячи приклади з тексту/внутрішні та зовнішні риси; – наводить приклади вірувань, звичаїв, способу життя та подій в минулому, що описані в літературних творах; – аналізує елементи драматичного твору (дія, сцени, зображення подій, персонажі); – правильно переписує короткий текст за заданим завданням (зі зміною роду, числа, часу, складів ...); – розрізняє речення за метою висловлювання – визначає підмет і присудок в реченні і розпізнає їх на простих прикладах – складе та напише привітання та листівку, повідомлення електронною поштою та СМС; – виконує українські народні та популярні дитячі пісні, відповідно до віку; – шанує свою рідну мову та мови інших народів; – розрізняє подібність мовних явищ між українською та сербською мовами; – відрізняє літературну мову від діалекту; – розрізняє поділ приголосних на тверді та м'які; – розрізняє змінні частини мови; – розрізняє відмінки і відмінкові форми у співвідношенні з сербською мовою; – визначає категорії роду та числа змінних частин мови; – правильно вживає зворотні дієслова; – правильно вживає дієслова руху; – правильно застосовує правописні норми у написанні "вибраних слів" (типові приклади); – правильно застосовує правописні норми у написанні великої літери; – правильно застосовує правописні норми у пунктуації; – використовує „Правила українського правопису” – та інші довідники з українського правопису; – правильно вимовляє голосний <i>и</i> та приголосний <i>є</i>; дієслівні закінчення <i>–ся, –ться</i> – правильно вимовляє ненаголошені голосні звуки; – в розмові дотримується норм літературної мови; – виразно читає вголос літературні та нелітературні твори; – використовує різні форми оповіді: опис (портрет, інтер'єр, зовнішній вигляд, природні явища), розповідь від 1-ї та 3-ї особи, діалог; – уміє ввічливо подякувати, привітати з святом, висловити побажання чи прохання, попросити про допомогу, уважно вислухати співрозмовника; – виділяє частини твору (назву твору, уривки); – складає усний або письмовий твір про свої враження від літературного твору, на теми з повсякденного життя та світу уяви; – переказує прочитаний твір за вибором, розповідає подію з власного досвіду або подію з повсякденного життя; – використовує словник, збагачуючи свій словниковий запас (паралелі з сербською мовою та при перекладах); – читає короткий простий текст з розумінням; – декламує народні обрядові вірші, пов'язані з святами або порами року; – бере участь у дитячих іграх, які відповідають його віку; – розрізняє характерні особливості українських народних костюмів; – святкує свята (і порівнює їх з сербськими);	ЛІТЕРАТУРА	ЛІРИКА Літературні терміни та поняття Поет і вірш. Строфа і рядок у ліричному вірші. Жанри авторської та народної лірики: описовий (дескриптивний); календарно-обрядовий, героїчний і жартівливий епос. ШКІЛЬНА ЛІТЕРАТУРА Леся Українка: <i>Давня весна; Давня казка;</i> Андрій Малишко: <i>Пісня про рушник; Чому, сказати, й сам не знаю</i> Ігор Калинець: <i>Криничка, Дим, Три казки, Музика</i> Тарас Шевченко: <i>Мені тринадцятий минуло... Думи мої, думи мої... Ой три шляхи широкі...</i> Михайло СТЕЛІМАХ: <i>Гуси-лебеді летять...</i> Андрій Чайковський: <i>За сестрою</i> Василь СИМОНЕНКО: <i>Лебеді материнства</i> Григорій Тютюнник: <i>Бушія, Лісова сторожка, Ласочка;</i> Василь Сухомлинський: <i>Відломлена гілка... Чого синичка плаче?</i> Всеволод Нестайко: <i>Неймовірні детективи, Таємничий голос за стіною</i> Марина Павленко: <i>Русалонька із 7-В, або Прокляття роду Кулаківських</i> Ліна Костенко: <i>Доц полив... Чайка на крижині</i> Богдан Лепкий: <i>Мишка</i> Народно-побутові вірші (на вибір), загадки, народні приказки Народно-побутові, весільні та інші обрядові пісні (на вибір) Українські народні легенди та балади (на вибір) ЕПІКА Літературні терміни та поняття Письменник і оповідач. форми оповіді: опис, розповідь від першої та третьої особи; діалог. Фабула: послідовність подій. Характеристика персонажів – особливості мови, поведінка, зовнішній вигляд та риси характеру. Види епічних творів: байки, народні та літературні казки, притчі, балади. ШКІЛЬНА ЛІТЕРАТУРА Народні байки: (на вибір) Українська народна притча (на вибір) Українська народна балада (на вибір) Українська народна легенда (на вибір) Народні притчі інших народів (на вибір) Степан Руданський: <i>Місяць</i> Павло Глазовий: <i>Івасик, Історія хвороби, Іванові Сні</i> Іван Франко: <i>Малий Мирон, Мій злочин</i> Євген Гуцало: <i>Сім'я дикої качки, Якого кольору слова</i> Олена Пчілка: <i>На хуторі; п'єса Світова річ</i> Василь Стефаник: <i>Ангел; Вечірня година; Вістуні; Вовчиця</i> Вадим Дорошенко: <i>Пригоди Солі та Олі</i> Народні прислів'я ДРАМА Літературні терміни та поняття Дія, сцени, персонажі п'єси. Види драматургії та радіо вистава. ШКІЛЬНА ЛІТЕРАТУРА 1. Театр для дітей 2. Дитячі народні ігри (на вибір) НАУКОВОПОПУЛЯРНІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ВИДАННЯ (на вибір до 2 творів) 1. Народна творчість. 2. З життя наших предків. 3. На вибір з видань, енциклопедій, журналів для дітей та Інтернету 4. З журналів та Інтернету про фестивалі національної культури та культурні заходи

– відрізняє традиційні українські звичаї (Різдво – <i>Коляда</i> , <i>Вертеп</i> , <i>святий Миколай</i> , <i>Великдень</i> – <i>писанка</i>), а також традиційні народні страви; – йому відомі різдвяні, великодні і весільні звичаї та обряди, весільні пісні та привітання характерні для деяких регіонів України; – йому відомі фестивалі національної культури та, якщо це можливо, бере у них участь (як учасник або глядач); – йому відомі національні установи, музеї та етно домівки, галереї.	МОВА		ПОЗАКЛАСНЕ ЧИТАННЯ: 1. Українські народні казки та легенди (на вибір). 2. Вибір з антології української дитячої літератури. Література для додаткового читання 1. Я дивився/лась дитячий український фільм (вільний вибір). 2. Комікс на власний вибір. 3. Я дивився/лась дитячу виставу.	
			Граматика (мова, фонетика, лексикологія, морфологія)	Тверді і м'які приголосні. Змінні слова: іменники, прикметники, займенники, числівники, дієслова (виділяє і визначає в тексті). Іменники – відмінювання іменників. Множина іменників. Відмінювання іменників у множині. Прикметники – відмінювання прикметників в однині та множині. Займенники – питальні, відносні та заперечні. Їх відмінювання. Числівники – кількісні та порядкові. Дієслова – дієслівні форми (теперішній, минулий та майбутній час). Види дієслова. Зворотні дієслова. Дієслова руху.
			Правопис	Велика літера в складових частинах географічних назв; в назвах інституцій, підприємств, установ, організацій (типові приклади). Пунктуація: кома (при переліку); лапки (пряма мова); тире (замість лапок в прямій мові). Крапка, знак оклику, знак питання.
	Ортоепія	Вимова голосного и, приголосного г та дієслівних закінчень –ся, –ться Вимова ненаголошених голосних звуків		
МОВНА КУЛЬТУРА			Спілкування – про події з власного досвіду, про те, що вони бачили, про особисті уподобання. Групування слів, що належать до певної теми та складання речень з даних слів. Самостійна розповідь (10–15 речень) про свого брата або сестру, друга, однокласника, про життя в школі, про подію з власного досвіду, про подію, в якій брали участь. Опис – інтер'єру і екстер'єру, людей, тварин, природних явищ. Подяка, прохання про допомогу, участь у діалозі. Особисте ставлення до прочитаного тексту (що мені сподобалося і чому). Назва тексту, автор, головні герої та їхні особливості. Переказ почутого чи прочитаного твору/казки за допомогою плану або самостійний переказ. – Опис зображення або виконання дії на малюнку з використанням декількох ілюстрацій. – Переказ українських фільмів, казок, дитячих театральних вистав, на основі розробленого плану. – Драматизація твору на вибір або події з повсякденного життя. Використання словників для збагачення словникового запасу, паралелі з сербською мовою, пояснення значення слова в контексті. Використання словника при перекладі. Розуміння найчастіших фазеологізмів. Голосне й тихе читання, правильна дикція та інтонація речення. Переписування коротких речень і текстів, виписування окремих слів і виразів, переписування завдань (зі зміною роду, числа, часу, складів ...) Вміння розрізняти речення за метою висловлювання. Вміння визначати підмет і присудок в реченні і розпізнавати їх на простих прикладах. Написати привітання та вітання. Публічний виступ, презентація власного твору та групової роботи. Традиційна народна культура (різдвяні, великодні та весільні звичаї та обряди).	

Ключові поняття змісту: література (лірика, епіка, драма), мова (мова, фонетика, лексикологія, морфологія, орфографія, орфоепія), мовна культура.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ДИДАКТИЧНО-МЕТОДИЧНОГО ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Програма навчання та вивчення української мови з елементами національної культури складається з трьох предметних областей: літератури, мови та мовної культури. Розподіл навчальних годин повинен бути зроблений на основі предметних областей, але завжди, на кожному уроці, слід приділяти особливу увагу культурі мовлення учнів та культурі українців у Сербії, звертаючись при цьому до народних традицій та звичаїв. Ці три області переплітаються між собою і жодна з них не може вивчатись окремо і без взаємодії з іншими областями.

Програма навчання та вивчення української мови з елементами національної культури базується на навчальних досягненнях, тобто на процесі навчання та досягненнях учня. Навчальні досягнення – це опис інтегрованої сукупності характеристик: знань, навичок, переконань та цінностей, які учень здобуває та поглиблює.

I. ПЛАНУВАННЯ УРОКІВ ТА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Програма навчання, яка орієнтована на навчальні досягнення дає викладачеві більшу свободу, більше можливостей у плануванні та розробці уроків та самого навчання. Роль викладача полягає в тому, щоб контекстуалізувати цю програму у відповідності до: потреб конкретного класу з урахуванням: рівня знань української

мови, складу учнів в класі та їхніх індивідуальних особливостей; підручників та інших навчальних матеріалів, які буде використувувати; технічних умов, навчальних ресурсів та засобів масової інформації доступних у школі; ресурсів, можливостей та вимог соціального оточення, в якому знаходиться школа. Виходячи з заданих навчальних досягнень та змісту, викладач спочатку створює свій річний глобальний план роботи, на підставі якого він пізніше буде розробляти свої оперативні плани.

Навчальні досягнення, визначені по областях, полегшують викладачеві подальшу операціоналізацію навчальних досягнень до рівня конкретної навчальної одиниці. Від викладача очікується, що для кожної навчальної одиниці, на етапі планування та написання плану уроку, визначить диференційовані очікувані результати щодо трьох рівнів складності: ті, яких повинні досягти усі учні, ті, яких повинна досягти більшість учнів, і ті, яких повинні досягти лише деякі учні. Таким чином, створюється непрямий зв'язок з навчальними досягненнями щодо трьох рівнів успішності учнів. При плануванні слід також мати на увазі, що очікувані результати відрізняються, що деяких з них можна досягти легше та швидше, але для більшості з них (особливо для предметної області, літератури), потрібно більше часу, різних заходів та роботи над різними видами тексту. У процесі планування та навчання важливо мати на увазі, що підручник є навчальним інструментом і не визначає зміст предмету. Тому, до змісту, наведеному у підручнику, потрібно застосувати вибірковий підхід. Крім підручника, як одного із джерел знань, викладач повинен відкрити учням й інші джерела знань і навчити їх працювати з ними. При плануванні навчального процесу слід враховувати знання, досвід, інтелектуальні здібності та інтереси учнів.

Необхідно звернути особливу увагу на збагачення словникового запасу та використати певні культурні заходи та свята, які відбуваються в певних осередках, з метою ознайомлення учнів з життям українців у минулому, їхніми традиціями та культурою, як характерними рисами української меншини на цих просторах. Рекомендується порівнювати святкування українських свят із святкуванням цих свят іншими народами та іншими національними громадами, які живуть на цих просторах.

II. ВИКОНАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

ЛІТЕРАТУРА

Основу програми з літератури складають твори для літературного читання. Список творів для літературного читання поділений на літературні роди – *лірику, епос, драму*, та доповнений вибором непрофесійних, науково популярних та інформативних текстів. До списку літератури для літературного читання входять переважно твори, що належать до національного корпусу, який збагачений творами сучасної літератури для дітей. Вибір творів в основному залежить від особливостей сприйняття учнем художнього твору, в залежності від його віку.

РОБОТА НАД ТЕКСТОМ

Літературні жанри: казки (народні та авторські), легенди, байки, оповідання, вірші, балади, прислів'я, загадки, скоромовки.

Читання – виразне читання коротких українських народних казок, байок, художніх текстів, віршів, балад. Розвиток техніки виразного читання з розумінням, яке є найближче природній мові. Під час роботи над віршами слід тренувати правильну вимову і виразне декламування.

Очікується, що учень цього віку вміє визначити хід подій, головних і другорядних героїв, особливості характеру (зовнішній вигляд та риси характеру, добрі та погані вчинки), час і місце розгортання подій, початок подій, хід подій, кінець подій, описати оточення та людей; визначити народну мудрість в прислів'ях; порівняти повчання в байках з життєвими подіями. Визначити елементи фантастики в казках та легендах та переносне значення в байках.

Рекомендується, ознайомлювати учнів з популярними дитячими та народними віршами, рекомендувати їм читати дитячі

журнали, (писати короткі літературні твори для дитячих журналів), подивитися, проаналізувати і обговорити принаймні одну театральну виставу та фільм для дітей українською мовою, відвідати фестивалі національної культури, етно домівки, музеї та галереї, які представляють традиційну українську культуру.

Тексти для позакласного читання повинні допомогти викладачеві в опрацюванні граматичних одиниць, а також в опрацюванні та визначенні змісту творів з культури мовлення. Твори, які не будуть опрацьовуватись на уроці, викладач повинен запропонувати учням для читання у вільний час.

Нова програма заснована на більшому взаємозв'язку літературних та нелітературних творів. Кореляційний зв'язок виражається у адекватному поєднанні обов'язкових та вибіркових творів.

Разом із кореляцією між художніми творами, викладачеві необхідно встановити вертикальну кореляцію. Викладач повинен бути ознайомлений зі змістом предмету *Українська мова* з попередніх класів для дотримання принципу поступовості та систематичності. Викладач повинен бути також ознайомлений з українською історією, музичним та образотворчим мистецтвом для 8 класу (наприклад: Переселення українців на терени західних Балкан, українська архітектура, образотворче мистецтво, українські народні різдвяні, героїчні та весільні пісні, український народний костюм, вишивка та прикраси, український вінок...), а також знати традиційну і духовну культуру українців у Сербії та їхні національні звичаї.

Горизонтальну кореляцію викладач встановлює, насамперед, з предметами: сербська мова та література, історія, образотворче мистецтво, музична культура, релігієзнавство та громадянське виховання.

Навчальні досягнення з літератури базуються на читанні. Різні форми читання є основною передумовою того, щоб учні на уроках набували знань і успішно входили у світ літературного твору. У восьмому класі, в першу чергу потрібно плекати, читання з розумінням, завдяки якому учні поступово відкривають для себе світ читання.

МОВА

На уроках мови учні готуються до правильного усного та письмового спілкування стандартною українською мовою.

Коли у змісті програми наводяться уроки, які учні вже опрацювали в молодших класах, слід розуміти, що цим перевіряється рівень засвоєння і здатність застосовувати уже пройдений навчальний матеріал, а після повторення і перевірки знань на нових прикладах йде опрацювання нового матеріалу, забезпечуючи тим самим безперервність навчання, систематично пов'язуючи новий матеріал із уже закріпленими знаннями.

Важливо, щоб викладач завжди мав на увазі вирішальну роль систематичного виконання вправ, тобто навчальний матеріал не є засвоєним, якщо його добре не закріпити. Це означає, що робота повинна бути невід'ємним фактором при опрацюванні навчального матеріалу, застосування, повторення і закріплення знань.

При засвоєнні змінних частин мови потрібно звертати увагу на специфіку української мови у порівнянні з сербською мовою. Обсяг навчального матеріалу викладач повинен планувати у відповідності до групи з якою працює (однорідною чи гетерогенною) і залежно від рівня знань учнів та від того, скільки років вони вже вивчали українську мову. Учні повинні поступово навчитися розрізняти речення за метою висловлювання та виділяти підмет і присудок на простих прикладах.

Правопис

Правила правопису засвоюються систематичним виконанням вправ (написання диктантів, виправлення помилок у даному тексті, відповідні тести з правопису, тощо). В межах орфографічних вправ також бажано періодично включати вправи для перевірки графіки (правильне написання букв). Диктанти рекомендується писати лише у функції вправи звертаючи увагу на написання великої літери та знаків пунктуації в кінці речення та при прямій мові.

Також слід заохочувати учнів, щоб вони самі знаходили та виправляли орфографічні помилки в СМС-повідомленнях, повідомленнях електронною поштою а також у різних видах Інтернет-зв'язку.

Крім того, учнів потрібно скеровувати на використання *Правил українського правопису* та посібників з українського правопису. Бажано, щоб викладач завжди мав з собою примірник *Правил українського правопису* та посібник з українського правопису, особливо коли учнів проходять теми з правопису та заохочувати їх до систематичного використання цих посібників.

Ортопедія

Викладач повинен постійно вказувати на важливість правильної вимови, яка тренується виконанням певних ортопедичних вправ. Ортопедичні вправи не повинні виконуватись на окремих уроках, їх треба пов'язати з відповідними темами з граматики; інтонація в реченні, з одного боку, може бути пов'язана з культурою висловлювання, шляхом повторення віршів тощо. З використанням аудіозаписів в учнів потрібно розвинути навички для відтворення і засвоєння правильної вимови, мелодії, дикції ...

Деякі ортопедичні вправи також можуть виконуватись при засвоєнні відповідних тем з літератури: наприклад, артикуляцію можна тренувати, вимовляючи скоромовки, вивчаючи їх при опрацюванні народної творчості; наголос в словах, темп, ритм, інтонацію в реченні та паузу можна тренувати шляхом читання вголос уривків з творів для читання (за вибором викладача або учня) і т. д. Як ортопедичну вправу, потрібно практикувати декламування уривків з віршів та творів напам'ять (за допомогою аудіо матеріалів).

МОВНА КУЛЬТУРА

Розвиток мовної культури є одним з найважливіших завдань викладання рідної мови з елементами національної культури. Ця навчальна область, хоч за програмою і виділена як окрема область, повинна бути пов'язана не лише з роботою над літературними творами, але й з граматикою та орфографією. В свою чергу, робота над літературними творами та робота над граматикою й правописом літературної мови, повинні сприяти плеканню культури усного та писемного мовлення.

Від учнів цього віку потрібно очікувати знання наступних предметних областей:

Переказування – пригоди з власного досвіду, те, що вони бачили, те, що вони хочуть. Рекомендовані теми для опрацювання: Родина. Родинні відносини. Автобіографічні дані. Гості. Меню. Відвідування. Дні народження. Мій друг – моя подруга. Робочий день учня. Вільний час. Інтереси. Книга. Телебачення та радіо. Бабуся і дідусеві казки. Частина тіла – детальніше. Ми бережемо природу – тварини та рослини. Погода. Пори року. Професії та ремесла. Рідна мова. Любов до рідної мови. Найважливіші українські події в Сербії для дітей – фестивалі та огляди творчих колективів. Різдвяні, великодні та весільні звичаї та обряди, різновиди народних костюмів. Дитячий журнал *Соловейко*. В гостях у друзів в Новому Саді, Сремській Митровиці, Вербасі, Кулі (культурно-мистецькі осередки, які плекають українські народні традиції та культуру українців, галереї, музеї, етно домівки, архітектура українців у Сербії, з звертанням уваги на свій осередок). Телефонна розмова. Транспорт. Спорт. У крамниці. У бібліотеці. На дні народження. Важливі для української громади свята та дати. Українські культурні, інформаційні та релігійні інституції. Планета Земля. Континенти, країни світу. Куди я хочу поїхати подорожувати? Пісні, діалоги, невеликі сценарії, майстер-класи для вдосконалення розмовної мови. Комікси. Головоломки з малюнками.

Учні також повинні вміти складати групи слів за значенням і складати речення з заданих слів. Вони повинні вміти висловити свою думку та особисті переконання про прочитаний текст (те, що мені сподобалося і чому), сказати назву тексту, назвати автора, головних героїв та їхні характерні риси. Вони повинні вміти привітатись, подякувати, привітати, висловити бажання чи прохання, а також попросити про допомогу. Вони повинні самостійно, в декількох реченнях розповісти про себе, про свого брата чи сестру,

про свого друга, про однокласників, про життя в школі, про те, що з ними трапилось, про якусь подію, в якій вони брали участь.

Відтворення – почутого чи прочитаного тексту чи казки за допомогою складеного плану чи самостійного переказу. Описати зображення або зображену дію, на основі отриманої ілюстрації. Вміти переказати (використовуючи свої знання) український дитячий фільм, казку або дитячу виставу чи свято.

Опис – інтер'єру і екстер'єру, людей, тварин, природних явищ, вигаданих подій, свят і звичаїв.

Діалог – це переказ подій за відсутності опису подій; пряма і непряма мова. Потрібно самостійно і за темою скласти принаймні 10 речень про зображення, засвоєну тему та вести діалог. Повага до пунктуації (крапа, кома, знак питання, знак оклику).

Драматизація – короткий текст за вибором, за подією з власного досвіду або за подією з повсякденного життя (ситуація в бібліотеці, в магазині, у пошті, у шкільного педагога, пригоди з друзями ...); читання по ролях і рольові ігри.

Спілкування – збагачення словникового запасу словами з повсякденного життя загальної розмовної мови, фразеологія. Часті речення з повсякденного життя. Вправи на редагування та закінчення незавершених речень.

Словник – використання словника для збагачення словникового запасу, паралельно з сербською мовою, кальки, тлумачення значення слова в контексті. Збагачення словникового запасу учня з використанням дидактичних мовних ігор, ребусів, вставних слів, кросвордів ... Ведення словника з мало відомими словами та виразами.

Читання – голосне і тихе читання, правильна дикція та інтонація речення. Мелодія речення. Слова, у яких відбувається оглушення дзвінких приголосних.

Переписування – коротких речень та текстів, виписування окремих слів і виразів, переписування завдань (зі зміною роду, числа, часу, складів ...). Написання короткого твору за допомогою питань від 10 до 15 речень; написання привітань та вітань.

Учні повинні активно засвоїти 500 слів і фразеологічних одиниць. Пасивний словниковий запас повинен бути більший ніж активний, на кожному рівні.

Для читання на власний вибір рекомендуються газети для дітей та молоді, українська дитяча література та народне мистецтво.

Від учня очікується, що він: вивчить напам'ять принаймні 5 віршів для декламування, 5 українських народних віршів і сучасних популярних дитячих віршів, загадки, деякі прислів'я, декламуватиме народні вірші, пов'язані з релігійними святами або порами року, вивчить напам'ять два коротких прозових тексти в обсязі 8–10 речень та 5 коротких діалогів або візьме участь у дитячій виставі. Учні повинні, якщо це можливо, займатись дитячими народними танцями, відповідно до їхнього віку, повинні розрізняти елементи українського народного костюму (весільний), відзначати релігійні свята (в порівнянні з сербськими), знати традиційні українські традиції та звичаї (*святий Миколай; Різдво – коляда, Вертеп; Великдень*) і традиційні страви й національні строї.

Елементи національної культури та традицій

Ознайомлення учнів з основами історії української меншини в Сербії (доселення, культурні, освітні, релігійні та економічні заходи, найвищі культурні досягнення, відповідні організації та установи ...), та з плеканням емоційного ставлення до традицій, культури, звичаїв і традицій української меншини в Сербії (фольклор, ремесла, народні прислів'я, театр, література, музика, традиційні дитячі ігри, звичаї, демонологія...), але не в сенсі романтичної традиціоналізму, а на шляху до майбутнього, до розвитку і модернізації. Покладатися на минуле, але дивитись в майбутнє. Надати учням інформації про українську громаду в Сербії (населені пункти, установи і організації, відомі особистості, імена, прізвища, походження ...), а також про зв'язки з іншими етнічними спільнотами та культурами, про внесок українців на цих теренах (в галузі освіти, культури, мистецтва, архітектури ...). Прикладати зусилля, щоб українська ідентичність і самоповага виховувались витончено, не за допомогою прислів'їв та фраз, а на конкретних прикладах, при цьому поєднати дані з емоційним спрямуванням, надаючи значення правам людини і меншин, міжетнічній повазі, толерантності і взаємодії.

ШЛЯХИ ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Необхідно завжди мати на увазі основне завдання даного предмета: учні повинні добре навчити володіти українською літературною мовою та набути навичок лінгвістичної правильності. Завжди слід мати на увазі попередні знання учнів, щоб можна було пов'язати зі знаннями, якими вони вже опанували. На кожному уроці вчитель повинен обирати диференційований підхід, оскільки учні різного віку і мають різні мовні компетенції.

Граматику потрібно викладати імпліцитно, замість виправлення помилок, працювати над формуванням правильного мовлення. Необхідно створити приємну атмосферу, яка вимагає партнерства між вчителем/викладачем та учнями, і потрібно допомогти учням подолати психологічний бар'єр щодо мовного спілкування та мовленнєвих навичок. Кожен інструмент мови демонструється в конкретному контексті, а не ізольовано. При тренуванні мовленнєвих навичок повинні переважати різні форми діалогу в спілкуванні вчитель – учень та учень – учень. У мовленні вимагається простота мовлення, природність й спонтанність та лінгвістична правильність.

III. СПОСТЕРЕЖЕННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ

Процедура контролю і оцінювання успіху учнів ведеться для досягнення очікуваних результатів навчання, вона починаєть-

ся з встановлення фактичного рівня знань, на якому знаходився учень, і виходячи з цього, оцінюються його подальші навчальні досягнення, від яких залежатиме оцінка. Кожна діяльність є доброю можливістю для оцінювання навчальних досягнень та отримання зворотніх інформацій. Кожен урок і кожна діяльність учня – це нагода для формувальної оцінки, тобто реєстрації навчальних досягнень учня та його спрямовування у подальшому навчанні.

Формативна оцінка є невід'ємною частиною сучасних методів навчання та включає в себе оцінку знань, навичок, ставлення, поведінки та розвиток відповідних компетенцій протягом уроку та навчання. Як формативний вимір, вона включає в себе збір даних про навчальні досягнення учня, а найбільш поширеними є наступні методи: реалізація практичних завдань, спостереження і нотатки учнівської активності під час уроку, пряме спілкування між учнем і викладачем, реєстр для кожного учня (карта навчальних досягнень) і т.д. Результати формативного оцінювання в кінці навчального циклу повинні бути виражені підсумковою оцінкою – цифрою.

Робота кожного викладача полягає у плануванні, досягненні результатів, спостереженні та оцінці. Важливо, щоб викладач постійно слідкував і оцінював диференційовано не тільки навчальні досягнення учня та процес навчання, а й себе та свою роботу. Все, що виявиться хорошим і корисним, викладач буде продовжувати використовувати в своїй практиці навчання, а все, що виявиться неефективним, потрібно буде покращити.

12. ВЛАШКИ ГОВОР СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦІОНАЛІНЕ КУЛТУРЕ

Numulji lu kurs

Cilju

azu

Fuondu di šasurj pră an

VUORBA ŠÎ KULTURA VLAHA

Cilju lu învacatu lu *Vuorba šî kultura Vlahă* je sî sâ întarjaskă pučearja di komunikacije a lu škualarj atît sî puoată singurj sî vorbaskă în situacije đîn tuoatădzî šî în tjemurj đîn strukă (în rîndu ku tjemurlije šê îs pusă prin vuorbă šî în fuoarmă di skris), sî kače aluor identjitet di etnicitjet šî di kultură šî sî sâ kunuoaskă ku elementurlije di tradicije, kultură šî adeturlji Vlahilor.

Aoptlja

72 di šasur

AŽUNSU Dîpa šê oguoaje ku tjema škualarju o sâ puoată šî:	TJEMA	SUCÎNUTU
– spună ruodu lu skrisuoarja di literatură – analizirjaskă elementurlije di kompozicije lu kîncîku di lirjikă (struofa, vjersu) – aflje motjivu în kîncîše – kunuoaskă elementurlije di akustikă šî vedearje în sljika di poezije – kunuoaskă šî sî aflje epitjeturlije în kîncîk – kunuoaskă šî sî aflje onomatuopeja – kunuoaskă šî sî aflje komparacija în kîncîk – aljagă fuormilji di povăstujit în literatură – spună šê je înșeputu, šê înkîlșitu, šê kulminacija, da šê dîskîlșitu în tjeckstu di pruoă – spună tjema, luoku šî vrjeamja kîn sâ lukră ŝuoaj; rînditu lu potrivjelurj – spună karje îs junași în tjeckst – dăskrije kaptarja, gîndurlije šî aja šê așîmt junași în tjeckst – analizirjaskă aja šê lukră junași în tjeckst, askultîndu sâ ku argumjenturj đîn tjeckst – vadă aja šê je di rîs în skrisuoarja di literature – ilustuje krederurlije, adeturlji, kum sâ trajit šî potrivjelurlije đîn vrjeamja šê a trjekut dăskrisă în skrisuoarja di literatură – aljagă suoarta lu dramă (di teatăr, di talevizije, di radio) – analizirjaskă elementurlije di kompozicije în tjeckstu lu dramă (čînu, poivitu, scjena) – kîncê kîncîše vlašăč đîn lumnje šî di kopij karje îs în rîndu ku aluor anj – skrije o skrisuoarje ku dăskrisu lu junaș šî aja šê sa potrivit în skripsuoarja di literatură karje a šêčit	LITERATURA	LIRJIKA Terminurlije di literatură Kîntatuorju šî kîncîku. Struofa šî vjersu în kîncîku di lirjikă. Motivurlije în kîncîk. Elementurlije di akustikă šî vedearje în sljika di poezije. Epiteturlije. Onomatuopeja. Komparacija (šê sâ parjekjeašče, vuorba di parjekit, ku šê sâ parjekjeašče). Lektjira Kîncîșilji vlašăč a lu lumnje or a lu autorj šî poeci vlašăč kum aljeaže nastavnjiku. – kîncîše dă draguoată, – kîncîše fîrdă vuorbă (askultatu) – kîncîše đîn rat, – kîncîše đîn lumnje (dă traju luor) EPIKA Terminurlije di literatură Al šê skrije šî al šê povîastuje. Fuorma lu spusu: dăskrisu, povăstujitu; dijaluogu. Fabula: rînditu lu potrivjelurj. Junași aj marj šî junași aj miș. Karakterizacija lu figurj – kum vorbjeašč, kum sâ rînduje. Karakterizacija lu figurj pră etikă; relacija ku ajlale. Suoarta lu povjeșč di epikă: basnă, povjeșč di lumnje, povjeșč skrisă di autorj.

			Lektjira -Повјестјиј дје копиј пинтру ноартја бунѧ – Povješčilji di kopij pintru nuoaþea bunǎ, Negotin 2017 Basnje ši povješč vlasăšč a lu lumnje ši/or a lu autorj kum aljeaþe nastavnjiku. DRAMA Terminurlji di literaturǎ Činu, poivitu, figurilji in dramǎ. Sorčilji lu dramǎ. Komjenda – karakteristikurlji. Lektjira 1. Žukarijlji di batrinjeačǎ (prǎ aljes). 2. Drama di teatǎr, TV or radio. TJEKSTURLJI DÎ NAUKǎ ŠÎ DÎ INFORMISÎT (aljeasǎ pinǎ la duoa) 1. Kultura vlasaskǎ dîn lumnje. 2. Dîn vijaca lu anuoštri aj batrinj. 3. Aljesu dîn kǎrc, enciklopedije, nuovinj di kopij ši di la Internet. 4. Teksturlji dîn nuovinj (aljesu dîn "Vuorba nuastrǎ") Šimǎj lektjirǎ di aljes 1. . Filmurj prǎ ljimba anuastrǎ 2. Stripurj karje kum aljeaþe. 3. Am katat teatru di kopij.
– sa fakǎ konjugacija verburiljilor in vrjemurj noj – sa inþjecǎ komparativu ši superlativu – sa inþjecǎ singularu ši pluralu – sa puať pje tuače sa lje potrivjaskǎ in vorbiturj – sa aflje muadilji vuorbiturilor ši kum sǎ ljaǎ inťra jelje – sa aflje sintagma – sa kunuaskǎ skimbaturilji glasurilor	Gramatika (ljimba, fonetika, leksikologija, morfolougija)	LJIMBA (VUORBA)	Invacatu: Vrjeamja verburiljilor: pluskvamperfekat, kondicionali, infinitiv Komparativ ši superlativ Singularu ši pluralu numinjicilor Fonologija: Skimaturilji glasurilor (glasovne promene) Sintaksa: Muadilji vorbiturilor Sintagma: muadilji sintagmi Vorbiturilji ši ljegaturilji inťra jelje(rečenice i povezivanje rečenica) Pasiv ši Aktiv
– sǎ askulče ku skripsuoarja vlasaskǎ (ćirilica ši latinica) kînd skrije la „vuorbje aljeasǎ” – sa skrije dirjept ljimbilji strinje, diftongurj uo/ua ši žuma-glasiluor imþreunače (iǎ) in aorist	Skrisu dirjept		Skrisu lu glasurj ǎ, ǎ, đ, đ, đ, đ, đ (ǎ, i, dz, š, ž) Skripsuoarja Vlahǎ – ćirilica. Skripsuoarja Vlahǎ – latinica. Sa skrije dirjept ljimbilji strinje, diftongurj uo/ua ši žumaglasiluor imþreunače (iǎ) in aorist
– vorbaskǎ kum trǎibje glasurlji ǎ, i, dz, š, ž – vorbaskǎ vuorbilji kum trǎibje ši ja sama di intonacǎje – vorbaskǎ inćaljes in rînd ku aja kum sǎ vorbjeašče in aluj luok – šećaskǎ inćaljes tjekesturj ku tjematikǎ in mulče fjealurj			Vuorbitu lu glasurj ǎ, i, dz, š, ž. Intonacǎja ši pauzilji in rîndu ku siamnurlji di interpunkcǎje; inćonacǎja lu spusurlji di inťrabat. Artikulacǎja: vorbjeašče si sǎ audǎ řapedžituorilji, inťinj merjekuc da prǎurmǎ mǎjjut (singurj or in grupǎ)
– sǎ ažuće ku mǎjmulče fuorme di povǎstujit: deskripcǎja , enterijeru, eksterijeru, pojivitu in priruodǎ, dijaluogu – vorbaskǎ njeinþedekat la glumj ši ku telefonu – askulče ku inćaljes tjekesturlji vlasăšč karje lji sǎ šećesk – askulče suvorbituorju ku inćaljes – inťilpinǎ tjeckstu vorbit or skris di aja kum a vadzut ši a sîmčit karća dîn literaturǎ or la tjemǎ dîn traju di tuoatǎdzǎ ši dîn lumnja visatuoarje – dramatizuje tjeckstu še a šećit ši potrivjeala dîn traju di tuoatǎdzǎ – sǎ ažuće ku vuorbarju la inǎgzdatu lu aluj fuond di vuorbje – šećaskǎ ku inćaljesu tjeckstu skurt ši ušur skris prǎ ljimba Vlahǎ – dirjept inťonirjeaaskǎ spusu di dzis, di inťrabat ši di zbjerat kind šećeasče tjeckstu – šećeaskǎ in šeat tjeckstu ši raspunde la inťrabbǎj ljeǎače di tjeckst đipa še šećeasče – prospunǎ ku vuorba ši in skrisuoarje prǎ ljimba Vlahǎ filmurlji še a katat; povǎstuje ku vuorba ši in skrisuoarje prǎ ljimba Vlahǎ še vjeade prǎ sljikǎ/sljiš ši di potrivjelurj – recituje kînciše di adeturj vlasăšč dîn lumnje ljeǎače di dzǎ marj – proskrije un tjeckst skurt prǎ planu še je dat (inškimbatu lu ruod, numǎr, vrjeamja, sluogurj...) – skrije la kǎrc – skrije tjecksturj la tjema lu škuoalǎ, drugarije, ferije di varǎ ši di jarnǎ.	KULTURA LU LJIMBǎ/VUORBǎ		– Povǎstujitu – di aja še lji sa potrivit, di aja še a vadzut, di aja še je jej vrjeu, di še lji duor. – Inťilpinatu lu grupj di vuorbj la vro tjemǎ ši inťilpinat spusu dîn vuorbje še is dače. Vorbitu la telefonu – inšeputu ši ogojitu ku vuorba in rîndu ku bontuonu. – Bontuonu, rugatu di ažuťamînt, dijaluogu. – Povǎstujitu (in doa, tri spusurj) di aj dîn kasǎ, komšij, drugarj, škuoalǎ ši aja še sǎ lukrǎ la škuoalǎ, ka ši di vro potrivjalǎ karje tj sa potrivit. – Dǎskrisu – lu enterijer ši eksterijer, lu uoamenj, žuoavinje, poiviturj in priruodǎ. – Še singur gindeašče di tjeckstu še a šećit (di še ma fuost drag ši di še). – Kapjećenja, autoru, junaku ši kum je jeal. – Reprodukćija lu tjeckstu/povastǎ askultatǎ or šećitǎ, ku ažuťatu lu plan or singur reprodukuje. Dǎskrisu lu sljikǎ or vrun lukru in mǎjmulče sljiš. Reprodukćija in vuorbǎ or skris lu filurj še is katače, prǎ plan še je fakut Dramatizacǎja lu vrun tjeckst prǎ vuojje or potrivjealǎ dîn tuoatǎdzǎ. Intonacǎja dirjaptǎ lu spusu di dzis, di inťrabat ši di zbjerat kind sǎ šećeasče tjeckstu. Dikćija ši inćonacǎja dirjaptǎ lu vuorbje kind sǎ recituje kînciše di adeturj vlasăšč. Šećitu in šeat ši raspunsu la inťrabbǎj di tjeckstu še je šećit. Inǎgzdatu lu vuorbarj: <i>vježbilji di leksikǎ ši semantikǎ</i> (si džišem aši: fužitǎ di vuorbj premulče; inšamnatu figurativjit lu vuorbje; aflatu lu pǎrcilji lu spus karje nus); <i>vježbilji di stil</i> : (si džišem aši: tjeckstu inťvintǎ povǎstujitu frumuos; šabluonu di situacǎje ka o fuormǎ di katat mejfrumuos spus) – Proskrisu lu tjecksturj skurće prǎ daćina še je datǎ (primenjitu lu ruod, numǎr, vrjeamja, sluogu...) Skrisu la kǎrc. Skrisu la tjecksturj la tjema lu škuoalǎ, drugarije, ferije di varǎ ši di jarnǎ. Prezentacǎja lu tjeckst karje singurj a skris ši lukru in tim. Kǎrcilji: Golubović Slobodan, <i>Vuorbarju: vlaško-srpski rečnik</i> , Bgd, 2013. Golubović Slobodan, <i>Vuorbarju: srpsko-vlaški rečnik</i> , Beograd, 2016.

– Sa aflje istorija ši povješć – sa kunuaskä povješć dā uaminj kunoskuc – sa kunuaskä obiĉajurlji nuašće ši kum sa fakut adeturlji – sa audä povješć dñn mitologija Vlahilor ši sa aflje dā karje aritarj sa povjestit vrodatä – Sa vadä portu nuostu batrinjesk – Sa kunuaskä kum a lukrat lumja dā vrodatä ši kum a urdžit	ELEMENTURLJI DĬ KULTURÄ ŠI TRADICIJE	– Povješć ši istorija dñn Ratu marje aidintñj ši aduojljai Mitologija - Adeturj ši obiĉajurj - Urdžija(safsaljija ši dulfurija) Majstuorija dā vrodatä – stari zanati - Uaminj kunoskuc - Puortu Vlahilor Kärĉilji dī ažuťat: – Проф др Перих Миодраг, <i>Власи североисточне Србије</i>, Петровац на Млави 2014. – Голубовић Милена, У свету симбола: анализа ритуала ”узимања” Ускреса у селу Дубока, <i>Митолошки зборник</i> 32, Рача, 2014.
---	---	--

Terminurlji dī kjeaje lu sucinaturä: literatura, lĵimba (vuorba), kultura lu lĵimbä (vuorbä), elementurlji dī kulturä ši tradicije.

PROGRAMU DĬ EDUKACIJE ŠI ĬNVACAT DĬ AOPTLJA RAZ DĬ ĬNVACAMĬNTU ŠI VÄSPITUJITU

KORELACIJA KU ALĆE KURSURI

Istuorija
Geografija
Muzika
Likuovno
Krjeđearja
Građansko

INSTRUKCIJE DĬ REALIZACIJA LU PROGRAM

Programu dī edukacije ši ĩnvacatu lu *Vuorba ši kultura Vlahi* are patru tjeme: literatura, lĵimba/vuorba, kultura lu lĵimbä/vuorbä ši elementurlji lu tradicije ši kulturä. Šasurlji nu ar trābuij sī sā ĩnpartä prä tjeme, ma la tuot šasu trābje luvat sama dī kultura lu vuorbitu škualarilor ši dī kultura Vlahilor ĩn Sĭrbije ku akcjentu la tradicije ši adeturlji lumnji. Tuoaće alje patru tjemj ĩs propļjećiće ši nĵis una nu sā puoaće ĩnvaca sĭngurä firdä korelacije ku aljelalće tjemj.

Programu dī edukacije ši ĩnvacatu lu *Vuorba ši kultura Vlahi* je fundat prä ažuñsurj, prä procesu dī ĩnvacat ši aja la še škualarji ažuñg. Ažuñsurjlji ĩs dāskrisu lu šćutu, lukru, stavurj ši vrjeđuēalje integrisiće, karje škualarju formirjeašće, laržeašće ši adĭnkjeadzä prĭn aāšća tjemj.

I. PLÄNIRJITU LU EDUKACIJE ŠI ĬNVACAT

Programu dī edukacije ši ĩnvacat ku fokusu prä ažuñsurj lu nastavnjik dĭa mājmarje slobuoada, mājmultä pućeearje ĩn kreacije ši proĭnditu lu edukacije ši ĩnvacat. Nastavnjiku je ašĭ sĭ apruoapje programu še je dat lu aja še trābje lu aluj raz ĩn rĭndu ku: nivou kĭť sā šćije vuorba Vlahi, škualarji ĩn raz ši aluor karakteristikurj; kärĉilji dī ĩnvacat ši alće materijalurj dī edukacije ku karje o sĭ sā askulće

Programu dī edukacije ši ĩnvacat ku fokusu prä ažuñsurj lu nastavnjik dĭa mājmarje slobuoada, mājmultä pućeearje ĩn kracije ši proĭnditu lu edukacije ši ĩnvacat. Nastavnjiku je ašĭ sĭ apruoapje programu še je dat lu aja še trābje lu aluj raz ĩn rĭndu ku: nivou kĭť sā šćije vuorba Vlahi, škualarji ĩn raz ši aluor karakteristikurj; kärĉilji dī ĩnvacat ši alće materijalurj dī edukacije ku karje o sĭ sā askulće; tehnika, alatu dī edukacije ši medij karje jeastä ĩn škualä; resursurlji, puoĉerilji, ka ši aja še trābje lu luoku unde je škualä. Pornjind dī la ažuñsurj ši sucinaturilji karje ĩs daće nastavnjiku mājĭntñj faše aluj planu dī an, un plan dī lukru ĩn global dñn karje praurmä o sĭ fakä šā planurlji dī operativä. Ažuñsurjlji definisć prä tjemj ušurjeadzä lu nastavnjik operacionalizacija lu ažuñsurj la nivou lu tuoatä lekcija. Dī la nastavnjik sā ašćatä dī tuoatä lekcija, ĩn faza lu pläñirjitu ši skrisu lu sprimiturä dī šas, sĭ definisaskä diferencirjće rezultaturlji karje trābje sĭ fije ši aja ĩn tri nivuorj: aālja la karje tuoc škualarji trābje sĭ ažuñgä, aālja la karje trābje sĭ ažuñgä mājdotuoc škualarji ši aālja la karje trābje sĭ ažuñgä numa vrunji. Aša ĩndirjekt sā faše o relacije ku standardurlji la tri nivuorj. La planirjit trābje sĭ sā ajbje ĩn ĭñd ka rezultaturlji karje sā ašćatä nus tuotuna, unji sā mājjušur ši mājjut realizuje, dar dī mājmulće (mĭjkusama dī tjema dī edukacije, literatura) trābje mājmultä vrjeamje, mājmulće aktivnosturj ši lukru la mājmulće tĵeksturj. Ĭn faza lu planirjitu lu edukacije ši ĩnvacat trābje sĭ sā ajbje ĩn ĭñd ka je karća dī ĩnvacat alat dī edukacije ši nu determinisāšće aja še sucĭnje kursu.

Dĭsprä aja trābje selektujit aja še sucĭnje karća dī ĩnvacat. Prĭnga karća dī ĩnvacat, ka izvuoru lu šćutu, nastavnjiku trābje sĭ arĭaće lu škualarj ši alće izvuora. Kĭñd sā planirjeašće procesu dī edukacije trābje purtat grĭža dī aja še škualarji šćiu, dī aluor iskustvā, pućeearja lu aluor intelekt ši dī še sā interjeasuje.

Akcjentu trābje pus la ĭngazdatu lu vuorbarj ši ku ažuťatu lu poťrivjelur dī kulturä ši dĭilje marj, karje sā fak ĩn vrun luok, ku cilju sĭ sā kunuoaskä ku traju Vlahilor dī vrodatä, aluor tradicije ši kulturä. Sā krišeašće sĭ sā fakä komparacije ĩntrā aja kum sā ĩnsamnä dĭiljilji marj la Vlasĭñj ši la Sĭrbj, or la alće etnicitjeturj ku karje Vlasi trajesk ĩn vrun luok.

II. REALIZACIJA LU EDUKACIJE ŠI ĬNVACAT

LITERATURA

Programu dī literaturä je fakut dñn tĵeksturj karje ĩs rĭndujic prĭn rođurj lu literaturä – *lirjika*, *epika*, *drama* ku dodatu lu tĵeksturj aljeasä firdä fikcije, karje popularizāsk nauka ši karje ĩnformisāsk. Aljesu lu tĵeksturj je lasat lu nastavnjik, da trābje sĭ fije ĩn rĭndu ku anji lu škualarj.

LUKRU KU TĴEKSTU

Sā aljeaže: povasta (dñn lumnje, alu autor), basna, kĭñćiku, šumjelš, rāpjedžĭturj.

Šćĭtu – lu povješć vlasāšć skurće, tĵeksturj dñn literatura frumuoašä, kĭñćise, basne. Vježbujitu lu šćĭtu frumuos ši ĩncaljes, karje je apruoapje lu vuorba dī tuoatädzĭ. Kĭñd sā lukrā kĭñćiku trābje vježbujit šćĭtu frumuos ši recitujitu.

Dī la škualarj dñn asta vrstā sā ašćatä, sĭ šćije sĭ vadä rĭndu lu poťrivjelurj, junašĭ ši aj dī läturj, vrejeamja ši luoku unde sā poťrivješće, ĩñseputu, ĩnklišĭtu ši dĭsklišĭtu lu lukrarje, dāskrisu lu ĩnokuolu ši uoa-menji; porĭñšilji lu šumjelš; krišĭtura lu basne sĭ sā adukä ĩn relacije ku poťrivjelurj dñn vijacä. Sĭ vadä elementurlji dī fantastikä ĩn povješć ši kum ĩn basne aja še sā povĭastuje ĩnsamnä altāše.

Ĭn aoptlja raz kĭñd lukrā kĭñćilji škualarji sā ĩnvacä sĭ kunuoas-kä onomatuopeja, komparacija, da ši sā raznjaskä epiteturlji. Sā ašćatä kă puot sā ĩj kunoaskä ši sā ĩj determinirjaskä. Trābje sā šćije sĭ vadä motivurlji ĩn kĭñćik, ši sljišilji dī poezije.

Ĭn aoptlja raz, kĭñd sā lukrā tĵeksturjlji dī pruožä, akcjentu sā punje la karakterizacija lu junaš dī etikä. Sā ĩñdamnä vuorba la tjemä kum ĩs junašĭ karje ĩs dāskriš ĩn tĵeksturj.

Tĵeksturjlji karje ĩs dodac lu program trābje sĭ ažuće lu nastavnjik ši kĭñd lukrā lekcijilji dñn gramatikä, ka ši kĭñd lukrā materjalu dñn kultura lu lĵimbä/vuorbä. Tĵeksturjlji karje nu lukrā, nastavnjiku trābje sĭ ĩnbije lu škualarj sĭ šćeasä ĩn vrjeamja sluobidä.

Prînga korelacije întră tjekesturj nastavnjiku trîabje sî fakă şî korelacija în vertikală. Nastavnjiku trîabje sî fije kunoskut ku sucînatura lu „Vuorba şî kultura Vlahă” dîn razurlji dîntînj dîspră principu lu gradacie şî sistematizacjie.

Nastavnjiku trîabje sî kunoaskă kultura dî tradicije şî sufljet alu Vlasi dîn Sîrbije.

Korelacija în horizontală nastavnjiku faşe, măjîntînj, ku kursu lu ljmiba şî literatura sîrbaskă, istuorija, likuovno, muzika, krjedearja şî gradansko.

Azunsurlji ljegac dî tjema lu literatură îs fundac la şeçit. Dîpa şe şeçesk tjekest, şkuolarji sâ învîntă sî skrije un tjekest în karje o sâ daskrije şe sa lukrat în tjeckstu al şeçit. Mulce fuoarmje dî şeçit je aja şe trîabje lu şkuolarj sî tunje în lumnja lu kârcîlji dî literatură. Dîpa şe şeçesk şkuolarji sâ învîntă sâ reprodukuje aja şe a şeçit. Aşa avjem şî azunsu karje je şuşit în aja parce şî şkuolarji kînce un kîncik vlasăsk.

LJIMBA (VUORBA)

În edukacjie dî ljmibă/vuorbă şkuolarji sâ sprimăsk dî komunikacjie bună în vuorbă şî skris pră vuorba vlasăskă.

Kînd sâ în sucînatu lu program vorbjeaşece dî lekcîjilji lukraçe în razurlji aj dînaince sâ cjeanuje kă aja kît je învacat şî kît puoaçe sî sâ askulce ku aja şe je învacat naince, sâ proîntrabă. Pînă nu sâ pornjeaşece ku lukru la sucînatu nou, je lasat luok dî pronojitu şî vjezbuju lu al batrîn în situacîj noj, ku şe sâ faşe lunzeăşece lukru şî sistjematikă în prinsu lu aja şe sâ învacă nou ku aja şe sâ şcîje.

Întuotdîuna nastavnjiku trîabje sî ajbe în gînd luoku lu vjezbuju dîn gură şî ku sistjematikă şî ku aja kă lekcîja nu je gatată dîkă nuje şî bun vjezbuju. Aja arată kă vjezbuju trîabje sî ajbe parce şî kînd sâ lukră lekcîja în realizujitu, în pronojitu şî întaritu lu aja şe sâ învacă.

Gramatika (ljimba, fonetika, leksikoluogija, morfoluogija)

În aoptlja raz, şkuolarji întarjesk aja şe şciu dî vuorbilji înskimbatuorje şă vuorbilji njeînskimbatuorje. Aşa sâ măjkalumnja kunuosk ku struktura lu spus. În paksă lji sâ arată pră şe sâ aljeaze spusu răsîrat dîn spusu njerăsîrat, ka şî spusu ku unu, măjmulc or fîrdă subjekt.

Ka şî în razurlji şa trekut, şkuolarju în azunsu lu procjesu dî edukacjie trîabje sî fije kadir sî vadă pră şe sâ aljeaze vuorba vlasăskă în aluj luok şî sî o înpărjekjeadză ku vuorba în alcă krajurj, ka şî ku ljmibilji lu altă lumnje, măjîntînj ku ljmiba sîrbaskă

Ortografija

Regulatjiva dî ortografije sâ învacă prîstă vjezbuju lu sistjem (dîktatu dî ortografije, îndîrjeptatu lu smincîturilji în tjeckstu şe je dat, tjesturj ku întabărj dîn ortografije şî aşa). În vjezbilji dî ortografije, ar fi bun, vrjeamje dî vrjeamje sî fije şî întabărj ku karje sâ vjeade kum sâ şcîje grafija (kum sâ skriu sluovilji pră ortografije).

Prînga aja, trîabje învîntac şkuolarji sîngur sî vadă şî sî îndîrjeapce aja şe a smincît în ortografije prîn komunikacjie ku SMS, ka şî prîn alcă tipurj dî komunikacjie prîstă Internet.

Ortoepija

Nastavnjiku întuotdîuna trîabje sî ariăce vrjedujala lu vuorbitu dîrjept, karje sâ vjeazbuje ku vjezburli dî ortoepije. Aăaşca vjezjb nu sâ realizeuje ka lekcîje aljeasă, ma prînga tjemurlji dî gramatjikă; intonacîja lu spus sâ puoaçe doparce ljea dî kultura lu vuorbă, vjezbuju lu recitujitu lu kîncîşe şî aşa. Askultîndu sâ ku audio snimăk, şkuolarji trîabje sî sâ doložaskă sî reprodukuje şî sâ ja vuorbitu dîrjept, melodija, dîkcîja...

Njîsche vjezjb dî ortoepije sâ puot vjezbuji ku tjemurj dîn literatură: aşa, artikulačija puoaçe sî sâ vjeazbuje ku vorbitu lu spusurjealje, atunjş kînd sâ lukră; akcîjentu lu vuorbă, tjempu, ritmu, intonacîja lu spus şî pazurlji sâ puot vjezbuji ku şeçitu la glas lu tjecksturj dîn lektjîră (pră aljesu a lu nastavnjik or a lu şkuolarj, şî aşa). Ka o vjezjbă dî ortoepije trîabje lukrat şî vorbitu dîn gînd lu învacăce tjecksturj dî vjersurj or pruožă (ku azutamîntu lu audio tjechnikă).

KULTURA LU LJIMBĂ/VUORBĂ

Învaljitu lu kultura lu ljmibă/vuorbă je una dîn măjmarj dačînj lu edukacîja dî ljmiba/vuorba ku elementurlji lu kultura lumnji. Asta tje-

mă, makră dîkă je pusă ka o tjemă aljeasă, trîabje sî sâ ljeaze dî lukratu lu tjecksturj dî literatură ka şî ku învacatu lu gramatikă şî ortografije. Tuot aşa, şî lukratu la tjecksturj dî literatură şî lukru la gramatikă şî ortografije trîabje sî sucînă pastratu lu kultura spusă şî skrisă.

Edukacîja o sî fije măjbună dîkă sâ analizirjesk povješčilji şî şeçiturlji. Kînd sâ realizeuje sucînatura dî edukacjie je bun sî sâ askulce ku tehnoluogije nuoj dî înformacîje şî komunikacjie (kum îs: table şcută, kompjuteru, video-bimu şî aşa...).

Şkuolarju sâ motivîşaşece sî prospună aja şe îj sa potrivit, aja şe a vadzut şî aja şe vrjeu jej, ka şî sî dăskrije enterijeru, eksterijeru, uoamjenji, žuoavinilji şî pojiviturilji în priuodă.

Dî la şkuolarj sâ aşcată sî puoată sî întîlpinje grupj dî vuorbje dî vro tjemă şî spusurj dîn vuorbje şe îs daçe. Trîabje sî şcîje sî spună şe gîndesk dî tjeckstu şe a şeçit (dî şe la fuost drag şî dî şe), sî spună kum je numit tjeckstu, kum kjamă autuoru, junaku şî aluj vrjedujealje. Trîabje sî şcîje sî dzîkă fala şî sâ kaçe azutamînt. Singur trîabje sî spună (duoa tri spusurj) dî aluor fraçe or suoră, dî drugarj dîn şkuoală, dî vijaca la şkuoală, dî vro ūoava şe a petrekut, dî vro potrivjeală karje lji sa potrivjit.

Sâ învîntă şî sâ reprodukuje tjeckstu or bajkă karje je askultată or şeçită, ku azutamîntu lu plan or sîngur. Dăskrisă sljika or lukru pră rînd ku azutamîntu lu ilustrăcîj karje îs înpărçîce. Reprodukujit filmu şe je katat, vro bajkă or predstăvă dî kopij dîn teatăr.

Cilju lu vjezbilji dî vorbit je învaljitu lu kultura lu vorbit. Ku sucînatura karje je bun organizujită şî progîndită, şkuolarju sâ motivîşaşece dî vorbit karje mjearze kîrtă ūuor, încaljes, njeînpedekat şî njeačid vorbit lu şkuolarj.

Fuormilji lu bontuon, aja în ljmibă ku şe sâ spunje ūoava în rîndu ku bontuonu are marje parce în realizacîja lu edukacîja lu kultura ljmibi. Trîabje la şkuolarj dat în gînd dî luoku lu bontuonu în vuorbă şî ljmibă, dî manirurjîn komunikacjie, trîabje spus vrjedujala lu cîntu dî vorbitu şî skrisu kalumnja şî ku bontuon. Lu şkuolarj trîabje spus kă în kuprinsu lu konvencîje lu bontuon mejdeasă îs fuormilji dî etikjecîje dîn gură şî în skris kum îs askultatu ku pronumitura Vuoj, etikjeta ku karje sâ arată poštojală kînd sâ vorbjeaşece în komunikacîja în lumnje şî dî sluzbă, ka şî askultatu în vuorbă ku ekspresije (fuormilji dî bontuon): parjeriau, mulcamitu, şînstîtu, rugamîntu. În aoptlja raz fuormilji dî bontuon în vuorbă sâ vjeazbuje prîn începutu şî gatatu lu vuorbă prîstă telefonu în rîndu ku bontuonu. Prînga aja, ar trăbuji învîntac şkuolarji sîngurj sâ spună şe gîndesk dî vorbitu/njevorbîtu în rîndu ku bontuonu.

Cilju lu vjezbilji dî leksikă şî semantikă je îngazdatu lu vuorbarju lu şkuolarj şî aratat kă sâ puoaçe askulta ku măjmulce vuorbje şî spusur kînd sâ spunje ūoava şî îndîrjeptat kînd nus spusă în kontekst. Askultîndu sâ ku aăaşca vjezjb, la şkuolarj sâ faşe învîacu sâ progîndaskă şî sâ kaçe măjbună frază dî aja şe vrjeu sî spună (în rîndu ku situacîja dî komunikacîje) şî îngaždadză fuondu dî aşa frazurj şî vuorbje în aluor vuorbarj. Vjezbilji trîabje sî fije în rîndu ku interesujala lu şkuolarj şî sucînatura lu edukacjie. La întarjitu lu vorbitu încaljeas şî învîntatu lu şkuolarj sî gîndaskă dî vuorbje şî aja şe jealje însamnă azută vjezbilji ku karje sâ îndîrjaptă sî nu vorbaskă vuorbje premulce şî vuorbje dî protpă. Azută şî vjezbilji ku karje sâ arată şe însamnă vuorbulji în figurativă, ka şî vjezbilji ku karje sâ află aja şe în spus nuje dzîs or skris.

Ku vjezbilji dî stil şkuolarji sâ îndîrjaptă sî ljeaze vuorbilji şî frăzurli altkum dîkăt kum je întotdîuna şî sâ aflje aluor potencijalurj. Aluor cilj nuje numa sî sâ îndîrjeapce aja şe je grjeşit, ma şî şkuolarji sî îş fakă învîacu sâ vorbaskă şî skrije kum trîabje. Şcutu dî stil şî dî aja şe sâ puoaçe spunja ku ljmiba şkuolarji măjmult kapîtă dîn tjecksturlji dî literatură, prîntu şe je asta ljeat dî edukacîja dî literatură, ma nu trîabje sî sâ înbărabarjaskă ku analjiza lu ljmiba şî stilu lu aăaşca tjecksturj. Lukru la învaljitu lu şcutu dî stil a lu şkuolarj puoaçe sî sâ fundeadză la tjeckst ka un început dî povăstujitu frumuos şî kitat, kă avjem în gînd kă în tjecksturlji dî literatură ūuor sâ vjeade stilu kitat şî ku karje puoaçe sî sâ askulce kîn formirjeaşece vuorbilji şî spusurlji în nuoj situacîj dî komunikacjie.

Prăn mulce fuormje dî şeçit şkuolarju vjeazbuje dîkcîja şî intonacîja lu spusurj. La înbogacîtu şî vjezbuju lu skris sâ azunze ku skrisu la kârc şî skripsuorj.

Şkuolarji sâ învîntă sâ şeçaskă aja şe a skris şî sâ ja parce în prezentujitu lu teatru lu kopij.

Kunoskutu lu șkuolarj ku elemjenturj dî istuorija lu etnicitjetu Vlahilor în Sîrbije (ku arja dî traj, ku aktivnosturlji în kultură, învâcamînt, krjeđearje șî ekonumiije, ku măjmarj rjezultaturlj în kultură, ku institucîje șî organizacîje...), sprimitu șî înbijatu la fakturj, ma șî învaljitu la o relacîje ku emocije đispră tradicîja, kultura, ađeturlji șî înviacurlji lu etnicitjetu Vlahilor în Sîrbije (folkluoru, zanaturlji, kultura lumnji, teatru, literatura, muzika, žukarije dî kopij đîn tradicîje, ađeturlji...), ma nu în rîndu ku romantizmu dî romantikă, numa šusit kîrtă vrjeamja še vinje, la progrjes șî modernizacîje. Rîdzîmac dî vrjeamja še a trjekut katâm la vrjeamja še vinje. În aoptlja raz akcjentu je la istorija Vlahilor đîn vaku al noasprașilja. Dî realizacîja lu asta tjemă lu șkuolarj trîabje sî sã sprimaskă fakturjlji dî komunitjetu Vlahilor în Sîrbije (luokurlji, institucîje șî organizacîje, lumnja kunoskută, numilji, pronumilji, poljikra...), da șî dî ljeğaturilji ku alće etnicitjeturj șî kulturj, dî aja še Vlasi a dat lu aăsta okuol (în prosvjetă, kultură, arhitjektură...). În rîndu ku aja kîť sã puoaće sî sã șkuolarji prindă în žuokurj vlasăšć karje îs în rîndu ku aluor anj, da sî šćije șî pră še sã kunoašće puortu vlasăšk, sî însiamnje la dźîlje marj (sî lje bārabarjaskă ku a lje sîrbješć), sî kunoaskă înviacurlji șî ađeturlji Vlahilor dî tradicîje.

Korjelacîja dî horizontală în asta tjemă nastavnjiku puoaće sî fakă ku edukacîja dî ljmiba șî literatura sîrbaskă, istorija, geografija, likuovno, muzika, edukacija dî krjeđearje șî vāspitujitu dî orašianj.

Nastavnjiku trîabje sî sã kinuje sî sã identitjetu șî poštojala lu etnicitjetu vlasăšk pazaskă ušuur, nu ku vorbiturj șî frazurj, ma în situacîj đîn tuoatăđđi sã înpreaonje fakturlji ku emocije, șî đia marje luok lu prava lu etnicitjeturj șî prava lumnji, lu poštojală întră etnije, lu tolerancîje șî interakcîje.

Kum sã realizujeašće programu

Întuotđiuna trîabje sî sã ajbje în gînd ađîntînje daćină lu kurs: sî învjeacă șkuolarji frumuos sî vorbaskă vuorba vlasaskă, frumuos sî šećaskă șî skrije. Măjmult bagat đî sama șî la aja še șkuolarju šćije în-tînj, đispră ljeğat đî aja še sã šćije. La tuot šasu nastavnjiku trîabje sî sã askulće în edukacîje ku procedura diferencirjîtă, kă șkuolarji nus đî o samă șî nau tuotuna kompetencîje dî ljmibă.

Atmosfjera la šas trîabje sî fije relaksirjîtă, sî kaće o relacîje dî partnerj întră oćitul/nastavnjik șî șkuolarj kum sar măjušuur trješa barijera lu psihă la aktivizacîja lu pućeearja lu vorbit șî înviacurj. Tuot še sã lukră dî ljmibă sã demonstrirjeašće în kontjekst, nu sã skuoacle đînlăturj. Kînd sã vjeažbujje pućeearja dî vuorbă dominirjesk dijaluogurlji în măjmulće fuoarmje în interakcîja lu nastavnjik ku șkuolarju șî șkuolarju ku șkuolarj. La vuorbit sã kată sî nu fije komplikujit, sî fije njeînsiljit șî sî sã spune kum trîabje.

III. PETRJEKUTU ȘÎ VRJEDUJALA LU EDUKACÎJE ȘÎ ÎNVACAT

Petrjekutu șî vrjedujala lu progrjesu șkuolarilor sã lukră pră Prahilniku dă vrjedujala lu șkuolarj pînă la aoptlja raz.

Petrjekutu șî vrjedujala lu progrjesu șkuolarilor sã lukră dî sî sã puoată ažuuns la ažuunsurj, da înšcapje ku ocjena đîntînj lu nivou la karje je șkuolarju șî în relacîje ku karje sã ocjenjeašće kîť progrjes a avut șî še ocjenă o sî ajbje. Fijekarje aktivnuost arje potencijal dî procjenjitu lu aja kîť sa mārś nainće șî dî sî sã kapiće informacîje napuoj. Tuot šasu dî edukacîje șî aktivnuosturlji lu șkuolarj je šansa dî sî sã formirjaskă ocjenă, dî sî sã registruje kîť șkuolarju a mārś nainće șî sîj sã spună še trîabje šîmăj sî lukrje.

Formirjitu lu ocjenă je un nou princip în edukacîje karje sucînje procjenujitu lu aja še sã šćije, še sã puoaće, cînutu șî rîndu la lukru, ka șî întarjitu lu kompetencîj dî vrjeamje lu eukacîje șî învacat. Măsuratu la formirjitu lu ocjenă sucînje astrîns la fakturj dî aja še șkuolarji a lukrat, a măjđeasă îs aăašća tjeħnjike: realizacîja lu daćînj în praksă, petrekutu șî însamnatu lu aja še șkuolarji lukră dî vrjeamje dî edukacîje, komunikacîja întră nastavnjik șî șkuolarj, registru dî tuot șkuolarju (mapa dî progrjes) șî aša.

Lukră lu nastavnjik sã sucînje đîñ plānirjit, realizujit, petrjekut șî vrjedujit. Nastavnjiku trîabje în kontinuitjet sî petrjakă șî ocjenjaskă diferencirjît prînga aja še șkuolarji a fakut, șî procjesu lu edukacîje șî învacat, ka șî pră jeal sîngur șî aluj lukru. Ku tuot še sã arată bun șî še